

**MINISTERUL EDUCAȚIEI, CULTURII ȘI CERCETĂRII
ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE DIN MOLDOVA
INSTITUTUL DE ECOLOGIE ȘI GEOGRAFIE, AȘM**

COORDONATORI:

MATEI Constantin, SAINSUS Valeriu, HACHI Mihai

MANAGEMENTUL DEMOGRAFIC

(în baza studiilor din Republica Moldova)

CHIȘINĂU, 2021

CZU: 314.1(478)

M 20

Lucrarea „**Managementul demografic**” (în baza studiilor din Republica Moldova) a fost examinată și recomandată pentru publicare de către Consiliul Științific al IEG (proces-verbal nr. 4 din 21 iunie, 2021)

Referenți:

Sochircă Elena, dr., conf. univ., șefa catedrei
Geografie Umană, Regională și Turism, UST;

Bunduc Petru, dr. cercet.,
Institutul de Ecologie și Geografie

Autori:

- **Matei Constantin**, dr. hab., prof. univ.,
Institutul de Ecologie și Geografie;

- **Sainsus Valeriu**, dr., conf. univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova;

- **Hachi Mihai**, dr., conf. univ.,
Academia de Studii Economice din Moldova,
Institutul de Ecologie și Geografie;

- **Postică Maia**, dr., conf. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova;

- **Morozan Stela**, drd.
Academia de Studii Economice din Moldova,
Institutul de Ecologie și Geografie

Descrierea CIP a CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

Managementul demografic: (în baza studiilor din Republica Moldova)

Constantin Matei, Valeriu Sainsus, Mihai Hachi [et.al]; Ministerul Educației, Culturii și Cercetării,
Academia de Studii Economice din Moldova, Institutul de Ecologie și Geografie, AȘM. – Chișinău: S.n.,
2021, (Tipogr. „Artpoligraf”). – 147 p.: fig. 23., tab.61. Referințe bibliografice la sfârșitul cap. – 50 ex.

ISBN 978-9975-4398-9-5.

Această lucrare a fost elaborată în cadrul Programului de Stat 20.80009.7007.11 (2020-2023) „Evaluarea stabilității ecosistemelor urbane și rurale în scopul asigurării dezvoltării durabile”, de către membrii Laboratorului Impact Ecologic și Reglementări de Mediu în colaborare cu Academia de Studii Economice a Moldovei

Responsabilitatea asupra conținutului revine în exclusivitate autorilor
Tipărit la Tipografia „Artpoligraf” SRL

CUPRINS:

INTRODUCERE (Matei, C.).....	5
I. MANAGEMENTUL DEMOGRAFIC: ABORDĂRI TEORETICE ȘI PRACTICE (Postică, M., Matei, C.).....	8
1.1. Formarea și stabilirea managementului demografic - domeniu de activitate practică și de cercetare.....	8
1.2. Obiectivele de cercetare și funcțiile managementului demografic.....	12
1.3. Principiile metodologice ale managementului demografic.....	15
1.4. Studii de management demografic în Republica Moldova.....	18
II. DIRECȚIILE EVOLUȚIEI NUMERICE ȘI A REPARTIZĂRII TERITORIALE ALE POPULAȚIEI.....	23
2.1. Particularitățile dinamicii populației în perioada de după anul 2000 (Matei, C.; Postică, M.).....	23
2.2. Particularitățile repartizării teritoriale ale populației (Matei, C., Postică, M.).....	26
2.3. Elemente de politică demografică (Sainsus, V.).....	38
2.4. Politică națională în domeniul urbanizării (Sainsus, V.).....	46
III. TRANSFORMĂRI ÎN EVOLUȚIA NATALITĂȚII ȘI FERTILITĂȚII POPULAȚIEI	
3.1. Evoluția natalității populației și transformările de bază (Matei, C., Postică, M.).....	52
3.2. Particularitățile teritoriale și sociale ale natalității și fertilității (Hachi, M.).....	59
3.3. Politică demografică în domeniul natalității (Sainsus, V.).....	66
IV. MORTALITATEA POPULAȚIEI ȘI EVOLUȚIA SPERANȚEI DE VIAȚĂ LA NAȘTERE (Matei, C., Postică, M.).....	70
4.1. Tranziția demografică în evoluția mortalității și a cauzelor de deces ale populației.....	70
4.2. Particularitățile teritoriale ale mortalității populației.....	80
4.3. Speranța de viață la naștere și particularitățile structurale.....	84
V. STRUCTURA DEMOGRAFICĂ A POPULAȚIEI REPUBLICII MOLDOVA (Matei, C., Sainsus, V., Postică, M.).....	91
5.1. Particularitățile evoluției structurii pe sexe și vârstă a populației.....	91
5.2. Îmbătrânirea demografică și politica demografică în domeniu.....	107
VI. CĂSĂTORIE ȘI DIVORȚ (Hachi, M.).....	122
6.1. Particularitățile evoluției nupțialității și impactul demografic al acesteia.....	122
6.2. Tranziția în evoluția căsătoriei și a divorțului.....	124
6.3. Particularitățile divorțialității.....	128
6.4. Familiile transnaționale – fenomen socio-geografic sau o eventuală modificare gender (Sainsus, V.).....	131
VI. MIGRAȚIA POPULAȚIEI (Hachi M.).....	134
7.1. Particularitățile evoluției și evidenței migrației populației.....	134
7.2. Migrația internațională: caracteristici și factori determinanți.....	137
7.3. Dimensiunea, dinamica și direcțiile principale ale migrației internaționale.....	139
7.4. Migrația de revenire (Morozan S).....	142
Bibliografia.....	146

NOTĂ INTRODUCȚIVĂ

Lucrarea dată a fost preconizată ca un studiu fundamental, menit să cuprindă cea mai mare parte a direcțiilor de cercetare demografică și a geografiei populației. Intenția lansării acestui studiu a constat în dezvoltarea unei noi direcții a științei contemporane – *Managementul Demografic*. Proiectul a pornit de la ideea, potrivit căreia studiile realizate în cadrul național cu referire la problematica demografică sunt puține și au o apariție, mai degrabă haotică, decât sistemică, iar dezvoltarea studiilor ar fi trebuit să pornească de la necesitățile interesului geodemografic național.

Din cauza unor motive obiective, dar, mai ales, subiective, mai multe aspecte, preconizate inițial să fie incluse în lucrarea dată n-au reușit a fi dezvoltate, rămânând o preocupare pentru studiile viitoare. La momentul respectiv nu s-a reușit elaborarea unui studiu complex asupra mai multor probleme geodemografice actuale, cum ar fi: amenajarea și dezvoltarea habitatului uman; depopularea teritorială, în proporții mari, în special a mediului rural și efectele acesteia; concentrarea mare a populației în cadrul unor poluri urbane, în principal, a municipiului Chișinău etc.

Unul dintre obiectivele de bază ale managementului demografic îl constituie prognoza demografică - veriga principală în crearea politicii de monitorizare și gestionare a dinamicii populației și a componentelor acestei evoluții (natalitatea, mortalitatea, migrația și alte fenomene demografice), care, la fel, au rămas în umbră.

Mai amplă s-a reușit dezvoltarea subiectelor ce țin de metodologia managementului demografic, în același timp considerăm că aspectul practic al gestionării fenomenelor demografice - baza managementului demografic - solicită un studiu suplimentar și mai profund. Cu atât mai mult, cu cât este știut faptul că statele europene au acumulat o experiență bogată în implementarea mai multor practici de monitorizare și gestionare a fenomenelor demografice (componentele bilanțului natural și mecanic, sănătatea populației, amenajarea teritorială a habitatului uman etc.). Bunele practici europene ar putea servi drept reper în analiza geodemografică în Republica Moldova. Acumularea experienței și eforturile adăugătoare, ajustate la cerințele societății în gestionarea proceselor și fenomenelor demografice, ca bază în formarea capitalului uman al țării, vor eradica mai multe lacune în dezvoltarea noii direcții a științei demografice – *Managementul Demografic*, în perspectiva viitoare.

În speranța că acest material va servi drept punct de reper important tuturor celor interesați de cercetarea demografică, dar și celor care au drept obiectiv monitorizarea și gestionarea eficientă a problematicii geodemografice.

INTRODUCERE

Populația, în toate perioadele de dezvoltare a societății umane, a reprezentat obiectul de studiu și cunoaștere pentru specialiștii din diferite domenii științifice. Inițial, populația a fost cuprinsă în studiile istorice și geografice, apoi, în perioada contemporană, a devenit obiect de studii pentru economiști, sociologi, etnologi, antropologi și, nu în ultimul rând, pentru demografi. După cum menționează prof. Al. Unguranu și I. Muntele, „Populația are numeroase puncte de tangențe și întreține legături strânse cu alte discipline științifice, cu caracter teoretic și aplicativ, care abordează aceleași obiecte de studii – demografia, sociologia, urbanistica, istoria, etnografia, lingvistica, medicina [1, p. 8]. Astfel, se poate deduce că sistemul uman chiar de la începutul cercetărilor, incumba un studiu complex și interdisciplinar. Acesta este determinat de faptul că populația reprezintă elementul cel mai activ al economiei, atât ca producător, consumator, cât și transformator al tuturor componentelor sistemului natură-societate.

Creșterea numărului populației, ca rezultat al Marilor Descoperiri Geografice și ca rezultat al evoluției demografice, în continuă creștere în baza natalității înalte, începând cu secolul al XVIII-lea a mărit esențial numărul populației, și corespunzător au apărut noi direcții de cercetare. Astfel apare un număr mare de direcții științifice, ca geografia populației, statistica populației, demografia medicală, demografia istorică, demografia politică și altele, tot mai mult se consolidează formarea unui sistem întreg de discipline științifice cu același obiect de studiu.

De la primele studii speciale, s-a constatat că populația formează un sistem complex de structuri interne, și că evoluția lor este determinată de relațiile de interdependență, care se stabilesc între structurile acestui sistem și dezvoltarea social-economică a întregii societăți umane. În același timp, în cercetări, un loc deosebit l-a ocupat evidențierea legităților evoluției direcțiilor și tendințelor evoluției populației, factorilor, care au determinat atât modul evoluției, în ansamblu, cât și evoluția structurilor componente în întreg sistem al populației. Corespunzător, pe parcursul istoric pentru diferite componente s-au format și direcțiile de cercetare ale populației, formând un sistem de discipline științifice, care într-un aspect sau altul studiază unele componente sau elemente ale populației (figura 1).

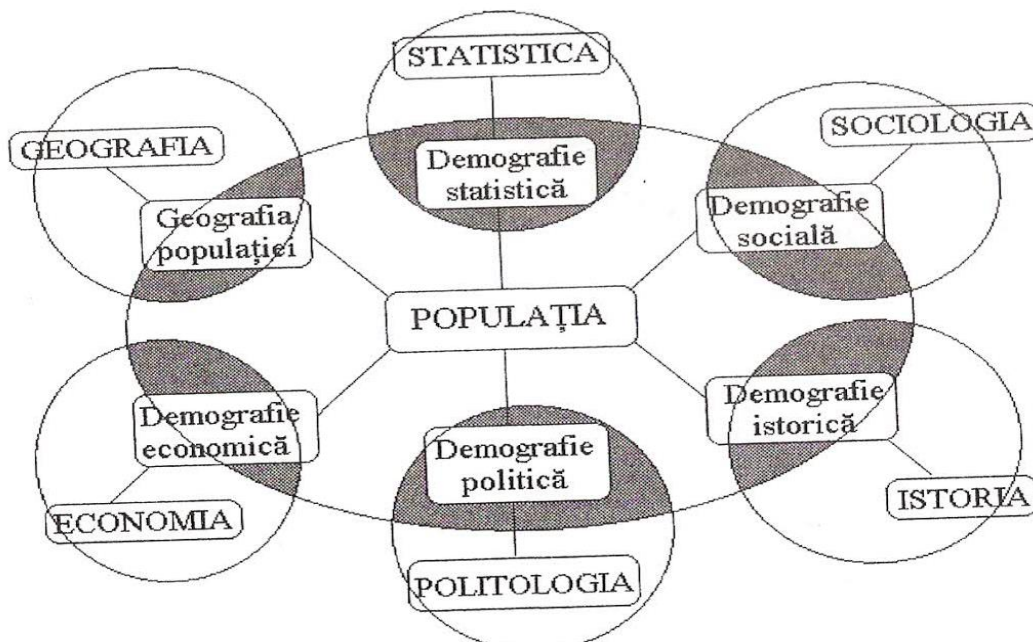

Figura 1. Populația – obiect de studiu interdisciplinar

Sursa: [1]

În acest sistem se pot adăuga și alte direcții științifice ca medicina - demografia medicală, etnografia ș. a. Tot din această schemă, se poate deduce că demografia, ca știință, a devenit un sistem de noi direcții de cercetare științifică [2]. În această lucrare, autorii propun o schemă destul de complicată, ce ar constitui, în opinia autorilor, structura mai detaliată a acestui sistem (figura 2).

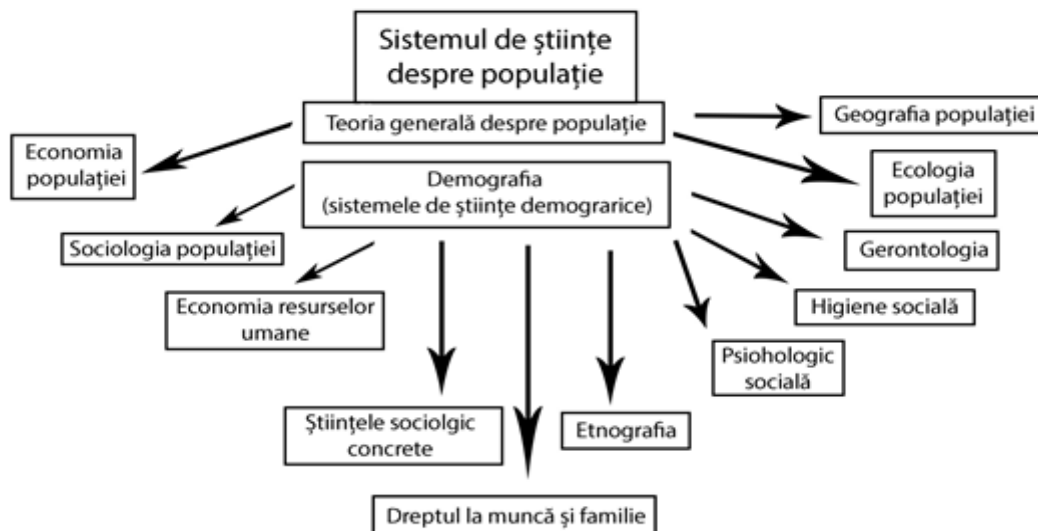

Fig.2 Structura științei despre populație
(După: система знаний о народонаселении М.1976 стр 134)

Figura 2. Sistemul de științe despre populație

Sursa: [2]

În urma apariției noilor direcții de cercetare, în perioada de după anii '70 ai secolului al XX-lea, această schemă poate să fie și mai complicată, deoarece, după cum menționează prof. I. Muntele și Al. Ungureanu, „Fiecare din aceste direcții științifice noi studiază anumite subiecte ale acestui sistem” [1, p.9].

Actualmente de la științele despre om se cere nu numai constatarea faptelor de evoluție și transformări demografice, dar și elaborarea anumitor măsuri de dirijare a acestei evoluții și transformări. În acest caz, ar fi binevenit să se dezvolte o nouă direcție, științifico-practic, care ar întruni specialiști din diferite domenii (economiști, medici, statisticieni, sociologi, demografi, finanțiști), care, în comun, ar elabora anumite măsuri complexe de dirijare a tuturor componentelor populației. Adică, este vorba despre elaborarea unei politici demografice atât la nivel statal, cât și regional pentru menținerea echilibrului demografic în societate. Această direcție care ar corespunde întocmai managementului demografic. Esența managementului demografic constă în analiza și aprecierea situației demografice la moment și elaborarea direcțiilor de gestionare a evoluției componentelor demografice pentru următoarea etapă a dezvoltării social-economice.

Prin actualul studiu, autorii au încercat să contureze obiectivele și scopurile acestui nou component practico-teoretic, direcție, într-un fel neacceptată, în prezent de specialiști din domeniul managementului.

Originalitatea lucrării constă în faptul că autorii, în studiile lor s-au axat pe problemele constituirii noii direcții de studii - *managementul demografic*, analizându-se și evidențindu-se particularitățile specifice ale evoluției fenomenelor demografice. Totodată o atenție deosebită se acordă evoluției politicilor demografice, atât în Republica Moldova, cât și în alte state ale lumii.

- Lucrarea în cauză, poate fi utilă pentru mai multe categorii de persoane:
- pentru cercetători în domeniul geografiei populației, demografiei, demografiei medicale, resurselor umane;
  - pentru studenți și profesori, consultanți în domeniul economic, social, geodemografic;
  - pentru oameni politici, parlamentari și administratori de toate nivelurile, implicați în activități economice și sociale, care elaborează politicile sociale la diferite niveluri administrative (raioane, orașe, comune);
  - pentru agenții economici și conducători de unități economice și sociale.

Bibliografia:

1. MUNTELE, I.; UNGUREANU, Al. *Geografia populației*. Ed. A 2-a, Iași, 2017, 460 p. ISBN-978-973-670-567-0.
2. *Система знаний о народонаселении*. Под ред. проф. Д. И. ВАЛЕНТЕЯ. М., 1976. 345 стр.

Capitolul I. MANAGEMENTUL DEMOGRAFIC. ABORDĂRI TEORETICE ȘI PRACTICE

§ 1.1. Formarea și stabilirea managementului demografic - domeiu de activitate practică și de cercetare

După cum subliniază J.J. Sreven Scriber „managementul este cea mai nouă dintre științe și cea mai veche artă”. De aceea, de la începutul dezvoltării managementul ca știință, a apărut și continuă să apară noi direcții de cercetare.

Managementul, ca domeniu de activitate, începe să fie diferențiat încă la mijlocul secolului al XIX-lea, însă, ca direcție științifică, începe a se constitui la sfârșitul secolului al XX-lea, când apar primele lucrări, care totalizează rezultatele practicii de administrare în sfera producerii. În aceleași studii, se trasează și unele direcții științifice de îmbunătățire și desăvârșire în procesul creșterii productivității muncii.

Bazele managementului științific sunt conturate în lucrările lui F. W. Taylor (SUA) și H. Fayol (Franța), apoi dezvoltate de mai mulți practicieni și teoreticieni atât din SUA cât și din statele din Europa (Anglia, Franța, Germania).

Primele idei de management, formulate sub formă de studii, le găsim încă în anul 1835 la economistul englez Samuel Newmann, care menționa că întreprinzătorul trebuie să aibă harul, vocația de a prevedea, ca planurile să fie realizabile. Însă, fundamentul teoriei manageriale a fost trasate de către Henri P. Town, în raportul căruia în anul 1886, a examinat problemele managementului, ca sferă științifică separată. Ceva mai târziu, argumentare destul de detaliată a fost analizată de H. Mintzberg prin lucrările sale [1].

Formularea principiilor științifice a fost expusă într-una din primele lucrări, în acest domeniu, respectiv a lui F. W. Taylor, care apoi a fost tradusă în limba rusă [2]. Economistul Samuel C. Certo în lucrările sale, îl numește pe F. Taylor „părintele managementului științific” [3,p.48]. În baza acestor principii mai târziu, economistul francez H. Fayol, în lucrările sale a sistematizat și argumentat, în baza noilor concepții, un set larg de principii științifice ale managementului modern [4]. După cum apreciază Gerald A. Cob. “aceste principii științifice au stat la baza elaborării teoriei managementului ca știință” [5, p. 15]. Se poate menționa că, unii specialiști în domeniu (Owen,R., Bablaga, Gh.) consideră că elemente de management au existat și înaintea acestor specialiști și practicieni, care au conturat elementele manageriale. În acest sens, probabil, începuturile manageriale trebuie de văzute încă din antichitate. Însă, importanța practică și teoretică procesele manageriale au căpătat numai în perioada industrializării.

Dacă, în primele studii, în prim-plan survenea organizarea muncii în scopul creșterii productivității muncii, mai tâziu prof. Elton Maya activ a implicat activ în procesul de management factorul uman (studii Hawthornene). Corespunzător, omul (capitalul uman) trebuie să ocupe locul dominant în toate activitățile manageriale.

Pe larg, termenul de management a intrat în literatura economică din apus și recunoscut ca domeniu a științei la mijlocul secolului al XX-lea, în mare măsură, datorită lucrărilor lui James Burnham [6]. Ideea de bază a autorului a fost că orice societate (indiferent de regimul politic) are nevoie de manageri. Ca practică, managementul se inspiră din știința (economică, psihologie, istorie, sociologie). De aceea managementul, ca proces, are o triplă semnificație – activitate practică, factor de decizie și știință. Din cele expuse, cert reiese că, în baza practicilor cunoscute, au început studiile științifice și teoretice. Treptat, s-a înregistrat trecerea spre managementul științific, care a înlocuit pe cel empiric (practic).

În spațiul ex-socialist, noțiunea de „management” apare mult mai târziu (la sfârșitul secolului al XX-lea) prin traducerea lucrării lui F. Taylor și apariția unor lucrări originale în acest domeniu [7]. Însă, în practică și știința economică pe larg, a fost recunoscută numai la sfârșitul secolului (anii 90) mai întâi, în fostele state socialiste din Europa (Polonia, Cehoslovacia, România,) apoi în URSS atât prin traducerea multor manuale de Management, cât și prin elaborarea unor lucrări originale. Astfel, la sfârșitul anilor 90 și începutul secolului al

XXI-lea elaborarea lucrărilor de management și marketing a intrat în vogă, iar lucrările apăreau, ca o avalanșă în literatura rusă și în cea română.

Fără nici o îndoială, începutul secolului al XX-lea se caracterizază prin cele mai rapide și spectaculoase transformări în evoluția societății umane. În scurt timp, s-au înregistrat transformări semnificative atât în plan economic și social, cât și în dezvoltarea științei. Una din ramuri, cu cele mai intense ritmuri de dezvoltare, a fost știința demografică. Acest fapt se datorează faptului că știința demografică în ex-URSS (ca și alte ramuri a științei) au fost interzise pentru studii până în a doua jumătate a secolului trecut. Deaceia, în tot spațiul ex-socialist știința demografică s-a dezvoltat rapid folosind experiența bogată a statelor europene și destul de repede s-a format un sistem de științe demografice [8].

Diferențierile spațiale foarte mari, în evoluția demografică, tot mai mult, scot la iveală necesitatea dirijării evoluției fenomenelor demografice și evidențierii factorilor, care le determină. Aceste diferențieri sunt destul de semnificative atât la nivel global [9] cât și la nivelul unor state aparte. În imperiul ex-sovetic, diferențierile demografice erau destul de mari. Însă, elaborarea unor politici demografice regionale nu se recomanda. O primă încercare de a scoate la iveală necesitatea unei politici demografice regionale a fost pusă prin susținerea tezei de doctor habilitat (anul 1991) a profesorului C. Matei, care, până atunci, în ex-URSS (sfârșitul anilor '80 a secolului al XX-lea) nu era acceptată și recunoscută ca direcție de cercetare științifică. Un rol favorabil în recunoașterea și promovarea acestei direcții a științei demografice l-a avut și apariția unei culegeri de articole a specialiștilor demografi din Federația Rusă, sub redacția cercetătorului științific G. M. Romanencova [10].

Deși pentru dezvoltarea intensă și formarea noilor direcții de cercetare până la momentul respectiv nu s-a creat o bază metodologică și o politică demografică bine argumentată și recunoscută pentru gestionarea factorilor care determină evoluția demografică. Se poate menționa numai unele state din Europa, care au elaborat mecanisme eficiente, de a gestiona, în mare măsură, fenomenele demografice (Suedia, Norvegia, Elveția, Franța ș. a.).

În această direcție, știința a rămas modestă în cunoaștere în urma practicii. Dacă, în practica politicilor demografice, se înregistrează unele succese, apoi, partea metodologică și teoretică lasă de dorit. Până acum nu numai că nu s-au formulat obiectivele și principiile managementului demografic ca ramură științifică, dar, practic nu este recunoscut ca direcție practică și teoretică. Termenul de management demografic se întâlnește numai în unele rapoarte ale specialiștilor din Germania [11]. În timp în multe state cu un nivel avansat de dezvoltare a științei și practicii demografice, această direcție nu și-a găsit reflectare.

Studii în această direcție s-au efectuat și se efectuează în școala demografică rusă, română, cehă, germană, franceză ș. a. Cu mult mai avansată în această direcție este în Suedia, unde, încă în anii 30-40 ai secolului al XX-lea, apar unele studii despre elaborarea și realizarea unui spectru de măsuri ale politicilor demografice [12]. În lucrarea dată, prof. american A. Carlson, a supus unei analize detaliate a activității de cercetare și implementare a politicii demografice, în perioada interbelică, de către activiștii suedezi Aliva și Gunnar Miurdali. După cum menționează autorul "rezultatele studiilor până astăzi, pot servi ca model de activitate și implementare a politicilor demografice" [12,p.11]. Autorul subliniază că datorită acestor elaborări Suedia până astăzi, servește ca model a implementării politicii familiale între statele lumii" [12, p.11].

În ex - URSS problemele politicii demografice a început activ să fie discutate numai la începutul anilor '70 al secolului al XX-lea. Inițial, s-a început traducerea și publicarea mai multor studii ale demografilor din statele ex-socialiste [13], în care se publicau rezultatele cele mai importante și experiența mai multor specialiști demografi din Polonia (E Posset), Ungaria (E.Sabadi), România (V. Trebici), Germania (C. Lyngvi) ș. A.. În același timp, apar un număr impunător de studii originale pe problemele practicii și teoriei dirijării proceselor demografice și populației în condițiile Rusiei [14]. În aceste lucrări, nu numai că se analizează rezultatele practicii demografice, dar se dezvoltă obiectivele teoretice ale dirijării evoluției populației. După cum se menționează în studiile de specialitate, "Dirijarea acestora constituie bazele, pe care se

dezvoltă managementul” [15, p.17]. Actualmente, practic în toate studiile recunoscute și manualele de demografie, un loc important îl ocupă discuția problemelor dirijării fenomenelor demografice (natalitatea, migrația populației) și a evoluției de ansamblu a populației [16].

Încă la începutul anilor '80 ai secolului trecut, mai mulți cunoscuți demografi ruși [8, p.120-125] au argumentat, în mai multe studii, necesitatea obiectivă a dirijării fenomenelor demografice și evoluției populației, ca factor care condiționează progresul socio - economic. Totodată, autorii subliniază că: “ Problema practică de bază a științelor despre populație o constituie argumentarea și elaborarea politicii dezvoltării populației [8, p. 120]. În aceeași lucrare, autorii recunosc complexitatea politicii dirijării populației și divizează toată această activitate în două subdiviziuni:

- politica evoluției populației, care are obiectul de studiu foarte amplu, per ansamblu, de rând cu procesele demografice, întrunește tot complexul de condiții, care determină viața și activitatea populației;
- politica demografică, ca parte integrantă a politicii evoluției populației și ca parte a politicii social - economice a statului, care cuprinde toate activitățile de dirijare a evoluției fenomenelor demografice (natalitate, nupțialitate, divorțialitate, migrație, evoluția habitatului uman) [8 p. 348-349]. În același timp, autorii recunosc că este foarte dificil delimitarea hotarului dintre prima și a doua subdiviziune [8, p.354]. Tot acest concept a fost expus de prof. D.I. Valentei, într- o altă lucrare apărută cu câțiva ani mai devreme [17, p.7-14]. Însă, o expunere argumentată a obiectivelor dirijării proceselor demografice este dezvoltată de autor în lucrarea publicată ceva mai târziu [8, p.114-115]. Pornind de la cele expuse, considerăm că toate subiectele de cercetare a acestor subdiviziuni expuse logic se încadrează în noțiunea de management demografic. Actualmente, se recunoaște că conținutul noțiunii de management este identică cu conținutul noțiunii de dirijare, numai că există unele diferențieri, și anume:
  - dirijarea fenomenelor a apărut, din punct de vedere istoric, mai devreme;
  - dirijarea a existat în toate formațiunile economice, în timp ce managementul - element caracteristic economiei de piață [15, p.17].

Se poate de evidențiat mai mulți factori, care influențează asupra priceperii noțiunii de management demografic, și anume:

- cum se înțelege managementul ca domeniu de cercetare și activitate. Dacă în știință și în economia actuală majoritatea au înțeles îndeajuns esența managementului în domeniul economiei (întreprinderilor, firmelor, industriei, agriculturii, construcțiilor, transportului), apoi despre managementul demografic se mediatizază destul de timid. Mulți încă nu percep faptul că, evoluția proceselor demografice și, în general, evoluția populației trebuie dirijată. Proces mult mai complicat decât dirijarea proceselor economice;
- evidențierea și cunoașterea întregului complex de interrelații dintre factorii care determină evoluția populației și proceselor demografice. Este cunoscut faptul că, asupra evoluției fenomenelor demografice, o influență semnificativă o au transformările în dezvoltarea socială, demografică, politică și de alt caracter.

De acea demograful trebuie să studieze și să înțeleagă interrelațiile dintre tot ansamblul de factori, care pot avea influență asupra comportamentului și mentalității populației;

- pricepera și înțelegerea rezultatelor managementului demografic. Atât specialiștii cât și factorii de decizie trebuie să recepționeze importanța semnificativă a dirijării evoluției tuturor fenomenelor demografice, pentru a atinge scopul scontat al evoluției demografice. Este necesar o atitudine sensibilă față de toate măsurile politicii demografice. Foarte bine a subliniat acest lucru fondatorul managementului F. U. Taylor „ trecerea la noul sistem științific de producere e posibil numai când toți proprietarii întreprinderilor vor pricepe bine bazele principiilor științifice a-le dirijării” [2. p.98];
- cultura de elaborare și realizare a tuturor elementelor politicilor demografice atât la nivel local, regional, național pornind de la situația demografică, socială, economică, estetică

concretă a momentului dat, în același rând evidența posibilelor transformări în dezvoltarea societății.

Importanța acestor studii și a științei managementului demografic se accentuează în măsura acutizării problemelor demografice, cu care se confruntă societatea. Diferențierile mari teritoriale, în evoluția fenomenelor demografice pe deplin dovedesc necesitatea efectuării politicilor demografice regionale, cu evidența situației demografice sociale și economice concrete, a fiecărui stat și regiune. În acest caz, un loc semnificativ în realizarea acestor politici, revine concepțiilor stabilite în procesul de studiere a evoluției demografice pe parcurs de mai mulți ani.

În acest plan managementul demografic, ca direcție, comparativ nouă în teoria și practica politicilor demografice reprezintă programa de activitate, în care se evidențiază problemele demografice prioritare și sursele economice și sociale de asigurare pentru realizarea acestor măsuri ale politicilor demografice. Corespunzător, managementul demografic conturează nu numai concepția evoluției demografice, în perspectivă, dar și activitățile concrete ale agenților decizionali în realizarea tuturor direcțiilor politicilor demografice.

În cadrul managementului demografic, ca domeniu de cercetare și activitate, se pot evidenția două subsisteme integrate între ele:

- elaborarea concepției evoluției demografice și analiza ei, cu evidențierea tendințelor evoluției populației;
- activități de influență (dirijare) asupra evoluției fenomenelor demografice în corespundere cu concepțiile formulate.

Corespunzător, managementul demografic este un sistem de activități orientate spre anumite scopuri, care include aprecierea și controlul asupra evoluției componentelor de bază în cadrul populației statului.

Deoarece, în evoluția fenomenelor demografice, pot interveni diferite transformări sub influența factorilor economici, sociali, politici, este necesar ca:

- administrarea obiectivelor managementului demografic, în baza verificării periodice a rezultatelor evoluției fenomenelor demografice;
- administrarea, în baza extrapolării în caz de transformări substanțiale în evoluția acestor fenomene;
- administrarea, în baza prognozelor posibilelor transformări în evoluția societății;
- administrarea, în baza unor măsuri flexibile, în cazul apariției unor transformări neprevăzute.

Eficacitatea managementului demografic și a politicilor demografice se apreciază după mai multe abordări ale problemelor demografice, cum ar fi:

- asigurarea unor concepții complexe asupra tuturor problemelor demografice;
- facilitarea deciziilor strategice în baza metodelor și a abordărilor corespunzătoare pentru prelucrarea informației;
- asigurarea coordonărilor activităților în toate direcțiile politicii demografice;
- evidențierea transformărilor în evoluția fenomenelor demografice.

În activitățile practice și de cercetare a managementului demografic, pot fi evidențiate mai multe etape, cum ar fi:

- analiza complexă a situației demografice și factorilor de bază, care au impact asupra evoluției fenomenelor demografice. Rezultatele primelor servesc ca bază a elaborării concepțiilor politicilor demografice pe diferite domenii;
- evaluarea direcțiilor prioritare ale politicilor demografice și evidențierea posibilelor variații de alternativă;
- realizarea activităților abordate de concepția evoluției situației demografice.

În concluzia analizelor efectuate în formarea și stabilirea managementului demografic, ca direcție științifică, e necesar de menționat că baza managementului demografic este prezentată prin elaborarea unor programe complexe ale evoluției populației, care prevede:

- aprecierea și analiza situației demografice actuale, ca punct de pornire;
- evidențierea factorilor social-economici sub influența cărora s-a format situația demografică;

- evidențierea aspectelor care stimulează sau rețin influența asupra fenomenelor sociale, economice, naționale, morale în societate;
- stabilirea gradului de influență a nivelului de instruire, orientare profesională, și structurii habitatului asupra situației demografice.

Corespunzător, elaborarea politicilor demografice este elementul final al cercetărilor și practicilor managementului demografic.

§ 1.2. Obiectivele de cercetare și funcțiile managementului demografic

Componenta demografică constituie compartimentul de bază al politicilor economice și sociale a statului, deoarece populația este elementul principal al producerii și consumului. De aceea, toate programele de dezvoltare economică și socială au la bază efectivul și structura populației și a resurselor umane. Firește politica demografică nu poate fi concepută ca o politică izolată, dar ca parte integrantă a tuturor elementelor politicii economice și sociale și întregului management economic și social al statului. Evoluția demografică atât direct cât și indirect exercită o influență semnificativă asupra dezvoltării economice și sociale, atât a întregului stat, cât și a unor unități administrative aparte. Valorificarea majoră a potențialului economic și social e posibilă numai prin implementarea eficientă a conceptului tuturor elementelor managementului demografic.

Criza economică de lungă durată din Republica Moldova, instabilitatea economică în țară și regiune creează o serie de dificultăți în calea elaborării și implementării unor politici demografice adecvate situației demografice. Aceste dificultăți sunt cauzate de multe neajunsuri în activitățile diverselor domenii a statului, cum ar fi:

- financiar (indicii înalți de inflație, instabilitatea valutei naționale, societăți de binefacere limitate ș.a)
- bancar (servicii bancare insuficiente pentru diferitele categorii de populație, absența unor fonduri garantate pentru populație, vulnerabilitatea creditelor și depozitelor);
- educațional (insuficiența programelor de pregătire în domeniul managementului demografic, insuficiența cunoștințelor demografice elementare a agenților economici, insuficiența înțelegerii necesității elementelor politicii demografice, absența unor programe speciale pentru ajutorul populației);
- managerial - neînțelegerea mecanismului de impact a politicilor demografice, nealocarea îndestulătoare a fondurilor speciale pentru politicile demografice, absența unor prognoze argumentate de evoluție demografică, confuzia măsurilor economice și sociale cu cele ale politicii demografice);
- administrativ (insuficiența infrastructurii instituționale și accesibile populației în toate unitățile administrative, ignorarea de către organele administrative de stat a activităților politicii demografice, insuficiența consultărilor în elaborarea activităților politicilor demografice, lipsa unor concepții și strategii demografice adecvate);
- legislative (neglijarea elaborării unor programe demografice, adaptarea unor activități demografice izolate, adaptarea unor programe complexe de activitate continuu a evoluției demografice, pe termen mediu și îndelungat, lipsa unor programe demografice regionale și raionale).

Până la moment nu este bine prefigurată obiectul de studiu al managementului demografic. Unii specialiști socot că obiectul de dirijare în politica demografică constituie influența neapărată asupra proceselor demografice, cum ar fi natalitate, mortalitatea, nupțialitatea, divorțialitatea, migrația populației. Cu atât mai mult că toate acestea se abordează nu în complex și interdependentă, dar izolat în cadrul evoluției populației. Din aceasta și reiese concluzia greșită că dirijarea fenomenului demografic este o activitate comparativ simplă.

Această concepție a dominat, în prima perioadă a dezvoltării studiilor demografice (anii '60-'70 ai secolului trecut), când se absolutizau abordările izolate și, în consecință, generau erori grave în elaborarea politicilor demografice. În asemenea studii, în cele mai dese cazuri, se aborda

numai indicatori cantitativi ai fenomenului demografic fără a pătrunde în calitatea caracteristicilor demografice și sociale ale populației. Acest fapt dovedește, încă o dată despre necesitatea abordărilor complexe ale proceselor și fenomenelor demografice, ale tendințelor și legităților evoluției populației. Pentru elaborarea politicilor demografice, nu este îndeșulător evidențierea anumitelor relații empirice sau anumite legități, dar sunt necesare studii profunde ale tuturor interrelațiilor și interacțiunilor tendințelor și legităților evoluției populației cu legitățile și tendințele dezvoltării sociale și economice a statului. În acest plan, este binevenită afirmația demografului rus N.N. Zverieva, că „Dirijarea proceselor demografice e posibilă numai prin cunoașterea și utilizarea întregului sistem de legi și legități care influențează evoluția populației,, [18, p.32].

La etapa actuală, majoritatea specialiștilor percep obiectul de studiu al managementului demografic ca un complex de activități, care ar influența asupra întregului sistem de condiții de viață și lucru ale întregii populații, care determină atât reproducerea economică, cât și reproducerea populației și resurselor umane. Corespunzător, dirijarea, în așa mod, se va reflecta, la rândul ei, asupra evoluției fenomenelor demografice.

Pornind de la acestea, managementul demografic are menirea de a coordona activitatea în domeniul politicii demografice cu activitățile în dezvoltarea social-economică a statului. De aceea, specialiștii trebuie stabil să țină evidența tuturor transformărilor și consecințelor favorabile și nefavorabile pentru dezvoltarea economică și socială a întregului regim de reproducere a populației, să evalueze corespunderea evoluției proceselor demografice și necesității sociale și economice a statului.

Din cele analizate, se poate concluziona că obiectivele managementului demografic sunt destul de ample și complexe. Însă, scopurile de bază se pot formula în felul următor:

- obiectivele trebuie să fie concrete și măsurabile;
- orice obiectiv trebuie să fie limitat în timp, în dependență de scopurile urmărite;
- obiectivul trebuie să fie realizabil, în caz contrar, obiectivul riscă să nu fie îndeplinit;
- obiectivele trebuie să fie flexibile și cu posibilitatea de a interveni schimbările lor;
- obiectivele nu trebuie să se integreze, să nu se contrazică și orientate la scopul final al politicilor demografice. Pot fi menționate și alte cerințe față de obiectivele managementului demografic, cum ar fi adaptabilitatea, compatibilitatea, acceptabilitatea.

Scopul și obiectivele, Managementului demografic trebuie să se intersecteze cu politica socială a statului în domeniul educativ, asistența socială, repartiția fondurilor sociale, politicii fiscale și asistenței medicale, îmbunătățirea sferei serviciilor ș.a. Trebuie menționat că, managementul demografic poate îndeplini obiectivele sale numai ca parte organică a strategiei de dezvoltare economică și socială a statului. Toate activitățile dirijate ale evoluției populației nu pot constitui măsuri izolate, dar e necesar să formeze un complex de activități, care se intersectează și au un scop comun - dezvoltarea populației.

Dezvoltarea Managementului Demografic, ca ramură a științei economice, înaintează o serie de obiective științifice, cum ar fi:

- elaborarea teoriei managementului demografic și crearea bazei metodice și metodologice a activităților demografice în condițiile formării bazei științifice a noii direcții științifice;
- evaluarea situației demografice și aprecierea condițiilor evoluției populației ca forță motrice a societății;
- lichidarea tuturor dificultăților realizării elementelor politicii demografice pornind de la condițiile economice și sociale concrete;
- evaluarea rezultatelor realizării măsurilor precedente ale politicilor sociale și demografice;
- elaborarea indicatorilor cantitativi și calitativi pentru controlul îndeplinirii obiectivelor stabilite la diferite etape de realizare;
- evaluarea și coordonarea proceselor de evoluție a populației cu prezența tuturor resurselor economice și umane pentru perspectiva corespunzătoare;
- evidențierea izvoarelor de asigurare cu resurse necesare a programelor (financiare, materiale, umane) politici demografice.

- elaborarea unor acte normative și legislative în domeniul politicilor demografice.

Toate acestea activități, presupune elaborarea mai multor obiective metodologice determinate de abordarea complexă a sistemului populației cu abordarea mai multor metode, tehnici și mecanisme de studiere și prognoză a caracteristicilor cantitative și calitative a populației. În acest plan, menționează corect demograful rus A. Vișnevschii „Este necesar de cunoscut toate procesele fundamentale care determină evoluția populației [19, p. 96].

Pornind de la obiectivele și scopurile Managementului demografic, se subînțelege că funcțiile lui sunt, la fel, multiple. Prin exercitarea funcțiilor sale, managementul demografic confirmă importanța semnificativă a activității în domeniul politicilor demografice.

Toate funcțiile managementului demografic alcătuiesc un sistem, fiecare din funcții și toate luate în complex contribuie la asigurarea unor scopuri performante în dirijarea evoluției populației și fenomenelor demografice aparte. Astfel, funcțiile managementului demografic sunt părți inseparabile ale unui sistem, iar realizarea lor depinde de mai mulți factori economici, politici, sociali, geografici și de alt caracter. Abordarea multidisciplinară a managementului demografic oferă șanse mult mai mari pentru soluționare problemelor demografice ale societății:

Problema funcțiilor managementului, în practica și știința economică, a fost abordată în lucrările lui Henri Fayol [20]. Corespunzător, la începutul secolului al XX-lea, specialiștii conturau multitudini de funcții ale managementului. Pe parcursul dezvoltării practicii și științei s-au introdus mai multe modificări în sistemul de funcții, însă principalele funcții s-au păstrat până în vremea de față.

Luând în considerare etapa incipientă a dezvoltării acestei noi direcții științifice, abordarea funcțiilor managementului demografic este destul de dificilă. Bazându-ne pe cunoștințele acumulate de știința demografică, în ultimele decenii și, bineînțeles, a științei economice în dezvoltarea managementului economic, putem prefigura unele funcții generale ale managementului demografic:

- funcția de evaluare a situației demografice în baza studierii fenomenelor demografice și evidențierea tendințelor și legităților evoluției demografice;
- funcții organizatorice - ansamblu de activități pentru acumularea informației demografice necesare pentru evidențierea direcțiilor evoluției fenomenelor demografice și analiza situației demografice, în același rând evidențierea corespunderii evoluției reale cu cele dorite (urmărite).
- funcția de coordonare (comunicare), care prezintă un ansamblu de procedee, prin care se asigură comunicarea cu toate instituțiile statului, care difuzează informația necesară despre starea demografică în diferite unități teritoriale și direcții ale politicii demografice;
- funcția de prognoză - în baza analizei situației demografice, se elaborează conceptul evoluției fenomenelor demografice atât în perspectiva apropiată, cât și cea de lungă durată. Corespunzător, această funcție are legătură cu evoluția actuală și obiectivele dorite;
- funcția decizională - se bazează pe analiza situației demografice și sociale existente, tendințele evoluției și transformările în evoluția fenomenelor demografice, sociale, economice a statului în perspectiva prognozată. În aceeași vreme, selectează mai multe (2-3) variante (scenarii) posibile ultima fiind calificată drept cea mai importantă a conducătorului de proiect (managerului).
- funcția de gestionare și control al ansamblului de activități, prin care se coordonează stările tuturor colaboratorilor antrenați pentru realizarea abilităților stabilite.

Această funcție, fiind cea de bază a conducătorului proiectului, care urmărește cum evoluează situația demografică sub influența politicilor economice și sociale, care sânt factorii principali, care determină evoluția unor sau altor fenomene demografice sau sociale, și corespunzător elaborarea măsurilor de corectare a obiectivelor stabilite.

Destul de clar și într-o formă foarte modestă au fost conturate funcțiile dirijării populației respectiv de către N.V. Zverieva subliniind că „dirijarea evoluției populației trebuie să realizeze următoarele 2 funcții:

- servesc ca metode de realizare a legităților populației;
- lichidează neregulile în rezolvarea scopurilor și dirijarea fenomenelor demografice în societate,, [18, p.36].

În opinia întregii activități de management demografic constatăm elaborarea politicilor demografice, care, după prof. H. A. Volgin, este „formarea regimului corespunzător al reproducerii populației și schimbările tendințelor evoluției numărului populației, structurii, ritmurilor de schimbare în evoluția natalității, mortalității, structurii familiilor, habitatului, migrației (interne și externe), indicatorilor calitativi ai populației„ [21., p.395]. Această concepție rusă, încă o dată, dovedește complexitatea direcțiilor politicii demografice, care trebuie să includă:

- ajutorul de stat acordat familiilor și copiilor;
- crearea condițiilor de activitate a părinților cu copii;
- scăderea morbidității și mortalității;
- creșterea speranței de viață;
- îmbunătățirea indicatorilor calitativi ai populației (educație, sănătate, cultură);
- dirijarea cu fluxurile migrației, urbanizarea și natalitatea ș.a.

Prezintă important faptul că obiectul politicii demografice a statului poate fi atât pentru populația întregii țări, cât și pentru regiuni aparte, sau pentru anumite categorii de populație (tineri, vârstnici, ș.a).

În sfârșit, la trasarea obiectivelor trebuie să se ia în considerare că politica demografică a statului cere resurse foarte mari.

Destul de argumentat a însumat resursele necesare pentru efectuarea politicilor demografice profesorul V.V. Elizarov, care include:

- resurse financiare (directe și indirecte);
- resurse materiale (industrii alimentare pentru copii);
- resursele administrative determinate de legislație;
- mărfuri pentru copii;
- resurse comunale și de infrastructură socială;
- sănătate reproductivă;
- ajutor natural (alimentare pentru copii fără plată) medicamente fără plată, alimentarea elevilor, îmbrăcăminte lor fără plată, cărți și rechizite școlare, spațiu locativ ieftin și multe altele [22, p.541-543].

§ 1.3. Principiile metodologice ale managementului demografic

Acest subiect, de mare valoare științifică, a fost abordat din punct de vedere științific pentru prima dată, de inginerul american Taylor F.U., la începutul secolului al XX-lea, în primele referate științifice pe această temă, apoi, prin lucrarea s-a publicată mai târziu, și care a fost tradusă și publicată în ex - URSS la începutul anilor '80 ai secolului al XXI-lea [23].

În abordările sale, Taylor F., a subliniat „că principiile științifice sunt fundamentul organizării muncii la toate nivelurile dirijării economice și sociale” [23, p.8]. În același rând, autorul a argumentat faptul că „pentru fiecare tip de activitate este o știință specială de dirijare„ [23, p.44]. Raportat la acest subiect, mai târziu specialiștii ruși, abordând aceste idei, au ajuns la concluzia că „Principiile științifice reiese din însăși esența societății, din nivelul dezvoltării forțelor de producere a societății “[24, p.51]. Pornind de la acestea, autorii au expus părerea, potrivit căreia, principiile de dirijare pot fi clasate după nivelul de producere și studii, și anume:

- „generale, caracteristice tuturor tipurilor de activități;
- principii specifice - pentru anumite tipuri de activități.
- principii care sunt specifice anumitor compartimente ale activităților economice și sociale.” [24, p.51].

Corespunzător, putem concluziona că principiile depind de nivelul dezvoltării economice, direcțiile strategice ale dezvoltării economice și sociale și, nu în ultimul rând, de dezvoltare a științei în acest domeniu. De aceea în lucrarea s-a, F.Taylor, subliniază că „principiile de bază cer o discuție profundă, stabilă și continuă„ [23, p.83]. Pornind de la aceasta, principiile științifice ale managementului se pot desăvârși, schimba, în dependență de direcția de dezvoltare

și activitate. Încă F. Taylor afirma că principiile de bază pentru toate împrejurările rămân „fundamentale științifice ale fiecărui domeniu de activitate„, [23, p.20].

În acest plan demograful polonez E. Rosset, care scria că „...fiecare situație concretă cere o abordare nouă în problema politicii demografice, dar, deseori, și noi metode de realizare„, [25, p.56]. De aceea, politica demografică trebuie să ea în considerare toate transformările sociale, economice, geopolitice, dar, în esență, să rămână destul de stabilă, despre care demograful ucrainean V.P. Piscunov sublinia că: „politica demografică trebuie să fie destul de stabilă, în tendințele ei, pentru ca să devină un mecanism efectiv în acțiunea asupra fenomenelor demografice, în aceeași vreme trebuie să fie relativ flexibilă, pentru a acționa la toate transformările curente” [26, p.17]. Pornind de la aceste constatări, putem specifica faptul că, pentru managementul demografic sânt caracteristice anumite principii deosebite de cele descrise de întemeietorul acestor direcții științifice (F. Taylor), care, indirect s-au găsit abordarea lor în diferite lucrări ale demografiei teoretice, dezvoltate în diferite state ale lumii (Franța, Anglia, URSS- Federația Rusă). În același timp se poate afirma cert că definirea principiilor demografice constituie o problemă mult mai dificilă decât principiile științifice în producere, deoarece factorii, care determină evoluția demografică, sunt mult prea variați și diferiți. Încă în anii '30 ai secolului al XX-lea G. Myrals scria că: „în studiul populației este destul de complicat, de a lua în considerare fericirea internă a individului, și de cunoscut problemele singurătății, bucuria de la nașterea copiilor, nedorința femeii de a naște, deciziile personale și morale ale folosirii mijloacelor de contracepție” [12, p.71- 72].

Despte dificultățile mari în dirijarea fenomenelor demografice, încă în anii '70 ai secolului al XX-lea, sublinia demograful rus A. G. Vișnevschii: „pentru dirijarea cu fenomenele demografice nu e îndeajuns de cunoscut evoluția, dar e necesar de cunoscut fenomenele până la cele mai amănunțite cauze, care le influențează„, [19, p.96]. Caracteristic, în dirijarea cu populația nu e îndeajuns de atenționat un fenomen „izolat” dar e necesar de studiat întregul sistem de fenomene demografice (reproducerea naturală , migrația, mișcările sociale)” [27,p.19]. Despre studierea și cunoașterea complexă a tuturor componentelor a specificat și F. Taylor „de a supune cercetărilor toate elementele activității economice” [23, p.85]. Această idee este abordată și de economiștii ruși contemporani care argumentiază că „abordarea științifică a dirijării cere evidența complexa a tuturor factorilor dezvoltării economice, legităților economice și tendințelor de dezvoltare a societății” [24, p.54].

O primă încercare de a prefigura unele principii metodologice ale managementului demografic au fost expuse într-o altă lucrare recentă a autorilor [28]. Pornind de la acestea, vom încerca să extindem expunerea acestor principii, luând în considerare concepțiile școlilor demografice contemporane.

Baza dezvoltării acestor direcții științifice în domeniul economiei destul de amănunțit, detaliat și o mare claritate au fost abordate în lucrarea inginerului american F. Taylor. Acel principiu general evidențiat de autorul lucrării „fundamentul științific al tuturor activităților” [23, p.20], rămâne valabile și în cazul studiilor managementului demografic. Corespunzător, toate activitățile în subdiviziune (componente), organizatorii managementului demografic trebuie să se bazeze pe rezultatul studiilor științifice. Activitățile tuturor acțiunilor trebuie să fie bazate pe cunoașterea legităților științifice ale evoluției demografice și sociale caracteristice societății corespunzătoare. Rezultate palpabile, în evoluția socială și economică se pot atinge, după cum sublinia F.Taylor „numai prin utilizarea metodelor științifice” [23,p.24].

Această abordare teoretică a fost expusă foarte cert de cunoscuta specialistă în domeniul dirijării populației N.V. Zverieva, care subliniază că „studiile metodologice sunt componenta principală a cercetărilor din domeniul populației” [18, p.31]. Deci, reiese că dirijarea fenomenelor demografice e posibilă numai prin utilizarea largă a întregului sistem de legități ale evoluției populației, ca sistem integru al societății.

Managementul demografic, ca și alte direcții științifice din economie presupune o abordare complexă a tuturor fenomenelor demografice sociale și economice. E neacceptabilă delimitarea studiilor demografice de cele sociale și economice. Încă în primul manual de

demografie din ex-URSS, profesorul A.I. Boiarschi sublinia ca „nu se poate izola politica demografică de politica social-economică, deoarece ea este partea componentă a politicii statului” [29, p.32].

Toate fenomenele demografice, în evoluția lor, se intersectează între ele, astfel de interrelații completează un fenomen demografic pe altul, ceea ce le întărește calitatea lor de sistem. Fiecare fenomen, în evoluția sa, este influențat nu numai de un singur factor, dar de mai mulți factori demografici, sociali, economici. În această privință, N.V. Zvereva menționează că : „dirijarea fenomenelor demografice e posibilă numai folosind întregul sistem de legități, care determină evoluția populației” [18,p.32]. Numai studiul complex face posibilă prevederea tendințelor evoluției populației, de evidențiere a consecințelor lor sociale și economice și respectiv de elaborare a unor măsuri reale de dirijare a acestor fenomene.

Pornind de la complexitatea acestor principii, autorul, în aceeași lucrare, propune că activitățile de dirijare, în acest plan, se pot împărți în următoarele direcții;

- economice (diferite alocății pentru copii și familii, concedii, dezvoltarea sferei serviciilor ș. a.);
- administrative și juridice (vârsta de căsătorie, dirijarea migrației ș.a.);
- sociale, psihologice, de agitație, [18, p. 42].

În această privință, foarte corect s-a expus profesorul A.I.Cvașa „Numai complexul multilateral al activităților politicii demografice va permite păturilor sociale în evidențierea specificului comportamentului demografic al diferitelor grupe de populație” [30, p.83]. Principiul studiului complex este în strânsă legătură cu principiul abordării sistemice sau principiul abordării sistemice a managementului demografic. După cum subliniază N. Zvereva, acesta este „unul din cele mai importante principii ale dirijării evoluției populației” [18, p.38].

Rezolvarea acestui principiu presupune:

- elaborarea măsurilor pentru dirijarea populației, în strânsă legătură, cu dezvoltarea social-economică;
- elaborarea complexului de măsuri demografice în dependență de particularitățile teritoriale .

Corespunzător, numai o strânsă interrelație între activitățile managementului demografic și activitățile economice și sociale pot aduce rezultate pozitive în evoluția populației. Deși acest fapt, încă la începutul anilor '80 al secolului al XX-lea, specialiștii subliniau că „... activitățile în dirijarea fenomenelor demografice trebuie să fie bazate și să ia în evidență necesitățile dezvoltării social - economice, la fel ca și activitățile în dirijarea social - economică, trebuie să ia în evidență necesitățile evoluției demografice” [18, p.39]. Și încă un moment de mare importanță, că dirijarea fenomenelor demografice înseamnă nu numai influența asupra unor fenomene demografice izolate, dar dirijarea tuturor elementelor demografice ca sistem de fenomene.

Situația demografică actuală, destul de dificilă, cere mai multe schimbări în politica economică și socială a statului, în folosul politicii demografice. Aceste transformări pot fi realizate numai în baza elaborării mai multor legi economice, sociale, demografice. Toate acestea trebuie să beneficieze de un fundament financiar asigurat. De aceea un principiu de bază al managementului demografic îl constituie asigurarea legislativă și financiară a activităților în politica demografică atât pe termen scurt, cât și pe termen mai îndelungat .

În scopul realizării acestor obiective, în mai multe state din Europa s-au constituit comisii speciale pentru analiza situației demografice și elaborarea direcțiilor legislative și financiare (Suedia, Polonia, Cehoslovacia, Germania, Franța). În statele ex-sovietice, concomitent și în Republica Moldova, astfel de comisii s-a format în perioada anilor 2000 - 2010, dar această comisie a avut scopul consultativ pe lângă Guvernul Republicii Moldova sau pe lângă Ministerul Muncii și Familiei, fără a primi careva decizii în politica demografică.

Practica statelor europene dovedește că, pentru elaborarea unei politici demografice adecvate, este necesar de elaborarea unui set de legi pentru a mări suportul material al familiilor, al copiilor, dezvoltarea infrastructurii corespunzătoare, creșterea pensiilor, salariilor, indemnizațiilor, burselor ș. a. Pentru toate aceste economisiri, demografii trebuie să identifice

sursele financiare ale statului pentru rezolvarea tuturor programelor și îndeplinirea legilor din domeniul managementului demografic.

În afară de aceste principii analizate, care pot fi considerate de bază, se pot nominaliza și alte principii specifice managementului demografic, ca:

- organizarea observațiilor asupra evoluției fenomenelor demografice, care servesc drept bază a studiilor, și sistemelor materialelor empirice și condițiilor necesare pentru a controla evoluția concepției demografice. Informația neîndestulătoare sau erorile îi privește pe specialiști să tragă de a face concluziile concrete. Acest principiu necesită o desăvârșire stabilă a materialelor statistice;
- principiul analizei și evoluției demografice pentru evidențierea particularităților evoluției și posibilelor transformări în structura populației, care, mai târziu se vor reflecta în evoluția populației (transformări în structura pe sexe, vârstă, *calificare*, instruire ș.a.
- politica demografică trebuie să fie corectă, reală cu o bază corespunzătoare organizațională și financiară.

§ 1.4. Studii de management demografic în Republica Moldova

Studiile consacrate, neapărat, Managementului demografic în Republica Moldova sunt destul de modeste, excepție făcând doar articolul menționat anterior [28]. Însă, în decursul ultimelor decenii au fost publicate mai multe studii dedicate problemelor evoluției demografice și politicilor demografice în Republica Moldova.

Se poate menționa că, în România, s-a început studiul problemelor politicii demografice mai devreme decât în Republica Moldova. Bineînțeles că cele mai multe studii, în acest plan, aparțin marelui demograf român, academician Vladimir Trebici. În lucrarea s-a monumentală „Mica enciclopedie demografică“ a prefigurat obiectivele politicii demografice, scriind că „Politica demografică - sistem de măsuri și de mijloace, adaptate de stat, pentru a realiza obiectivele demografice, cum sunt mărimea populației și ritmul de creștere, prin influența fertilității și mortalității populației”. [31, p.364].

Despre creșterea importanței problemelor demografice, în acea perioadă, nu numai în România, dar la scară mondială, ne mărturisesc și obiectivele de bază ale Conferinței Mondiale a Populației - (București, 1974), cum ar fi creșterea numărului populației, problemele morbidității și mortalității, procrearea, migrația, structura populației. Acad. V. Trebici diferențiază mai multe compartimente ale politicilor demografice;

a) politica demografică, în sens restrâns, care cuprinde influența asupra numărului fertilității, mortalității, nupțialității, structura demografică și politica demografică, în sens larg, care este îndreptată spre influențarea, în sens dorit, a caracteristicilor cantitative și calitative ale populației. Această concepție era tratată și în primul manual de demografie din ex-URSS al prof. A. I. Boiarschii [29, p.32]:

b) politica demografică pronatalistă, având ca obiectiv creșterea numărului populației prin influența asupra natalității și mortalității și politica demografică antinatalistă, îndreptată spre limitarea nașterilor [31, p.365]. Pentru prima dată autorul, conturează direcțiile principale ale politicii demografice în România pentru acea perioadă (începutul anilor ‘70 ai secolului al XX-lea) [31, p.369].

Prezintă o mare importanță faptul că, în acea perioadă de studii demografice, academicianul V. Trebici trage o concluzie foarte importantă, care, pe atunci, era în discuție înflăcărată, în diferite școli demografice. Se are în vedere teza expusă în manualul său „Demografie”, că politica demografică este o parte din politica dezvoltării sociale și economice și nu se poate substitui acesteia” [32, p.438], deoarece, în unele școli demografice din Europa, se afirma că politica demografică este o direcție desine stătătoare a statului. Astfel, demograful polonez A. Rosset scria că: „el recunoaște caracterul autonom al politicii demografice. [25, p.55]. Și încă o teză de mare valoare demografică a fost recunoașterea și promovarea de către academicianul V. Trebici, a studierii cu diferențierea teritorială, expunând ideea de conturarea

unor direcții noi în știința demografică - demografia teritorială sau „demografia regională” [33, p.8-9]. Acest fapt, în școala demografică rusă a fost promovat mai târziu, [34], dar recunoscut la nivel de politică de stat numai la sfârșitul anilor '80 ai secolului al XX-lea, despre care ne-am referit în § 1.

Un loc deosebit în studiile politice demografice îl ocupă lucrarea academicianului V.Trebici publicată la începutul anilor '90 [9], în care autorul face o analiză profundă nu numai a demografiei regionale mondiale, dar a îmbogățit semnificativ aspectul teoretic al politicilor demografice cu concretizarea conținutului și structurii politicilor demografice. Problemele politicii demografice au fost dezvoltate și într-o serie de articole științifice de mai mulți specialiști din România, pe care o găsim în traducere și în literatura demografică din ex-URSS [35].

Studiile demografice din Republica Moldova, care include evoluția numerică a populației, evoluția fenomenelor demografice (natalitatea și mortalitatea), habitatul uman au fost stimulate de o explozie în studiile demografice și-n politica demografică din ex-URSS. Într-adevăr, în anii '70-'80 ai secolului al XX-lea în ex-URSS, au apărut mai multe centre științifice în domeniul demografiei (Moscova, Leningrad, Kiev, Tașkent, Hovosibirsc, Rostov-pe-Don ș.a.) Au fost publicate mai multe monografii și culegeri de articole pe problemele demografice și politici demografice, organizate zeci de conferințe și seminare științifice. Deoarece primii specialiști, în acest domeniu din Republica Moldova au fost pregătiți în școala demografică rusă, au preluat experiența corespunzătoare în direcțiile studiilor demografice ruse.

Inițial studiile demografice (anii '70 - '80 ai secolului al XX-lea) din Republica Moldova cuprindeau articole, referate sau monografii dedicate evoluției numerice a populației și unor fenomene demografice, în primul rând al migrației populației și particularităților habitatului uman. O analiză mai amănunțită a studiilor despre populația din Republica Moldova au fost prezentate de autor în lucrările publicate în 2014 și 2017 [36 și 42]. În continuare, vom prezenta doar sumarul acestora. În perioada dată, apar câteva monografii ale cercetătorilor Zelenciuc V. S și Zagorodnaia E. M, a conferențiarului M. Mătcu și C. Matei [37- 38]. În toate acestea se face o analiză a evoluției efectivului populației Republicii Moldova în perioada postbelică, a evoluției și particularităților fenomenelor demografice (natalitatea, mortalitatea, migrația) și a particularităților habitatului rural. În aceeași vreme, în urma studiilor, au fost publicate zeci de articole științifice pe diferite probleme demografice. Dintre aceste publicații se evidențiază problemele migrației populației și a evoluției populației rurale, efectuate de către C. Matei și M. Mătcu.

Primele studii de politici demografice apar mult mai târziu prin apariția câtorva monografii [36, 37]. Însă această problemă a fost evidențiată mai accentuat, în lucrarea pe problemele migrației populației, publicată în anul 2009 [39]. În această lucrare, se analizează problemele politicii demografice în domeniul migrației populației rurale, și, ca rezultat, a dezvoltării fenomenului de depopulare a spațiului rural. Autorii subliniază că calea cea mai sigură pentru realizarea politicii migraționale, în spațiul rural, este „amplasarea întreprinderilor industriale (ușoare, alimentare, industria de construcții, industria locală ș.a.) sau a filialelor acestora în mediul rural [39, p.117]. Ocuparea forței de muncă este mijlocul principal în politica migrației din localitățile rurale. Un factor important, în acest plan, este faptul că, pentru Republica Moldova este caracteristică prezența localităților rurale mari (peste 1000 de locuitori), care constituie peste 94% din totalul localităților rurale. Un loc deosebit în promovarea problemei politicii demografice la ocupat elaborarea așa numitei „Cartea verde a populației, [40]. Prin aceste studii, autorii, prin intermediul UNFPA, a sesizat Guvernul și Parlamentul Republicii Moldova” de problemele cu creștere continuă a impactului fenomenelor demografice asupra situației economice din țară. Se atenționează guvernul la problemele diminuării galopante a natalității, creșterii mortalității populației, depopulării spațiului rural, îmbătrânirea populației și transformările lor nefavorabile în structura demografică și socială a populației statului. Ca rezultat al acumulării experienței de studiu, în anii 2005-2010, se organizează câteva Conferințe Științifice Internaționale, în scopul discuțiilor problemelor

politicii demografice [41]. La aceste foruri, au participat un număr mare de specialiști din România, Rusia, Ucraina, Tadjikistan, Polonia, care au expus experiența elaborării și realizării problemelor politicilor demografice din statele corespunzătoare. Prin aceste manifestări științifice de mare amploare, la care au participat și membrii Parlamentului, persoane din Ministerele Guvernului Republicii Moldova (sănătate, muncii), Agenția Fondului Națiunilor Unite pentru Populație (UNFPA), a fost sesizată societatea, guvernul și parlamentul de evoluția problemelor demografice multiple din țară. Ca rezultat s-a înaintat și s-a conturat concepția de elaborare a „Strategiei Naționale în domeniul securității demografice în Republica Moldova”.

Sub aspect conceptual, acest document a fost destul de actual și de mare importanță, însă pregătirea lui finală și cu atât mai mult, realizarea lui s-a stopat din cauza instabilității politice și economice din țară. Fiecare nou Guvern venea cu noi concepții, sau mai des cu lipsa de concepții în domeniul dat. Chiar dacă mai târziu a fost deschis Centrul Cercetării Demografice în cadrul Institutului Național de Cercetare Economică al AȘM, lucrurile în domeniul elaborării politicilor demografice evoluează destul de modest.

Experiența acumulată în decursul anilor a dat posibilitate autorităților să sesizeze societatea de problemele demografice dificile și în continuă înrăutățire din Republica Moldova. În nenumărate rânduri, autorii au expus problemele acute în domeniul diminuării efectivului populației, ca rezultat al creșterii ratei de emigrație, ale micșorării galopante a natalității populației, al transformărilor nefavorabile în structura demografică și socială a populației, prin micșorarea numărului populației tinere și apte de muncă și creșterea semnificativă a populației vârstnice, prin depopularea localităților urbane mici și a tuturor localităților rurale. Toate acestea fiind expuse în ultimele două monografii ale autorilor [42].

Bibliografia:

1. MINTZBERG, H. *Manager în MBA*. București, 2004, 500 p.
2. TAYLOR, F.W. *Principles of Scientific Management*. Harper și Bras. 1916. Москва. 1987, 276 стр.
3. SAMUEL, C. C. *Managementul modern*. București, 2002.
4. FAYOL H. *General and industrial Management* London Sir Isaac Pitmon and sons, 1949.
5. GERALD, A. *Management. Teorie și Practică*, Chișinău, 2004.
6. BURNHAM, J. *The Managerial Revolution* New York, 1941.
7. ВИХАНСКИЙ, О.; НАУМОВ, А. *Манажмент: человек, стратегия, организация, процесс*. Москва. Фирма Гардарика. 1981, 221 стр.; ВИДКАК, М.; ФРЭНСИС. *Раскрепощенный манажмент*, Москва. Дело. 1984, 259 стр.
8. *Система наук о народонаселении*. Москва, 1976, 360 стр.
9. TREBICI, V. *Populația Terrei*, București, 1992.
10. *Демографическая политика в региональном разрезе*. Под ред. РОМАНЕНКОВА, Г. М. 1988, 200 стр.
11. *Aspectele managementului demografic în Germania*. „Federal Government Report on the Demographic situation and Future Development of Germany”.
12. КАРЛСОН, А. *Шведский эксперимент в демографической политики*. 2009, 307 стр.
13. *Демографическая политика*. Москва, 1974, 190 стр. ; *Политика народонаселения в странах членов СЭВ*. Москва, 1977, 111 стр.; *Демографическая политика*, Москва, 1983, 312 стр.
14. *Вопросы теории и политики народонаселения*. Москва. 1970, 160 стр.; *Управление демографическими процессами*. Москва, 1980, 117 стр.; *Основы управления развитием народонаселения*. Москва, 1982, 187 стр.
15. *Манажмент*. Под ред. КОРОЛЕВА, В. И. Москва, 2006.
16. АРХАНГЕЛЪСКИЙ, В. Н. *Факторы рождаемости*. Москва, 2006, 400 стр.; МЕДКОВ, В. М. *Демография*. Москва, 2004, 560 стр.

17. ВАЛЕНТЕИ, В. И. *Политика народонаселения и ее составляющие*. В кн. *Демографическая политика*. Под ред. СТЕШЕНКО, В.С. ПИСКУНОВ, В. П. Москва, 1974, 7- 14 стр.
18. ЗВЕРЕВА, Н. В. *Методологические принципы управления развитием народонаселения*. В сб. *Основы управления развитием народонаселения*. Москва, 180 стр.
19. ВИШНЕВСКИЙ, А. Г. *Социальное управление рождаемости*. *Вопросы философии*, №6, 1978.
20. FAYOL, H. *Administration industrielle et generale; prevoyance, organization, commondeement, coordination, controle*. Paris, 1916.
21. *Демография*. Под ред. Проф. ВОЛГИНА, Н. А. Москва, 2007, 440 стр.
22. *Экономика народонаселения*. Под ред. Проф. ИОНЦЕВА, В. А. Москва, 2007, 660 стр.
23. ТЕЙЛОР, Ф. У. *Принципы научного менеджмента*. Москва, 1984, 94 стр.
24. *Менеджмент* . Под ред. МАКСИМЦОВА, М. М. и ИГНАТЪЕВОЙ, А. Г. Москва, 2001, 97 стр.
25. РОССЕТ, Э. *Принципы и проблемы перспективной политики народонаселения*. В сб. *Демографическая политика*. Москва, 1974, 280 стр.
26. ПИСКУНОВ, В. П. *О возможной направленности демографической политики в будущем в связи с дальнейшим постарением населения*. - В кн. "Геронтология и гериатрия".1969-1970. Социальная среда, образ жизни и старение. Киев, 1970.
27. ЗВЕРЕНА, Н. *Объективная необходимость планомерного управления народонаселения при социализме*. В сб. *Управление демографическими процессами* . Москва, 1980, 100 стр.
28. МАТЕИ, С.; POSTICĂ, M. *Managementul demografic: Conținut și structura*. - *Evoluția demografică a Republicii Moldova*, 2014, p. 162-166.
39. БОЯРСКИЙ, А. Я. *Курс демографии*. Москва, 1969.
40. КВАША, А. Я. *Об условиях успешности и оценке демографической политики*".- *Демографическая политика*. Москва, 1974, 210 стр.
41. TREBICI, V. *Mica enciclopedie demografică* . București, 1975, 480 p.
42. TREBICI, V. *Demografia*. București, 1979, 470 p..
43. TREBICI, V.; HRISTACHE, IL. *Demografia teritorială a României*. București, 1986, 160 p.
44. *Демографическая политика в региональном разрезе*. Отв. Редактор РОМАНЕНКОВА, Г. М. Москваб, 1988, 160 стр.
45. *Демографическая политика. Опыт социалистических стран*. Москва, 1983, 190 стр. *Политика народонаселения в странах – членах СЭВ*. Москва, 1977, 110 стр.
46. *Formarea populației Republicii Moldova*. Coordonator; МАТЕИ, С.; SAINSUS, V.; HACHI, M. Chișinău, 2017, 340 p.
47. ЗАГОРОДНАЯ, Е. М. *Демографические процессы в Молдавской ССР*. Кишинев, 1971, 38 стр. ; ЗЕЛЕНЧУК, В. С. *Населению Молдавии*. Кишинев, 1973, 61 стр.; МЫТККУ, М. *Сельское расселение в Молдавской ССР*. Кишинев, 1979, 110 стр: ЗАГОРОДНАЯ, Е.; ЗЕЛЕНЧУК, В. *Популяция РСС Молдовенешть* . Кишинев, 1983, 165 стр.: МАТЕИ, К.; ПРОКА, В. *География населения МССР и демографические процессы*. Кишинев, 1985, 117 стр.
48. *Impactul migrației populației asupra situației demografice din Republica Moldova*. Coordonator. МАТЕИ, С., Chișinău, 2005, 165 p. *Transformări demografice, viața familială și sănătatea populației*. Red. Responsabil acal. PALADI, GH., Chișinău, 2007.
49. МАТЕИ, С.; MÎTCU, M.; SAINSUS, V.; HACHI, M. *Situația demografică, utilizarea resurselor de forță de muncă și migrația populației în spațiul rural din Republica Moldova*. Chișinău, 2009, 235 p.
50. *Cartea Verde a populației Republicii Moldova: UNFPA, Fondul ONU pentru populație*. Chișinău, 2009, 53 p.
51. Simpozionul Internațional „Probleme demografice ale populației în contextul integrării economice” (14 - 15 aprilie 2005). Chișinău, 2005, 320 p. Conferința Internațională

„Transformările demografice și socio - economice ale populației. Actualitate și viitor. (5 - 6 decembrie 2006), Chișinău, 2007, 340 p. Conferința Internațională “Evoluția demografică și politica securității demografice”. Chișinău, 2010, 340 p.

52. *Evoluția demografică în Republica Moldova*. Chișinău, 2014, 210 p.

53. *Formarea populației Republicii Moldova*. Coordonator; MATEI, C.; SAINSUS, V.; HACHI, M. Chișinău, 2017, 340 p.

Capitolul II. DIRECȚIILE EVOLUȚIEI ȘI A REPARTIZĂRII TERITORIALE ALE POPULAȚIEI

§ 2.1. Particularitățile dinamicii populației în perioada de după anul 2000

Evoluția populației Republicii Moldova, în ultimele decenii, a trecut prin mai multe perioade cu caracter controversat. A fost perioada, de aproape jumătate de secol, când efectivul populației, sub influența diferiților factori (politici, economici, sociali), a cunoscut o creștere foarte intensă (1945-1991). În această perioadă, Republica Moldova s-a caracterizat prin cea mai rapidă creștere a numărului populației față de statele limitrofe. Creșterea a constituit aproape 2,3 mln. locuitori, sau de 2,1 ori față de anul 1945 [1, p.152, 174], în timp ce în România și Ucraina o creștere a fost doar de 1,4 - 1,5 ori [2]. Tot în această perioadă, numărul populației urbane, în Republica Moldova, a crescut de 7,0 ori pe când a populației rurale de numai 1,3 ori.

Transformările politice, economice și sociale începute în perioada 1991-1992, s-a reflectat și asupra evoluției numerice a populației. De aceea cu certitudine începe o nouă perioadă în evoluția demografică în spațiul geografic al Republicii Moldova. Începând cu anul 1992, în decursul mai multor ani se înregistrează o diminuare stabilă a efectivului populației, fapt necunoscut în evoluția demografică, decât în perioada genocidului comunist (anii 1940-1950). După datele statistice oficiale, efectivul populației în perioada 1992-2000, s-a micșorat cu 77,6 mii de locuitori (sau cu 1,8 %), în realitate diminuarea fiind mult mai mare.

Evenimentele politice și agresiunea armatei ruse dizlocate la Tiraspol, din anul 1992, a avut urmări grave și în evoluția populației, care s-a reflectat atât în diminuarea efectivului populației cât și în micșorarea natalității, creșterea ratei mortalității și emigrației populației. În consecință atât excidentul natural, cât și bilanțul migratoriu au devenit negative. Începând cu anii 1996 - 1997, formațiunea separatistă din raioanele estice a întrerupt toate legăturile cu Guvernul Republicii Moldova. Ca rezultat, Republica Moldova a pierdut controlul asupra 11,8 % din spațiul geografic și 16% din numărul populației. De aceea în această perioadă (1992-2000), se primește în calcul populației o bază demografică, reeșind din faptul că de la spațiul geografic a fost separat un teritoriu cu aproape 700 mii de locuitori (trei centre mari industriale și patru raioane administrative). Astfel, începând cu anul 1998, în calculul numeric al populației, este înregistrat efectivul populației de 3650,6 mii de locuitori (față de 4320,0 mii, în anul 1997).

Tendențele evoluției numerice a populației pentru noua perioadă de studii (după anul 2000) se formează pe parcursul anilor '90, care se caracterizează prin micșorarea stabilă a efectivului populației, transformări semnificative în numărul și proporția populației urbane și rurale, formarea unei situații demografice și sociale nefavorabile în cadrul populației, apariția unor noi fenomene demografice nefavorabile, ca depopularea localităților umane (în primul rând a celor rurale) și îmbătrânirea galopantă a populației (în primul rând a populației rurale și populației feminine); Astfel începe perioada actuală, cu mai multe tendințe nefavorabile în evoluția demografică.

Caracteristic este faptul că evoluția numerică și structura populației, în perioada următoare, în mare măsură, este determinată de migrația populației. În emigrația populației, se înregistrează transformări semnificative. Dacă, în perioada trecută (1991- 1999), emigrația era determinată de populația rusofonă, care fugeau de frică, ca ar fi trebuit să învețe limba română, apoi, mai târziu au înțeles, că nu este obligator să-ă cunoască. În condițiile create, se poate trăi fără să cunoască limba română, deoarece limba rusă dinnou și-a recăpătat locul ei dominant în societate. În aceeași vreme, a crescut semnificativ emigrația populației băștinașe atât la vest cât și la est, alungată de sărăcia stabilă după distrugerea întreprinderilor industriale și ramurilor agricole. Ca rezultat s-a stabilit un excedent natural negativ, cu o emigrație intensă ale populației, efectivul populației a căpătat tendințe certe de diminuare (tab. 2.1).

Evoluția efectivului populației în perioada 2000 - 2018

Anul	Numărul populației (mii loc.)	În același rând (în mii)		În % față de total		În % față de anul 2000
		Urban	Rural	Urban	Rural	
2000	3633,1	1514,2	2129,9	41,5	58,5	100
2004	3607,4	1477,9	2129,5	41,0	59,0	99,3
2005	3600,4	1476,0	2124,4	41,0	59,0	99,1
2010	3563,7	1476,7	2087,0	41,4	58,6	98,0
2013	3559,4	1492,2	2067,3	41,9	58,1	98,0
2014	3557,6	1503,0	2054,6	42,2	57,8	97,9
2015	3552,2	1507,3	2047,9	42,4	57,6	97,7
2016	3553,1	1511,1	2042,0	42,5	57,5	97,8
2017	3550,9	1516,8	2034,1	42,7	57,3	97,7
2018	3547,5	1521,9	2025,6	42,9	57,1	97,6
2019	3542,7	1527,5	2015,2	43,1	56,9	97,5

Însă, trebuie menționat că, deja la începutul perioadei studiate, ritmurile de diminuare sânt stabile, cu unele tendințe de micșorare. Astfel, dacă, până la 2009-2010, micșorarea numărului populației în medie pe an era 5-6 mii de locuitori, apoi, după anul 2010, această reducere se încadrează în limitele de 1-3 mii de locuitori. Dovadă servește faptul că, în anii 2000 – 2010, efectivul populației țării a scăzut cu peste 67 de mii locuitori (de la 3633,1 mii la 3563,7 mii locuitori), pe când, în perioada 2010 – 2019 diminuarea a fost numai de circa 16 mii de locuitori (de la 3563,4 mii la 3547,5 mii de locuitori). În toată perioada 2000 – 2019, efectivul populației s-a micșorat de la 3633,1 mii la 3547,5 mii de locuitori. Deci, scădere a fost de 85,6 mii delocuitori, sau 2,4 % din numărul total al populației.

Transformările pozitive încep în evoluția numărului populației urbane. Atât în perioada precedentă, cât și în primii ani al perioadei studiate (2000 – 2004), efectivul populației urbane prelungea diminuarea destul de intensă (în medie 5 - 6 mii delocuitori pe an), apoi, începând cu anul 2005, ritmurile de scădere se micșorează semnificativ, ca, în anii 2007 – 2008, să se stabilizeze la minimum. Corespunzător, dacă, în anii 2000 – 2004, numărul populației urbane a scăzut cu peste 36 mii de locuitori, apoi, în anii 2005 – 2009, numai cu circa 2 mii de locuitori. După o stabilizare în dercurul anilor 2008 – 2010, începe o creștere destul de lentă, dar stabilă a numărului populației urbane. Astfel, după datele oficiale ale Biroului Național de Statistică, în perioada 2010 – 2019, numărul populației urbane a crescut de la 1476,7 mii la 1527,5 mii de locuitori, sau cu 50,8 mii de locuitori. Deci, creșterea medie anuală a fost de circa 5 mii de locuitori pe an sau 1,0 %. Această creștere se poate lămuri atât datorită înviorării unor ramuri industriale cu capital străin sau mixt, cât și creșterii considerabile a industriei de construcții, în primul rând, a construcției spațiului locativ. În construcția de locuințe, un rol hotărâtor le-a revenit remitențelor trimise din statele lumii, care nu se utilizează nu pentru crearea noilor tipuri de producere și întreprinderi, ci pentru construcția de locuințe, procurarea automobilelor și altor servicii.

Evoluția populației rurale comportă cu totul alt caracter. Efectivul populației rurale a crescut până în anii 2000 - 2001, datorită emigrației mai puțin intense și excedentului natural pozitiv sa păstrat până în anii 1997 - 1999. Creșterea intensității emigrației populației rurale și stabilirea excedentului natural negativ s-a reflectat semnificativ asupra evoluției efectivului populației rurale. Caracteristic este faptul că ritmurile de diminuare a numărului populației sunt în creștere. Astfel, în perioada 2000 - 2010 micșorarea efectivului a fost cu circa 43 mii de locuitori (de la 2129, 9 la 2087, 0 mii locuitori), apoi în următoarea etapă (2010 - 2019) micșorare a depășit 71 mii locuitori (de la 2087, 0 mii la 2015, 2 mii de locuitori). În total, în

perioada anilor 2000 - 2019, numărul populației rurale s-a micșorat cu aproape 115 mii de locuitori sau cu aproximativ 5,5%.

Pornind de la evoluția numerică, s-a schimbat și proporția populației urbane și rurale. Diminuarea proporției populației urbane, începută încă în anii 90, ai secolului al XX-lea s-a prelungit până în anii 2008 - 2010, ca, după această perioadă, să înceapă o creștere lentă. Astfel, în perioada 2000 - 2010, proporția populației urbane s-a încadrat în limitele de 41 % (respectiv a populației rurale 59%), apoi, după 2010, începe o creștere destul de lentă a populației urbane (de la 41,0 la 42,9%) și corespunzător, micșorarea efectivului și ratei populației rurale (de la 59% la 57,1%).

Începând cu anul 2019, s-a schimbat metodologia calculării efectivului populației. Până la ora actuală, în baza calculului numeric al populației, era obținut numărul populației stabile. Pe parcursul anilor, după recensământul populației din anul 2004, specialiștii din domeniu tot mai mult insistau să schimbe metodologia de calcul. Motivația consta în diferența mare creată între numărul populației stabile și numărul populației recenzente. Astfel, dacă, la recensământul populației din anul 2004, această diferență a fost de circa 224 mii de locuitori, apoi, la recensământul din anul 2014, acest decalaj a fost de peste 750 mii de locuitori. În situația creată, cu certitudine, se cere schimbarea metodologiei de calcul al bazei demografice. Aceste erori semnificative se reflectă asupra valorilor tuturor indicatorilor demografici calculată pe această bază demografică.

Este îmbucurător faptul că conducerea Biroului Național de Statistică a înțeles această situație și, începând cu anul 2019, se va efectua recalcularea efectivului populației, pornind de la numărul populației după reședința obișnuită, așa numit „numărul revizuit a populației”. Reșind din aceste calcule Biroul Național de Statistică în iulie 2019 a lansat un nou număr al populației la 1.I- 2019 fiind de 2681,7 mii locuitori. În așa fel numărul populației lansat de Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova va fi apropiat de numărul populației recenzente în anul 2014. (tab. 2.2).

Tabelul 2.2

Numărul populației revizuite pentru anii 2014 – 2019

Anul	Numărul populației
2014	2869,2
2014 recensământ	2804,8
2015	2844,7
2016	2824,4
2017	2779,9
2018	2730,4
2019	2681,7

Sursa: Statistica.md.

Se poate concluziona că, în calculul preventiv, se păstrează ritmuri destul de înalte ale diminuării efectivului populației. Astfel, după acest calcul, în perioada scurtă a anilor 2014 - 2019, efectivul populației s-a micșorat cu peste 176 mii de locuitori; sau micșorarea anuală constituie circa 25 - 26 mii de locuitori. Transformările semnificative în metodologia calculului efectivului populației, de către Biroul Național de Statistică, sunt sub influența agențiilor ONU, UNDP, UNICEF, UNFPA și constituie o verigă de pregătire pentru viitorul recensământ al populației din Republica Moldova, preconizat pentru anii viitori, care ne va prezenta o informație mult mai veridică și concretă a efectivului și structurii populației Republicii Moldova. Alte calcule despre repartizarea populației după mediul de reședință sau structuri al populației, la moment, lipsesc. Dar se poate presupune cum efectivul și proporția populației urbane și rurale se

vor schimba destul de mult. La fel și structura demografică, socială și economică va fi diferită față de cea precedentă.

§ 2.2. Particularitățile repartizării teritoriale ale populației

În decursul mai multor decenii, distribuția teritorială a populației a constituit problema și obiectul principal în studiile geografiei populației. Cu acumularea cunoștințelor în acest domeniu, cum menționează specialiștii, obiectul studiilor s-a modificat „de la descrierea și explicarea diferențierilor de densitate, ca principalul obiectiv, ajungându-se la acordarea unei atenții sporite dinamicii spațiale, corelate cu mobilitatea populației și forței de muncă” [3, p. 129]. Însă, până acum, distribuția teritorială a populației și disproporțiile regionale constituie una din direcțiile de bază ale studiilor geografice, demografice sau economice ale populației, deoarece raportul dintre numărul populației și spațiul geografic are importanță deosebită în repartitia teritorială a forțelor de producere și a resurselor umane. Actualmente, în studiul distribuției teritoriale a populației, un loc deosebit revine evidențierii discontinuităților sociale, care survin în procesul evoluției populației și formarea unor concentrări mari de populație.

În repartitia teritorială a populației, se înregistrează disparități semnificative la nivel global, regional și local. Aceste deosebiri sunt rezultatul evoluției societății umane pe parcurs de mai multe secole. După cum subliniază mai mulți specialiști din domeniu, “ Distribuția populației mondiale relevă puternice inegalități spațiale, rezultat al unui larg proces de evoluție și ale unor influențe diverse” [4, p. 45]. Toate aceste deosebiri se schimbă de la o perioadă la alta a dezvoltării societății umane. Aceste disparități au mai multe caracteristici tipice în dependență de situația geografică, dezvoltarea economică, caracteristicile reliefului și climatei și alți factori politici și sociali.

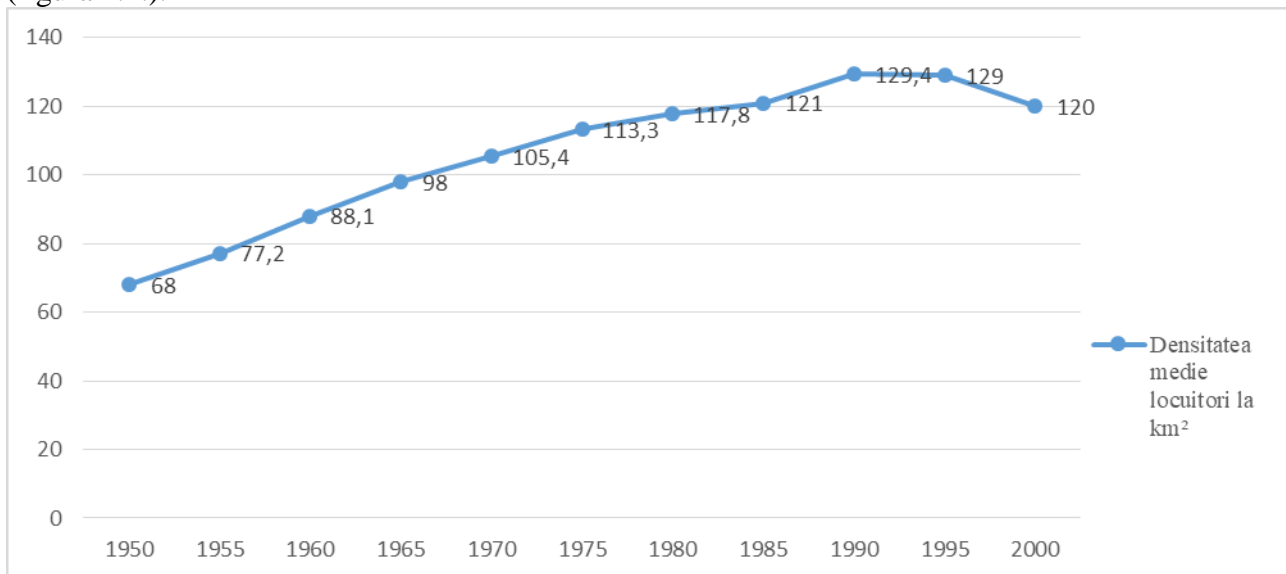
Spațiul geografic al Republicii Moldova, istoric și tradițional, se caracterizază prin intermediul unor indicatori înalți ai valorificării teritoriale a întregii suprafețe. Însă, în același timp, se caracterizază prin anumite particularități în distribuția teritorială a populației, ca rezultat al dezvoltării istorice și al factorilor politici sociali și economici contemporani.

În studiile speciale ale distribuției spațiale a populației, se utilizează diferiți indicatori. Destul de profund și în aceeași vreme, accesibil sunt redați indicatorii principali ai studierii teritoriale cu problemele contemporane în lucrarea cunoscuților specialiști: profesorii I. Muntele și A. Ungureanu [3, p. 129 -133]. Scopul studiilor noastre sunt mult mai modeste și, anume de a urmări caracteristicile de bază și transformările principale în distribuția teritorială a populației în spațiul Republicii Moldova în ultimele decenii.

Cel mai cunoscut și mai frecvent utilizat indicator al amplasării teritoriale a populației este densitatea medie a populației, care reprezintă raportul dintre numărul populației și suprafața teritoriului studiat: $D=Pt/S$, în care D , exprimă densitatea medie pe km^2 , Pt - numărul total al populației la anul dat și S - suprafața teritoriului de referință. Noțiunea de densitate se poate aplica atât la populația totală, cât și la diferite subpopulații. În aceeași vreme, densitatea populației se poate calcula cât la întreaga suprafață, cât și la diferite categorii de teritorii – suprafața agricolă, suprafața arabila sau alte categorii de terenuri.

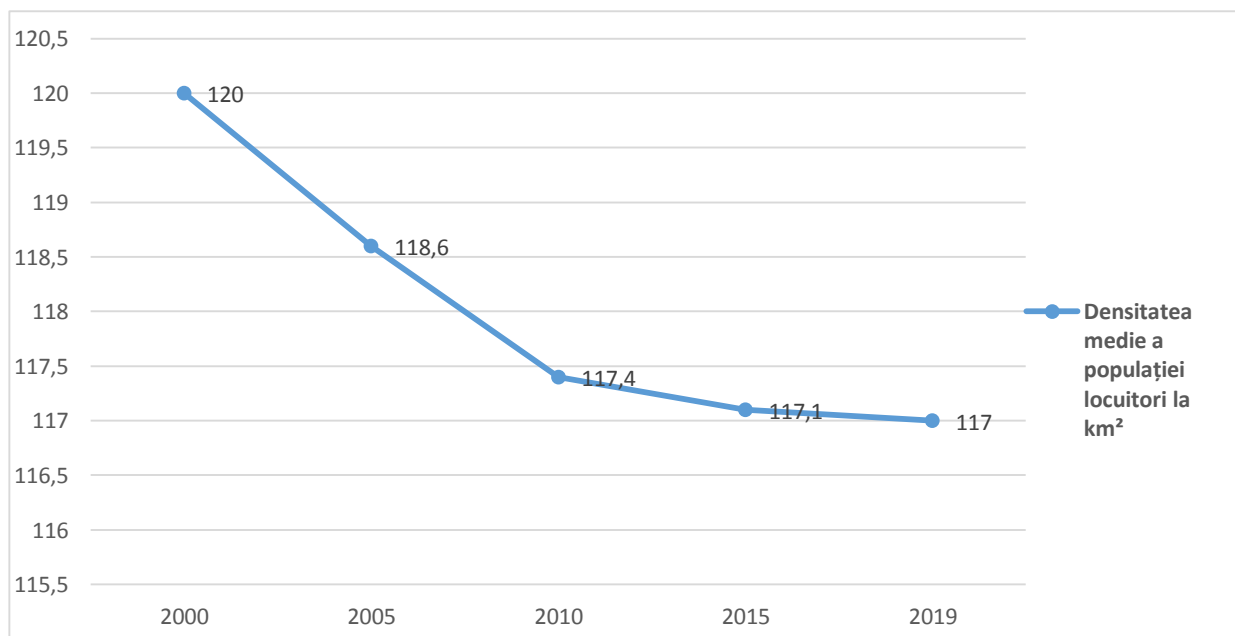
În studiile geografice sau politice cel mai frecvent utilizat este acest indicator, pentru care, în toate etapele dezvoltării umane, au fost prezentă informația necesară. Dacă urmărim evoluția acestui indicator, din punct de vedere istoric al Republicii Moldova, putem constata că în decursul dezvoltării acestui spațiu geografic densitatea populației a fost în creștere stabilă. În decursul secolului al XX-lea densitatea medie a populației a crescut de la 61,0 locuitori pe km^2 (1913) până la 129 de locuitori la km^2 în anul 1992. Deci, în decurs de circa 80 de ani, densitatea medie a populației a crescut de 2,1 ori. În această perioadă mare, au fost și etape de diminuare a densității (începutul anilor 20 și în anii 1940 - 1947), sub influența diferitelor cauze atât politice, cât și economice. Însă, în perioada postbelică (1947- 1992), indicatorul densității medii a populației a avut tendințe certe de creștere. Astfel, în perioada 1950 - 1992

densitatea medie a crescut de la 68,0 de locuitori pe km², până la 129 de locuitori pe km² (figura 2.1.).

Fig. 2. 1. Evoluția densității medii a populației (1950 – 2000)

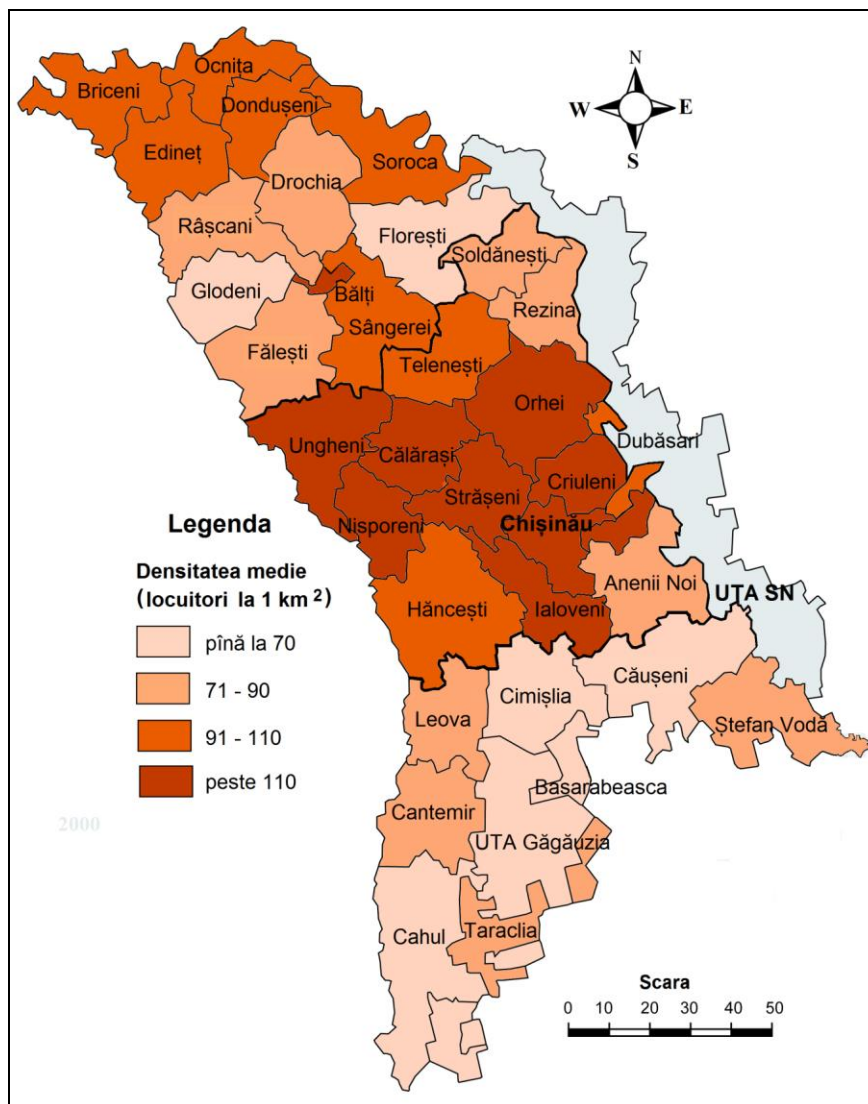
Sub influența dezvoltării economice, politice și sociale, în următoarea perioadă (după 1992), densitatea medie a populației capătă tendințe noi – tendințe de dinuare. Acest proces a fost determinat atât de transformările administrative (începând cu anul 1996), cât și micșorarea numărului populației, ca rezultat al emigrației intense, micșorarea ratei natalității și menținerea ratei înalte a mortalității populației. Dacă, în anul 2000, densitatea medie a populației a fost de 120 de locuitori la km² actualmente tinde se încadreze în limita de 117 locuitori per km² (fig. 2. 2).

Figura 2.2. Evoluția densității medii a populației (2000 – 2019)

Din cele expuse, se poate a concluziona, că, în urma creșterii intense a efectivului populației, în perioada 1950 - 1990, densitatea medie pe republică a crescut corespunzător în ritmuri înalte (de 2 ori). Creșterea s-a înregistrat, în majoritatea unităților administrative . O scădere mică a densității medii a populației s-a înregistrat numai în câteva raioane (Cantemir,

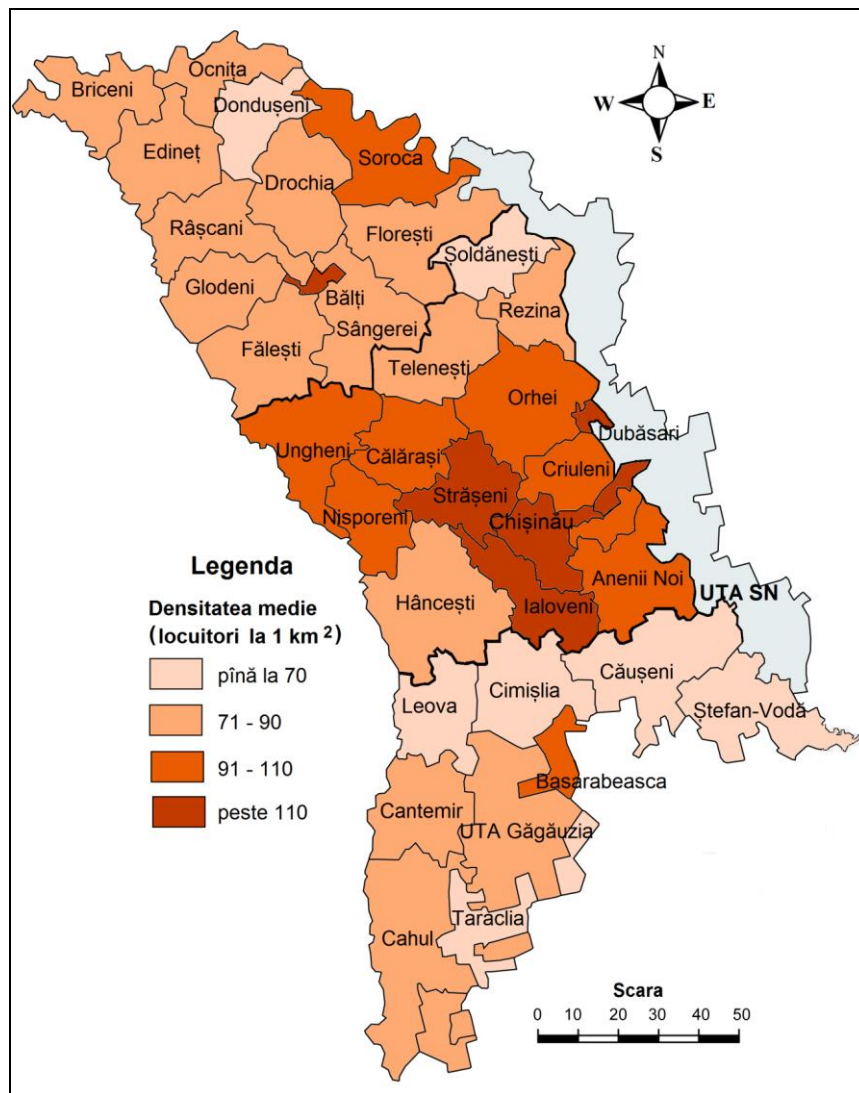
Ștefan Vodă, Dondușeni, Camenca), determinate, în mare măsură, de transformările administrativ-teritoriale (formarea sau lichidarea unor raioane). Începând cu anii 1990 - 1993, când se înregistrează diminuarea efectivului populației, corespunzător se micșorează și densitatea medie a populației în ritmuri destul de lente (după anul 2000), dar stabile. (fig. 2.3)

Figura 2.3. Densitatea medie a populației Republicii Moldova (2000)

Analiza materialului cartografic (fig 5,6), denotă că în anul 2000 (la începutul perioadei de scădere a efectivului populației), majoritatea raioanelor (19 din 33) aveau o densitate medie a populației între 71-109 locuitori la km². Cu o densitate mai mică de 70 de locuitori la km² erau numai 7 raioane (în majoritate, situate în zona de sud). În aceeași vreme, 8 raioane (situate în zona centrală) aveau o densitate a populației de peste 110 locuitori la km². Indicatorul înalt al densității medii a statului (129 de locuitori la km²) se datorește densității înalte în municipiul Chișinău și Bălți, unde este concentrată peste 25% din populația statului.

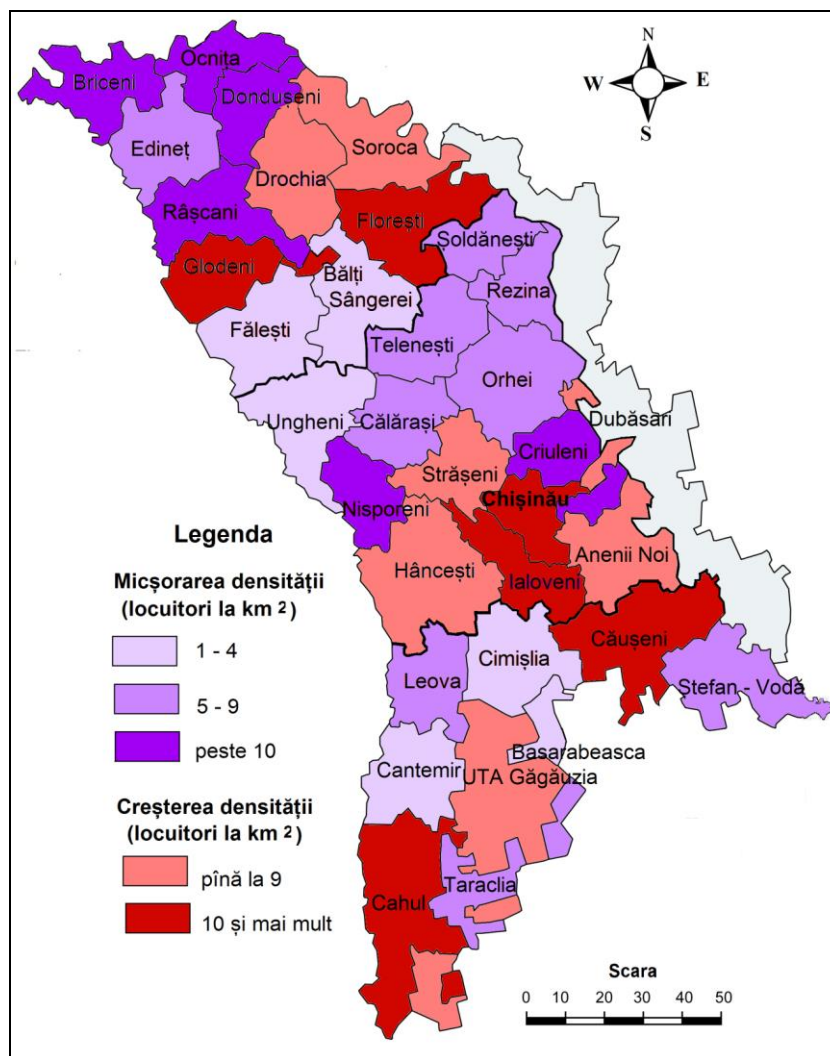
În anul 2019, imaginea hărții se schimbă, deoarece, în multe raioane, densitatea se micșorează. În prezent cu o densitate a populației între 71-109 locuitori la km² se numără 23 de raioane, în timp ce, cu densitate mai mare de 110 locuitori la km² se numără numai trei raioane (Dubăsari, Ialoveni, Strășeni) (fig. 2.3).

Figura 2.4. Densitatea medie a populației Republicii Moldova (2018)

Comparând imaginea densității populației pe raioane. din anul 2000 și 2018, se poate concluziona:

- în 15 unități administrative, densitatea populației s-a micșorat, printre care, în 4 raioane (Briceni, Florești, Glodeni, Ialoveni) , densitatea s-a micșorat destul de semnificativ (peste 10 locuitori la km²);
- în 18 unități administrative densitatea, s-a mărit. În cea mai mare parte (în 11 raioane) creșterea a fost până la 9 locuitori la km², iar în 7 raioane creșterea a fost a fost mai mare de 10 locuitori la km² (fig. 2.5)

Figura 2.5. Transformări în evoluția densității medii a populației (2000-2018)

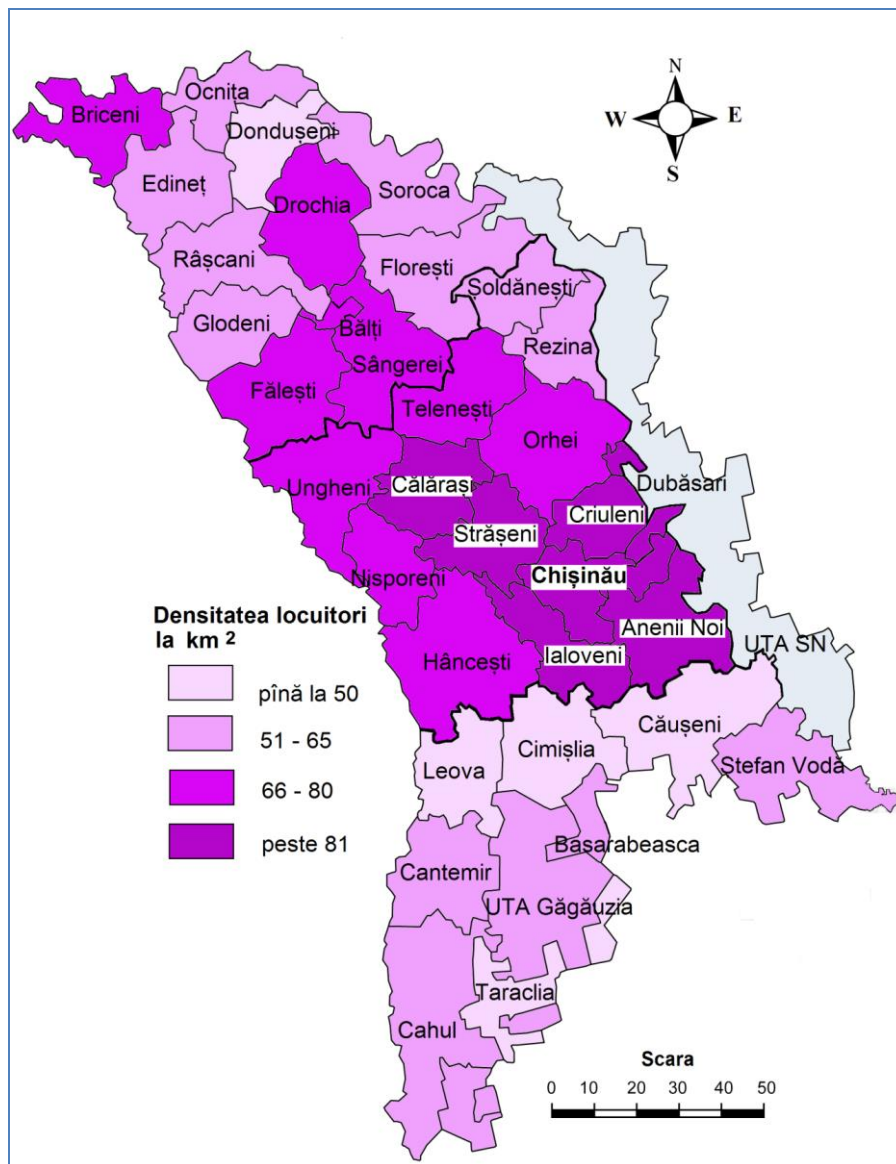
Scăderea maximală a densității populației s-a înregistrat în raioanele Dondușeni și Nisporeni (20-30 de locuitori la km²), ca rezultat al emigrației intense. Creșterea maximală s-a înregistrat în raioanele Cahul și Căușeni (19-20 de locuitori la km²). Creșterea densității populației în raionul Cahul, este determinată de evoluția populației orașului Cahul, în timp ce, în raionul Căușeni, datorită transformărilor administrative (lichidarea raionului Căinari).

Situația mai reală despre distribuția spațială a populației ne prezintă indicatorul densității populației rurale, deoarece acest indicator exclude concentrările populației în localitățile urbane, unde indicatorul densității poate avea valori foarte mari (până la mii de locuitori la km²). În același timp, indicatorul densității populației rurale este mult mai mic decât indicatorul densității medii a populației. Ca exemplu, dacă, în anul 2018, densitatea medie a populației Republicii Moldova a fost 117 locuitori la km², apoi, densitatea populației rurale numai de 71 locuitori la km², sau cu 46 de locuitori la km² mai puțin.

Calculând densitatea populației numai pentru spațiul urban al Republicii Moldova, se cifrează la 300 de locuitori la km². Însă, decalajul densității populației pentru diferite localități urbane este destul de mare. Ca exemplu, densitatea populației în orașul Nisporeni este de circa 23 de locuitori la km², în timp ce, în orașul Chișinău circa 1500 de locuitori la km².

Densitatea populației rurale pe raioane variază de la 34 de locuitori la km² în raionul Taraclia până la 114 locuitori la km² în raionul Dubăsari (fig.2.6).

Figura 2. 6. Densitatea populației rurale (2018)

Cea mai mare parte dintre raioane, după densitatea populației rurale, se plasează în grupa raioanelor cu densitatea cuprinsă între 51- 65 (13 raioane) și 66-80 (9 raioane) locuitori la km² (fig. 2.6). Densitatea maximală a populației rurale (peste 81 de locuitori la km²) este caracteristică numai raioanelor situate în neapărată apropiere de municipiul Chișinău

După cum putem concluziona deosebirile în densitatea populației, sunt destul de mari, chiar și pentru un spațiu geografic mic, cum este Republica Moldova. De aceea, în studiile științifice ale geografiei populației, sunt necesare de evidențiat și alte particularități ale distribuției spațiale ale populației. În acest caz, densitatea populației poate fi calculată nu numai după locul de reședință al populației, dar și după diferite spații geografice, cum ar fi suprafața terenurilor agricole. În acest caz, după cum menționează prof. I Muntele și A Ungureanu “densitatea se calculează la 100 ha de teren” [3. p. 130]. Acest indicator, de asemenea prezintă densitatea populației numai că, nu la 1 km², dar la 100 ha de teren de tipul corespunzător (de exemplu, teren cu destinație agricolă).

Pentru a clarifica situația, luăm un exemplu concret, pe o unitate teritorială tipică a Republicii Moldova, cu o populație de 83,3 mii de locuitori și o suprafață de 892 km². Calculând densitatea populației pentru unitatea teritorială se primește că la km² revin 93,4 locuitori, iar la 100 ha de suprafață totală revine aceeași valoare de 93,4 locuitori la 100 ha. De aceea, din punct, de vedere practic se utilizează un alt indicator – numit indicatorul de arealitate, care ne

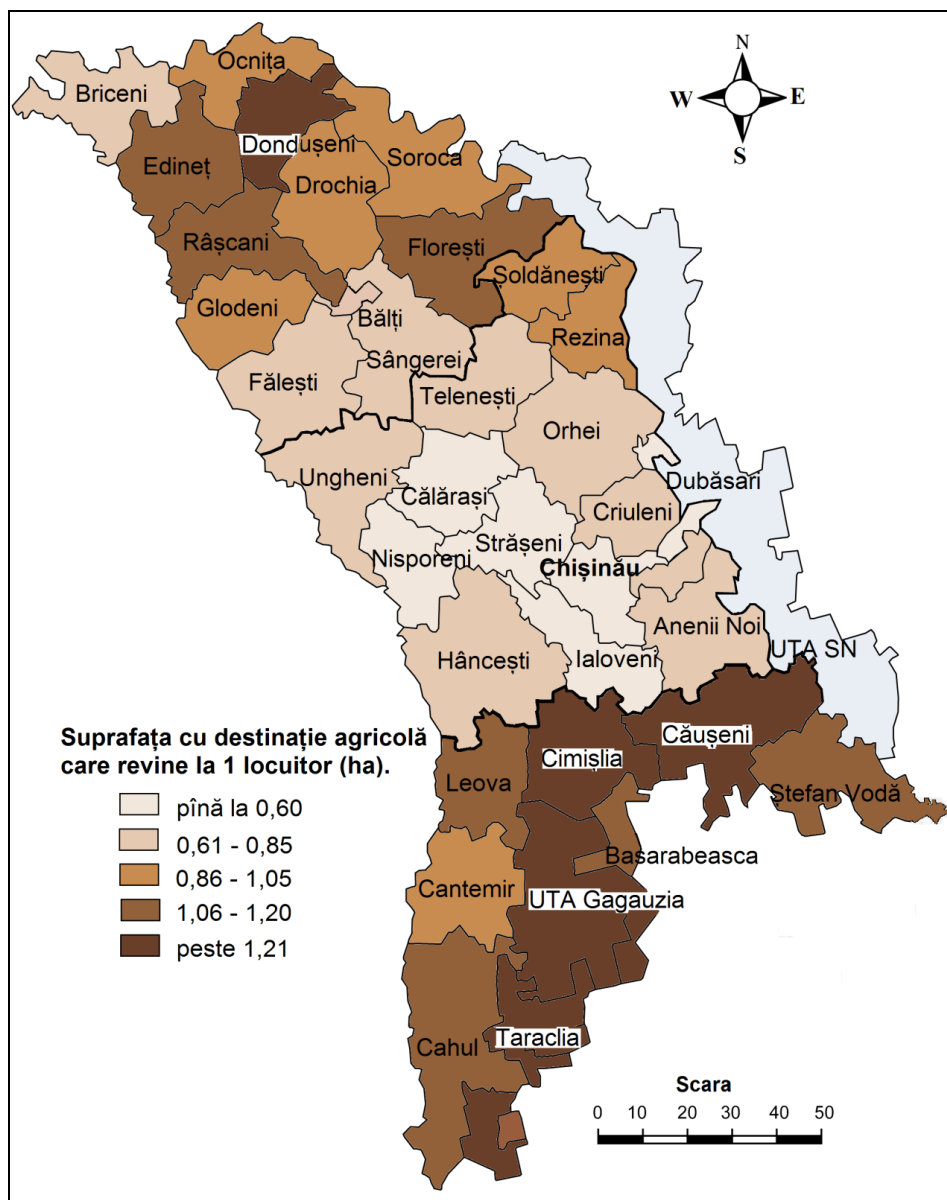
arată care suprafață revine unui locuitor. Deci, se calculează [acest indicator ca raportul dintre suprafață și numărul de locuitori. În acest caz, după exemplul nostru, unui locuitor îi revine 1,1 ha de suprafață. Corespunzător, utilizând această metodă, putem determina că, în unitatea administrativă unui locuitor îi revine numai 0,6 ha de terenuri cu destinație agricolă și numai 0,55 ha de terenuri arabile. Credem că acest indicator, din punct de vedere practic, este mai aproape de necesitățile administrației locale, în caz de efectuare a unor reforme agrare sau repartizarea diferitelor tipuri de terenuri agricole.

Conform acestor indicatori, decalajul în suprafețe, care revin unui locuitor sunt destul de semnificative (fig 2.7 și 2.8). Indicatorul de arialitate pentru terenurile cu destinație agricolă și suprafețele arabile este calculat la numărul populației rurale a unităților administrative, deoarece repartizarea suprafețelor agricole se efectuează la efectivul populației localităților rurale.

În medie, pe Republica Moldova, la fiecărui locuitor rural îi revine 1,23 ha de terenuri cu destinație agricolă. Însă, decalajul pe unități administrative este foarte mare. În general, raioanele cu densitate mare ale populației și populației rurale (Strășeni, Ialoveni, Călărași) se evidențiază cu o suprafață mică a terenurilor cu destinație agricolă , care revine unui locuitor. Cea mai mare parte dintre raioane (19 din 33) se plasează în grupa unităților administrative cu o suprafață a terenurilor cu destinație agricolă de la 0,60 până la 1,0 ha la un locuitor. Cu suprafețe mai mari a acestor terenuri se evidențiază raioanele Taraclia (2,03 ha), UTA Gagauzia (1,30 ha), Căușeni (1,24 ha), Cimiștia (1,23 ha). În aceeași vreme cu o suprafață a terenurilor cu destinație agricolă mică la un locuitor se clasază – Strășeni (0,39 ha), Călărași (0,44ha), Dubăsari (0,5 ha), Ialoveni (0,48 ha), Nisporeni (0,54 ha) (fig.7).

- În ce privește suprafața terenurilor arabile care revin unui locuitor din spațiul rural , se caracterizază cu un decalaj și mai mare, și, în același timp, cu o suprafață mult mai mică pentru fiecare locuitor. Dacă, în medie pe Republica Moldova, suprafața terenurilor arabile, care revine unui locuitor este de 0,90 ha , apoi, în raionul Strășeni ,aseenea terenuri revin de tot 0,23 ha , sau de 4 ori mai puțin. Raionul cu cea mai mare suprafață a terenurilor arabile este Taraclia cu o suprafață de 1,68 ha la un locuitor, deci ,raportul este de 7:1. Cea mai mare parte a raioanelor (22 din 33), după mărimea suprafețelor arabile, la un locuitor, se clasează în grupa la care revin de la 0,51 ha până la 1,0 ha (fig. 2.6). Cu o suprafață mică (până la 0,50 ha) se numără 5 raioane, toate cele situate în Regiunea de Dezvoltare Centru. În grupa cu cea mai mare suprafață se clasează 6 unități administrative, dintre care 4 unități situate în Regiunea de Dezvoltare Sud și 2 în Regiunea de Dezvoltare Nord.

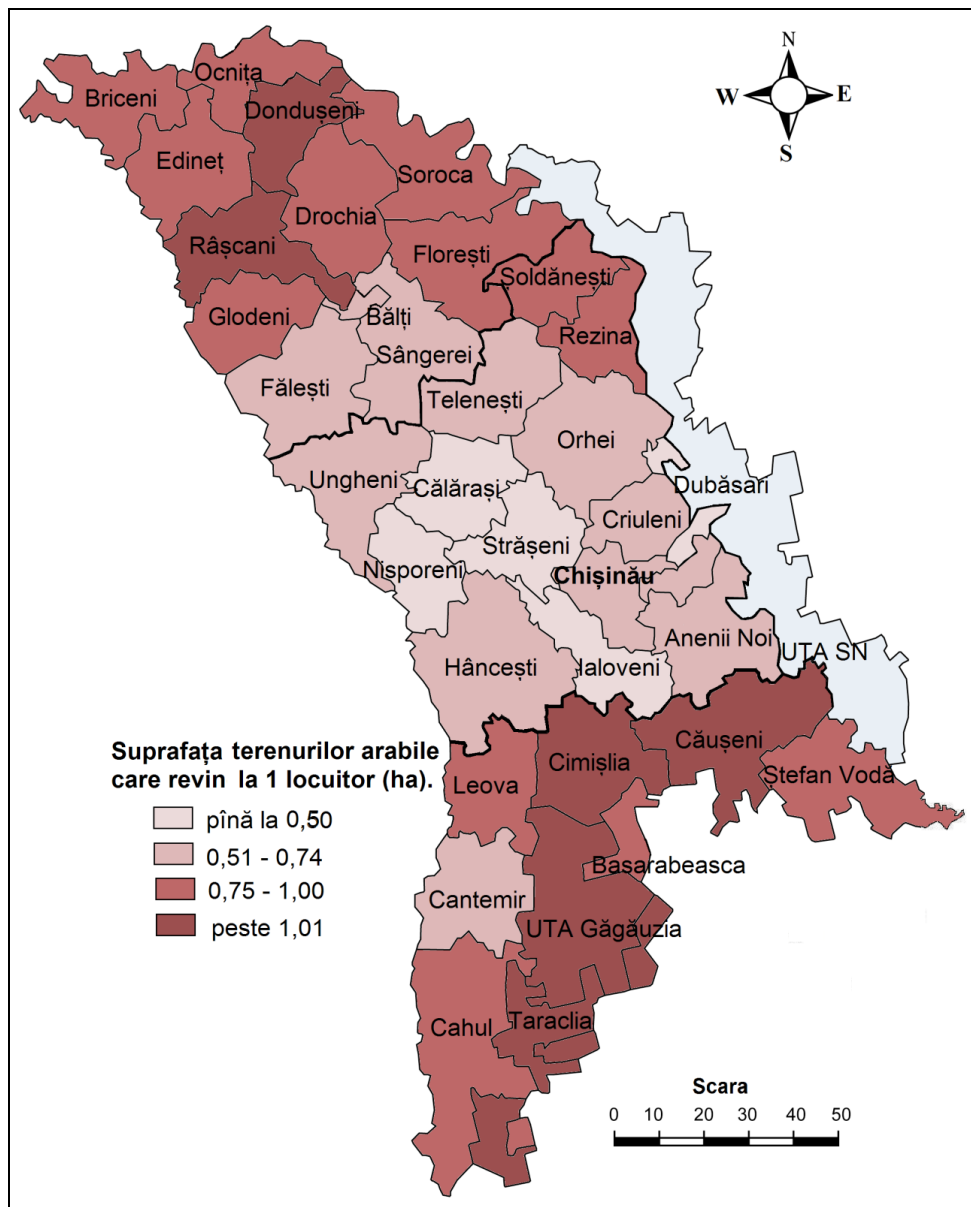

Figura. 2.7 Repartizarea terenurilor cu destinație agricolă (2018)

Ca indicator al distribuției teritoriale a populației este și repartizarea populației după mediul de trai (urban,rural). Republica Moldova, ca stat european, se clasează în rândul statelor cu o pondere înaltă a populației rurale. Între statele europene Republica Moldova are cea mai mică pondere a populației urbane- 43%, urmată de Bosnia și Herțegovina cu 48% [6], iar ponderea populației rurale constituie 57% (2019).

În evoluția indicatorului distribuției populației, după mediu de reședință, se evidențiază diferite perioade. Perioada postbelică, până în anul 1990 , se caracterizază cu creșterea semnificativă a numărului și ponderii populației urbane [5, p.11-12],]În timp ce după anul 1992, începe o diminuare atât a numărului cât și a ponderii populației urbane (vezi § 1). Însă, după stabilizarea economică, începând cu anul 2000, se înregistrează o stabilizare în evoluția efectivului populației urbane, ca, începând cu anul 2005, să se înregistreze o creștere lentă atât a efectivului cât și a proporției populației urbane. Astfel, pînă în anul 2019, efectivul populației urbane s-a mărit cu peste 50 mii de locuitori, iar ponderea să crească cu 1,9 puncte procentuale.

Figura. 2.8 Repartizarea terenurilor arabile (ha la un locuitor), 2018

Concomitent cu acest indicator, importanța în studiul repartizării spațiale prezintă importanță concentrarea populației în anumite centre urbane. Actualmente se poate arăta convențional la formarea unei aglomerații urbane a municipiului Chișinău. Până la secesiunea teritorială a Republicii Moldova (1992), se contura formarea a încă două aglomerații; Tiraspol – Bender cu o populație de circa 400 mii locuitori și Râbnîța - Rezina cu circa 100 mii locuitori. De aceea în spațiul geografic, sub conducerea Guvernului Republicii Moldova a rămas numai municipiul Chișinău, cu perspectiva formării unei aglomerații mari. Actualmente toată această aglomerație concentrează în cadrul ei 832,9 mii locuitori sau 23,5% din populația statului (tab. 2. 3).

Dacă, în total pe țară, efectivul populației s-a micșorat stabil, cu peste 100 mii de locuitori, apoi, efectivul populației municipiului Chișinău a crescut cu peste 52 mii de locuitori. Deci, cu certitudine decurge o concentrare intensă a populației în cadrul municipiului. În această perioadă scurtă (2000-2019), ponderea populației municipiului Chișinău, în totalul populației, a crescut de la 21,4 la 23,5% sau cu 2,1 puncte procentuale (tab.2. 3). Creșterea populației orașului Chișinău este mai lentă. După datele statistice, în perioada 2000-2010, efectivul populației a crescut foarte lent, doar cu circa 3 mii de persoane. Credem că, la mijloc în această creștere sunt

mai mult erorile de evidență statistică decât evoluția numerică. În total, în perioada studiată, numărul populației orașului a crescut cu 32 mii de locuitori, sau cu 4,8 % (sau o creștere medie anuală de 0,26%).

Tabelul 2. 3

Locul muncipiului Chișinău în efectivul populației statului

Anii	Toată populația (în mii)	Municipiul Chișinău		În același rând					
				Or.Chșișinău		Alte orașe		Localități rurale	
		în mii	În %	În mii	În %	În mii	În %	În mii	În %
2000 ¹	3644,1	780,7	21,4	663,4	18,2	53,7	1,5	63,6	1,7
2004 ²	3607,4	779,9	19,8	662,2	18,4	55,8	1,5	61,9	1,7
2010 ²	3563,7	786,3	22,0	666,3	18,7	50,9	1,4	69,1	1,9
2014 ²	3557,6	804,5	22,6	674,5	19,0	57,2	1,6	72,8	2,0
2019 ²	3542,7	832,9	23,5	695,4	19,6	66,6	1,9	70,9	2,0

Sursa: ¹.Anuarul Statistic al Republicii Moldova 1999, Chișinău, 2001, p 44.

² Statistica.md

Din cele analizate reiese că, în evoluția populației municipiului Chișinău, un loc însemnat îl ocupă și spațiul suburban, care include în componența sa 6 orașe, cu o populație totală de 66,6 mii de locuitori, și 28 de localități rurale cu o populație de peste 70 mii de locuitori. Populația spațiului suburban cuprinde 16, 5 % din populația municipiului și 3, 9 % din totalul populației Republicii Moldova (tab. 2. 3). Efectivul și proporția populației din spațiul suburban are tendințe certe de creștere. Astfel, în perioada 2000-2019, efectivul populației orașelor din componența municipiului a crescut de la 53,7 la 66,6 mii de locuitori (sau cu 12,9 mii locuitori), iar în localitățile din spațiul rural, creșterea a fost de la 63.6 la 70, 9 mii de locuitori (sau cu 7,3 mii de locuitori). Proporția acestor componente s-a mărit: a localităților urbane de la 1,5 la 1,9, a localităților rurale de la 1,7 la 2,0 %.

În mare măsură, datorită concentrării mari a populației în municipiul Chișinău, dar și a altor factori economici și sociali, în centrul Republicii Moldova, tot mai mult se conturează formarea unei fâșii înalte populate, despre care autorii au relatat și în alte lucrări [5,p. 14]. Până la dezmembrarea teritorială a spațiului geografic (1992), această fâșie avea imaginea cartografică și mai evidențiată [5, p. 19], cuprinzând și aglomerația Tiraspol - Bender, cu raionul Slobozia; care întrunea peste 400 mii de locuitori. Necătând la dezmembrarea spațială această fâșie și actualmente se evidențiază destul de bine (fig. 2. 5). Noi presupunem că această fâșie cuprinde municipiul Chișinău cu o populație de 833 mii locuitori , și raioanele administrative situate atât în ptreajma municipiului Chișinău (Anenii Noi, Criuleni, Ialoveni, Strășeni) cu o populație de 351 mii de locuitori și alte raioane situate în apropierea magistralei căii ferate Odesa - Ungheni și a magistralei auto Ungheni-Dubăsari și Chișinău - Ungheni (Călărași,Ungheni, Nisporeni) co o populație de 259,4 mii de locuitori. Corespunzător, în această zonă locuiesc circa 1,4 mln.de locuitori, sau 41% din populația statului. Acest fapt demografic trebuie de luat în considerare, atunci când se efectuează reforme economice, dar și în repartizarea teritorială a forțelor de producere, deoarece resursele umane sunt factorul dominant în planificarea dezvoltării regionale a statului.

O direcție de mare importanță în studierea distribuției teritoriale a populației constă în repartizarea populației pe unități administrative ale statului. În acest plan, se observă un decalaj mare în toți indicatorii geografici, economici și demografici.Începe acest decalaj atât de la organizarea teritorială a spațiului geografic cât și de la urmările transformărilor teritorial – administrative în anii postbelici. Actualmente în cadrul Republicii Moldova, există 35 unități administrativ-teritoriale (două municipii, 32 raioane și o UTA). Deci, în medie la o unitate administrativă revine o suprafață de circa 893 km². O parte din umități (16 din 35, în medie, la fiecare unitate administrativă au o suprafață aproape de media pe republică (între 700-900 km²). Celelalte unități au o suprafață foarte diferită de aceasta.. Cele mai mici raioane sunt Basarabeasca (285,4 km²) și Dubăsari (309,2 km²),(tab. 2. 4). Cele mai mari, după suprafață, se

evidențiază UTA Găgăuzia (1848,5 km²), Cahul (1545,3 km²) și Hâncești (1472 km²). Deci, raportul dintre cea mai mică și cea mai mare unitate teritorială este de 6:1 (tab. 2.4).

Tabelul 2. 4

Repartizare populației pe unități teritorial - administrative

Unitățile administrative	Suprafața ¹ km ²	2 0 0 2		2 0 1 9		Populația 2019 în% față de 2002
		Mii loc.	În %	Mii loc.	În %	
Total pe țară	3124,4	3627,5	100	3542,8	100	97
Mun. Chișinău	567,7	779,4	21,5	832,9	23,5	107
NORD	1071,5	1042,2	28,8	974,4	27,5	94
Mun. Bălți	780,0	151,2	4,2	151,8	4,3	100
Briceni	814,4	79,5	2,2	71,4	2,0	90
Dondușeni	644,1	49,1	1,3	41,7	1,2	85
Drochia	999,9	95,9	2,6	85,5	2,4	89
Edineț	932,9	87,6	2,4	79,2	2,2	90
Fălești	1072,6	95,3	2,7	90,3	2,6	95
Florești	1108,2	100,8	2,8	85,6	2,4	85
Glodeni	754,2	64,1	1,8	58,7	1,6	92
Ocnîța	597,5	57,1	1,6	52,9	1,5	93
Râșcani	936,0	71,6	2,0	66,5	1,9	93
Sângerei	1033,7	95,2	2,6	91,4	2,6	96
Soroca	1043,0	94,8	2,6	99,4	2,8	105
CENTRU	10734,0	10847,0	30,0	1047,8	29,5	97
Anenii Noi	891,6	84,4	2,3	83,0	2,3	98
Călărași	753,5	82,5	2,3	76,6	2,2	93
Criuleni	690,2	72,4	2,1	73,4	2,0	101
Dubăsari	309,2	35,5	1,0	35,0	1,0	99
Hâncești	1472,0	127,4	3,5	119,6	3,4	93
Ialoveni	783,5	94,7	2,6	101,8	2,9	108
Nisporeni	629,0	68,2	1,9	64,8	1,9	95
Orhei	1226,1	131,5	3,6	124,0	3,5	94
Rezina	621,8	54,4	1,5	49,9	1,4	92
Strășeni	739,2	91,4	2,5	92,1	2,6	101
Șoldănești	598,4	45,7	1,2	40,2	1,2	90
Telenești	848,6	76,7	2,1	71,0	2,0	93
Ungheni	1082,6	119,9	3,4	116,7	3,3	93
SUD	7378,7	556,0	15,3	526,0	14,9	95
Basarabeasca	295,4	29,9	0,8	28,0	0,8	94
Cahul	1545,3	122,7	3,4	124,1	3,5	101
Cantemir	867,9	66,5	1,8	61,3	1,7	92
Căușeni	1310,4	94,6	2,6	89,4	2,6	95
Cimișlia	922,8	65,4	1,8	58,6	1,6	90
Leova	764,7	55,2	1,5	52,0	1,5	94
Ștefan Vodă	998,4	74,2	2,1	69,4	1,9	87
Taraclia	673,7	47,5	1,3	43,2	1,2	91
UTA Găgăuzia	1848,5	159,2	4,4	161,7	4,6	102

Sursa: 1) Cadastrul funciar al Republicii Moldova 1.01.2004 , Chișinău 2004, 880 p

2) Statistica.md

După potențialul demografic, decalajul este destul de semnificativ. În medie la fiecare unitate administrativă revine 101, 2 mii de locuitori. Însă, în această limită, se încadrează doar

9 unități teritoriale, în timp ce celelalte (26) au valori a efectivului populației mult mai mici. În acest plan e necesar de menționat și unele particularități deoarece unele unități administrative includ în cadrul lor unități de rangul 2 (raioane). După numărul populației, unitatea teritorială cea mai mare este municipiul Chișinău, care înregistrează, 23,5% din toată populația statului. La rândul său, în cadrul municipiului, se diferențiază cinci preturi (raioane), care cuprind în componența lor atât spațiul urban, cât și suburban învecinat. A doua unitate de așa tip, după numărul de locuitori, este UTA Găgăuzia (161,7 mii locuitori), care la rândul ei încadrează trei raioane (dolay) (Comrat, Cadâr Lunga și Vulcănești). Cele mai mici unități administrative, după numărul populației, sunt raioanele Basarabeasca (28,0 mii de locuitori) și Dubăsari (35,0 mii de locuitori). Se diferențiază semnificativ unitățile administrative și după ponderea populației, care revine la fiecare unitate teritorială. Ce mai mică pondere (până la 1%) este în aceleași raioane (Basarabiasca și Dubăsari). Între unitățile administrative domină municipiul Chișinău cu 23,5% (tab.2. 5).

Tabelul 2. 5

Repartizarea unităților administrative după potențialul demografic (2019)

După numărul populației (mii loc.)	Numărul de unități	După pondere (în%)	Numărul de unități
Până la 50 mii	6	Pînă la 1,0%	2
51-60 mii	4	1,1 - 2,0	15
61-70 mii	4	2,1 - 3,0	11
71-80 mii	5	3,1 - 4,0	4
81-90 mii	4	4,1 - 5,0	2
91-100 mii	4	--	-
101-162 mii	7	--	-
832 mii	1	23,5	1

Pornind de la datele tab. 2. 5 se poate concluziona că, după numărul populației, unitățile administrative sunt foarte diferite, cu o dispersie mare pe grupe de raioane. Totuși, cea mai mare parte din raioane (31 din 35) se află în grupa de raioane cu un efectiv de peste 70 mii de locuitori. Deci, există raioane cu un potențial demografic destul de mare. După ponderea populației pe raioane, locul principal îl ocupă grupa de unități cu o pondere de la 1,1 la 2,0 % (15 unități) și grupa cu ponderea de la 2,1 la 3,0% (11 unități). Deci, în aceste două grupe se cuprind partea dominantă a raioanelor (26 din 35). Un loc aparte, în această privință îi revine municipiului Chișinău, cu o pondere destul de mare (23,5 %). Cu mult, în această privință au următoarele unități administrative (UTA Găgăuzia și municipiul Bălți), cărora le revine câte 4,6 și 4,3% din totalul populației statului.

Comparând evoluția efectivului și ponderii populației anilor 2002 și 2019, se poate concluziona următoarele;

- concentrarea populației în unitățile administrative, în componența cărora sunt incluse orașe cu un potențial economic mai mare, în primul rând municipiile Chișinău și Bălți;
- dintre Regiunile de Dezvoltare Economică, numărul și ponderea populației s-au mărit în municipiul Chișinău și UTA Găgăuzia. În Regiunile de Dezvoltare Nord, Centru și Sud, atât efectivul, cât și ponderea populației s-au micșorat;
- dintre unitățile administrative, în această perioadă, s-a mărit efectivul populației în 7 unități administrative (Chișinău, Bălți, Strășeni, Cahul, Ialoveni, Soroca și UTA Găgăuzia), în timp ce în celelalte s-au micșorat. Ponderea efectivului populației (în %) s-a mărit tot în acele 7 unități. În trei unități administrative, ponderea a rămas neschimbată (Sângerei, Anenii Noi, Șoldănești), pe când în celelalte s-a micșorat.(tab. 2. 4).

Se poate presupune că această dispersie a potențialului demografic influențează și asupra formării potențialului economic al unităților administrative. De aceea viitoarea

reformă teritorial - administrativă trebuie să se bazeze pe un studiu profund al particularităților geografice, istorice, economice, sociale, demografice ale regiunilor, raioanelor și comunelor. E necesar să se ia în considerare erorile admise la sfârșitul anilor '90 al secolului al XX-lea în reforma teritorială și formarea județelor.

Analiza efectuată în baza informației statistice actuale, se poate întâmpla să nu corespundă cu datele statistice primite după schimbarea metodologiei evidenței statistice a populației, introdusă în anul 2019. Lipsa de informație oficială (cu excepție numărul total) nu ne permite de a analiza mai actualizat fenomenele date. Dar faptul că, efectivul populației pe țară s-a schimbat semnificativ, ne dă posibilitatea să presupunem, că și alți indicatori demografici se vor schimba, în aceeași măsură, atât pe unități administrative, cât și pe diferite structuri.

§ 2.3. Elemente de politică demografică

Ideea de a influența tendințele demografice, într-un sens sau altul, considerat favorabil în raport cu alte obiective este veche de pe pozițiile dirijării numărului, și structura populației. În fața celui mai dinamic proces, fertilitatea, și complexitatea fenomenelor socio-economice în ultima perioadă de timp, politicile demografice au devenit sistematice și durabile. Un moment important în istoria conceptului de politică demografică, a principiilor, de care trebuie să se călăuzească, l-a jucat Conferința Mondială Populației de la București (1974) și Mexic (1984) prin Planul Mondial de acțiune în domeniul populației, care a evaluat modul în care sunt aplicate recomandările și a reconfirmat, în ansamblu, acest important document.

După cum s-a arătat politica demografică cuprinde opțiunile, obiectivele, legislația aferentă, mijloacele financiare și evaluarea eficacității măsurilor adoptate. Punctul de plecare pentru formularea politicii constă în analiza tendințelor demografice, în contextul general socio-economic, evaluarea prospectivă a acestora, mai ales sub raportul consecințelor. Recomandările O.N.U. prevăd rapoarte periodice din partea statelor membre ale O.N.U., sintetizate și publicate sub titlul "World Population Trends and Policies. Monitoring Report". Studiul experienței altor țări prezintă este de mare importanță pentru formularea și aplicarea fiecărui pas al politicii demografice.

În sensul strict al termenului, politica demografică este destinată să controleze numărul populației dintr-un anumit teritoriu (țară sau pe plan mondial). În raport cu obiectivul fixat, poate fi vorba de menținerea numărului populației la valorile existente, la un moment dat, respectiv obținerea unei creșteri sau descreșteri a acestui număr. Prin specificul lor, politicile demografice pun probleme deontologice aparte: de la cerința de a nu perturba un proces vital (pentru că nu se pot controla toate consecințele acțiunilor) la aceea de a nu face rău cuiva. Aceasta, deoarece, spre deosebire de alte politici publice, unde domeniul de intervenție îl constituie anumite componente ale activității umane și condițiile, în care se desfășoară acestea (reglementate și influențate), în politicile demografice domeniul de intervenție este, așa cum spunem, de altă natură; el se referă la viața umană ca atare. [8].

Este vital de a fi elaborată concepția de dezvoltare demografică a țării pentru perioadă scurtă până în 2025 și pentru perioadă lungă 2025 - 2050. Concepția servește drept călăuză pentru organele puterii de stat și cele autonome în soluționarea problemelor de natalitate, suportul familiei, sănătății populației, longevității vieții, migrației și altor aspecte de evoluție demografică. Pornind de la situația redistribuirii populației, este valoros în elaborarea concepției de dezvoltare demografică a capitalei pentru a da o apreciere obiectivă a situației demografice și a urmărilor de discrepanță spațială. Concepția se prezintă ca un sistem de viziuni, principii și priorități în sfera de stat și economico-juridică de reglare a proceselor demografice.

În uzul demografic, au intrat noțiunea de politici de populație, care întrunesc tot ansamblul de decizii coordonate și concentrate spre influențarea sistemului demografic. Ele reflectă, în esență, nu numai natura și caracteristica demografică a populației, dar de asemenea, și condițiile socio-economice, politice. Capabilitatea de a modifica politicile demografice reflectă condițiile și nivelul de decizie, perceperea impactului social, economic, cultural.

În condițiile de tranziție demografică, a fost evident necesară dezvoltarea unui concept de reproducere, pornind de la din condițiile create și specificul național al evoluției fenomenelor demografice. Cu atât mai mult, necesitatea este crucială, vitală, în condițiile etapei post-tranziționale a cadrului național. Concept, ce ar modifica sau măcar ar aplatiza crizele demografice prin variate forme, de la rangul național la cel regional, cu care se confruntă factorul uman în Republica Moldova. În etapa ce urmează, avem nevoie de politici complexe, direcționate și structurate.

În aspecte generale, țara nu are asemenea practici, din motiv că avem parte de o existență destul de scurtă în timp, dimensiunile demografiei, pentru a acumula o experiență în domeniu și că nu ne-am confruntat cu probleme de asemenea anvergură, rang de gravitate. Republica Moldova este unica țară din regiunea central-estică europeană cu politici depășite de timp.

Republica Moldova este unica țară din Europa și din spațiul ex-URSS, care nu dispune de un centru specializat de cercetări demografice la nivel național, fapt ce ne face să recunoaștem că ne implicăm deosebit de neglijent, în raport cu problemele care ne caracterizează și cu care se scoate în evidență soluția problemelor de ordin național și global, prin intermediul cărora se tinde la realizarea unuia din cele mai strategice scopuri ale lumii - Globalizarea. Este puțin probabil și realizarea regionalizării, deoarece, la această etapă, sunt scoase în vileag valorile naționale, sociale și general umane ale populației din acest spațiu. În plus, prin aceasta subapreciem factorul uman, care constituie baza existenței statului național.

Ultimele recensăminte (2004 și 2014) nu au soluționat în mare parte, așteptările păturii științifice a țării preocupate de studiile de populație și a organismelor internaționale. În plus, am manifestat o atitudine neglijentă față de cerințele internaționale stabilite, nu s-a manifestat o responsabilitate, în raport cu sarcinile puse de opinia publică internațională și de creditorii internaționali ai recensământului. Atingerea scopurilor par a fi realizabile fără prioritatea cunoașterii factorului uman, o tendință pe care o dezvoltăm prin manifestările ce ne caracterizează. În prea multe ocazii, cercetarea demografică nu se regăsește în politicile statului, iar în dezvoltarea acestora, există o ruptură între realitate și dorință.

Guvernul Republicii Moldova adesea, omite problemele mari ale societății și aceasta constituie o dovadă de iresponsabilitate, ce va fi sancționată de istorie. Nu este vorba numai de o politică demografică bine ținută, care trebuie combinată cu o politică în domeniul educației și în domeniul social, a valorilor naționale.

Țara a intrat într-o perioadă de insuficiență sigură a potențialului demografic, în plus, deprimarea umană se accentuează pornind de la evoluția indicelui de dezvoltare umană. Factorul uman nu este în stare să renoveze demografic, deci, să asigure o continuitate din perspectivă a dezvoltării demografice și în același timp și a tuturor proceselor socio-economice.

Deprimarea demografică umană constituie un element ce caracterizează societatea și membrii acestora. Realitatea necesită fie conștientizată la nivel de familie, la nivel de societate, la nivel de ministere și a tuturor organelor de resort. Conform statisticilor, fiecare a șaptea femeie n-are capacitatea de a naște un copil, circa 17 cupluri dintr-o sută sunt sterile, fiecare a doua familie din mediul rural are o persoană tânără plecată în străinătate. Numai în anii 2001-2010, numărul populației active s-a redus cu 15%.

Dacă ne dorim cu adevărat avansare, în dezvoltarea socio-economică, este necesar de a ține cont de dezvoltarea demografică, este o necesitate indispensabilă a variabilelor economice în etapa de dezvoltare pe care o traversăm, a scopurilor pe care le râvnim. Dezvoltarea demografică a devenit o determinantă a dezvoltării socio-economice. Trebuie să existe o structură statală, care să colaboreze cu toate ministerele în ceea ce privește estimările demografice în abordare largă. Este necesară redefinierea activității Comisiei Naționale în Domeniul Populației și Dezvoltării. În prim plan, în activitatea Comisiei Naționale survine identificarea problemelor populației Republicii Moldova, consecințele lor asupra economicului, socialului, etc.

Adițional, practicile mondiale au sugerat ideea elaborării Cărtii Verzi a Populației cu referință la etapa modernă. Principiul ei a constatat în adunarea tuturor sugestiilor din partea comunității, societății civile și a păturii academice de profil. Următorul pas trebuia să fie așa-

zisa Cartea Alba a Populației, care să specifice clar și prioritar politicile de populație ale guvernului. Cartea verde a populației trebuie să constituie baza elaborării următoarelor documente ca: strategia de securitate demografică a populației Republicii Moldova, prognoza demografică și Programul Național de Dezvoltare Demografică a Republicii Moldova.

Funcționarea Comisiei, de regulă, în statele europene, este sub auspiciul și patronatul direct al guvernului. Din punct de vedere tehnic această comisie urmează să fi diriguată de o autoritate în domeniul demografic. Pornind de la din aspirațiile Republicii Moldova spre UE este oportun să se dezvolte și să se armonizeze legislația națională pentru populație și dezvoltare. În Bulgaria, fenomenul de îmbătrânire a populației a devenit prioritate națională, exemplu ce ar trebui de urmat în condițiile conturate și de Republica Moldova.

Un rol aparte în acest plan revine biroului INFPA din Republica Moldova, prin acordarea asistenței tehnice și consultanța externă pentru elaborarea politicilor de populație ale țării, suport în promovarea măsurilor educative și celor promoționale. Îmbătrânirea populației va duce, inevitabil, în perspectiva apropiată, la falimentul sistemului de protecție socială pentru vârnici, inclusiv „împovărarea” sistemului de pensii. Un aspect important constă în legislația (actul normativ), care trebuie elaborat în corespundere cu prioritățile naționale, dar și cu trimitere la legislația internațională, în particular, a UE și statelor vecine. Comisia urmează a fi susținută atât tehnic, cât și financiar de guvern, din motivul responsabilităților asumate în acest sens. Rolul Fondului ONU pentru populație este crucial prin desfășurarea activităților de conștientizare a opiniei publice în problemele populației. Deseori, populația trebuie să-și dea seama că, în 2050, un angajat va plăti impozite pentru opt sau nouă pensionari, iar acum nu se întreprinde, practic nimic pentru prevenirea fenomenului.

Este important ca guvernul să vină cu furnizarea de date, rapoarte pe baza efectuării studiilor științifice, ca bază în elaborarea planului, strategiei naționale demografice. Este oportună revenirea la prognozele demografice, care arată cu lux de amănunte, ce se poate întâmpla peste 15, 30, 50 de ani. Prognozele ce reflectă setul de tendințe în populație, prin prisma timpului, elaborările, care sunt necesare, după cum reflectă practica statelor avansate în acest domeniu. Valoros ar fi inițierea unui proiect de cercetare a «stării națiunii» unde starea demografică să dețină unul din compartimentele de bază pornind de la contextul factorului uman și a periclitărilor demografice recente, elaborat de specialiști aprofunzați în studiul demografic. Proiectele larg utilizate în statele UE servesc ca bază decizională a guvernelor din aria est-europeană.

Afirmația că procesele demografice se autoreglează în sistemul demografic este una greșită totalmente. Procesele demografice sunt procese ale sistemului social, deci, politica demografică este o conștientizare a tendințelor obiective existente, ce, inevitabil, vor da rezultate și efecte. Acesta, însă, nu pot fi imediate, urmările sunt palpabile abia după 10-15 ani de la deciziile luate. Pe măsura lărgirii cunoștințelor demografice, devine tot mai clar necesitatea unirii eforturilor specialiștilor în vederea influențării dezvoltării demografice și elaborării bazelor științifice ale politicilor demografice, atât la nivel regional, cât și în ansamblu pe țară. Politica demografică are la bază un set de principii tipice și concrete, în care sunt stipulate aspectele și dimensiunile funcționalității și implementării acesteia. În acest plan, se pot nominaliza:

- instituționalizarea politicilor demografice, ceea ce, în esență, dovedește că nu este o politică, dacă nu există subiectul ce promovează aceste politici și institutul social, care manifestă influență organizațională asupra proceselor și relațiilor demografice;

- conștientizarea scopului, pornind de la modul specific de activități instituționale pentru atingerea conștientă a scopului trasat;

- principiul de accesibilitate etnică, care este unul din principalele principii în evaluarea politicilor populației. Acest criteriu normativ identifică pentru etnii libertatea, echitabilitatea, distribuția justitiei, dreptatea cu calculul beneficiilor și ofertelor. Acest principiu normativ specificat trebuie înțeles, în primă instanță, pentru a evita noi cataclisme de instabilitate în societate. Aspectul principal al acestui principiu constă faptul că fiecare persoană are drepturi egale libere compatibile cu ceilalți. La fel sunt supuși, în egală măsură, securității sociale și

egalității în oportunități, iar libertățile sunt incompatibile cu obligațiile. [9, p. 302]. Dar, în plan internațional politica demografică trebuie să excludă șovinismul, în raport cu statele vecine, sau de tranzit, pentru a nu știrbi din susținerea intereselor naționale. În politicile demografice, sunt bine conturate elementele “egoiste” ale statului, ce afectează relațiile cu vecinii sau statele din aria geografică apropiată;

- corectitudinea politică, drept ca criteriu al politicii demografice, evită contradicțiile sociale, etnice morale, religioase, element de care nu s-a ținut cont în perioadele recent trecute și au afectat inclusiv statele europene;

- dimensiunea culturală creștin-europeană, aspect care va reduce din problemele de integrare și adaptare a migranților, în plus, va proteja spațiul de aculturalizare cu alte popoare.

Esența de bază a tuturor politicilor demografice, dar în special, pentru Republica Moldova în etapa dată de timp constă în păstrarea și dezvoltarea capitalului uman. Această tendință este vizibilă prin activitățile statelor dezvoltate. Politica salarială a statului este o reflectare a faptului că statul tinde de a menține, a forma și a realiza capitalul uman, concluzie reflectată în mai multe studii [10, p. 213]. În plus, politica demografică reflectă strategia demografică urmărită, ea exprimă viziunea clară a obiectivelor urmărite în condiții de largă periclitare a cadrului demografic.

Politica demografică trebuie să fie centrată pe structura demografică, ca principal și determinant cadru al proceselor demografice în etapa pe care o parcurgem. Vârsta medie a populației este principalul indicator, în acest sens, și trebuie să includă limitele optime ale vârstei medii a populației, care este apreciată drept crucială în menținerea unei calități demografice a potențialului uman, ce este în corelație și cu evoluția longevității. Ca limite, urmează identificarea vârstei medii de 30,0 - 35,0 de ani, dar cu particularități specifice pentru fiecare etapă ce va urma, pornind de la specificul situației.

Există mai multe variante de soluționare a problemei îmbătrânirii populației, probleme ce au periclitat atât de profund populația țării: una și cea mai ușoară, ar fi extinderea perioadei de vârstă active pentru a depărta vârsta de pensionare a populației. În acest mod, se păstrează mai multă forță de muncă activă. Dar modificarea necesită o racordare la evoluția duratei medii a vieții populației țării, pentru a nu afecta dreptul legal al populației la asigurarea cu pensii, moment ce nu s-a ținut cont la extinderea vârstei de pensionare de la 50, 55 ani - femei la 52,5 și 57,5, respectiv și de la 60 la 62,5 barbati. Decizie ce a afectat dreptul legal al populației rurale, care, în anul 1998, avea o durată de viață de numai 61,5 ani. Anume, diferențele în longevitatea vieții și trebuie să fie un obiectiv al noii politici demografice, întru atenuarea discrepanțelor acestora.

Nu mai puțin importante sunt și discrepanțele pe sexe și generații, discrepanțele longevității pe grupe profesionale, dar și sociale (specific cadrului demografic al țării) constituie momentul care este strict necesar să se țină cont în decizii pentru a evita confuzii. Cea mai efectivă pârghie este creșterea PIB, chiar și în condițiile de îmbătrânire demografică, ce va fi capabil de a susține economic pătura socială respectivă.

Respectarea principiului egalității gender între bărbați și femei este o dimensiune în toate politicile UE. Faptul că avem discrepanțe gender în structura demografică constituie o neresușită a politicilor, care au fost promovate în trecutul apropiat demografic. Măsurile de obținere a unui loc de muncă sau a unei vieți mai bune gender sunt foarte importante în creșterea ratei de angajare. De exemplu, Consiliul European Barcelona a cerut, în anul 2002, statelor membre să dezvolte servicii de îngrijire a copiilor. Dialogul social a dus la realizarea unor acorduri privind concediul paternal și locuri de muncă cu jumătate de normă, care au fost implementate cu ajutorul directivelor. În ciuda acestui progres, mai sunt multe lucruri de realizat, mărturie fiind rata scăzută de concedii paternale și accesul femeilor, încă greoi, la servicii de calitate superioară.

Dar speranța de viață a populației Republicii Moldova, inevitabil, se va apropia de 75 de ani din perspectiva demografică. Din acest motiv, sistemul de pensii trebuie pregătit scurpulos Pornind de la din majorarea numărului de pensionari. O altă pârghie este reducerea mortalității

infantile, este poate cea mai importantă problemă demografică la etapa actuală, în plus, nu numai a mortalității infantile, dar și a mortalității în rândurile copiilor 1-5-7 ani, care este apreciată ca extrem de înaltă la moment. Soluționarea acestei probleme are efecte multiple: în primul rând, se va reduce rata de mortalitate și corespunzător se va reduce dependența profundă a natalității, la fel, precum se vor crea condiții considerabile la început, de ameliorare a structurii demografice a populației.

În același timp e necesar să se țină cont de principiul intergenerațional, determinat de polarizarea populației în contextul tendințelor demografice, numărul sporit al generațiilor înglobare în circuitul demografic ce va crea un dezechilibru generațional din perspectiva evoluției cadrului demografic al țării.

Un element important al dirijării proceselor demografice constă în monitorizarea asimilării, deoarece cerințele vieții contemporane impun cercetarea unor laturi ale proceselor sociale ca: integrarea, încorporarea, excluderea, aculturalizarea sau multiculturalizarea societății, precum și transnaționalizarea. Procesele care sunt în legătură directă cu fenomenele de migrație a populației. De cele mai frecvente ori, migrația are loc din motiv economic (locul de muncă sau condiții de muncă de trai mai lejere, avansare în post etc) sau social (casatoria). Pentru Republica Moldova procesul de asimilare, în plan intern, persistă, el nu poate fi negat definitiv chiar în cazul spațiului geografic redus și anume, prin acceptarea condițiilor de muncă de către migrant, dacă este cazul unei eventuale încadrări în campul muncii, acceptarea condițiilor de trai, a nivelului de trai, a tradițiilor regionale, familiale, sătești sau urbane, sau acceptarea condițiilor economice urbane în cazul migrației populației rurale în oraș.

Asimilarea are o profundă esență geografică, deoarece migrația prevede amplasarea. În alte condiții climatice, orografice, calități ale mediului (a apei, solului, florei, faunei), momente ce persistă, dar și redistribuiri de grupuri etnice și sociale cu o cotă mai puțin vizibilă în spațiul național și mult prea observabile la migrația internațională.

Este important faptul de a monitoriza în ce direcție se desfășoară asimilarea. Anume, din aceste considerente merită să fie studiată permanent și cu mare grijă, responsabilitate și neconținut în cazul migrației internaționale. Dacă grupurile etnice ce sunt stabilite în spațiul geografic al țării și generațiile acestora sunt asimilați total social, economic, demografic, atunci țara trebuie să salute acest proces, mai ales în condițiile startării procesului de depopulare. În caz contrar, va demara procesul de transnaționalizare - proces ce este de nedorit, deoarece acest fenomen este cunoscut din istoria secolului XX-lea, pe întreg spațiul basarabean. Să nu uităm că transnaționalizarea poate fi accelerată și de procesul de depopulare, care este cu amprente profunde, în condițiile unui număr redus de populație și adițional la criza demografică profundă. Asimilarea migrantilor ca proces include câteva aspecte cu profunzime tridimensională, care decurg concomitent, iar, adeseori diferit în ritm și timp.

1. Asimilarea demografică urmărită de politicile demografice ale statelor lumii, ca soluție rapidă a problemelor demografice, cu care se confruntă cadrul demografic. Acest fenomen poate fi observat din mai multe puncte de vedere. Unul dintre ele este acceptarea valorilor demografice specifice ale societății date de către migranți (copii puțini, divorț ale familiilor în cazul unor eventuale probleme, dacă, spre exemplu, sunt frecvente astfel de fenomene demografice, căsătorire repetată, concubinaj ale persoanelor tinere sau uniuni consensuale libere).. Asimilarea demografică are esență profundă, ea poate fi exprimată la generațiile următoare, precum căsătoriile tarzii, în cazul copiilor acestor familii migrante sau, de exemplu, căsătorie cu diferențe mari de vârstă a soțului și soției.

Este important de consemnat ca, prin politicile demografice, se urmărește în prim-plan asimilarea demografic în statele, care se simt o lipsa de potențial demografic sau reducerea lui, spre, exemplu statele europene. Asimilarea demografică trebuie văzută și ca o modificare a comportamentului migrantilor atât la nivel conștient cât și inconștient. Politicile demografice ale statelor dezvoltate, dar, mai tranșant, politicile migraționiste, urmăresc scopul suprem de asimilare demografică pentru compensarea deficitului demografic de populație.

2. Asimilarea socială a migranților poate fi apreciată ca integrarea deplină în societate, finalul acestei asimilări constă în dobândirea cetățeniei și a tuturor drepturilor cetățenești, a privilegiilor de care se poate bucura majoritatea populației țării date. Este poate cea mai dificilă, deoarece decurge o perioadă îndelungată lungă de timp cu profunde modificări. Posibil pentru unele familii, sau grupe de migranți, sa nu aibă final pentru toată viața. Asimilarea familiei decurge paralel prin :

- asimilarea părinților, ce poate fi apreciată ca o primă etapă în evoluția asimilării, prin acceptarea spațiului de destinație la nivel subconștient este și acceptarea procesului de asimilare;
- asimilarea generației tinere – a copiilor, care de regula, ea are loc la peste 90% dintre familii .

Important este că asimilarea sociala nu reprezintă o prioritate la toți migranții, depinde de modul în care s-a reușit migrația și s-au aranjat părinții și copiii acestora. Etapa trecerii în cazul migrației ilegale, de la ilegalitate la legalitate, poate și este un prim- pas spre o posibilă asimilare în perspectivă.

Asimilarea este considerată finală, dacă are loc la nivelul conștiinței naționale pentru familiile migratoare, limba națională este înlocuită cu cea a statului în care s-a finalizat migrația, indice dacă membrii familiei nu discută între ei în limba maternă. Acest moment constituie punctul culminant, în asimilarea socială.

Este important de a menționa că asimilarea socială decurge diferit în cazul migrației persoanelor necăsătorite. Potențialul de integrare socială a populației feminine este deosebit de mare prin intermediul căsătoriei, în plus constituie o strategie a acestei parti a populației. Asimilarea socială lasă amprente drastice asupra populației familiilor de la baștină, deoarece asimilarea în locul de destinație a migrației, în cazul persoanelor casatorite generează desfacerea familiilor în ariile de origine, este un fenomen deja cu dimensiuni importante în Republica Moldova. Populația masculină mult mai rar migrază cu scopul de a întemeia o familie, cu toate acestea nu afirmă că este o regularitate stabilită, deoarece oportunitățile, care apar la migranți, modifică deciziile lor. De cele mai deseori căsătoria migrantilor -bărbați are loc cu migrante din aceeași arie de origine, ceea ce, în perspectivă stopează procesul de asimilare socială și la o anumită etapă a vieții naște o reemigrație. Asimilarea sociala este o condiție a politicilor statelor lumii, sub care este subordonată imigrația.

3. Asimilare economica, este definită ca ocuparea unui loc de muncă de către migranți conform nivelului de calificare, Evident, că, la început, sunt acceptate de catre migranți orice oferte. Dar, în timp, se tinde a ocupa un loc de muncă conform nivelului de calificare, dar și cerințelor economice. Asimilarea economică poate fi definită ca o asimilare în trepte, inițial, migrantul este gata de a ocupa orice ofertă de muncă, mai târziu depinde de remunerarea și capacitățile acestuia.

Exist, și o altă latură a aspectului de asimilare economică. Dacă vârsta migrantului este tânără, atunci, asimilarea și sansa lui este mare, cu vârsta, ea se reduce și va genera o eventuală reemigrație. Existența economică va determina asimilarea economică a persoanei, iată de ce migrația și asimilarea trebuie privită prin prisma vârstei, vârsta tânără sporește oportunitatea de asimilare, fie prin locul de munca, fie printr-o eventuală apariție a familiei, sau o avansare prin carieră în societate. Pentru populația tânără ,din punct de vedere demografic, asimilarea sociala are loc prin asimilarea economica, indiferent daca este migrație internă sau externă. Locul de munca este forța care cimentează definitivarea migrației.

Migrația nu are loc individual, dar, în grup, moment ce urmează să fie conștientizat, la moment, cu repercusiuni profunde în spațiile de origine și de destinație. În consecință, apare fenomenul de transnaționalizare ceea ce înseamnă , pe de o parte, apariția grupurilor etnice pe spații și arii mici în statele de destinație a migranților, iar pe de altă parte, sporirea ponderii în rezultatul migrației excesive a minoritaților naționale, ce poate avea efecte, în perioada de perspectivă. Fenomenul în cauza este o transnaționalizare prin migrație excesivă, a populației, în special, autohtone. În genere, migrația este fenomenul, prin care se realizează „revoluția

transnațională” ce modifica societatea și politica [11, p.10]. Un sens dublu ce creează când populația autohtonă se reduce și crește influența din exterior.

Asimilarea și transnaționalizarea sunt două fenomene paralele în sensul evoluției lor, dar, în cazul migrației în grup a constituirii unei comunități în țara de destinație, asimilarea are loc doar parțial, în cazul când se păstrează caracteristicile grupului dat, adesea, manifestându-se ca o forță socială, de cele mai deseori contrară proceselor sau fenomenelor sociale. Drept exemplu sunt căsătoriile curente ale unei părți a populației (în special, feminine, considerate moderne și atractive pentru o parte a generațiilor feminine) din țară cu membrii societății musulmane, unde, în condițiile țării asimilarea lor nu are loc, din contra, are loc asimilarea populației noastre în condițiile și spațiul autohton, fenomen mai rar întâlnit în statele lumii. Este o transnaționalizare specifică, probabil, numai în Republica Moldova, dar cu riscuri multiple în perspectivă și multidimensionale în plan socio-politic și geopolitic.

Elemente de transnaționalizare avem în aria geografică nordică a țării unde ponderea populației neautohtone s-a mărit simțitor, în ultima perioadă ca rezultat al reducerii reproducerii și migrației intense. De asemenea, și în spațiul urban există elemente clare de transnaționalizare, de exemplu, orașul Bălți, unde s-a constituit o comunitate puternică de populații slave (ruși și ucraineni). Sau cea mai transnaționalizată arie geografică poate servi sudul cu comunitatea găgăuză și bulgară care are o autonomie inexplicabilă din punctul de vedere al numărului și concentrării.

Asimilarea comportă aspecte profunde, deoarece, prin asimilare, se creează „națiuni politice” ce sunt reprezentate de naționali, care se bucură de prioritățile politice (cetățenie, dreptul la vot) dar care, de fapt, sunt aparținători ai altor grupuri etnice, care, la momentul oportun, pot influența politic și social, evoluția fenomenelor în societate.

Luând în considerare evoluția demografică și abordarea actuală politicilor privind dezvoltarea și populația în Republica Moldova, au nevoie de o nouă argumentare, care trebuie să se axeze pe cele mai relevante provocări, cu care populația țării se confruntă. Acestea sunt: ratele scăzute ale fertilității, în special, în zonele urbane, îmbătrânirea demografică, speranța de viață scăzută și mortalitatea ridicată. Aceste provocări demografice sunt amplificate și de o a patra provocare – emigrația excesivă.

Prioritatea politicilor trebuie să treacă de la securitate demografică la bunăstare demografică. Conceperea și elaborarea politicilor demografice, în R. Moldova, rămân încă prinse în ascendența sovietică, cel mai mult la capitolul calitate. Această concepție consideră populația mai degrabă un colectiv ascultător, decât un grup de personalități cu capacități, preferințe și aspirații individuale. Noul program va trebui să pună în aplicare această abordare a capitalului uman și a drepturilor omului, concentrându-se asupra bunăstării tuturor și asupra fiecărui membru al populației.

Autoritățile statului trebuie să acorde prioritate, dacă se dorește cu adevărat schimbare, mai mult bunăstării demografice, ceea ce presupune implementarea unor politici, care să aibă drept rezultat mai multe alegeri individuale și familiale, vieți mai productive și mai sănătoase, păstrarea demnității și a drepturilor, decât securității demografice, care vizează menținerea sau creșterea populației în întregime sau a populației apte de muncă.

Având în vedere natura provocărilor demografice și contextul economic, va fi nevoie de o combinație de politici alcătuite din intervenții pro-active și adaptive. Intervențiile în politici pro-active abordează cauzele care stau la baza principalelor provocări demografice, în timp ce intervențiile în politici adaptive abordează efectul acestor provocări. Prioritizarea este necesară din cauza faptului că perspectivele fiscale, pe termen mediu, sunt constrânse, unele politici sunt mai eficiente și rentabile decât altele și, prin urmare, este nevoie de dovezi adecvate de politici pentru adoptarea și implementarea combinației potrivite de politică demografică.

Estimarea dividendului demografic, în raport cu populația prezentă demonstrează că, în urma emigrației masive, Republica Moldova, practic, a pierdut oportunitățile și sporește riscul de expunere la sărăcie, odată cu înaintarea în vârstă, exprimată prin: - presiune fiscală sporită, prin intermediul sistemului de pensii; costuri sporite pentru îngrijirea sănătății; necesitatea angajării

în câmpul muncii persoanelor în etate, în special, pentru femei. Cu toate că dividendul demografic este foarte mic, oscilațiile observate în proporția populației în vârstă aptă de muncă demonstrează o situație favorabilă pentru obținerea creșterii economice. Remarcăm că majorarea vârstei de pensionare contribuie la prelungirea perioadei dividendului demografic. Însă, persoanele în vârstă aptă de muncă prezintă doar angajați potențiali. Totul depinde de gradul în care acest potențial este utilizat în prezent și va fi utilizat în viitor. Migrația de muncă a populației tinere este înaltă și, nu se întrevăd semne de ameliorare a situației. Rata de ocupare, de asemenea, este foarte scăzută, iar structura acesteia nu semnalează o situație favorabilă pentru creșterea economică (gradul înalt de ocupare informală și în sectorul agricol). Pentru perioada următoare, politicile în domeniul populației și dezvoltării urmează să fie axate pe cele patru elemente necesare pentru valorificarea dividendului demografic:

- ▶ creșterea investițiilor în dezvoltarea capitalului uman al tinerilor;
- ▶ creșterea oportunităților pentru tineri pe piața forței de muncă;
- ▶ dezvoltarea programelor de educație sexuală și planificare familială;
- ▶ facilitarea accesului tinerilor la sisteme financiare. [12].

Provocările demografice din Republica Moldova pot fi explicate și influențate de inegalități semnificative, văzute din perspectiva drepturilor omului și a egalității de șanse între femei și bărbați, ceea ce prezintă importante puncte de pornire pentru politicile sociale. Unul dintre cele mai eficiente moduri de a crește bunăstarea demografică este de a viza care sunt inegalitățile, în primul rând. Reducerea inegalităților din perspectiva venitului, rural/urban și a egalității de șanse între bărbați și femei este esențială pentru realizarea oricărui impact al politicilor demografice de perspectivă.

Merită luate în considerare inegalitățile de pe piața forței de muncă. Se constată inegalități semnificative de gen în cazul mamelor care lucrează, mai ales în mediul urban și, în cazul femeilor, care ajung la vârsta de pensionare. Decalajul ocupării forței de muncă, în anul 2015, a fost de -17,4% în rândul femeilor și bărbaților cu vârsta cuprinsă între 55 - 64 de ani. Dat fiind faptul că populația aptă de muncă din Republica Moldova va scădea, iar ratele de dependență de vârstă vor crește, prezența unor politici care mențin aceste decalaje semnificative ale ocupării forței de muncă, nu are sens, din punct de vedere economic. O mai mare egalitate pe piața muncii va crește bunăstarea familiilor, va oferi mai multe opțiuni și va contribui la creșterea economică, în ansamblu. Estimările arată că realizarea deplină a egalității pe piața forței de muncă a Republicii Moldova va produce o creștere suplimentară la PIB de aproximativ 7,05% [13, p.34]

Coordonarea politicilor demografice trebuie să înceapă de la transferul Direcției Politici Demografice din cadrul Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei la Cancelaria de Stat sau la Administrația Prezidențială – parte a Secretariatului Consiliului Național de Securitate. Direcția are nevoie de o poziție instituțională „fortificată”, cu referire la unitățile administrației publice centrale și locale, pentru asigurarea unei coordonări politice eficiente. Guvernul trebuie să introducă evaluarea impactului demografic, ca etapă obligatorie pentru elaborarea de politici (similar cu evaluarea anticorupție).

O importanță aparte a politicilor sociale revine statului, care, adeseori sunt îndreptate în obiectivele lor asupra simptomelor de natură economică, dar sunt ignorate consecințele lor spațiale. Planificarea economică este eficientă, dacă nu se neglijează în planificare elementul fizico-spațial. [14. p. 67 - 77]. Politica spațială este element al politicilor naționale, ce au obiectiv economic de integrare a tuturor regiunilor, în concordanță cu valorile naționale. Integrarea este un ultim obiectiv, dacă, în esență, mobilitatea dintre regiuni constituie componenta de bază a populației. În statele cu instabilitate, sub diverse forme, există mari oportunități pentru convergența dintre disparități. În plus, politica spațială atenuază dezvoltarea polarizată în interiorul societății, precum și atenuarea polarizării dintre mediul rural și urban, dintre regiuni. [15. p. 81 - 82] O variantă de soluție, pentru Republica Moldova constă în implementarea euroregiunilor, care permit atenuarea disparităților teritoriale dintre centru și periferie. Întru-n

mod sau altul politica regională trebuie să includă atât strategia dezvoltării spațiului urban, cât și strategia dezvoltării spațiului rural.

În politica spațială a Republicii Moldova, se pot evidenția următoarele direcții principale:

1. Amplasarea echilibrată spațială a activităților economice atât pe direcții geografice, cât și pe direcția centru-periferie;

2. Revizuirea structurii teritorial-administrative prin prisma reducerii demografice și a inegalității de repartiție;

3. În reforma de descentralizare, este oportună inițiativa orașelor Ungheni, Orhei, Soroca, Cahul și Comrat de a examina posibilitatea de atribuire a statutului de municipiu, ca un factor ce ar putea contribui la consolidarea capacității administrative, îmbunătățirea calității prestării serviciilor publice și dezvoltarea durabilă a orașelor și localităților din zona adiacentă, dezvoltarea socio-economică a acestor aglomerații urbane și a contribui la dezvoltarea, în ansamblu a zonei lor de influență și a atenua, per ansamblu, disparitățile de dezvoltare teritorială existente la nivel național. Municipiile Cahul, Orhei, Soroca și Ungheni ar deveni comparabile cu orașe similare din mai multe țări din Uniunea Europeană.

4. În promovarea politicilor demografice și socio-economice, urmează să ținem cont de caracterul intersectorial al problemelor existente și al celor care pot apărea în procesul de modificare a structurii pe vârste a populației.

5. Evoluția demografică solicită o restructurare administrativ-teritorială argumentată, din perspectiva comodității vieții cetățenilor din spațiile rurale, accesibilității la servicii și comodități rurale;

6. Ca criterii de reper, în eventuala reformă administrativ-teritorială (a comunelor), trebuie să fie în afară de potențialul uman și potențialul material, infrastructural, cultural (biserica, casa de cultură); Mărimea maximă a primăriei create prin amalgamarea câtorva localități - 10.000 de locuitori este exorbitantă. Aceasta va include câte 5-6 sate, va reduce calitatea serviciilor, accesibilitatea cetățenilor din teritorii și aprofundarea inegalităților dintre sate și comune. După cifre sunt oameni, iar aceasta nu se conștientizează la moment în strategia de reformare. Reforma nu trebuie să afecteze repartiția (distribuția) teritorială a populației rurale. Fuziunea nu poate fi decât între 2 - 3 maximum sate. Acceptabilitatea fuziunii comunitare a cetățenilor este crucială în reformarea teritorial-administrativă. Aceasta ar omite conflictele de perspectivă intracomunitare. Dimensiunea minimă a localității de reședință administrativă a primăriei - 1500 de locuitori, este exagerată, în condițiile în care avem două decenii de depopulare determinată de o criză a reproducerii. Dimensiunea demografică trebuie îmbinată cu potențialul material, tradițiile și moștenirea culturală a satului. În acest plan, e necesar să se ia luat în considerare atât criteriul etnic și tradițiile, cât și indicatorul pragului de distanță.

§ 2.4. Politica națională în domeniul urbanizării

Politica națională în domeniul urbanizării trebuie să pornească de la interesele naționale bazate pe teoria economică și interesele strategice de dezvoltare. Perioada de independență a modificat factorul social și economic, ceea ce impune anumite modificări în strategia contemporană a dirijării factorului demografic, social și economic. Politica în domeniul urbanizării are în vizor problemele balanței rural-urbane inegalitatea regională și integrarea considerațiilor spațiale în schema politicii naționale. În practicile internaționale, sunt utilizate un set de noțiuni, dar toate au esență comună “politicile de distribuire” sau “politicile de dezvoltare comunitară” în particular numite și “politici regionale”. [16, p. 4].

În aspectul evitării confuziilor, prezintă importanță faptul de a face o remarcă în sensul că prezența cuvântului de “urban” sau “politici urbane” nu trebuie atribuit la opozitul de “anti-rural”, pentru că ariile urbane și rurale sunt spații de interacțiune pozitivă în dezvoltarea lor.

Politicile urbane au fost elaborate și au scopul ca, prin urbanizare, să fie susținută creșterea economică. Dar, nu întotdeauna urbanizarea are acest efect benefic, în particular, când ritmul de urbanizare este alert în raport cu creșterea economică și nivelul urbanizării este aproape de limita extremă (100%, sau peste 50 % ca nivel de urbanizare).

Politica urbană trebuie să corespundă fazei de urbanizare sau trebuie acomodată fazei date. De aceea, e necesară revizuirea permanentă a acestora. Țara, în acest interval (a doua jumătate a secolului XX - lea), a trecut de la societatea agrară, la societatea industrială, un fenomen notabil pentru o majoritate de state din aria est- europeană.

Politica de stat în domeniul urbanizării Republicii Moldova trebuie să fie orientată pe viitor în următoarele direcții:

- limitarea dezvoltării orașelor mari și stimularea dezvoltării orașelor mici și mijlocii, care dispun de un potențial corespunzător de forță umană și o bază de materie primă agricolă.
- stimularea dezvoltării așezărilor urbane, în aria sudică a Republicii Moldova, unde este necesar formarea unui centru mare urban cu o bază economică și o infrastructură adecvată.
- revederea statutului de oraș a unor așezări urbane mici, care nu dispun de potențial economic corespunzător, comodități și condiții de habitat urban, dar comportă un caracter, preponderent agro-rural precum Cornești, Bucovăț, Căinari, Iargara, și altele). Elemente care vor fi inevitabil revendicate de intenția de integrare europeană

Politicile naționale de urbanizare sunt, în special, oportune din motivul că noile activități economice și mobilitatea populației afectează eficiența economiei naționale, precum și stabilitatea sistemului politic. În plus, urbanizarea vizează indirect reproducerea, dar și cadrul demografic în întregime. Practica și experiența demonstrează că urbanizarea, tempurie acesteia depășesc dezvoltarea economică . Modificările rapide creează mari disproporții între spațiul rural și urban dintre orase și dimensiunea acestora, dintre nivelul de urbanizare în ariile geografice, dintre grupuri sociale în orașe și sate. Republica Moldova, indiferent de progresul economic va comporta un specific al producției agrare, erezimte o necesitate vitală a acestui sector pentru industria de prelucrare și a economiei, în general, unde sectorul agroalimentar deține un loc central. Din acest considerent, volens-nolens, satul trebuie să concentreze populație sau potențial demografic, care este epuizat la moment. În plus, politica în cauză urmează să fie revăzută în fiecare etapă, în funcție de modificarea ponderii raportului dintre populația urbană și rurală.

Pentru organizarea unei strategii naționale de urbanizare, este necesară definirea și selectarea următoarelor direcții;

- integrarea regiunilor periferice, întru sporirea PIB, cât și repartiția lui în raport teritorial;
- integrarea regiunilor periferice și crearea noilor resurse pentru sporirea veniturilor și a producției;
- reducerea disparităților regionale;
- dezvoltarea regiunilor de granițe prin intermediul Zonelor Economice Libere, crearea condițiilor de siguranță pentru securitatea națională;
- propagarea integrării naționale prin factorul economic cu aspect politic și social;
- perfectarea sistemului de orase cu rol dominant în transmiterea impulsului de dezvoltare economică și a inovațiilor.

În țară, a fost creată o situație nefastă pentru nivelul de urbanizare curent. Capitala are o acoperire totală economică ce neglijează, în plus, absoarbe total, capacitatea economică a orașelor regionale sau a celor din teritorii, dar și implementarea unei eficiente activități economice în mediile periferice. Studiile și practicile internaționale confirmă că cu cât dominarea capitalei se reduce, indicele PIB pe cap de locuitor în țară sporește raportul fiind de 1: 3 [17, p. 108].

Corespunzator, pentru politica urbanizării, se pot defini clar următoarele scopuri strategice:

- menținerea coeziunii naționale dintre spațiile geografice, în particular, în cazul disparităților largi ale venitului în spațiul rural și urban și în plan regional ;
- prevenirea și corectarea concentrării excesive a activităților economice în regiunea centrală a țării în spații de relocare tradițională ;
- reducerea costurilor sociale și economice ale orașelor mari corelate cu aglomerare, supra creștere, poluare ce afectează baza economică și reședința;
- modificarea variabilelor de creștere dintre orașe, crearea ori administrarea unui echilibru de distribuție în beneficiu și cost ;
- propagarea unui management eficient echitabil în orașe.

Creșterea urbană, ca politică, este afectată direct de politicile non-urbane:

- politicile fiscale
- ce stimulează densitatea redusă și dezvoltarea suburbană;
- politicile industriale
- ce implică efectele, diferențele spațiale, de la un oraș la altul, de la o regiune la alta;
- politicile agricole
- care promovează capitalizarea agriculturii, afectând direct forța de muncă agricolă și migrația;
- politicile de transport ce determină funcționalitatea teritorială a spațiilor.

Politica națională de urbanizare trebuie să elimine involutările nedorite ale politicilor economice și să promoveze managementul eficient intern al orașelor. Ea are ca obiectiv să asigure cert de decentralizarea activităților economice, în orașele mari, pentru o dispersare echilibrată spațială a fluxului de migranți. Deconcentrarea urbană se asigură, de regulă, din practica internațională prin încurajarea producției agricole fermierești, ce limitează stagnarea în agricultură și stagnarea provincială. Politicile, în aspectul descentralizării, încurajează dezvoltarea orașelor mici cu potențial de creștere economică, de renovare a ramurilor industriale prin apariția celor noi modern, din punct de vedere tehnologic, la fel ca și promovarea serviciilor, fluxurilor funciare, inovații circulante via sistemului de rețele largi urbane.

În condițiile nivelului redus de urbanizare, concentrarea populației și activităților economice, în câteva orașe, ori centre suburbane mici sau de mărime medie, generează beneficii și efecte pozitive de concentrare a resurselor, de dezvoltare a infrastructurii serviciilor, care permite marea specializare eficientă dezvoltării inovative.

Strategia națională urbană necesită includerea, în dezvoltarea urbană, a unui larg număr de orașe mici și mijlocii din mai multe considerente cu esență socio-economică:

- în orașele mari, populația suportă cheltuieli mari, iar populația țării are venituri mai mult decât modeste;
- orașele mici oferă posibilitatea de a ține populația în teritorii și a păstra o dispersare echilibrată. La etapa când capitala va atinge limita de 1 mln de persoane, dar acest fenomen este deja, inevitabil, important este de a supraviețui creșterea demografică, fiind admisă doar prin intermediul sporului natural, iar creșterea prin migrație fiind redusă la minim.

În plus, politica națională de urbanizare trebuie să fie asociată și racordată la nivelul ratei de urbanizare. Ca indicator de măsură în acest sens, poate servi PIB pe cap de locuitor. Practicile internaționale în domeniu sugerează că, la nivelul de 20-25 % urbanizare, PIB pe cap de locuitor oscilează între 4 -5 mii \$, la nivelul de creștere a urbanizării până la 50%, PIB pe cap de locuitor oscilează între 6,5 -7,0 mii \$ sau este în limita mediei globale a PIB pe cap de locuitor. Devierile de la aceste limite generează sărăcie naște saracie urbană, disproporții largi sociale, este afectată calitatea vieții, infrastructura și standardele vieții urbane, dar, în egală măsură, și a celei rurale prin intermediul instabilității.

Media PIB pe cap de locuitor în țară este sub valoarea de 2000 \$ în prezent, ceea ce este de aproximativ trei ori mai redus în raport cu nivelul necesar al venitului și nivelul de urbanizare. Tempol și nivelul urbanizării reflectă actual o presiune asupra sectorului urban, condițiilor

mediului. Extinderea urbană manifestă presiune asupra proprietății funciare, element devenit cu caracteristici de conflict social în spațiile rurale din preajama capitalei, sau, în particular, a celor comune, care sunt incluse, prin administrația publică locală, în municipiu. Indicatorul tempoului urbanizării se stabilește din creșterea demografică a populației țării și, respectiv din fluxurile rural-urban [18, p.27].

Declinul populației rurale prin politica națională de urbanizare, este evidentă ceea ce semnifică din punct de vedere economic faptul că, piața muncii urbane comportă un caracter predominant și este determinantul esențial al angajării. În plus, acest semnal indică centrarea și sporirea mobilității interurbane urban-urban, de regulă ,oraș mic - oraș mare.

Dimensiunea populației, cota populației urbane, în totalul țării, rata de creștere a populației urbane și rurale raportat la nivelul de dezvoltare economic, într-un tot unitar, sunt importanți indicatori ai mediului urban și economic al țării. Cota urbanizării țării, ca și dimensiunea orașelor, urmează a fi luată în raport cu aria țării, deoarece orașele mari ca și urbanizarea, în general ,naște concentrare. În plus, este necesară stabilirea unei limite optime pentru cota populației urbane, din motivul că baza activităților economice o constituie agricultura, ca sector strategic al țării. Dar, prin această, a nu se induce ideea de a ne opune sau a reprima procesul de urbanizare.

Sistemele urbane constant involvă și reflectă stadiul de dezvoltare economic și integrarea economică a țării. În țările lumii, practic s-a format o legitate comună, provinciile sărace sunt lipsite de orașe mari și au orașe puține și mici, care pe departe, nu corespund modului, stilului și standardelor urbane. [18, p.56]. Aceleași particularități vizibile sunt și în regiunile sudice ale țării, unde orașele nu însumează caracteristici prin infrastructura activității economice, de orase, potențiale de a atrage, a absorbi și dezvolta activități economice largi.

Țara se află în etapa matură de urbanizare, desăvârșită, atinsă prin industrializare ce coincide cu etapa industrializării și independențe. Migrația urban-urban se intensifică în perioada urbanizării mature, se extinde suburbanizarea în orasele mari, apare și crește presiunea metropolei, proces ce creează instabilitate în dirijare. Migranții urbani sunt senzitivi, simt din plin urbanizarea, efectele și prioritățile acesteia, atractivitatea orașelor țării.

Politica națională de urbanizare trebuie să aibă o distincție clară, de moment și în timp, a ierarhizării sistemelor urbane, de asemenea, ierarhizarea prevede și funcțiile specifice ale orașului, pe care le exercită. Este dificil de a stabili, prin indici, dimensiunea orașului, deoarece reiese din condițiile economice, specificul național, regional și din cadrul fizic al spațiului țării, structura complexului industrial, stabilitatea dezvoltării continue a orașului, etc.

În formularea politicilor economice, prezintă importanță conștientizarea factorilor, care afectează mobilitatea businessului, care este primordial, în raport cu migrația, pentru că, fundamental, migrații vor întreprinde mișcarea acolo, unde există locuri de muncă, în plus și atractive sau prioritare. Activitățile industriale, în corelație cu activitățile în sfera serviciilor, sunt cele care sporesc mobilitatea, atractivitatea, în special, a tinerilor, element important în soluționarea descentralizării.

Politica urbană contemporană trebuie să vizeze procesul de suburbanizare, element caracteristic metropolei Chișinău. Aglomerarea spațială agravează infrastructura urbană, iar orașul Chișinău concentrează unu din patru cetățeni ai țării, ce r este o concentrare teritorială sporită. Statele europene au recurs, în practică, deseori, la măsuri de interzicere, dar puțin efective. Sistemul de licențiere pentru noile investiții în industrie, servicii este o pârgie eficientă a managementului guvernelor. În plus, limitarea orașelor mari se efectuează prin mecanismul prețului, unde prețul serviciilor urbane, al spațiului locative este deasupra prețului real, măsuri aplicate larg în Olanda. [19, p.130].

Orașele--satelite nu soluționează problemele interne ale orașelor mari, din contra, tensionează funcționalitatea acestora. În Europa, se propagă “politica noilor orase” sau “politici prioritare urbane”, în ariile dezirabile sau de periferie. Politica noilor orașe soluționează două dileme:

- reduce procesul de suburbanizare, restructurează urbanizarea în dimensiunea țării ;
- politica noilor orașe devine politică regională și element al politicii naționale de urbanizare. Politicile noilor orașe este cel mai clar instrument în politicile urbane, unde sunt utilizate două obiective de localizare preferențială a populației în spațiu și de soluționare a creșterii excesive, aglomerare. Politicile includ și noțiunea de “revitalizare a orașelor”, ce prevede soluționarea problemelor sociale și fizice. Soluționarea problemelor ce țin de segregare socială, crimă, poluare, degradare. [20, p. 196].

În practica Internațională, guvernele stimulează migrația numai din considerarea disproporțiilor în repartiția populației în spațiul național. Migrația este în strânsă corelare cu maturitatea dezvoltării economice a regiunii, determinate de prezența principalelor structuri comerciale, piețe, servicii, locuri de muncă, infrastructură tehnico-socială și avantaje urbane. Țările de emigrație au modificat strategia de la măsuri de restricție, la soluționarea socio-economică a acestora. Infrastructura urbană este nu numai instrumentul nou în dezvoltarea urbană, dar și o pârgie de acomodare a creșterii în interiorul spațiului urban, elemente - cheie în infrastructură ce sunt și asigură cu apă și canalizare populația.

Domeniul dezvoltării urbane este un fenomen ce afectează direct dezvoltarea geospațială urbană a statelor lumii. În condițiile contemporane de globalizare și regionalizare, spațiul urban se implică cu o gamă variată de probleme raportate la legăturile de domeniu social, demografic, economic. Procesul de urbanizare, pornind de la evoluția și tendințele ce le dezvoltă, demonstrează lucid că nu este un fenomen specific numai secolului XX. Practica și problemele, cu care se confruntă statele, confirmă în plus, că acest fenomen se va păstra și pentru secolul XXI, dar cu particularități specifice țin de presiunea colectivității urbane asupra mediului, amenajarea urbană, dezvoltarea spațiilor verzi în spațiul urban.

În condițiile economiei de piață, aceste elemente capătă particularitate de dezvoltare stihnică, adesea necontrolabilă, ce nu corespund direcției de dezvoltare social-economică. Unul din conceptele preferențiale ale opiniei publice europene constă în conceptul de dezvoltare durabilă urbană, ce prevede pronosticări, estimări ale direcției, limitelor evoluției spațiului. Dezvoltarea durabilă urbană trebuie să cuprindă câteva aspecte: dezvoltare teritorială, demografică, economică. Republica Moldova prin evoluția sa politică și economică, este un spațiu ce se asociază regionalismului european, țară ce tinde, prin manifestările sale, să se apropie de valorile europene, iar aceasta ne obligă de a elabora proiecte concrete de amenajare a spațiului urban conform cerințelor contemporane bazate pe argumentare științifică. Ca exemplu, ar putea servi proiectul „Moldova urbană”, ce are elaborări, în acest sens, dar este necesar de a include o gamă mai diversă de specialiști.

Nu mai puțin importante sunt politicile urbane, element asociat statelor din spațiul UE. Sub acest aspect, fiecare urbe are obiective concrete de dezvoltare pentru perioada de perspectivă dirijate de administrația publică locală. Republica Moldova poate însuși din practica dezvoltării urbane a statelor europene, ocolind problemele de confruntare pentru cea mai mare parte a statelor înalt urbanizate. Urba prin manifestările sale, este spațiul de atracție a fluxurilor turistice, așezare umană, ce creează “cartea de vizită a țării” – acest rol preferențial, revenindu-i capitalei.

Bibliografia:

1. *Formarea populației Republicii Moldova*. Coordonatori: MATEI, C.; HACHI, M.; SAINUS, V. Chișinău, 2017, 340 p.
2. *Demoscope*. ru № 821-822, 1-26 august, 2019.
3. MUNTELE, I.; UNGUREANU, AL. *Geografia populației*. Iași, 2017, 460 p.
4. ERDELI, G.; DUMITROCHE, L. *Geografia populației*. București, 2001, 287 p.
5. *Evoluția demografică a Republicii Moldova*. Coordonatori: MATEI, C.; HACHI, M. Chișinău, 2014, 210 p.

6. *Demoscope. ru* № 827-828, 23 септември – 6 октомври , 2019.
7. *Statistica teritorială*, 2018. pdf. Statistica. md.
8. MĂRGINEAN, I. *Oportunitatea politicilor demografice în România; Politici sociale*.
9. DESK. Ar. J.; BAHAR, H. M. *Population Polices and Etical Accesibility. Population Resurses and the Future: Nonmaltusian Perspectives*, 1974, Second Edition, Braigham Young University Press, USA, 302 p.
10. APPLEBYARD, R. T., „Special Jssue: *Migration and the Family*, *Asian and Pacific Migration Jurnal*, Vol. 4 № 2-3, 1995, 213 p.
11. CASTELES, S.; MILLER, M. J. *The age of migration. Interational Population Movements în the World*, 10 p.
12. *Priorități de Politici în domeniul populației și dezvoltării în Moldova, viziune conceptuală*.
13. *Aggregate effect of gender inequality in labor market: a quantitative estimate*. http://www.marcteignier.com/research_files/JJLMAR. pdf. 34 p.
14. BRIAN, J.; BERRY, L. *Comparative Urbanisation Stratejies în Managing Urban Sistems*, Luxemburg, Austria: International Institut for Aplied Sistems Analises, 1976, 67-77 p.
15. FRIEDMAN, J. *Urbanization Planing and National Development*, Beverly Hills, 1975, 81-82 p.
16. RENAUD, B. *National Urbanization Policy in Developing Countries*, A World Bank Reserch Publication, 1981, 4 p.
17. *Cost of Urban Infrastructure for Industry as Related to the Siry Size in Developing Countries: India Case Study a joint of the Stanfort Reserchi*, School of Planing and Architecture, New Delhi, Smoll Industry Exeution Training, Hyderabad, Octomber, 1995, 108 p.
18. BERTRAND, R. *National Urbanization Policy in Developing Countries*, A World Bank Reserch Publication, 1981”, 27 p.
19. DERBERG, L.; DREWETT, R.; KLASSEN, L. H.; ROSSI, A.; VIJEERBERG, C. H.; *A study of a Growth and Declaine, Urban Europe*, For the European Coordonation Centre for Reserch and Documentation în Social Sciances”. Vol. 1, Pergamon Press, Oxford, 1982, 130 p.
20. *Managing Urban Chonge*. Vol. 1. *Policies and Finance*. OESD, Paris, France, 196 p.

Capitolul III. TRANSFORMĂRI ÎN EVOLUȚIA NATALITĂȚII ȘI FERTILITĂȚII POPULAȚIEI

§ 3.1. Evoluția natalității și fertilității populației și transformările de bază (C. Matei, M. Postică)

În studierea procesului reproductiv al populației se utilizează mai mulți indicatori generali (natalitatea, fertilitatea, fecunditatea) și speciali (natalitatea și fertilitatea populației pe vârste, natalitatea pe etnie ș. a.).

Pentru studiile geografice, sociologice și demografice mai frecvent utilizate se prefigurează noțiunile de natalitate și fertilitate, care, la rândul lor au și alte componente în funcție de nivelul și direcția de studiu (după sex, vârstă, etnie, nivelul de educație ș.a.). Natalitatea reprezintă intensitatea nașterilor în cadrul unei populații, pe când fertilitatea reprezintă capacitatea de reproducere (de naștere) care se manifestă în cadrul unei populații, prin numărul de copii născuți. Dacă studiul natalității se referă la tot efectivul populației studiate, apoi, fertilitatea se referă doar la populația care participă direct la procesul de reproducere, respectiv la populația feminină de vârstă fertilă (15-49 ani). Astfel, în multe studii, se neglijează un aspect la fel important, merge vorba de fertilitatea sexului masculin, care este un element important în evoluția procesului de fertilitate. De aceea, în această privință foarte corect s-a exprimat cunoscutul demograf rus V. A. Borisov „Fertilitatea reprezintă capacitatea biologică a femeii, bărbatului, cuplului de a da naștere la copii vii. Fenomen care depinde de capacitatea genetică și starea de sănătate a cuplului, fiecare din membrii cuplului având rolul lui în procesul de naștere a copiilor vii” [1. p.329].

Necesitatea studierii fertilității este determinată de faptul că această capacitate biologică în cadrul populației este diferită. De exemplu, un studiu efectuat în SUA încă în anii '60, ai secolului al XX - lea, a argumentat că dispun de o capacitate biologică normală de naștere a copiilor vii numai circa 69 - 70% din cupluri. În aceeași timp, circa 10 - 11% din cupluri sunt sterile. După unele studii efectuate în ex - URSS, în anii 1966 - 1967 au demonstrat o pondere înaltă a cuplurilor sterile și în ex-URSS. Astfel, în studiile din Letonia, s-au evidențiat 11,8% de cupluri sterile [2, p. 92 - 93]. Conform acestor studii, în alte regiuni ale URSS în aceiași ani, ponderea femeilor sterile se cifra la 11,3 % [3. p. 40]. Mai mulți specialiști în domeniu susțin teza ca în vremea de față ponderea acestor cupluri are tendință de creștere.

Natalitatea este un fenomen demografic, care este clasat ca o forță motrice a întregii evoluții a unei populații. Ca proces, reprezintă frecvența nașterilor în cadrul unei populații delimitate prin caracteristica de timp și spațiu. În același timp, natalitatea populației, ca fenomen, este destul de dinamic, deoarece, într-o măsură mult mai mare, ca alte fenomene demografice este supus controlului intențiilor umane, înregistrând, uneori (sub influența societății) oscilații destul de semnificative în timp relativ scurt. După cum afirmă profesorul A. Ungureanu și I. Muntele „Această particularitate implică o mare variabilitate în timp, natalitatea putând înregistra salturi remarcabile conjuncturale” [4. p. 60].

Ca element a mișcării naturale, natalitatea populației este unul din cele mai complicate și contradictorii, fiind influențat de un complex de factori de natură economică, socială, politică, religioasă, geografică, demografică etc. Conform opiniei demografului rus B. Ulanis „, Rata natalității într-un stat depinde de nivelul de dezvoltare al factorilor de producere, de tipul relațiilor de reproducere, de sistemul economic al societății” [5. p. 73].

În evoluția fertilității și natalității se înregistrează diferențieri mari spațiale și decalaje semnificative pe diferite perioade de timp. O tendință comună, în evoluția acestor fenomene este în diminuarea ratelor în timp. Astfel, rata fertilității totale (adică numărul mediu de copii pe care îi va naște o femeie în decursul întregii sale perioade fertile), la scară mondială decursul anilor 1950 - 2000, a scăzut de la 4,97 la 2,84, adică, cu 75% [6, p.164], în prezent (2018) fiind 2,4 % [7]. Diferențierele teritoriale destul de semnificative sau păstrat pe parcursul deceniilor. Dacă, în anul 1950, raportul dintre cea mai mare rată de fertilitate înregistrată în Africa (6,64) Europa (2,56) a fost de 2,6:1, apoi, în anul 2000, acest raport a devenit 3,1:1 (Africa 4,91,

Europa 1,59), [6, p.164], apoi, în anul 2018, acest raport a devenit de 2,9:1 (Africa 4,6, Europa 1,6) [7].

Cea mai înaltă rată de fertilitate totală se păstrează în statele Africii (Niger -7,2, Ciad - 6,4, Congo - 6,3, Angola - 6,2, Mali - 6,0). Printre statele cu cea mai mică rată a fertilității totale, se înregistrează în statele din Europa (Italia -1,3, Grecia - 1,3, Ucraina -1,3, Portugalia -1,4), așa și statele din Asia (Taiwan - 1,1, Coreea de Sud-1,1) [7].

În evoluția ratei brute de natalitate (raportul dintre numărul de copii născuți vii într-un an calendaristic la numărul mediu al populației, calculată la 1000 de locuitori), se înregistrează aceleași tendințe și decalaje în timp și spațiu. Astfel, la scară mondială, rata brută de natalitate pe parcursul anilor 1950 - 2000, a scăzut de la 37,4 la 22,2‰ sau cu 68,5% [6, p.158], ca în anul 2018, să se înregistreze 19‰ [7]. Deci, tendința de diminuare se păstrează, dar cu ritmuri mult mai mici. Pe regiuni și state ale lumii, decalajul este destul de semnificativ, cu tendințe de creștere. Astfel, în anul 1950, raportul dintre rata cea mai înaltă de natalitate (Africa - 49,2‰) și cea mai mică (Europa 20,9 ‰) era de 2,4:1, apoi în 2000 acest raport a devenit 3,3:1 (Africa - 37,6‰, Europa - 11,2‰, [6, p.158]. În anul 2018, acest raport a devenit 3,5:1 (Africa - 35 ‰, Europa -10 ‰). Pe state acest decalaj fiind și mai mare. Cea mai înaltă rată de natalitate brută în 2018 s-a înregistrat în Mali - 45 ‰, Uganda - 41‰, Mozambic - 39‰. Cea mai mică rată s-a înregistrat în majoritatea statelor din Europa (Spania, Portugalia, Italia - 8 ‰) și în unele state din Asia (Coreea de Sud - 7‰).

Republica Moldova, între statele din Europa, este un stat, care are o rată a natalității populației (între 8 și 13 ‰) actualmente, se clasează între statele cu o rată medie (11 ‰). O rată mai mare se înregistrează în Irlanda (13‰), Islanda, Anglia, Rusia (12 ‰). La polul opus, cu o rată scăzută a natalității se clasează Spania, Portugalia, Italia (8 ‰). Adicional estimăm, că la mijlocul secolului trecut (anii 50 - 60), Republica Moldova se clasa pe primul loc între statele Europei și Asiei de Nord, cu cea mai mare rată a natalității (circa 39 - 40‰). Odată cu începerea tranziției demografice natalitatea populației a început foarte repede a scădea, ca la începutul secolului al XXI - lea să se claseze în rândul statelor europene cu o rată medie a natalității (între 10 - 11‰). Stabilizarea procesului de diminuare a ratei natalității populației în Republica Moldova se înregistrează în perioada anilor 1997 - 2000. Dintre statele limitrofe numai Rusia (12‰) în ultimii ani, a înregistrat o natalitate mai înaltă ca în Republica Moldova.

Rata fertilității populației Republicii Moldova, la fel, a trecut o tranziție destul de rapidă. Evidența statistică și calcularea acestei rate, în Republica Moldova, s-a început, în anii 1958-1959, perioada când rata natalității era într-o diminuare foarte intensă [8, p.61]. Dacă la începutul perioadei de calculare (1958 - 1959), rata fertilității totale era de 3,6, apoi, se poate presupune, că la începutul anilor 50 (când rata natalității populației era circa 39 ‰) și rata fertilității, era corespunzător mult mai mare. În această perioadă de evidență statistică, rata fertilității totale a populației Republicii Moldova a păstrat tendința de diminuare, ajungând, actualmente la 1,16, deci o reducere de 3,1 ori. Se poate menționa, că după indicatorul ratei fertilității totale a populației, Republica Moldova încheie șirul statelor din Europa, o rată mai mică (de 1,0) având doar San-Marino și Andora. Dintre statele Europei, cu o rată a fertilității totale mai mare, se numără Franța (1,9) Anglia, Suedia (1,8), Cehia (1,7). Cea mai mică rată este înregistrată în mai multe state din Europa de Sud (Spania, Italia, Ucraina - 1,3). În statele limitrofe cu Republica Moldova se păstrează o rată a fertilității totale mai înaltă (România - 1,4), Bulgaria- 1,6, Rusia -1,6, Ungaria - 1,7 [7].

Pornind de la analiza expusă, se poate concluziona, că la începutul perioadei studiate Republica Moldova se caracterizează cu o rată a natalității populației și rata fertilității totale stabilă și scăzută.

Instabilitatea economică și financiară în Republica Moldova, ca rezultat al reformelor economice și sociale nereușite, semnificativ se reflectă negativ și direct asupra situației demografice. Aspecte negative ale situației demografice, începute în anii 90, influențează negativ asupra evoluției fenomenelor demografice de perspectivă. Evoluția natalității populației, în anii

2000 - 2018 se caracterizează cu o stabilitate semnificativă, variațiile de la an la altul sunt foarte mici, fără a putea evidenția unele tendințe în evoluție (tabelul 3.1).

Tabelul 3. 1.

Evoluția numărului născuților și ratei natalității populației

Anul	Numărul născuților (mii)	De la 1000 locuitori (în %)	Numărul născuților față de 2000 (în %)	Rata natalității față de 1997 (în %)
2000	36,9	10,2	100	100
2005	37,5	10,5	102	103
2010	40,5	11,4	110	112
2015	38,6	10,9	105	107
2016	37,4	10,5	101	102
2017	34,1	9,6	92	94
2018	32,6	9,2	88	90
2019	32,0	9,1	87	89

Sursa: Statistica.md

Din analiza informației statistice (tabelul 3.1) se poate menționa:

- numărul copiilor născuți în primul deceniu (2000 - 2010) se mărește destul de evident, cu 3600 de copii sau cu 10 % față de anul 2000. După o perioadă de creștere lentă, în anii următori, scăderea a fost mult mai pronunțată - cu 8,5 mii sau cu aproape 21 %. Ritmul de diminuare, în etapa a doua, a fost mult mai mare (de 2 ori), decât ritmurile de creștere, în prima etapă. Corespunzător la sfârșitul perioadei (2019) numărul de copii născuți a fost mult mai mic ca la începutul perioadei:

- rata natalității (la 1000 de locuitori) a avut aceeași evoluție. Pe parcursul etapei inițiale (2000-2010), rata natalității lent crește de la 10,2 % la 11,4 % sau cu 12 %, ca în etapa următoare (2010-2019,) rata natalității să scadă până la 9,1 % (sau cu 21%);

- aceleași transformări se urmăresc și în evoluția numărului născuților și ratei natalității față de anul 2000.

În toată perioada dezvoltării economice și sociale, s-a înregistrat un decalaj mare a evoluției natalității populației după locul de reședință. În cadrul populației rurale, rata natalității populației a fost mult mai mare ca rata natalității populației urbane. În Republica Moldova în decursul de mai multe decenii sau secole, spațiul rural a fost generatorul de bază al evoluției populației statului. În perioada 1950 - 2000, ponderea născuților în spațiul rural constituie 60 - 80 % din numărul total de născuți. După o scădere ușoară a ponderii numărului născuților în spațiul rural în perioada 1980 - 1990 (la 55 - 60 %), în următoarea perioadă din nou a crescut ponderea născuților în spațiul rural (la 65 - 68%). Acest decalaj în ponderea născuților în spațiul rural și urban constituie un subiect important în studiile geografiei populației și altor științe sociale. Despre aceste diferențieri semnificative, a relatat, în lucrările sale, mai mulți specialiști din domeniul demografic. Astfel, profesorii I. Muntele și Al. Ungureanu subliniază în studiile sale că: „mediul urban, de regulă, având condiții mai dificile (cerințe economice) de creșterea copiilor, totdeauna spațiul rural a înregistrat o natalitate mai înaltă, iar cea mai mică este în orașele foarte mari. [4, p.66]. Despre o rată mai înaltă a populației rurale relatează și cunoscutul demograf rus V. Borisov, motivând că: „în localitățile rurale, căsătoriile sunt încheiate la vârstă mai tânără, decât la orașe, la sate, cu o rata divorțialității este mai mică. Deaceia, ponderea femeilor căsătorite, în mediul rural, este mai mare decât în mediul urban” [3, p.101 - 107].

În legătură cu faptul că, începând cu anul 2019, s-a modificat metodologia calculului numărului populației, studiul pe diferite subpopulații (urban, rural) se va limita la anul 2018, deoarece calculul indicatorilor începând cu anul 2019 se efectuează în baza numărului populației cu reședință obișnuită, și corespunzător rezultatele calculului sînt incomparabile. Ca argument servește datele tabelului 2, în care se prezintă calculul natalității populației Republicii Moldova în corespundere cu noua metodologie.

Tabelul 3.2**Evoluția natalității populației cu reședință obișnuită**

Anul	Rata natalității (%), la 1000 locuitori	Rata natalității în % față de 2014
2014	14,3	100
2015	14,4	101
2016	14,3	100
2017	13,3	93
2018	12,8	90
2019	12,0	84

Sursa: Statistica.md/ Statistica teritorială p. 44.

Comparând rezultatele calcului ratei natalității din tabelul 3.1 cu rata natalității calculată tradițional (tabelul 3. 2) cert se poate stabili deosebiri esențiale. Rata natalității după noua metodologie (calculată în raport cu numărul populației cu reședință obișnuită) este mult mai mare ca rata calculată la numărul populației stabile. Spre exemplu, în anul 2015, rata natalității calculată în raport cu populația stabilă era de 10,9‰, apoi, după noua metodologie 14,4‰, deci, diferența cu 3,5‰ (sau 32% mai mare). Acest decalaj se păstrează și în următorii ani. Însă, esențial este că atât prima, cât și a doua rată păstrează tendința de diminuare lentă.

Caracteristic ca în ultimile decenii, în Republica Moldova, se păstrează rolul însemnat al spațiului rural, în numărul născuților, însă, decalajul, în rata natalității populației rurale și urbane, se micșorează (tabelul 3.3)

Tabelul 3.3**Evoluția indicatorilor natalității populației după mediul de reședință**

Anul	Mediul urban		Mediul rural		Numărul născuților în mediul rural	
	Numărul născuților (mii)	Rata natalității (în ‰)	Numărul născuților (mii)	Rata natalității (în ‰)	În % față de mediul urban	În % față de toți născuții
2000	12,7	8,7	24,2	11,4	190	65,6
2005	13,8	9,1	24,1	11,5	175	63,4
2010	15,1	10,2	25,3	12,2	168	62,6
2015	13,6	9,0	25,1	12,3	185	64,9
2016	13,4	8,8	24,0	11,8	179	64,2
2017	12,4	8,2	21,7	10,7	175	63,6
2018	12,0	7,9	20,6	10,2	172	63,2

Sursa: statistica.md

Analiza informației statistice (tabelul 3.3) ne permite să evidențiem următoarele particularități:

- numărul născuților în mediul urban în anii 2000 - 2010 s-a mărit lent (cu 19%), ca în următoarea perioadă (anii 2010 - 2018) să se înregistreze o scădere destul de substanțială (cu 26%). Astfel, numărul născuților în anul 2018, a fost mai mic decât în anul 2000, chiar dacă, în această perioadă, efectivul populației urbane ușor s-a mărit (cu 1,3%);

- în evoluția ratei natalității, se înregistrează aceleași transformări. În anii 2000 - 2010, rata a crescut de la 8,7 la 10,2 ‰ (cu 17%), ca în perioada următoare, să diminueze cu 29 % (de la 10,2 la 7,9‰). Pornind de la evoluția acestei perioade, se poate concluziona că rata natalității populației urbane capătă tendințe de diminuare;

- numărul născuților, în mediul rural, a păstrat o tendință ușoară de creștere (până în anul 2010), ca, în anii următori, să se înregistreze o diminuare destul de pronunțată (de la 25,3 mii născuți în 2010, la 20,6 mii născuți în 2018), cu 23%. Deci, cu certitudine, se evidențiază o tendință de diminuare a numărului de născuți. E necesar de menționat că această diminuare este și rezultatul micșorării substanțiale (cu peste 61 mii de locuitori) a efectivului populației rurale;

- în evoluția ratei natalității se înregistrează aceleași transformări. În perioada 2000 – 2015, se înregistrează o creștere lentă (cu 0,9‰ sau 8 %), ca în următorii ani, să se înceapă o diminuare destul de pronunțată (cu 2,1 ‰ sau 17%);

- în toată perioada studiată numărul născuților, în mediul rural a constituit 172 - 190 %, față de numărul născuților în mediul urban, sau aproape de 2 ori, în aceeași vreme numărul populației rurale depășea numărul populației urbane doar cu 33 - 40%. Numărul născuților în mediul rural, în această perioadă, constituie 63 - 65% din numărul născuților pe țări, fapt care dovedește rolul dominant a mediului rural în evoluția populației Republicii Moldova.

Încă un aspect al studiului natalității, care prezintă interes pentru specialiști, fenomen comparativ nou, în societatea din Republica Moldova, este studiul natalității în afara căsătoriilor, adică cazurile de nașteri a copiilor în familiile necomplete. Acest fenomen socio - demografic a apărut și a fost recunoscut numai în a doua jumătate a secolului al XX - lea, dar cu tendințe certe de creștere. De aceea evidența statistică a acestui fenomen s-a început numai la sfârșitul anilor 70 și începutul anilor 80 ai secolului al XX - lea, atunci când numărul născuților în afara căsătoriei avea valori destul de impunătoare (5 - 6 mii copii pe an sau 6 - 7 % din numărul total de copii născuți). Dacă, în perioada studiată, înregistra valori destul de mari, dar oscilante de la an la an, apoi ponderea acestor copii, în totalul copiilor născuți, a crescut considerabil (tabelul 3. 4)

Tabelul 3. 4

Evoluția natalității în afara căsătoriilor

Anul	Total născuți	Inclusiv		În % față de numărul total a născuților	Inclusiv	
		în mediul urban	în mediul rural		în mediul urban	în mediul rural
2000	7567	2799	4767	20,4	22,0	19,7
2005	9009	3015	5994	23,9	22,2	24,9
2010	9065	2719	6344	22,4	18,0	25,0
2015	8471	2308	6163	22,0	17,0	24,6
2016	8270	2317	5953	22,1	17,3	24,8
2017	7315	2061	5254	21,5	16,6	24,3
2018	6900	1859	5052	21,2	15,5	24,5

Sursa: statistica.md

Numărul copiilor născuți în afara căsătoriilor, în perioada 2000 - 2010, a păstrat tendințele de creștere, iar în următoarea perioadă are tendințe certe de diminuare. Se poate concluziona că evoluția acestui indicator are aceleași tendințe ca evoluția numărului total de copii născuți și ratei de natalitate. În aceeași vreme, atrag atenția următoarele particularități:

- numărul născuților, în mediul rural este mult mai mare decât în mediul urban de 2,3 - 2,7 ori; pe cînd în numărul total de născuți, numărul născuților în mediul rural depășește acest indicator a mediului rural doar de 1,7 - 1,9 ori;

- dacă, în mediul urban, numărul născuților în afara căsătoriilor a înregistrat o creștere mică, în prima etapă (2000 - 2005), doar cu 8%, apoi acest număr în mediul rural a crescut până în 2010 cu peste 13%. În următorii ani (2010 - 2018), numărul copiilor născuți în afara familiei în mediul urban, s-a micșorat destul de mult (cu 146 %), apoi în mediul rural în perioada 2010 - 2018 a scăzut cu 126 %. Deci, acest indicator, în mediul rural rămâne destul de înalt;

- ponderea copiilor născuți în afara familiei, în rândul numărului total de copii născuți, este destul de mare și variază în această perioadă între 20 și 24%, cel mai înalt indicator (23,9%) fiind înregistrat în anul 2005. În toată perioada de studiu (2000 - 2018), ponderea copiilor născuți în afara familiei, în mediul urban (din numărul total de născuți în afara familiei), a avut tendințe certe de diminuare. Dacă, în anii 2000 - 2005, acest indicator constituia circa 22%, apoi, în anul 2018, a scăzut la 15,5%, sau cu 143%. În același timp, ponderea copiilor născuți în afara familiei, în spațiul rural, a crescut destul de evident în anii 2000 - 2005 (de la 19,7 la 24,9%), ca, în următoarea perioadă, să se păstreze în același limite înalte (24 - 25%).

Fără un studiu aprofundat și detaliat, este dificil de interpretat acest fapt, dar se poate presupune că, principala cauză este în creșterea intensității migrației populației, transformărilor în comportamentul familial al populației și diminuarea semnificativă a importanței instituției familiei în societate, fapt la care, în mai multe rânduri, a atras atenția, în lucrările sale profesorul Maria Bulgaru și cercetătoarea Olga Gagauz [9].

În ultimii ani se înregistrează deplasări semnificative în repartizarea născuților conform rangului nașterii. În decursul mai multor decenii (1980 - 2010), s-a înregistrat o creștere substanțială a copiilor născuți de rangul întâi. După anul 2010, se înregistrează o transformare pozitivă foarte importantă, și anume se micșorează ponderea copiilor născuți de rangul întâi și se mărește ponderea copiilor născuți în celelalte categorii de rang (tabelul 3.5).

Tabelul 3.5.

Repartizarea născuților conform rangului nașterii (în %).

Anii	În total	Primul	Al doilea	Al treilea	Al patrulea și mai mult
2000	100	53,8	30,2	9,9	6,1
2005	100	52,9	32,3	9,8	5,0
2010	100	54,3	32,3	9,3	3,9
2015	100	44,3	37,4	13,0	5,3
2018	100	38,0	38,4	16,4	7,3

Sursa: statistica.md

Astfel, numai în perioada 2010-2018, ponderea copiilor născuți de rangul întâi s-a micșorat cu 14,3 puncte procentuale (sau 26%). În același timp, ponderea lor, copii născuți de rangul doi s-a mărit cu 6,1 puncte procentuale (sau 19%), de rangul trei cu 7,1 puncte procentuale (sau cu 176%) și de rangul patru și mai mult cu 3,4 puncte procentuale (sau cu 87%).

Aceste deplasări pozitive constituie un moment favorabil în evoluția natalității populației, care, neapărat, trebuie luat în considerație în elaborarea măsurilor politicilor nataliste. Obiectivul principal, în așa caz îl constituie stimularea nașterii primului copil (fapt foarte important), dar și nașterea copiilor de rangul doi și trei.

În urma tranziției demografice s-a înregistrat transformări semnificative a natalității, în dependență de vârsta mamei și a cuplului. Adică s-au înregistrat deplasări esențiale în vârsta părinților la nașterea nu numai a primului copil, dar și următorilor copii. Corespunzător, se poate afirma că fertilitatea populației și natalității, în ansamblu, este în funcție de structura pe vârste a populației. După cum sublinia profesorul B. Urlanis: „analiza statistică arată legătura certă a ratei fertilității, care, în funcție de vârstă, se mărește treptat până la un maximum anumit, ca, apoi, să înceapă o diminuare treptată, ca la vârsta de 50 de ani, să ajungă la indicatorul zero [5, p.32]. Vârsta în intervalul căruia organismul uman își păstrează capacitatea să procreze este numită vârsta de reproducere sau vârsta fertilă. Durata acestei perioade este diferită la sexul feminin și masculin. Pentru femei, acest interval este cuprins între 15 și 49 de ani, în timp ce, la bărbați, poate fi și mai mare.

Transformările semnificative în structura de vârstă a populației, ca rezultat al tranziției demografice, diminuarea natalității totale a populației s-a reflectat substanțial asupra fertilității populației pe toate grupele de vârstă (tabelul 3.6).

După cum constatăm din analiza tabelului 6 numărul de copii născuți de femeile de vârstă fertilă s-a schimbat nesemnificativ, iar rata generală de fertilitate (a femeilor în vârstă 15-49 de ani), după o creștere mică către anul 2010, până la anul 2018, a revenit la aceleași valori ca în anul 2000 (35,2 ‰). Transformările de bază au fost înregistrate pe diferite grupe de vârstă, și anume:

Evoluția fertilității populației pe grupe de vârstă.

Vârsta femeilor	2000		2010		2018		2018 în % față de anul 2000	
	mii	în ‰	mii	în ‰	Mii	în ‰	mii	în ‰
Născuți la femei de vârsta 15-49 de ani	36,9	36,9	40,5	41,1	32,6	35,2	88	95
Inclusiv: până la 19 ani	6,2	36,3	3,8	26,0	2,2	23,9	36	66
20 -24 de ani	15,7	103,0	14,9	84,4	8,2	69,4	52	67
25 – 29 de ani	9,0	67,8	12,5	80,7	10,3	66,2	114	98
30 – 34 de ani	3,9	34,7	6,4	47,6	8,0	46,4	205	134
35 – 39 de ani	1,7	12,2	2,4	19,6	3,3	22,4	194	184
40 de ani și peste	0,4	2,6	0,5	3,8	0,6	4,9	150	189

Sursa: statistica.md

- micșorarea substanțială a numărului de copii născuți și a ratei de fertilitate la femeile din grupele de vârstă până la 24 de ani. În perioada 2000 - 2018, cele mai mari reduceri ale numărului de copii născuți s-au înregistrat în grupa de vârstă până la 19 ani. Acest indicator s-a micșorat de 2,8 ori (de la 6, 2 la 2, 2 mii), iar rata de fertilitate de 1, 5 ori (de la 36, 3‰ la 23, 9‰). În grupa de vârstă 20 - 24 de ani diminuările sunt mai modeste, dar destul de semnificative. Astfel, numărul de copii născuți la femei din această grupă de vârstă s-a micșorat de 1, 9 ori (de la 15, 7 la 8, 2 mii), iar rata de fertilitate de 1, 5 ori (de la 103,0‰ la 69,4 ‰). În această deplasare esențială, au influențat mai mulți factori, însă, rolul dominant îl ocupă acum micșorarea numărului de femei, care ajung la această vârstă, cât și mentalitatea stabilită de a amâna nașterea primului copil;

- în toate celelalte grupe de vârstă fertilă (25 - 49 de ani) se înregistrează o creștere certă atât a numărului de copii născuți la femeile din grupele de vârstă date, cât și rata de fertilitate pentru aceste grupe de vârstă. Numai că nivelul de deplasare este foarte diferit. Astfel, în grupa de vârstă 25 - 29 de ani, transformările sunt destul de modeste (numărul de copii născuți a crescut doar cu 14%, pe când rata fertilității a înregistrat o scădere mică (cu 2%). Deci, creșterea numărului de copii născuți la această vârstă se datorează creșterii numărului de femei, care, au ajuns la această vârstă, dar și au atins vârsta când nu se poate amâna nașterea copiilor. În același timp, în următoarele grupe de vârstă indicatorii fertilității au crescut destul de semnificativ. Astfel, numărul de copii născuți la femeile de vârstă 30 - 34 de ani a crescut de 2,1 ori (de la 3,9 mii la 8,0 mii), iar la grupa de vârstă 35 - 39 de ani de 1, 9 ori (de la 1,7 mii la 3, 3 mii). În aceeași ordine de idei, constatăm că rata de fertilitate la prima grupă de femei a crescut cu 34% iar la a doua grupă cu 1, 8 ori (de la 12, 2 ‰ la 22, 4 ‰). Această deplasare în cea mai mare parte se datorează generațiilor numeroase, care au ajuns la vârsta dată;

- asemenea deplasări s-a înregistrat și în grupele de vârstă de după 40 ani.

Caracteristic, în evoluția fertilității, este că, în urma tuturor deplasărilor și transformărilor în ratele fertilității, s-a înregistrat o stabilizare a ratei totale de fertilitate (numărul mediu de copii născuți de o femeie, pe întreaga perioadă fertilă). După cum s-a constatat, la începutul paragrafului dat această rată s-a micșorat foarte intens de la 2,6, în anii 1970 - 1980, până la 1,3 în anul 2000, deci, o diminuare de două ori. În toată perioada anilor după anul 2000, rata totală de fertilitate s-a stabilizat la indicatorul de 1,3 și numai după 2017, s-a înregistrat o diminuare lentă la 1, 2. Actualmente, această rată fiind cea mai mică între statele din Europa [7], fapt, care trebuie să pună în gardă pe toți factorii de decizie ai statului (Guvern, Parlament, ministerele de resort) deoarece populația nu se mai reproduce (adică, numărul stabil al decedaților este mai mare ca numărul născuților).

Rata fertilității totale a populației Republicii Moldova se deosebește și în funcție de mediul de reședință. Pentru întreaga perioadă studiată fertilitatea totală a populației rurale este mai mare decât acest indicator în mediul urban. Acest decalaj se păstrează și în ultimii ani. În

care rata totală de fertilitate a populației rurale este cu 140-150% mai înaltă decât acest indicator în mediul urban (tabelul 3.7).

Tabelul 3.7.

Evoluția ratei totale de fertilitate după mediul de reședință

Anii	Total		Urban		Rural		Rata fertilității Totale din mediul rural în % față de urban
	Total	În % față de 2000	Total	În % față de 2000	Total	În % față de 2000	
2000	1,286	100	1,021	100	1,493	100	146
2005	1,219	95	1,094	107	1,301	87	119
2010	1,209	94	1,055	103	1,531	103	145
2015	1,301	101	0,990	97	1,542	103	156
2016	1,381	100	0,981	96	1,501	101	153
2017	1,190	93	0,928	91	1,381	95	140
2018	1,166	91	0,923	90	1,340	90	145

Sursa: statistica.md

În perioada studiată (2000 - 2018), rata fertilității totale a populației păstrează tendința de diminuare lentă, excepție făcând anii etapei 2015 - 2016, când rata fertilității revine pentru doi ani la nivelul ratei fertilității totale a anului 2000. Astfel, în anul 2018, acest indicator constituie 91% față de anul 2000, sau o diminuare cu circa 10%.

Tendința de diminuare se înregistrează și în evoluția ratei fertilității totale a populației urbane. Numai că, în perioada anilor 2000 - 2005, rata se mărește ajungând la un maximum de 1,135 în anul 2004 (o creștere cu 12%), ca în următorii anii să revină la tendința de diminuare (tabelul 6). Rata de fertilitate totală a populației rurale păstrează valori mai înalte, ca în anul 2001 - 2006 când indicatorul este mai scăzut ca în anul 2000. Însă, începând cu anul 2017 rata fertilității totale revine la tendințe de diminuare.

Necâtând la toate aceste schimbări a valorii ratei fertilității totale pentru populația urbană și rurală, în toată această perioadă rata fertilității totale a populației rurale a fost net superioară celei a populației urbane. Aceste diferențieri a ratei de natalitate și fertilitate sunt și mai semnificative pe unități administrative a statului, despre ce se va analiza în paragraful următor.

§ 3.2. Particularitățile teritoriale și sociale ale natalității și fertilității

În evoluția natalității și fertilității se înregistrează diferențieri semnificative, nu doar la nivel de state, dar și pe medii de trai (cap. 3.1). Aceste deosebiri se înregistrează și după alți indicatori sociali, economici și demografici. Statistica acestor diferențieri în aspect teritorial și social, este destul de modestă. În R. Moldova, se realizează evidența statistică sub aspect teritorial numai pe unități administrativ-teritoriale de nivel II (municipii și raioane).

Diferențierile teritoriale ale natalității și fertilității au devenit un subiect de studiu nu doar pentru statistică și demografie, în ultimele decenii, o atenție sporită, față de acest subiect, a fost atribuită și studiilor geografice. În lucrarea profesorilor universitari români Gh. Erdeli și L. Dumitrache, se menționează că „în valorile natalității și fertilității se înregistrează destul de mari decalaje între statele lumii [10, p. 73-75]. În același timp, profesorii ieșeni Al. Ungureanu și I. Muntele argumentează diferențierile înregistrate chiar și în statele de dimensiuni mici [11, p. 62]. O atenție sporită deosebirilor teritoriale în evoluția natalității și fertilității a fost atrasă de către academicianul Vl. Trebici, care a realizat un studiu destul de amplu în evoluția acestor fenomene pe marile regiuni ale Terrei și pe statele lumii.

În R. Moldova se păstrează decalaje semnificative ale natalității și fertilității, după mediul de trai urban și rural. În același timp, aceste decalaje sunt înregistrate atât pe regiunile de dezvoltare, cât și pe unitățile administrativ-teritoriale. Informația cu privire la dinamica natalității și fertilității, în Regiunea de Dezvoltare din Unitatea Teritorial-Administrativă Nistreană nu este accesibilă, în prezent, dată fiind evidența individuală a acestor date din partea autorităților locale.

În prezent, R.D. Centru se caracterizează prin rate mai înalte ale natalității și fertilității (tabelul 3.8).

Tabelul 3.8.

Evoluția natalității pe Regiuni de Dezvoltare (la 1000 de locuitori)

Regiuni de dezvoltare	2011	2016	2018	2018 în raport cu 2011
Total pe țară	11,0	10,9	9,2	84
Municipiul Chișinău	9,9	8,4	7,7	78
R.D. Nord	10,4	10,8	9,1	87
R.D. Centru	12,1	12,2	10,1	97
R.D. Sud	10,8	11,3	9,3	86
U.T.A. Găgăuză	12,9	11,4	9,8	76

Sursa: Statistica.md; Statistica teritorială

În perioada de analiză, rata natalității s-a diminuat în toate regiunile de dezvoltare. Dacă, la nivel de țară, rata natalității s-a micșorat cu 13% (de la 11,0‰ la 9,2‰), la nivelul regiunilor de dezvoltare, cel mai mare declin l-a înregistrat Municipiul Chișinău (cu 22‰), iar cel mai mic R. D. Centru (3‰). Declinul cel mai mare a fost înregistrat în intervalul 2016 - 2019. Dacă, în intervalul 2013 - 2016, rata natalității a scăzut cu doar 0,1 ‰, apoi, în următorul interval, această diminuare a fost mult mai accentuată - cu 1,7 ‰. Aceste tendințe generale s-au înregistrat și la nivelul UAT de nivel II (municipii și raioane). În același timp, se evidențiază decalaje destul de mari de la un raion la altul (tabelul 3.9).

Tabelul 3.9.

Evoluția natalității pe UAT (la 1000 de locuitori)

	2011	2016	2018	2018 în % față de 2011
Total pe țară	11,0	10,9	9,2	84
Municipiul Chișinău	9,9	8,4	7,7	78
Municipiul Bălți	10,1	9,6	8,1	80
Anenii Noi	11,2	11,6	9,1	81
Basarabesca	9,2	8,8	8,5	92
Briceni	9,5	9,1	8,3	87
Cahul	10,6	10,6	8,9	84
Cantemir	10,9	12,2	9,4	86
Călărași	11,3	11,6	10,0	88
Căușeni	11,3	10,8	9,3	82
Cimișlia	9,3	9,5	9,0	97
Criuleni	13,2	13,5	11,5	87
Donușeni	9,3	10,1	10,3	111
Drochia	9,6	10,9	9,7	101
Dubăsari	11,0	12,6	9,2	84
Edineț	10,2	10,4	8,7	85
Fălești	10,1	13,0	10,4	103
Florești	11,1	11,7	9,6	86
Glodeni	10,6	11,6	10,0	94
Hâncești	11,1	11,2	9,6	86
Ialoveni	13,6	12,4	10,6	74
Leova	11,5	12,8	10,1	88
Nisporeni	10,4	11,8	9,1	87
Ocnita	8,6	8,9	7,4	86
Orhei	12,4	12,0	9,7	78

Rezina	11,0	11,6	9,8	89
Râșcani	10,7	10,2	9,2	86
Sângerei	12,6	12,8	10,6	84
Soroca	9,1	10,4	8,4	92
Strășeni	13,3	12,4	10,0	75
Șoldănești	12,5	13,1	11,4	91
Ștefan Vodă	11,9	12,6	10,3	87
Taraclia	10,5	10,5	8,6	81
Telenești	11,6	12,1	10,2	88
Ungheni	12,6	12,0	11,6	92
UTA Găgăuză	12,9	11,4	9,5	74

Sursa: adaptat după datele BNS

În perioada de studiu (2011 - 2018), rata natalității s-a diminuat în aproape toate U.T.A. Doar în trei unități administrativ-teritoriale, s-a înregistrat o creștere nesemnificativă (Drochia, Dondușeni și Fălești). În intervalul 2011 - 2016 o creștere ușoară a ratei natalității se înregistrează în 24 de unități administrativ-teritoriale și, corespunzător, un declin în celelalte 11 raioane. În unele raioane, creșterea a fost una destul de semnificativă: Cantemir, Drochia, Soroca cu 13 - 15%, Fălești cu circa 129%. În unitățile în care se înregistrează declinul ratei de natalitate, aceasta este mult mai mică (3-5%) și doar în municipiul Chișinău, raioanele Ialoveni și Soroca cu 9 - 10%. În același timp în intervalul 2016 - 2018, o diminuare s-a înregistrat în toate raioanele, excepție făcând raionul Dondușeni. În unele raioane (Anenii - Noi Cantemir, Dubăsari, Leova, Orhei, Nisporeni, Ștefan-Vodă), rata natalității s-a scăzut cu peste 20%. Corespunzător, aproape toate UAT, s-au apropiat de valoarea medie națională de 9,2%. Actualmente, numai 10 unități administrativ-teritoriale au o rată a natalității mai joasă decât media pe țară, celelalte 25 au înregistrat o rată a natalității egală sau mai mare cu media pe țară.

În Republica Moldova, evoluția ratei natalității are mai multe trăsături comune cu statele din regiune, trendul mondial, în evoluția acestui indicator, este în scădere. În prezent, se înregistrează diferențieri mari teritoriale pe state și regiuni ale lumii, în ceea ce privește rata natalității (figura 3.1). Cele mai mici rate ale natalității, se înregistrează în statele dezvoltate și țările în tranziție. Valorile ratei natalității în aceste state se clasează sub 13‰. La polul opus, sunt situate statele din Africa și parțial Asia de Sud și Sud-Est, valorile aici depășind 28‰.

Nivelul și variațiile natalității, în timp și spațiu, depind de un șir de factori printre care se înscriu: economici, socio-culturali, politici, socio-psihologici etc. *Natalitatea*, pe fondul unei tendințe generale de scădere, a suferit modificări lente în statele africane și în câteva state mai conservatoare din Asia, dar mult mai rapide, în majoritatea statelor latino-americane și asiatice, apropiindu-se de valorile caracteristice țărilor mai avansate din perspectiva tranziției demografice din Europa și America de Nord. Astfel, dacă indicele natalității în lume este de circa 19‰ (2019), acesta este de 2 ori mai mare în statele africane și-n unele state din Asia și de 2 ori mai mic în statele în care a fost realizată tranziția demografică de la o reproducere lărgită la una simplă sau îngustă. Europa este în pragul unui *dramatism demografic*, conform opiniei mai multor demografi, natalitatea coborând sub valoarea de 10‰ în mai multe state (Bulgaria, Germania, Letonia, Austria, Ungaria, Italia etc.). Se certifică, astfel, existența unei strânse legături între dinamismul economic și modernizarea comportamentului demografic. Natalitatea ca fenomen demografic are mari variații în timp și spațiu. Astfel, rata natalității a avut o tendință de declin, în intervalul 1950-2019, de aproape două ori (tabelul 3. 10).

Tabelul 3. 10

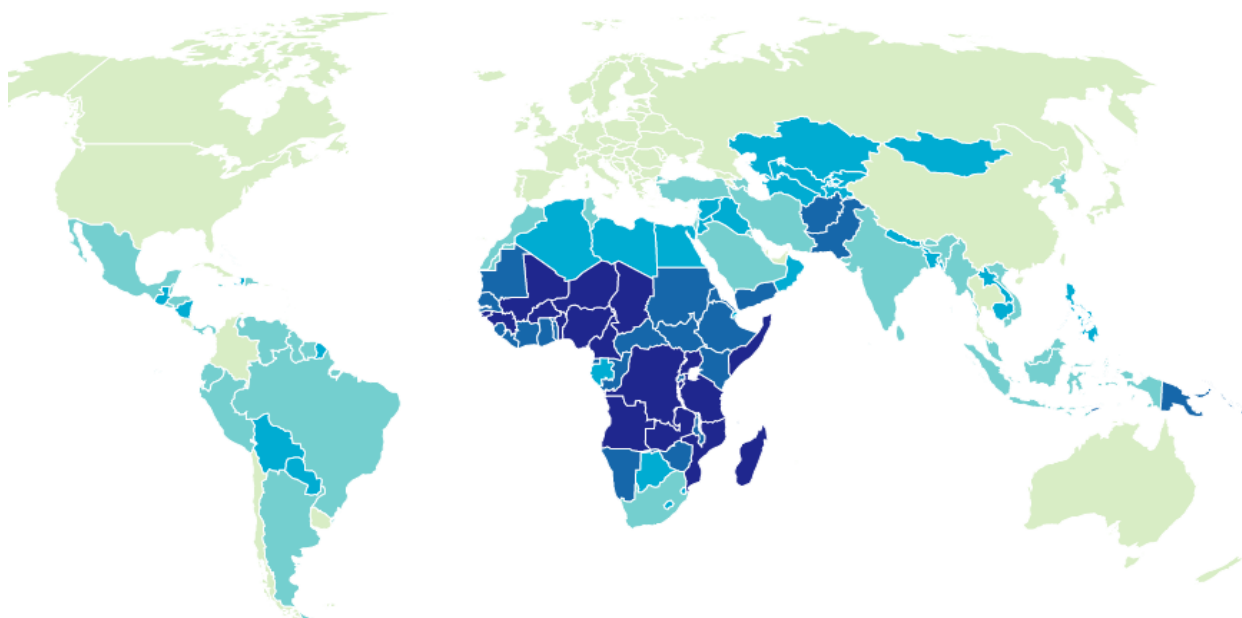
**Evoluția principalilor indicatori ai mișcării naturale la nivel mondial
(1950-2019)**

Indicatorii	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2010
	- 1960	- 1970	- 1980	- 1990	- 2000	- 2010	- 2019
Rata natalității (‰)	36,6	34,5	29,5	27,2	23,6	20,6	19,1
Indicele specific de fertilitate (copii/femeie)	4,8	4,7	4,1	3,3	2,8	2,6	2,4
Rata mortalității (‰)	18,4	14,4	11,2	10,0	9,4	8,9	8,6
Bilanț natural (‰)	18,2	20,1	18,3	17,2	14,2	12,0	10,5

Sursa: calculat în baza <https://www.prb.org/international/indicator/>

Diminuarea natalității s-a realizat cu ritmuri diferite pe Terra. Statele în curs de dezvoltare mențin, în continuare, ritmuri destul de mari ale natalității, media fiind de 21‰, în anul 2019, diferențele fiind mari pe regiuni (statele din Africa - 36‰, America Latină, Asia și Oceania - 18‰), pe când statele dezvoltate înregistrează valori de două ori mai mici ale natalității, decât în statele în curs de dezvoltare (Europa - 11‰, America de Nord și Asia - 12‰, figura 3.1).

6 - 13   14 - 20   21 - 27   28 - 35   36 - 48

Figura 3. 1. Rata natalității la nivel mondial, 2019

Sursa: <https://www.prb.org/international/indicator/births>

Un domeniu mai special, în studierea natalității, o reprezintă *fertilitatea populației*, care cuprinde doar populația feminină de vârstă reproductivă (16 - 49 de ani). După cum menționează profesorul V.M. Medkov: „Fertilitatea caracterizează numărul mediu de copii-vii născuți de o femeie de vârstă reproductivă, cu condiția că se păstrează aceeași intensitate a natalității” [12, p. 254]. Despre importanța studiului fertilității se menționează și în Enciclopedia Demografică, unde

se constată „Fertilitatea ca expresie a natalității și a comportamentului reproductiv se prezintă drept capacitatea biologică a femeii, bărbatului, familiei de a naște copii-vii” [13, p.578]. Studiile confirmă că tendințele evoluției ratei fertilității sunt aproape aceleași, ca și ale ratei natalității populației. Astfel, dacă decursul ultimelor decenii rata natalității a avut o tendință clară de diminuare, aceasta a fost direct proporțională cu rata fertilității populației Republicii Moldova. Rata fertilității a început să fie calculată în teritoriul actual al R. Moldova, în anii 1958 - 1959, când valorile ratei fertilității erau de 3,6 copii per femeie de vârstă reproductivă. Această perioadă este cunoscută ca începutul „baby boom-ului național”, după care de-a lungul următoarelor decenii, rata fertilității a scăzut până la valoare de 1,16, adică, s-a diminuat de 3,1 ori. Acesta este unul dintre cei mai scăzuți indicatori dintre statele lumii, fiind mult sub limita de 2,1 copii per femeie de vârstă fertilă, pragul reproducerii simple a populației. Acest indicator are valori diferite sub aspect teritorial și pe medii de trai. Printre regiunile de dezvoltare, cea mai înaltă rată a fertilității se înregistrează în R. D. Centru și Nord (tabelul 3.11).

Tabelul 3.11.

Evoluția ratei fertilității pe regiuni de dezvoltare (copii per femeie de vârstă fertilă).

Regiuni de dezvoltare	2011	2016	2018	2018 în raport cu 2011
Total pe țară	1,27	1,30	1,16	91
Municipiul Chișinău	0,91	0,86	0,86	95
R.D. Nord	1,36	1,43	1,28	94
R.D. Centru	1,41	1,47	1,28	91
R.D. Sud	1,28	1,38	1,16	90
U.T.A. Găgăuzia	1,40	1,38	1,20	86

Sursa: *statistica.md; statistica teritorială.*

Observăm, din datele tabelului 3.11, că diferențierea pe regiuni de dezvoltare nu este semnificativă și se păstrează același tendințe în evoluția ratei de fertilitate. În perioada 2011-2018, evoluția ratei de fertilitate a fost instabilă. În toată perioada de analiză, s-a înregistrat o diminuare a valorilor acestui indicator. În ansamblu, pe țară, diminuarea a fost de 9%, însă în R. D. Sud și UAT Găgăuzia declinul a fost și mai mare (90% și respectiv 86%, tab. 3.11). În celelalte regiuni de dezvoltare, scăderea a fost mai mică. Dacă, în trecut partea de sud a republicii se remarcă prin cei mai înalți indici ai natalității și fertilității, situația, în prezent, s-a inversat, cauzele fiind de ordin economic și social.

Evoluția, în primii ani ai analizei 2011-2016, se evidențiază printr-o creștere ușoară a ratei fertilității atât la nivel de țară, cât și pe regiuni de dezvoltare. Diminuarea ratei de fertilitate în municipiul Chișinău și UTA Găgăuzia s-a început mai devreme, continuând și în prezent. În celelalte regiuni de dezvoltare, s-a înregistrat o ușoară creștere după care în anii 2016 - 2018, rata fertilității, din nou, capătă un trend descendent. Această tendință este similară și la nivelul unităților administrativ-teritoriale (tabelul 3.12).

Tabelul 3.12.

Evoluția ratei de fertilitate pe unități administrativ-teritoriale (copii per femeie de vârstă fertilă).

	2011	2016	2018	2018 în % față de 2011
Total pe țară	1,26	1,28	1,16	92
Municipiul Chișinău	0,91	0,86	0,86	94
Municipiul Bălți	1,36	1,10	0,99	73
Anenii Noi	1,41	1,40	1,19	84
Basarabeasca	1,12	0,97	1,04	93
Briceni	1,34	1,33	1,16	87
Cahul	1,15	1,20	1,07	93
Cantemir	1,27	1,41	1,15	91
Călărași	1,39	1,37	1,29	93

Căușeni	1,40	1,34	1,22	87
Cimișlia	1,09	1,15	1,10	101
Criuleni	1,51	1,53	1,45	96
Dondușeni	1,38	1,49	1,56	113
Drochia	1,44	1,51	1,29	89
Dubăsari	1,33	1,57	1,26	95
Edineț	1,45	1,51	1,29	89
Fălești	1,60	1,66	1,42	89
Florești	1,51	1,42	1,32	90
Glodeni	1,45	1,61	1,43	98
Hâncești	1,27	1,26	1,16	91
Ialoveni	1,43	1,34	1,13	90
Leova	1,38	1,46	1,27	92
Nisporeni	1,22	1,34	1,13	93
Ocnîța	1,16	1,21	1,13	97
Orhei	1,42	1,38	1,23	87
Rezina	1,38	1,60	1,36	98
Râșcani	1,51	1,45	1,34	89
Sângerei	1,63	1,65	1,39	85
Soroca	1,19	1,27	1,12	94
Strășeni	1,50	1,41	1,26	84
Șoldănești	1,71	1,76	1,60	94
Ștefan Vodă	1,57	1,67	1,37	87
Taraclia	1,33	1,13	1,14	86
Telenești	1,47	1,43	1,31	89
Ungheni	1,48	1,56	1,49	101
UTA Găgăuzia	1,49	1,36	1,20	81

Sursa: adaptat după datele BNS;

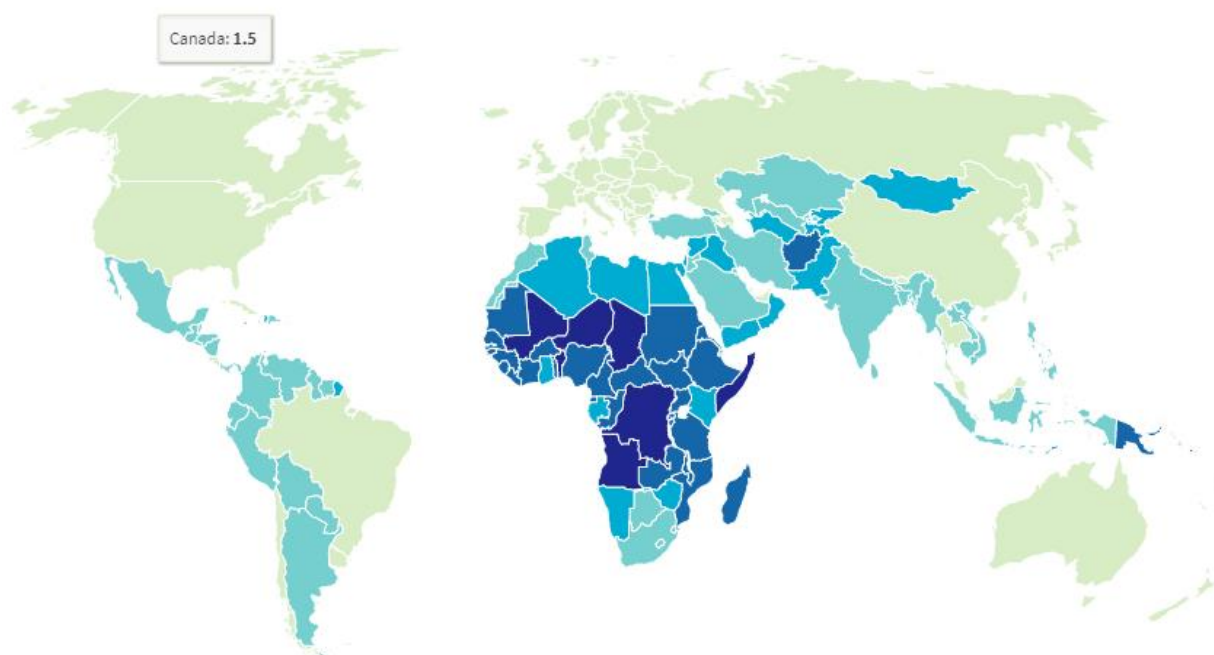
Datele tabelului ne permit să concluzionăm că:

- nicio unitate administrativ-teritorială, din republică, nu se apropie de nivelul optimumului demografic de 2,1 copii per femeie de vârstă fertilă;
- în intervalul 2011- 2018, rata fertilității s-a micșorat, destul de mult, în toate UAT, exceptând raioanele Cimișlia și Ungheni;
- factorii principali, în declinul ratei de fertilitate, care, de altfel, e similar situației cu alți indicatori demografici, constă în instabilitatea economică, politică și socială prin care trece republica mai bine de două decenii, fiind ajustate de o migrație masivă a populației de vârstă fertilă;
- nivelul fecundității feminine reflectă mentalitatea populației, gradul de ancorare în tradiții, religie, atitudini ale populației față de viața modernă etc., reprezentând un element important al dinamismului geografic.

Modificarea comportamentului demografic în spațiul geografic al Republicii Moldova n-a fost susținut de politici socio-demografice pronataliste, măsurile de stimulare a sporirii natalității au fost insuficiente, mai degrabă sporadice, decât măsuri pe termen mediu și lung, care ar fi dat rezultate în timp. Cea mai mare diminuare în intervalul de timp analizat s-a înregistrat în municipiul Bălți (23%), UTA Găgăuză (19%), Anenii Noi (16%), Taraclia (14%) etc. În anul 2011, diminuarea maximală se înregistrează în raioanele Taraclia (23%), UTA Găgăuzia (9%), raioanele Soroca și Florești (7%). Chiar dacă situația scăderii fertilității e specifică și altor regiuni și state ale lumii, în R. Moldova se pare că situația a scăpat de sub control, acești indicatori coborând sub nivelul posibilității de restabilire, măcar parțială, a comportamentului demografic.

La nivel mondial fertilitatea populației a evoluat mult în timp, având tendințe clare de diminuare a indicatorului de fecunditate (figura 3.2, tabelul 3.10).

Figura 3. 2. Rata fertilității totale la nivel mondial, 2019

Sursa: <https://www.prb.org/international/indicator/fertility>

Regiunea cu cea mai mare rată a fertilității rămâne a fi Africa, care are o rată de peste 2 ori mai mare decât media mondială, celelalte regiuni fiind mult sub acest nivel. Cu cele mai scăzute rate ale fertilității se remarcă Europa și America anglofonă ai cărui indicatori coabază sub nivelul, care asigură reproducerea simplă a populației (tabelul 3.13). Aceste regiuni se confruntă cu cea mai mare criză demografică și care poate crea probleme serioase în dezvoltarea durabilă teritorială în perspectivă, dacă nu vor gestiona eficient politicile demografice și migraționiste.

Tabelul 3.13

Evoluția indicelui fertilității între 1970-2019 (‰).

	1970	2000	2010	2019
Media mondială	4,2	2,6	2,5	2,3
Asia	5,1	2,5	2,2	2,0
Europa	2,4	1,4	1,6	1,5
Africa	6,5	5,1	4,7	4,4
America anglofonă	2,2	2,0	1,9	1,7
America Latină	5,2	2,5	2,2	2,0
Oceania	3,6	2,1	2,5	2,5

Sursa: <https://www.prb.org/international/indicator/fertility>

Fertilitatea, la nivel mondial, a scăzut, în intervalul 1970 - 2019, de peste 2 ori. Cel mai mare declin al fertilității a fost înregistrat în Asia și America Latină, în celelalte regiuni evoluția acestui indicator a avut oscilații mai lente, Europa având chiar și o creștere nesemnificativă în intervalul 2000 - 2010. Modificările, într-un sens sau altul, s-au datorat, în mare parte, politicilor demografice pronataliste sau antinataliste pe care le-au aplicat statele lumii. Pentru asigurarea unei înlocuiri în timp a generațiilor este nevoie de o fertilitate de 2,1 copii/per femeie.

În prezent, în lume, cele mai mari rate ale fertilității le au statele africane (maximul fiind înregistrat în Mali și Somalia - 6,4 copii/per femeie de vârstă fertilă, iar cele mai mici valori le-au înregistrat statele ex-socialiste din Europa: Ungaria, România cu indicii 1,3 copii/ per femeie (2019)). În R. Moldova, în prezent, se înregistrează unul dintre cei mai mici indici ai fertilității din lume 1,3 copii/ per femeie.

Fertilitatea feminină poate fi studiată și după rangul născutului viu, la femei căsătorite și la femei necăsătorite, după durata căsătoriei, ceea ce îmbogățește cunoașterea unui fenomen demografic, extrem de complex, sub raportul cauzalității și al implicațiilor interconexe ale factorilor ce determină acest proces.

Diferențe în evoluția ratei natalității și fertilității se înregistrează și pe categorii sociale, statistica atât națională, cât și internațională, fiind foarte săracă în date cu privire la structurile populației și indicatorii nominalizați. Cert e că cu cât nivelul de instruire a populației este mai înalt, cu cât gradul de ancorare în religie este mai puternic, cu cât populația feminină este mai puțin antrenată în activitatea de muncă, cu atât valorile ratei natalității și fertilității sunt mai înalte. Aceste ipoteze, partial, sunt demonstrate atunci când refacem corelația dintre structura confesională și nivelul natalității, celelalte caracteristici sociale urmează să fie analizate prin studii viitoare.

§ 3.3. Politica demografică în domeniul natalității

Conceptul de politică demografică în domeniul reproducerii populației este parte integrantă ce ar figura ca o soluție de perspectivă a problemelor, care au cuprins factorul uman în continuitatea durabilă. Țara nu a dezvoltat asemenea concept sau mai precis a preluat doar formal, conceptul de la regimul vechi, existent anterior, în perioada sovietică bazat pe susținerea largă a populației. Metodele și mecanismul fiind inadecvate perioadei contemporane, atât prin esența lui socio-economică, cât și prin valoarea moral-psihiologică și valorile general umane calitativ noi a etapei moderne. Acest concept nu este altceva decât o totalitate a strategiilor, metodelor și mecanismul de dezvoltare durabilă a factorului uman, dar prin prisma calității atât sub aspectul socio-economic cât și a calității demografice, a îmbunătățirii acestuia. Conceptul trebuie să fie parte componentă culturală, economică și socială a dezvoltării, ținut și trasat spre îmbunătățirea calității vieții populației și calității demografice. Dezvoltarea umană este sarcina centrală a conceptului dat dar cu aspecte multidimensionale și complexe.

Conceptul trebuie să aibă la bază strategia global recunoscută de planificare a familiei, ca cea mai eficientă. La moment este, după cum a demonstrat practica, cea mai durabilă cale de soluționare (modificare) a fenomenului de reproducere, unde celula de bază a reproducerii calitativ-demografice a societății este familia. Toată activitatea în acest domeniu este determinat de:

- nivelul de percepere a problemelor populației, din acest spațiu în funcție de mediu, de dezvoltarea socială;
- legislația statului de a lua decizii apropiate de situația problemelor existente ale populației;
- abilitatea de a formula și administra politici coerente suficiente să modifice situația demografică în cauză.

Deși, în domeniul sporirii natalității și reducerii mortalității copiilor, în Republica Moldova se observă anumite progrese (îmbunătățirea asistenței medicale, acordate femeilor de vârstă reproductivă, mamele, copiilor; îmbunătățirea condițiilor social-economice și de mediu sănătos pentru copii și mame), problema nu poate fi rezolvată doar prin intermediul intervențiilor medicale, care sunt necesare, dar nu sunt suficiente. Soluționarea problemei cere din partea Guvernului și a societății acțiuni coerente în diverse domenii (economic, social, educațional, mediul înconjurător).

La nivel de familie, prin conceptul de reproducere, este necesară o restructurare a măsurilor și a valorilor care vor fi create. Fiind o țară europeană este necesar să se facă o trecere de la valorile cantitative demografice existente până în prezent la cele calitative. Modernizarea cere calitatea factorului uman ca o cerință a strategiei globale. În plus, oportunitățile pentru populație sunt în funcție de caracteristicile lui calitative, fapt pentru care rolul primordial al calității demografice revine familiei. Familia realizează două maxime ale calității populației: calitatea demografică prin intermediul reproducerii și calitatea socială prin educație.

Conceptul prefigurează necesitatea de a stabili, care este dimensiunea optimă a familiei pentru țară la această etapă de dezvoltare sau pentru perioada de perspectivă. Dimensiunea familiei este pârghia sau mecanismul central al conceptului de reproducere. Este necesar pentru promovarea conceptului unic, atât pentru populația din mediile rurale, cât și cel din mediu urban. Conceptul diferit va crea ilegalitate în societate și va naște speculații, noi tendințe de evoluție a populației și a fenomenelor demografice.

Nu constituie o aluzie, că actuala generație intră în căsătorie sau tinde de a intra destul de târziu cu o vârstă, în mediu de 4-5 ani mai târziu (legată de studii în ciclul liceal trei ani, realizat recent, studii de masterat de doi ani, la care pretinde cea mai mare parte a tinerilor), în raport cu familia părinților, deci de aici, și survine probabilitatea de a avea copii este mai redusă, decât la părinții acestora sau în raport cu perioada precedentă. Adeseori, din probleme economice (serviciu, loc de trai), familia tânără conștient aplanează nașterea următoarei generații, a copiilor. Este o situație specifică pentru generația tânără de vârstă reproductivă a țării.

În plus, generația tânără nu are încredere în viața familială dovadă servește și sporirea divorțurilor reflectată în acest studiu și aplanarea, mai târziu a căsătoriei, nelegalizarea căsătoriilor sau în cel din urma și respingerea căsătoriei pentru tot restul vieții. O perioadă de timp, căsătoriile tinerilor erau planificate tradițional după finalizarea studiilor în facultate. În prezent, lucrurile s-au modificat, din lipsa suportului material al părinților tinerii își amână căsătoria pentru o perioadă mai tardivă. Acestea toate oferă teren de câștig pentru concubinaj în detrimentul căsătoriei. Concubinajul este o prioritate a tinerilor partenerii ce nu au fost căsătoriți, sau consideră concubinajul un aranjament optim. O pondere redusă o au și cuplurile formate din tineri care unul din ei a fost recent căsătorit din motive sau dorințe proprii, aplanează nașterile. La această categorie, se adaugă și alte cauze ca:

- lipsa de obligațiuni unul față de altul ;
- minimalizarea responsabilităților față de familie ;
- teama de o căsătorie nereușită.

Pentru anul 2018, căsătorii înregistrate au fost un număr de 20399 și 10721 de . Deci, la 100 de căsătorii anual revin 53 de divorțuri. În același timp, numărul căsătoriilor scade, pe când numărul divorțurilor e stabil sau se mărește ușor. Astfel, numai în perioada anilor 2010 - 2018, numărul căsătoriilor a scăzut cu 30 %, iar numărul divorțurilor a rămas constant.

Idealul reproducerii pentru cea mai mare parte a generațiilor în limitele de vârstă reproductivă este un copil în familie, Remarcăm că acest ideal caracterizează, în egală măsură, pentru țară și populația urbană și în mare parte majoritatea covârșitoare a populației rurale.

La nivel de familie, este necesar să fie tratate clar trei aspecte prin conceptul de reproducere:

► propagarea convingerii, la majoritatea societății, că femeia are un rol egal cu bărbații indiferent de funcția sa demografică de reproducere;

► promovarea, la nivel de țară a familiei model format din patru persoane sau expresia demografică 2 + 2, fiecare se reproduce pe sine [14, p. 258]. Cu toate că, ea nu soluționează, practic, pe deplin problema în cauză raportată la condițiile demografice ale populației, dar prin aceasta se vor educa la generațiile următoare simțul reproducerii pe sine, ce va constitui o parghie sigură pentru soluționarea problemelor demografice eventuale, ce pot surveni în cadrul populației;

► crearea condițiilor, oportunităților tinerilor familii, hotărâte să întemeieze o familie. Încurajarea existenței în familie, susținerea de către stat, prin diverse forme, a căsătoriei la vârstă tânără demografică a generațiilor noi.

În plus, este necesar ca, prin familie, să fie urmărit modul și direcția de evoluție a asimilării, un element deosebit de important în etapa contemporană. Migrația prin reunirea de familie nu trebuie să depășească numărul de repatrieri, reuniturile familiale să fie subordonate procesului de repatriere a conaționalilor, ceea ce constituie unul din principiul de bază a politicii la nivel de familie.

• La nivel socio-economic este crucial scopul să fie introduse în conceptul de reproducere promovarea stimularea familiilor, care s-au reprodus complet. Aceasta ar figura ca o deviză în momentul când populația este periclitată de depopulare, incapacitatea de reproducere și profundă emigrare.

În realizarea politicii sociale, statul poate folosi mai multe mijloace de acumulare a resurselor, și anume:

- majorarea taxelor și pensiilor, contribuțiilor populației ect.

- majorarea contribuțiilor statale prin transfer, din fondurile publice, de la diferite organisme neguvernamentale, stimularea organismelor filantropice prin pârgii economice pentru activizarea lor în protecția socială;

- atragerea la finanțarea asigurării sociale a unor asociații de grup ect.

La nivel economic, este necesar de a stabili, prin mecanismul fiscalității, clar limita de vârstă până la care tânărul va fi scutit de responsabilitatea pentru căsătorie și reproducere. În plus, de a stabili priorități pentru familiile cu nașterea celui de-al doilea copil sau cu mulți copii, practică analog aplicată de Rusia, România și alte state.

Populația vârstnică numeric este în continuă creștere și va avea nevoie de sprijin din partea statului, dar capacitatea economică și instituțională, estimată pe termen scurt, limitează posibilitatea satisfacerii acestor nevoi. Problema se va acutiza dacă politicile ocupaționale și sociale reale nu vor fi revizuite pentru a se potrivi longevității în creștere și dacă productivitatea muncii nu va crește cu rapiditate.

• La nivel de vârstă și sex (în structura demografică), este crucială stabilirea limitei optime a ponderii populației peste censul de vârstă, el fiind apreciat la nivelul mediei globale de 8-9%, ce ar servi ca indicator general, pe care îl depășim cu mult peste media globală. Acest obiectiv corespunde elaborărilor „Cărții de la Madrid”

În plus, este important pentru continuitatea și perspectiva demografică a menține un echilibru între generații de a păstra prin reproducere ponderea populației de vârstă 0 -15 ani la proporția de 25 - 32 % în cadrul demografic. Reducerea acestei categorii sub 25% este apreciată drept critică, de pe pozițiile perspectivei demografice. Dar, în funcție de obiective, situație și perioade specifice, ele pot fi modificate.

Este oportun ca, prin politicile economice, sociale să se urmărească disparitățile geodemografice pentru a limita evoluția problemei la nivel național sau pentru a o focaliza local. Prognozele ONU prevăd că, în 2025, ponderea vârstnicilor va fi de 15 %, iar cadrul demografic al țării, deja, a atins limitele date. La compartimentul îmbătrânire demografică precedem nivelul global cu un deceniu. Durata medie de viață a sporit din anul 1950, la 2000, cu 20 de ani, iar către 2050 va crește încă cu 10 ani, ce inevitabil va influența ponderea vârstnicilor în cadrul demografic al perioadei de perspectivă. Ultima va crea diparități între sexe ce este o catacliză socială acută.

În aceeași ordine de idei, prezintă impotranță urmărirea evoluției îmbătrânirii demografice. În cadrul politicilor demografice este un obiectiv nou. Este un țel, pentru prima dată aprobat de Planul Internațional de acțiuni de la Viena (26 Iulie - 6 August 1982); Rezoluția Generală a Adunării Generale a ONU, în domeniul protecției populației vârstnice. În conformitate cu Planul Internațional de Acțiune 2002, în problemele îmbătrânirii, este necesar revizuirea modului de tratare a politicii și practicilor demografice la toate nivelele și sectoarele la începutul secolului

XXI. Elementul crucial constă în păstrarea demnității, protecției bătrânilor, posibilitatea de a activa în familie sau a comunității.

Planul Internațional al oamenilor în vârstă include următoarele aspecte:

- dezvoltarea individuală pe parcursul întregii vieți;
- relațiile dintre generații;
- legătura reciprocă dintre îmbătrânirea populației și dezvoltare
- situația oamenilor în vârstă.

Bibliografia:

1. *Демографический энциклопедический словарь*, Москва, 1985.
2. ШЛИНДМАН, Ш. ; ЗВИДРИНЪШ, П. *Изучениу рождаемость*. Москва, 1973.
3. БОРИСОВ, В. А. *Перспективы рождаемости* . Москва, 1976, 240 стр.
4. MUNTELE, I.; UNGUREANU, AL. *Geografia populației*, Ediția a II – Iași 2017, 460 p.
5. УРЛАНИС, Б. *Проблемы динамики населения СССР*. Москва, 1974, 200 стр.
6. ȚARȘĂ, M. *Demografie*. Iași, 1997, 350 p.
7. *Demoscope.ru* , N 831-832, 27.10 – 03.11, 2019.
8. MATEI, C.; SAINSUS, V.; HACHI, M. *Evoluția populației Republicii Moldova*, Chișinău, 2014, 200 p.
9. BULGARU, M.; CHISTRUGA, I. *Familia tânără. Aspecte ale adaptării la societatea în schimbare*. Chișinău, 2015, 470 p.
10. GAGAUZ, O. *Familia contemporană între tradițional și modern*. Chișinău, 2011, 275 p.
11. ERDELI, GH.; DUMITRESCU, L. *Geografia populației*. București, 2001, 290 p.
12. MUNTELE, I.; UNGUREANU, AL. *Geografia populației*. Ed. II-a. Iași, 2017, 460 p.
13. МЕДКОВ, В. М. *Демография. Учебник*. М, 2013. 540 с.
14. *Демографическая Энциклопедия*. Москва, 2013, 514 p.
15. WEEKS, J. R. *Population an introduction to consepts issues*, Ninth Edition, San Diego State University, 2005, p.258.

Capitolul IV. MORTALITATEA POPULAȚIEI ȘI EVOLUȚIA SPERANȚEI DE VIAȚĂ LA NAȘTERE

§ 4.1. Tranziția demografică în evoluția mortalității și cauzelor de deces ale populației

Mortalitatea - fenomen demografic, este un element pasiv al evoluției populației și care descrie mulțimea deceselor în cadrul unei populații, într-o perioadă de timp. Totodată, mortalitatea ca fenomen stă la baza mai multor transformări demografice. Astfel, demografii ruși consideră mortalitatea “ca una din principalele componente ale revoluției demografice” [1. p.38]. În același timp, demograful francez J. C. Chesnais, scrie că “acest proces (după revoluția demografică), logic, începe, fără excepție, cu tranziția mortalității. Astfel, în faza a doua se instalează tranziția mortalității” [2]. Despre importanța studierii și cunoașterii mortalității, ca proces demografic, denotă și faptul că sub raportul acțiunii sociale, care își găsește expresia în politicile demografice și sanitare, fiecare stat ia sub control problemele evoluției mortalității. Caracteristic acestui fenomen este faptul că evenimentul decesului îl afectează pe orice individ și că întreaga populație este supusă riscului de deces. Însă, acest risc variază în funcție de mai mulți factori demografici, sociali, economici, geografici, politici.

Toți factorii, care se reflectă asupra evoluției mortalității, se clasifică convențional în două grupe mari: factorii exogeni (externi) și factori endogeni (interni). Sub aspect istoric, inițial, în dezvoltarea societății, predomină influența factorilor endogeni. În realitate, este dificilă determinarea superiorității unei sau altei grupe de factori endogeni sau exogeni. În consecință, în literatură de specialitate, au apărut diferite discuții pe acest subiect. De exemplu : J. Bourgeois-Pichat scrie că “ la factorii exogeni se atribuie bolile infecțioase, bolile sistemului de respirație, intoxicații, trauma și alte cazuri nefaste de acest tip. Toate celelalte cauze se socot endogene” [3. p.12-14]. În aceeași ordine de idei, demografii din SUA, la “factorii endogeni atribuie bolile sistemului sangvin, tumorile maligne, ulcerul stomacal și altele de tipul dat, iar la factorii endogeni – toate bolile infecțioase, pneumoniile și alte boli cu efect al răcelii, intoxicațiilor, traumelor” [4].

Controlul efectiv asupra factorilor exogeni a micșorat semnificativ morbiditatea și mortalitatea populației din cauza aceasta, ca urmare a crescut mortalitatea din cauza factorilor endogeni. Însă după concluzia specialiștilor, ”lichidarea deplină a factorilor exogeni asupra vieții și sănătății populației este imposibilă, deoarece multe cauze apar ca rezultat al vieții și activității omului și corespunzător al impactului asupra situației ecologice și sociale “[5. p.124].

Mortalitatea populației, ca fenomen demografic, poate fi considerată categorie istorică, deoarece valorile ratei mortalității și speranței de viață a populației variază foarte mult de la o perioadă istorică la alta. Conform studiilor arheologice și istorice, speranța de viață a populației în perioadele trecute nu depășea 30 - 40 de ani. [6. p.7]. Aceeași părere a fost expusă de demograful polonez E.Rosset : „speranța de viață a populației, în toată perioada preistorică, era vârsta cuprinsă între 25 - 30 de ani” [7. p.187 - 188]. Numai începând cu secolul al XIX - lea, se înregistrează transformări pozitive în evoluția mortalității populației. Dacă, la sfârșitul secolului al XVIII - lea și începutul secolului al XIX - lea rata mortalității populației varia în limitele 30 – 40 %, apoi, la începutul secolului al XX - lea scăzut la 20 – 25 ‰. Actualmente (2019), rata medie a mortalității populației Terrei constituie 7 – 8 ‰ [8]. Caracteristic este faptul că diferențierile teritoriale ale mortalității populației sunt destul de mari. Tradițional, grupa statelor dezvoltate se deosebesc cu o rată a mortalității mai mică, iar grupa statelor slab dezvoltate - cu o rată a mortalității mai înalte. În prezent în ansamblu, grupa statelor dezvoltate au o rată a mortalității mai înaltă (10 ‰), iar grupa statelor în curs de dezvoltare se caracterizează printr-o rată a mortalității mai mică de (7 ‰), ca rezultat al fenomenului de îmbătrânire. Deosebirile ratei mortalității pe regiuni mari al Terrei nu sunt mari. Cea mai mare rată actuală (2019) s-a înregistrat în Europa (11 ‰), apoi, în America de Nord (9 ‰) și Africa (8 ‰) și celelalte 6 – 7 ‰. Din 40 de state ale Europei, 12 state au o rată a mortalității peste 11 ‰, 10 state - 8 – 10 ‰ și 18 state - până la 8 ‰.” [8].

Republica Moldova, după mărimea ratei mortalității, se află în grupa a doua de state europene. Dintre statele ex-sovietice din Europa, Republica Moldova, în prezent înregistrează cea mai mică rată

a mortalității - 10%, iar celelalte state înregistrează o rată a mortalității cuprinsă între, 12 - 15 %. Însă, în comparație cu statele ex-socialiste din Europa, Republica Moldova înregistrează o rată a mortalității mai mare, urmată de Albania - 8 %, Bulgaria și Serbia - 9 %, Slovacia și Macedonia de Nord - 10 %, , în celelalte state, rata mortalității variază între 10 - 13 %. Dintre statele limitrofe, Republica Moldova are o situație mai favorabilă în evoluția mortalității față de România (12 %) și Ucraina (14 %).

Studiile fenomenului mortalității demonstrează că evoluția acestui fenomen, în Republica Moldova, nu face excepție, doar sunt unele valuri mai întârziate ale proceselor economice și politice din perioada anterioară. După cum scria D.Cantemir, la sfârșitul secolului XVII, - ”e greu de găsit un spațiu unde să trăiască atâtea neamuri” [9, p.147]. De asemenea se poate spune despre acest spațiu, în secolul XX, - că e greu de găsit un alt popor, care în decurs de un secol să sufere atâtea transformări politice și economice, schimbări de regimuri, genocid cultural și politic, deportări, foamete organizată, colectivizare și distrugerea gospodariilor, cultelor și intelectualității. Toate acestea au lăsat amprenta lor adâncă în dezvoltarea economică, schimbarea mentalității populației și evoluția tuturor fenomenelor demografice. Ultimele transformări politice și economice, începând cu anii ‘90, au reflecțiile lor negative în evoluția demografică. Distrugerea economiei, sărăcia, șomajul, migrația externă foarte intensă, s-a reflectat semnificativ și asupra evoluției mortalității populației. Anii ‘90 au început cu un val îndelungat de creștere a mortalității populației, care se prelungește și la începutul secolului dat. Numai în al doilea deceniu al secolului curent, începând cu anii 2010 - 2012, se observă o stabilizare a ratei mortalității populației la o rată destul de înaltă 12 % (tab. 4.1).

Tabelul 4.1

Evoluția mortalității populației în anii 2000-2019 în Republica Moldova

Anii	Numărul de decese (mii)	Numărul de decese în % față de anul.2000	La 1000 de locuitori (‰)	Rata mortalității în % față de anul 2000
2000	41,2	100	11,3	100
2003	43,1	105	11,9	105
2005	44,9	109	12,4	110
2007	43,1	105	12,0	110
2010	43,6	106	12,8	108
2012	39,6	96	12,8	98
2015	38,9	97	11,2	95
2017	36,8	89	10,4	92
2018	37,2	90	10,5	93
2019	36,4	88	13,7	121

Sursa: Statistica.md. În calcul este obținut numărul populației stabile

Numărul de decese, în primul deceniu al perioadei studiate (2000 - 2010), se evidențiază printr-o creștere ușoară de 9 % și se stabilește în limitele de 43 - 44 mii de decese pe an. În următoarea etapă a perioadei (2010 - 2019), numărul decedaților se află într-o diminuare destul de vizibilă cu (10 - 15%) față de anul 2010 (tab.4.1), influențată și de scăderea semnificativă a numărului populației. Aceste transformări pozitive, în ultimele decenii, constituie consecințele unei stabilizări ușoare a dezvoltării economice, dar și unele succese în dezvoltarea și organizarea asistenței medicale a populației. În evoluția ratei mortalității populației, se observă aceeași tendință. În primul deceniu, rata mortalității populației crește treptat cu 10 % (de la 11,3 la 12,2 ‰), ca, în următorii ani, să se înregistreze o diminuare treptată până la 10,4 -10,5 ‰ sau cu 15 %. Calculele ratei mortalității populației după noua metodologie statistică, adoptată în anul 2019, ne redă o transformare negativă în evoluția acestui indicator. După aceste calculi, rata mortalității populației Republicii Moldova este mai mare decât cea arătată în tab. 4. 1. În perioada de la începutul acestei recalculări (la numărul populației cu reședință obișnuită), rata

mortalității este destul de stabilă între 13,4 - 14,1 ‰ [10]. Acesta este rezultatul micșorării semnificative a numărului populației, în același timp numărul decedaților este comparativ stabil.

În toate perioadele istorice, s-a înregistrat o diferențiere în mărimea ratei mortalității în dependență de mediul de trai (urban, rural). După cum menționează profesorii Al.Ungureanu și I. Muntele”, rata mortalității populației rurale este superioară celei urbane, numai în unii ani aveau valori apropiate” [11 p. 206].

La scară mondială, în unele cazuri, în unele regiuni, s-a înregistrat momentul când mortalitatea populației urbane a fost mai mare. Astfel, în perioada formării marilor aglomerări urbane din Europa Centrală (sec. XVIII - XIX), mortalitatea populației urbane era superioară celei rurale, ca urmare a condițiilor precare în orașele populate de muncitori”[12 p. 91]. Asemenea fenomene se înregistrează și în perioada contemporană, cum ar fi în India și alte state slab dezvoltate.

În Republica Moldova, în decursul tuturor anilor studiați, s-a înregistrat o mortalitate net superioară a populației rurale față de cea urbană (tabelul 4. 2). Dacă, în ultimul deceniu (2010 - 2018), efectivul populației rurale a fost cu 35 - 40% mai mare decât cel urban, apoi numărul decedaților, în spațial rural, a fost 90 - 100% mai mare decât în cel urban. La fel și rata mortalității, în spațial rural, stabil a fost net superioară (cu 45 - 70% mai mare).

Tabelul 4. 2

Mortalitatea populației Republicii Moldova după mediul de trai

Anii	Mediul urban		Mediul rural		Mediul rural în % față de cel urban	
	Numărul deceselor (mii)	Rata mortalității (‰)	Numărul deceselor (mii)	Rata mortalității (‰)	Număr	Rată
2000	13,3	8,8	28,0	13,2	210	150
2005	14,2	9,5	30,5	14,5	215	153
2010	15,1	10,2	25,3	12,2	166	120
2013	12,6	8,4	25,5	12,4	202	172
2015	13,1	8,8	26,7	13,1	202	149
2017	12,5	8,2	24,3	12,0	194	146
1018	12,9	8,4	24,3	12,0	188	143
2019	12,4	8,5	24,0	12,5	193	147

Sursa : Statistica.md

Analiza informației statistice (tabelul 4.2) ne permite să tragem următoarele concluzii: - numărul decedaților în mediul urban, în primul deceniu (2000 - 2010) a crescut cu 13 – 14 % sau de la 13,3 mii la 15,1 mii. Iar în deceniul doi, a căpătat unele tendințe de diminuare ușoară. Cu unele variații pe ani, numărul decedaților s-a micșorat cu 16 – 17 % sau de la 15,1 mii la 12,9 mii. E cazul să menționăm că, în primul deceniu, efectivul populației urbane s-a micșorat cu 3 %. Aceasta ne demonstrează diminuarea reală a fenomenului de mortalitate, în cadrul populației urbane în ultima perioadă;

- concluzia expusă este și dovadă a evoluției ratei mortalității populației urbane. În primul deceniu, rata mortalității a crescut ușor de la 8,8 la 10,2 ‰, în timp ce în deceniul doi, cu unele variații ușoare, s-a micșorat până la 8,4 ‰;
- numărul decedaților, în spațiul rural, în linii generale, s-a micșorat cu peste 10 % (de la 28,0 la 25,3 mii), în același timp ,efectivul populației s-a micșorat cu puțin peste 2%. În deceniul doi, numărul decedaților a fost destul de stabil (în limita 24-25 mii pe an), cu tendințe ușoare de diminuare, pe când efectivul populației s-a micșorat cu peste 3%. În acest caz, la fel, se poate afirma despre o micșorare reală a mortalității populației în spațiul rural;

- acesta ne demonstrează și evoluția ratei mortalității populației rurale. În primul deceniu rata mortalității s-a micșorat ușor cu 8 %, pe când, în deceniul doi, a fost destul de stabilă între 12-13 %.

În studiile demografice, sociale și geografice, este bine cunoscut faptul că, în societate, este o diferență mare între mortalitatea bărbaților și cea a femeilor. La baza acestor studii, stau constatările lui J. Graunt (1662), care a evidențiat deosebiri în mortalitatea populației pe sexe. Această constatare a fost studiată și afirmată de cercetătorii contemporani. După cum arată profesorul B.Urbanis « diferența dintre mortalitatea bărbaților și cea a femeilor este semnificativă și cu tendințe de creștere. În unele grupe de vârstă (25 - 29 de ani), mortalitatea bărbaților este de 2 ori mai mare decât mortalitatea femeilor” [1, p.198].” acest decalaj fiind caracteristic aproape tuturor statelor lumii [13 p. 214 - 218]. Unele excepții, în această ordine de idei, fac statele în care situația socială a sexului feminin este destul de grea. După cum evidențiază profesorii Al.Ungureanu și I. Muntele, “condițiile de viață foarte grele impuse femeilor, fiind obligate să efectueze munci grele, nașteri timpurii și supuse unui tratament discriminatoriu, duc la manifestarea unei supramortalități [11, p. 62]. Acest decalaj în mortalitatea sexului masculin și feminin se înregistrează și în Republica Moldova (tabelul 4.3).

După cum se poate observa în tab. 4.3, numărul bărbaților decedați, în primul deceniu, crește ușor (cu 11 %), iar în deceniul doi, cu unele variații ușoare se stabilizează în limitele de 20-21 mii anual. În ce privește numărul de decese ale sexului feminin, este mai mic și mai stabil cu unele tendințe de diminuare, mai ales, se înregistrează în deceniul doi, când numărul decedaților de sex feminin scade cu aproape 17 % (de la 20,4 la 17,5 mii pe an). În toată perioada studiată, numărul decedaților în rândul bărbaților este mai mare decât numărul femeilor, chiar dacă proporția sexelor, în numărul populației este foarte apropiată și destul de stabilă (51,9 % bărbați și 48,1 % femei).

Tabelul 4. 3

Proporțiile mortalității pe sexe în Republica Moldova

Anul	Decedați (pe sexe)				Rata mortalității %	
	Masculin		Femenin		masculin	femenin
	În mii	În %	În mii	În %		
2000	21,0	50,9	20,2	49,1	10,3	9,0
2005	23,3	52,1	21,4	47,9	13,5	11,4
2010	23,1	53,0	20,4	47,0	13,5	11,1
2013	19,9	52,2	18,2	47,8	11,6	9,8
2015	21,0	52,5	19,0	47,5	12,2	10,3
2017	19,3	52,4	17,5	47,6	11,3	9,5
2018	19,7	53,0	17,5	47,0	11,6	9,5

Sursa : Statistica.md

În același timp, proporția bărbaților, în numărul total de decedați ,păstrează tendința de creștere, respectiv proporția femeilor decedate se micșorează. În așa fel, în perioada studiată, se înregistrează unele variații ale proporției bărbaților decedați, cu tendințe ușoare de creștere – cu peste 2 puncte procentuale (de la 50,9%, în anul 2000 până la 53,0% ,în anul 2018). În aceeași perioadă, proporția femeilor decedate a păstrat o tendință ușoară de scădere (cu aproape 2 puncte procentuale).

În evoluția ratei mortalității sexului masculin și feminine, s-a păstrat aceeași tendință. În primul deceniu, rata mortalității sexului masculin crește cu 3 puncte procentuale, iar a sexului feminin este mai mic[cu 2,1 puncte procentuale. În deceniul doi, rata mortalității la ambele sexe se micșorează și, totodată, se stabilizează: în limitele 11-12 % la bărbați și 9-10 % la femei . Această evoluție este rezultatul creșterii speranței de viață cu ritmuri mai înalte la sexul feminin față de acest indicator la sexul masculin.

Studiul mortalității populației pe vârstă este cel mai profund și mai complex. După cum scrie profesorul M.Țarcă, ”vârsta reprezintă o caracteristică fundamentală, în funcție de care mortalitatea populației înregistrează o variație importantă”[14 p.183]. Corespunzător, mortalitatea populației este o funcție față de vârsta populației. Analiza superficială a mortalității populației pe vârstă ne permite să

tragem următoarea concluzie: - pentru fiecare vârstă sau grupă de vârstă, sunt caracteristice anumite particularități ale mortalității. De la vârsta 0 și până la 5 ani, rata mortalității fiind mai mare ca în următoarele grupe de vârstă și , ca în următoarele grupe, se micșorează foarte mult, minimumul fiind între 5 și 14 ani, ca, apoi ,după vârsta de 20 de ani să înceapă iar o creștere treptată. Această intensitate crește odată cu vârsta, ajungând la indicatorul maximal la vârsta de 80 - 90 de ani (tabelul 4.4).

În perioada studiată, rata brută a mortalității s-a micșorat cu 19% (de la 13,0‰, în anul 2000 la 10,5 ‰ în 2018). Ca rezultat al acestei evoluții, ratele specifice pe vârstă a populației s-au micșorat în toate grupele de vârstă. Ce mai semnificativă diminuare s-a înregistrat în grupele de vârstă tânără 0-29 de ani (cu 50 – 60 %).

Tabelul 4. 4

Evoluția mortalității pe grupe de vârstă (în ‰) în Republica Moldova

Grupa de vârstă	Anul 2000	Anul 2005	Anul 2010	Anul 2015	Anul 2018	Rata anului 2018 față de 2000 (în %)
Total	13,0	12,4	12,3	11,2	10,5	81
0-4	4,0	3,1	2,9	2,4	2,1	53
5-9	0,5	0,4	0,3	0,2	0,2	40
10-19	0,6	0,5	0,5	0,3	0,3	50
20-29	1,3	1,1	1,4	0,7	0,6	46
30-39	2,7	2,9	2,8	2,0	1,8	67
40-49	6,4	7,5	6,8	5,6	4,5	70
50-54	11,8	13,4	11,9	5,6	7,8	66
55-59	18,9	18,2	17,7	14,4	11,8	62
60-64	27,1	29,2	25,6	21,9	19,3	71
65-69	39,7	40,7	38,0	38,4	31,0	78
70-74	56,3	62,1	55,6	36,9	35,7	63
75-79	92,0	88,9	87,7	71,8	69,8	76
80-84	139,0	175,8	128,9	189,0	108,0	78
85 +	205,4	245,7	190,8	161,9	145,7	55

Sursa: statistica.md

În grupele de vârstă aptă de muncă (până la 65 de ani), diminuarea a fost de 30-35%. Numai în grupele de vârstă peste 65 de ani, micșorarea a fost mai modestă. În același timp, se poate menționa că:

- în primul deceniu (2000 - 2010), micșorarea ratei mortalității (brute și specifice) a fost mai modestă de la an la an , pe când, în deceniul următor (2010 - 2018), rata mortalității este în ritmuri mai evidențiate. Aceasta are loc ca urmare a faptului că rata brută a mortalității populației, în primul deceniu ,s-a micșorat cu 5,4 %, iar în următorul deceniu cu 8,5 %;
- micșorarea semnificativă a ratei specifice a mortalității populației în grupele de vârstă după 70 de ani, se produce ca urmare a creșterii speranței de viață a populației. Corespunzător, un numărul tot mai mare de populație depășește vârsta de 70 și chiar de 80 de ani, ajungând la etapa de bătrâni-bătrâni.
- creșterea numărului populației de vârstă înaintată (peste 75 - 80), trebuie să fie un semnal pentru mai multe instituții de stat. Populația, la așa vârstă, are o sănătate mai precară, dăceia se cere o asistență medicală specială. Poate e cazul să se introducă schimbări și în politica de pregătire a cadrelor medicale. Până acum, se pregătesc în instituțiile medicale specialiști în domeniul tratării copiilor (medici-pediatri). Poate e timpul să se pregătească și medici specialiști în tratarea populației vârstnice, care se deosebește cu specificul maladiilor și modul de tratare. Despre aceasta ne demonstrează și transformările în structura de vârstă a populației. În prezent, numărul populației vârstnice (de pensionare) este de peste 650 mii de persoane sau

peste 18 % din totalul populației, cu tendințe de creștere. În timp numărul copiilor (până la 15 ani) este până la 600 mii sau până la 17 % din totalul populației, cu tendințe de micșorare. Rata de îmbătrânire crește destul de repede, ajungând, în anul 2019, la 18,5 %. Poate e timpul să se deschidă birouri speciale pentru deservirea populației de vârstă înaintată. E binevenită cunoașterea acestei informații și a instituțiilor cu deservire socială a populației pentru prognozarea indemnizațiilor, pensiilor, medicamentelor și altor servicii.

În studiul mortalității populației, un loc aparte îi revine studiului mortalității infantile, adică a mortalității copiilor pe parcursul primului an de viață. Indicatorul mortalității infantile depinde de situația economică și socială a populației. Cu alte cuvinte, această rată ne arată nivelul de viață al populației statului. Despre aceasta demonstrează foarte clar valorile ratei mortalității infantile pe regiuni și pe grupe de state ale lumii. În anul 2019, această rată în statele dezvoltate este de 3‰, adică 3 copii decedați în vârstă de până la un an, la 1000 de copii născuți vii în timp ce în statele în curs de dezvoltare rata aceasta este de 33‰, iar în statele slab dezvoltate - 47- 48 ‰. Deci, rata mortalității infantile în statele în curs de dezvoltare este de 11 ori, iar în cele slab dezvoltate - de 16 ori mai mare ca în statele dezvoltate. [8]

Rata mortalității infantile înregistrează decalaj mare pe regiunile mari ale lumii și pe state aparte. Deci, la scară mondială, rata mortalității infantile este de 30-31‰, apoi, pe regiuni și pe state, sunt deosebiri foarte mari. Cea mai mică valoare a ratei mortalității infantile s-a înregistrat în Europa (4 ‰), cea mai mare - în Asia (26 ‰) raportul fiind de 1- 6,5. Statele cu cea mai mare rată a mortalității infantile sunt cele din Africa : Nigeria - 67 ‰, Gana - 66 ‰, Republica Centrală Africană - 83 ‰. Printre statele Asiei cu rata înaltă, se evidențiază Pakistan – ul 62 ‰ și Afganistanul - 53 ‰.

În anii 2018 - 2019, Republica Moldova se regăsește printre statele din Europa cu cea mai înaltă rată a mortalității infantile (10 ‰), urmată de România - 8,9 ‰ și Bulgaria - 6,4 ‰ [8]. În istoria demografică a acestui spațiu geografic, rata mortalității infantile a fost destul de mare, ajungând în unele perioade istorice sau ani aparte, la limita de 200 ‰ (anii 1946 -1947). După cum arată sursele statistice oficiale, în anii 1940, rata mortalității infantile a fost 172‰, iar în anul 1950 – 120 ‰. [16 p.44 - 45]. În deceniile următoare, valoarea acestui indicator a-a diminuat și, în anul 1980, a atins limita de 35 ‰, iar în anul 2000 - 18,3 ‰. În următoarea perioadă, rata mortalității infantile și-a păstrat tendința de diminuare lentă (tab. 4.5). Această scădere a fost destul de intensă între anii 2000 - 2005, când valoarea acestui indicator a scăzut cu peste 30% (de la 18,3 ‰ la 12,4 ‰). În următoarea perioadă, până în anul 2018, acest indicator a fost destul de stabil cu unele variații între 10 - 12 ‰.

Tabelul 4. 5

Evoluția mortalității infantile în Republica Moldova (în‰, la 1000 copii născuți vii)

Anul	Total	În același rând		Rata în % față de anul 2000
		urban	rural	
2000	18,3	16,8	21,3	100
2005	12,4	13,0	12,1	68
2010	11,7	10,1	12,7	64
2015	9,7	10,4	9,3	53
2017	9,7	8,6	10,3	53
2018	10,0	10,0	10,0	55

Sursa: statistica.md

Diminuarea ratei mortalității infantile s-a înregistrat atât pentru populația din mediul urban, cât și pentru cea din mediul rural. Numai că scăderea indicatorului dat, în mediul urban, a fost cu 23 % (de la 16,8 ‰ la 13 ‰), iar în mediul rural cu 44 % (de la 21,3 ‰ la 12,1 ‰). În următoarea perioadă, rata mortalității infantile a fost destul de stabilă, cu variații nesemnificative: în mediul urban între 8,6-13,0 ‰, iar în cel rural între 9,3-12,1‰. Este necesar să se menționeze că, în toate perioadele trecute, rata mortalității infantile în mediul rural era mult mai înaltă. În momentul de față, acești indicatori, atât pentru populația urbană, cât și pentru cea rurală, s-au apropiat. Astfel în anul 2000, rata mortalității

infantile, în mediul rural, era cu 25,26 % mai mare (în anul 1980 - cu 30 %). Apoi în anii 2015 - 2018, acești indicatori sunt aproape egali.

Succesele modeste în dezvoltarea economică și socială, rezultatele obținute în asistența medicală au avut un impact pozitiv asupra evoluției mortalității infantile. Însă, în reducerea acestui indicator și creșterea speranței de viață la naștere, mai sunt rezerve semnificative. Aceasta reiese din faptul că, în majoritatea statelor europene, valoarea acestui indicator variază în limitele 3-5%. În această direcție, este necesară de îmbunătățirea situației în asistența medicală a femeilor în perioada gestație. După cum menționează academicianul Gh. Paladi, ”mortalitatea infantilă este unul din indicatorii stării sănătății reproductive umane” [16 p.64].

Una din direcțiile însemnate și, în aceeași vreme, destul de complicate, este studierea mortalității populației după cauzele de deces. Acest proces este complicat, deoarece decesul poate fi provocat de sute de pricini (factori), mii de cauze, uneori, fiind dificil de delimitat cauza principală (primară). Importanța acestui aspect de studiu este determinată de condițiile de viață și muncă, dezvoltarea sistemului de sănătate, nivelul dezvoltării social-economice a societății, comportarea și implicarea individului față de sănătatea lui. În același timp dezvoltarea economică influențiază direct asupra transformărilor în structura mortalității, după cauzele de deces. Odată cu creșterea speranței de viață a populației, se diminuează mortalitatea de la maladiile infecțioase și parazitare și crește mortalitatea de la maladiile cronice (a sistemului sangvin și tumori) După studiile demografilor ruși, actualmente „ 80 - 82% din decese sunt pricinuite din cauza a trei clase (din 20) de cauze, și anume : bolile sistemului sangvin, tumori și accidente” [17 p. 227-228].

Din punct de vedere istoric, începutul înregistrării mortalității, după cauze de deces, a fost în Anglia în sec. XVI, când se publica un buletin special despre numărul de decese și cauzele acestora. Analiza acestei evidențe statistice a fost inițiată de J.Graun (1662). Acesta, la rândul său, a dat posibilitatea de a diferenția mortalitatea populației după sex, vârstă, ocupație, mediu de trai. Mai târziu, (1853) Congresul Internațional de Statistică a propus elaborarea unui nomenclator al cauzelor de îmbolnăvire și de deces. În această ordine de idei, ”acest nomenclator elaborat de demograful și medicul francez J.Bertillon, și propus pentru aprobare în 1893, cuprinde 899 de cauze grupate în clase. Clasificarea se actualizează o dată la 10 ani” [18 p.197]. În prezent, se utilizează ultima variantă a clasificării din anul 2011, care cuprinde 21 de clase de cauze de deces, fiecare din ele cuprinzând zeci și chiar sute de specificații [19 p. 447]. În URSS, clasificarea internațională a fost recunoscută doar în anul 1965 iar în Republica Moldova evidența statistică a mortalității, după cauzele de deces, începe numai în anii ‘70 ai secolului XX - lea. De aceea, studiul acestui aspect al mortalității s-a putut efectua numai către sfârșitul secolului XX – lea .

Pe parcursul ultimelor decenii, s-au înregistrat modificări semnificative în ratele mortalității după cauze de deces al populației în Republica Moldova. Au fost lichidate sau atenuate mai multe cauze de deces, precum tifosul, malarie, tuberculoza și alte maladii infecțioase. La ora actuală primele poziții în clasament le ocupă maladiile cardiovasculare, tumori și bolile aparatului digestiv (tab. 4. 6).

Tabelul 4. 6

Evoluția decedaților după cauze de deces în Republica Moldova

Cauzele deceselor	2000		2010		2018		2018 față de 2000 (%)	
	Numarul decedaților	În % față de total	Numarul a decedaților	În % față de total	Numarul decedaților	În % față de total	Numarul decedaților	În % față de total
Total decese	41224	100	43631	100	37200	100	90	-
Boli infecțioase și parazitare	734	1,8	675	1,5	988	1,0	52	56
Tumori	4605	11,2	5699	13,1	6166	16,6	133	149
Tulburări nervoase	96	0,2	202	0,5	100	0,3	104	180
Boli ale aparatului	22998	55,8	24512	56,2	21603	58,1	94	104

circulator								
Bolile endocrinice, de nutriție	404	1,0	481	1,1	432	0,8	107	91
Boli ale aparatului respirator	2527	6,1	2433	5,6	1566	4,2	62	69
Boli ale aparatului digestiv	3761	9,1	4342	10,0	3386	9,1	90	-
Boli ale organelor genitale	357	0,9	707	1,6	288	0,8	82	-
Accidente, traume, intoxiciari	3380	8,2	3691	9,5	2270	6,1	67	74
Alte clase	2367	5,7	889	2,0	1011	2,7	43	47

Sursa: statistica.md

Valorile deceselor, pe diferite clase de cauze, sunt, în mare dependență, de evoluția mortalității pe țară. Dacă, în perioada 2000 - 2010, numărul și rata mortalității în Republica Moldova au crescut, corespunzător și numărul de decese pe clase de cauze s-a mărit. Și invers. În perioada 2010 - 2018, numărul și rata mortalității pe țară s-a micșorat, s-a redus numărul decedaților pe diferite clase. Însă se păstrează tendința generală a evoluției. Pe unele clase de cauze, proporția în totalul decedaților crește (bolile aparatului circulator, tumori), pe când, în alte clase, se micșorează (bolile aparatului circulator).

O analiză mai detaliată a informației din tab. 4. 6 ne permite de tragem următoarele concluzii despre evoluția decedaților și proporția lor în perioada studiată:

- se micșorează stabil numărul și proporția clasei de boli infecțioase și parazitare, respectiv în anul 2018, constituie doar 52% față de anul 2000. O diminuare semnificativă se înregistrează la poziția bolilor aparatului respirator. Numărul lor a scăzut de la 2,5 mii decedați, la 1,6 mii, iar proporția lor în totalul decedaților a scăzut de la 6,1% la 4,2% sau cu aproape 40%. Același tendință se păstrează în ultimele două clase de cauze (accidente, traume, intoxicații și grupa ” alte cauze”);
- numărul și proporția unor clase se păstrează pe toată perioada, doar pot fi înregistrate unele variații ușoare. Asemenea evoluție este caracteristică pentru clasa de cauze a bolilor endocrinice de nutriție, bolilor aparatului digestiv, tulburărilor nervoase și organelor genitale;
- două clase de cauze păstrează tendințe de creștere atât a numărului, cât și a proporției în numărul total de decedați. Astfel, numărul decedaților de la tumori a crescut stabil în toată perioada studiată cu peste 33 % (de la 4,6 la 6,2 mii decedați), iar proporția a crescut de la 11, 2 la 16,6 % sau cu 5,4 puncte procentuale. Numărul decedaților de la bolile aparatului circulator, în perioada anilor 2000 - 2010 a crescut cu peste 10 % (de la 23,0 mii la 24,5 mii), în timp ce în perioada 2010 - 2018, numărul cazurilor a scăzut semnificativ – aproape cu 3 mii de cazuri sau peste 11 %. În același timp, de la variații însemnate, proporția acestei clase de boli, a crescut stabil de la 55,8 la 58,1 % sau cu 2,3 puncte procentuale.

Pornind de la cele expuse, este clar că, în perspectivă, locul principal în dezvoltarea serviciilor medicale și medicinei ca știință, o constituie lupta cu maladiile aparatului circulator și tumorilor, care, în mare măsură, determină nu numai o rată înaltă de mortalitate a populației în Republica Moldova, dar și au un impact mare asupra ratei speranței de viață a populației. Un loc deosebit în activitățile

serviciilor medicale, le dețin măsurile de profilaxie a populației în scopul evidențierii maladiilor la stadiul incipient de dezvoltare. Această concepție este argumentată și de deosebirile semnificative a influenței diferitelor maladii asupra cauzelor deceselor populației, în funcție de mediul de trai și sex.

În studiile demografice pentru standardizarea și comparabilitatea mortalității, după cauze de deces, se utilizează ratele specifice, care se calculează la 100000 de locuitori și ne demonstrează mai obiectiv repartizarea deceselor după clase și evoluția lor (tab. 4.7).

Tabelul 4.7

Evoluția ratelor decedaților după cauzele de deces (la 100000 de locuitori)

Cauzele deceselor	2000	2010	2018	2018 față de 2000 (în %)
Total pe țară	1131,2	1224,3	1049,2	93
Boli infecțioase și parazitare	20,2	18,9	10,9	54
Tumori	126,4	160,0	173,8	138
Tulburări nervoase	2,6	5,7	2,8	107
Boli ale aparatului circulator	631,1	687,5	609,0	95
Boli endocrinice de nutriție	11,1	13,5	12,2	110
Boli ale aparatului respirator	69,5	68,3	44,2	64
Boli ale aparatului digestiv	103,2	121,8	95,6	93
Boli ale organelor genitale	9,7	19,8	8,1	84
Accidente, traumatisme, intoxicații	92,8	103,6	64,1	69
Alte clase	65,0	25,2	28,5	44

Sursa: elaborat de autor în baza datelor de la statistica.md

Rata deceselor, în primul deceniu, crește cu peste 8 % de la 1131,2 la 1224,3 decedați la 100000 locuitori, pe când în următorul deceniu scade cu aproape 10 % (de la 1224,3, la 1049,2 decedați). În mediul pe toată perioada, diminuarea a constituit peste 7 %. Pe diferite clase de decese, evoluția generală a fost același, numai că valorile au fost diferite. Creșterea vizibilă și stabilă a fost caracteristică pentru clasa de "Tumori", care, în primul deceniu, a crescut cu 26,7 %, iar în deceniul următor, creșterea a fost mai modestă (8,6 %). Corespunzător, în toată perioada (anii 2000 - 2018), creșterea a fost de 138 %.

În toate celelalte clase de cauze, indicatorii s-au mărit în primul deceniu, și s-au micșorat în deceniul doi. O creștere neînsemnată s-a înregistrat în clasa tulburărilor nervoase (7 %) și bolilor endocrinice (cu 10 %). În primul deceniu (2000 - 2010), creșterea indicatorilor s-a înregistrat în toate clasele de cauze, în afară de clasa bolilor infecțioase și parazitare și bolilor aparatului respirator, unde indicatorul a scăzut foarte puțin. În deceniul doi, diminuarea s-a înregistrat în toate clasele de cauze (în afară de "Tumori") și segmentul "alte clase". Deosebit de semnificativă a fost scăderea la clasele de cauze "Accidente, traumatisme și intoxicații" - cu 6,2%, boli ale organelor genitale (de 2,4 ori), boli ale aparatului digestiv - 27%, aparatului respirator - 54%, boli infecțioase și parazitare - cu 74%. După cum s-a accentuat, studiile și analiza informației statistice demonstrează o diferență vizibilă a cauzelor de deces al populației, în funcție de mediul de trai urban și rural (tabelul 4.8).

Evoluția proporției decedaților după cauze și după mediul de trai

Cauzele deceselor	Total	Mediul urban În % față de total			Mediul rural În % față de total		
		2000	2010	2018	2000	2010	2018
Total decedați	100	32,2	30,7	34,6	68,8	64,3	65,4
Pondere populației	100	41,6	41,4	42,9	58,4	58,6	57,1
Boli infecțioase și parazitare	100	40,6	44,3	42,0	60,4	55,7	68,0
Tumori	100	42,6	41,4	42,0	57,4	58,8	68,0
Tulburări nervoase	100	43,8	25,7	25,0	56,2	74,3	75,0
Boli ale aparatului circulator	100	29,9	29,3	33,3	70,1	70,7	66,7
Boli ale aparatului respirator	100	26,0	22,6	28,7	74,0	78,4	71,3
Boli ale aparatului digestiv	100	30,6	28,0	28,7	70,4	72,0	71,3
Accidente, traume, intoxicații	100	39,2	30,8	31,0	60,8	69,2	69,0
Alte cauze	100		30,8			69,2	

Sursa: statistica.md

La nivelul statului, informația statistică, ne demonstrează, destul de clar, diferența în proporția mortalității urbane și rurale. Dacă ponderea populației urbane, în Republica Moldova, în perioada dată, este de 41- 43%, apoi, proporția deceselor în rândul populației urbane se înscrie în limitele de 31-35%, adică, cu 10 - 12 puncte procentuale mai mică. În același timp, populația rurală constituie 57-58%, iar proporția decedaților în mediul rural ,constituie 65- 69 %, adică, cu 11-12 puncte procentuale mai mare. Acest fapt încă o dată ne demonstrează despre supramortalitatea populației rurale și problemele dezvoltării teritoriale a sistemului medical.

Dacă, pe unele clase de deces ,proporția lor se ridică la nivelul indicatorului pe țară (boli infecțioase, tumori,boli ale sistemului nervos), atunci, pe celelalte clase, proporția deceselor populației urbane este mult mai mică, constituind 25 – 30 %, față de proporția deceselor populației rurale, care constituie 70 -75% din numărul decedaților.

Așadar, se poate trage concluzia că nivelul dezvoltării sistemului medical, în localitățile urbane, este mult mai înalt față de cel din localitățile rurale. Depopularea spațiului rural a determinat lichidarea multor centre și puncte de acordare a asistenței medicale. Deseori, pentru o adresare la medic, este necesar de parcurs (fără transport) mai mulți kilometri, iar recurgerea la ajutorul unui specialist se poate face numai în spitalele raionale, deci, la 15 - 30 km distanță.

Diferențierea mortalității pe sex poate fi caracterizată, nu numai sub aspect spațial (după mediul de trai), dar și după cauzele de deces. În cea mai mare parte, supramortalitatea masculină se înregistrează aproape în toate clasele cauzelor de deces (tabelul 4.9).

Raportarea decedaților după clasele cauzelor de deces și sex, anul 2018
(la 100000 de locuitori)

Cauzele deceselor	Bărbați	Femei	Rata deceselor femeilor, în %, față de rata deceselor la bărbați
Total pe țară	1156,4	948,7	82
Boli infecțioase și parazitare	16,0	6,2	39
Tumori	215,0	135,6	63
Tulburări nervoase	4,6	1,2	26
Boli ale aparatului circulator	581,8	638,2	109
Boli endocrine de nutriție	10,6	13,6	128
Boli ale aparatului respirator	64,5	25,4	39
Boli ale aparatului digestiv	109,3	82,6	76
Boli ale organelor genitale	8,5	7,8	92
Accidente,traumatizme,intoxicări	107,0	24,2	23
Alte cauze	39,1	18,1	46

Sursa: statistica.md

La nivel de țară, la fiecare 100 mii de locuitori, numărul bărbaților decedați este de 1156,4 persoane, iar al femeilor constituie numai 948,7 persoane. Corespunzător, supramortalitatea masculină este cu 15 - 20 % mai mare față de rata mortalității feminine. Pe clasele cauzelor de deces, situația rămâne constantă. Doar la poziția bolilor aparatului circulator și bolilor endocrine, rata mortalității sexului feminin este puțin mai mare. Destul de mare este supramortalitatea masculină la clasele "Accidente, traumatisme și intoxicații", "tulburări nervoase", "bolile aparatului respirator", "boli infecțioase" și altele, la care decesul sexului feminin constituie doar 10 - 40% din valoarea deceselor sexului masculin. Analiza datelor statistice, pentru ultimele decenii, demonstrează că acest decalaj este destul de slab de la an la an.

§ 4.2 Particularitățile teritoriale ale mortalității populației

Mortalitatea, este un element mai pasiv (față de natalitate) al mișcării naturale a populației, însă are o influență semnificativă asupra evoluției numerice și structurilor populației statului. Mortalitatea, ca fenomen se caracterizează prin diferențieri spațiale (teritoriale) destul de mari, atât la nivel global, cât și la nivel regional, statal și local.

La nivel global, rata brută de mortalitate, actualmente (2019) este de 7‰, cu diferențieri pe grupe de state. Paradoxal este faptul că, așa cum s-a arătat, această rată, în statele dezvoltate este mai mare - 10 ‰, iar în statele în curs de dezvoltare este mai mică - 7‰ [20], ca urmare a evoluției structurii de vârstă a populației. Statele dezvoltate, cu o populație îmbătrânită, au o rată a mortalității mai înaltă, iar cele în curs de dezvoltare cu populație tânără se caracterizează prin o rată a mortalității mai scăzută. Republica Moldova între statele din Europa ocupă o poziție mijlocie cu o rată brută a mortalității de 10 ‰ (între Irlanda cu 6 ‰ și Letonia și Lituania cu 15 ‰ [20]).

Necătfînd la spațiul geografic foarte limitat diferențierile teritoriale a ratei mortalității populației sînt destul de pronunțate. Actual (2018) aceste diferențieri sînt între 7-8 ‰ în orașul Chișinău și Bălți și 15 ‰ în raionul Donușeni, adică raportul între rata cea mai înaltă și cea mai scăzută este de 2:1. Diferențierile sînt mai modeste cînd se face studiul pe regiuni de dezvoltare a statului (tab. 4.10).

Tabelul 4.10

Rata mortalității pe Regiuni de Dezvoltare (în‰)

	2005	2018	2017 în % față de 2005
Total pe țară	12,4	10,5	85
Municipiul Chișinău	8,7	7,7	88
R. D. Nord	14,2	12,2	86
R. D. Centru	13,3	11,0	83
R. D. Sud	12,4	10,8	87
UTA Găgăuzia	12,1	9,7	81

Sursa: Statistica.md Statistica teritorială

În toată perioada după anul 2005, rata mortalității populației pe țară a fost destul de stabilă (variațiile erau între 11 - 12 ‰). Pe anumite etape, de exemplu, în anii 2005 - 2017, rata mortalității capătă tendințe ușoare de diminuare. Aceasta a avut impact și asupra evoluției ratei mortalității, pe regiunile de dezvoltare. Astfel, în perioada arătată, rata mortalității a înregistrat diminuări cu 12 - 18 % în toate regiunile de dezvoltare. Cea mai evidentă scădere a fost în UTA Găgăuzia (cu 19 %), cea mai mică în municipiul Chișinău (cu 5%).

Aceste deosebiri teritoriale, uneori, destul de semnificative (municipiul Chișinău) sunt, în mare măsură, determinate nu atât de creșterea mortalității populației ca fenomen demografic, cât de structura pe vârstă a populației și ponderea populației rurale, care de regulă, se evidențiază cu o rată a mortalității mult mai înaltă. Rata mortalității populației rurale cu 16 - 20% depășește acest indicator pe țară și cu 45 - 50% pe cel a populației urbane.

Regiunea de Dezvoltare Nord, care se deosebește cu cea mai înaltă rată de îmbătrânire (vârsta medie a populației este 39,6 ani, iar rata îmbătrânirii 20,5%) se caracterizează cu printr-o rată mai înaltă de mortalitate a populației (12,2 ‰) între regiunile de dezvoltare (tab. 4.11).

Tabelul 4.11

Factorii care influențează rata mortalității populației (2018)

Regiunea de Dezvoltare	Vârsta medie (ani)	Rata îmbătrânirii (%)	Ponderea populației rurale (%)	Rata mortalității (în‰)
Total pe țară	38,0	17,7	55,7	10,5
Municipiul Chișinău	36,6	16,5	9,1	7,7
R. D. Nord	39,6	20,5	63,7	12,2
R. D. Centru	36,7	16,4	80,3	11,0
R. D. Sud	36,2	17,0	73,4	10,8
UTA Găgăuzia	37,2	17,4	59,3	9,7

Sursa: Statistica teritorială. Chișinău, 2018 p.22-32. Statistica.md

În aceeași vreme, municipiul Chișinău, care se caracterizează prin vârsta medie a populației mai mică (36,6 ani), o rată a îmbătrânirii mică (16,5%) și o pondere mică a populației rurale (9,1%) se evidențiază printr-o rată mică a mortalității populației (7,7‰). În același timp, Regiunea de Dezvoltare Centru, tot cu o vârstă medie mică a populației (36,7 ani), cu o rată mică a îmbătrânirii populației (16,4%), dar printr-o rată înaltă a populației rurale (80,3%), se evidențiază cuprintr-o rată a mortalității mult mai înaltă (11,0 ‰). Deci, fiecare din indicatorii arătați au rolul și influența lor în formarea și evoluția mișcării naturale a populației. Decalajul semnificativ se înregistrează și în mărimea ratei mortalității și evoluția ei pe unități administrative de nivelul doi (municipii și raioane administrative) (tab. 4.12).

Tabelul 4.12

Evoluția ratei mortalității populației pe unități admimistrative (în ‰)

Unitățile administrtrive	2005	2018	Rata 2018, în%, față de anul 2005
Total pe țară	12,4	10,5	85
Municipiul Chișinău	8,7	7,7	88
Municipiul Bălți	10,3	8,2	80
Briceni	16,9	14,0	83
Donușeni	17,3	15,3	88
Drochia	14,9	13,2	89
Edineț	16,2	14,2	88
Fălești	13,8	13,1	85
Glodeni	14,0	12,1	86
Ocnia	16,4	13,2	80
Râșcani	16,3	13,8	85
Sângerei	11,6	10,8	93
Soroca	14,5	11,9	77
Anenii Noi	12,9	10,7	83
Călărași	15,3	11,8	72
Criuleni	13,9	10,9	78
Dubăsari	15,9	10,5	66
Hîncești	12,3	11,7	95
Ialoveni	11,6	9,2	79
Nisporeni	12,5	11,5	92
Orhei	13,4	11,5	86
Rezina	14,6	11,5	79
Strășeni	13,1	10,2	78
Șoldănești	16,8	13,7	82
Telenești	12,5	11,3	90
Ungheni	13,0	10,7	82

Basarabiasca	13,0	9,7	75
Cahul	10,8	10,0	93
Cantemir	10,7	9,8	92
Căușeni	13,5	11,3	84
Cimișlia	12,9	13,0	101
Leova	12,4	10,9	88
Ștefan Vodă	13,2	11,2	85
Taraclia	14,2	11,0	77
UTA Gagauză	12,1	9,7	80

Sursa Statistica.md.

Menționam că, în perioada 2005 - 2018, în evoluția mortalității s-a înregistrat transformări pozitive atât la nivel de țară cât și pe toate unitățile administrative. Anul 2005 se evidențiază printr-o rată a mortalității mai înaltă și cu diferențieri foarte mari pe unitățile administrative. Toate raioanele din Regiunea de Dezvoltare Nord se deosebesc cu printr-o rată înaltă de mortalitate a populației, în timp ce raioanele Regiunii de Dezvoltare Centru și Sud cu printr-o rată a mortalității mai moderată. Raioanele cu cea mai înaltă rată a mortalității populației, în anul 2005 se evidențiază Dondușeni (17,3 ‰), Briceni (16,9 ‰), Șoldănești (16,8 ‰), Ocnita (16,4 ‰). În același timp, unitățile administrative, cu o rată a mortalității mai mică, se evidențiază municipiul Chișinău (8,7 ‰), municipiul Bălți (10,3 ‰), raioanele Cahul (10,8 ‰) și Cantemir (10,7 ‰). În urma diminuării lente a ratei mortalității, în toată perioada de după anul 2005, situația s-a schimbat destul de mult. Și anume:

- rata mortalității populației pe țară a scăzut cu 15% (de la 12,4 la 10,5 ‰);
- diminuarea ratei mortalității populației s-a înregistrat în toate unitățile administrative (în afara de raionul Căușeni). Cele mai mari diminuări (peste 20%) s-au înregistrat în mai multe unități administrative, ca Soroca (23 ‰), Călărași (28%), Dubasari (34 ‰), Basarabeasca (25%) ș. a. Cea mai mare scădere s-a înregistrat în raionul Sângerei (7%), Hâncești (5%), Nisporeni (8%);
- s-au micșorat și diferențierile teritoriale ale ratei mortalității. Cea mai înaltă rată a mortalității s-a înregistrat în Dondușeni (15,3‰) și Edineț (14,2‰), cea mai mică în municipiul Chișinău (7,7 ‰), municipiul Bălți (8,2‰), în UTA Găgăuzia (9,7 ‰) și raionul Ialoveni (9,2 ‰) (tab. 4.11).

Transformările ratei mortalității populației, în perioada studiată se observă bine din gruparea unităților administrative după mărimea ratei date pentru anul 2005 și 2018 (tab. 4. 13).

Tabelul 4. 13

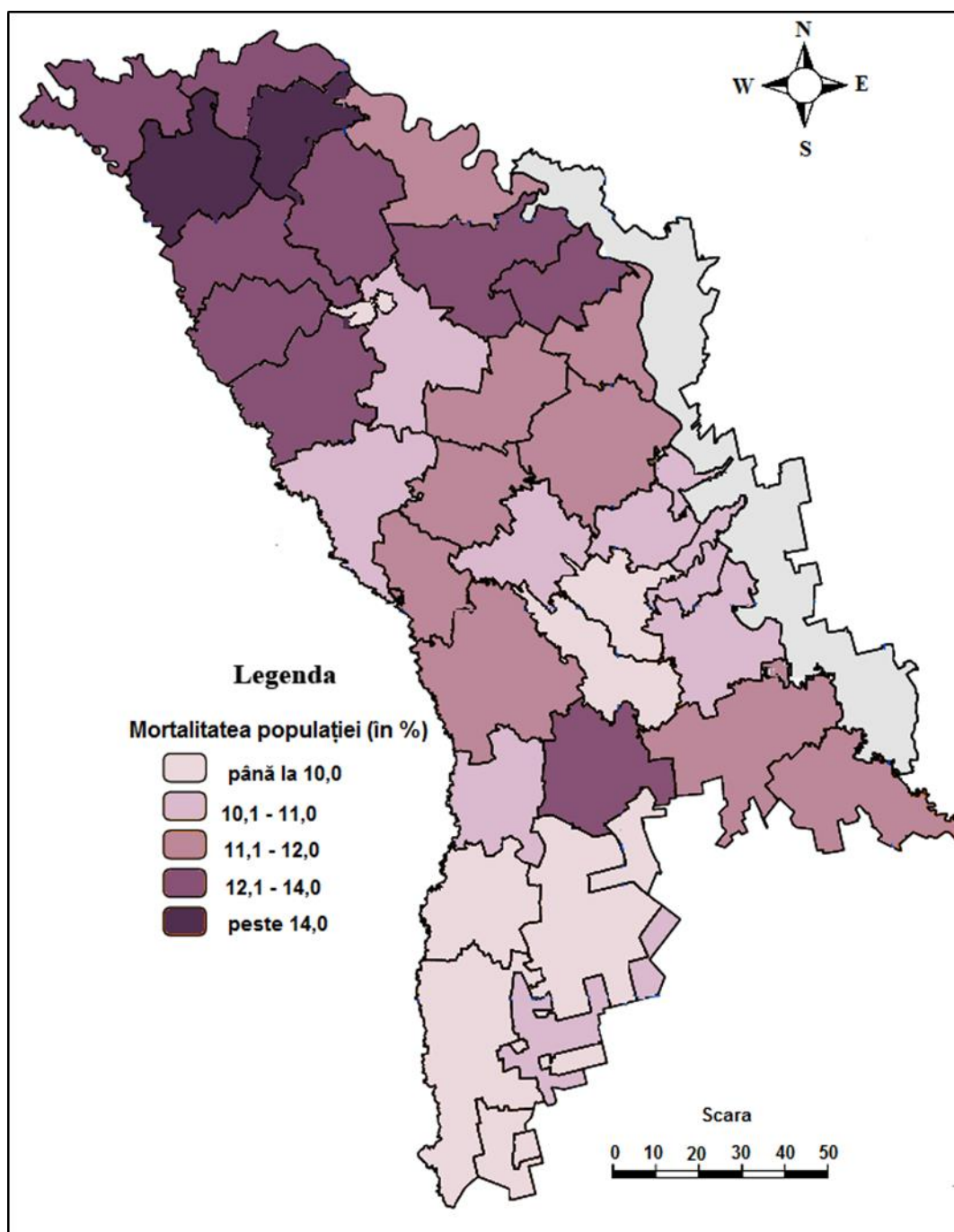
Gruparea unităților administrative după mărimea ratei mortalității

Mărimea ratei (în‰)	Numărul de unități 2005	Numărul de unități 2018
Pîna la 10	1	7
10,1 – 11,0	3	8
11,1 – 12,0	2	9
12,1 - 13,0	8	2
13,1 – 14,0	7	6
14,1 și peste	13	2

Sursa: datele BNS

Din tab. 4.12, se poate urmări cu certitudine că, în anul 2005, majoritatea unităților administrative (28 din 34) erau concentrate în grupele cu o mortalitate mai înaltă de 12,0‰, în timp ce, în grupele cu o rată a mortalității mai mică (până la 12 ‰) erau numai 6 unități. În anul 2018, situația se schimbă substanțial. Majoritatea unităților administrative (24 din 34) sunt concentrate în grupele cu o rată a mortalității populației mică (până la 12,0‰), pe când în grupele cu o rata mai înaltă a mortalității (peste 12,0‰) sunt numai 10 unități. Aceste

transformări demonstrează despre evoluția pozitivă a mortalității populației, în majoritatea unităților administrative din Republica Moldova.

Fig. 4.1 . Mortalitatea populației pe unități administrative, 2018 (în ‰)

O situație clară, în acest plan, este prezentată și pe harta mortalității populației pe unități administrative (fig. 4. 1) ,pe care se poate observa;

- în Regiunile de Dezvoltare Centru și Sud, sunt concentrate unitățile admnistrative cu o rată a mortalității mai mică (până la 12,0 ‰);
- în Regiunea de Dezvoltare Nord, predomină unitățile administrative cu o rată a mortalității mai mare (peste 12,0 ‰).

Nivelul înalt al emigrației populației tinere și creșterea intensă a ratei de îmbătrânire a populației (în primul rând a populației rurale), în perspectiva apropiată, se va reflecta negativ asupra evoluției mortalității populației statului. De aceea ,țara are nevoie de elaborarea mai intensă a politicii demografice în domeniul sănătății și asistenței sociale și medicale a populației

și, din nou, în primul rând, a populației de vârstă înaintată. Un rol însemnat, în acest plan, va reveni accentului acestei politici plasat asupra populației rurale, pentru care accesul la asistența medicală este destul de dificil, atât din lipsa ei în mediul rural, cât și de sărăcia, care domină în rândul populației vârstnice din mediul rural.

Dacă, în anul 2017 numai în unele raioane, rata îmbătrânirii a ajuns la 24-25% (iar în rândul femeilor rata de îmbătrânire ajunge la 30 %), apoi, în anii apropiați, această rată se va stabili în majoritatea unităților administrative. Pornind de la aceste sugestii politica demografică în domeniul sănătății trebuie să fie axată pe următoarele direcții:

- dezvoltarea asistenței medicale a populației rurale;
- îmbunătățirea esențială a asistenței și asigurării sociale a populației;
- elaborarea unei politici de îmbunătățire a asistenței medicale a populației vârstnice.

Toată analiza evoluției mortalității populației este efectuată în baza informației statistice elaborate pentru populația stabilă. Începând cu anul 2019, s-a organizat recalcularea numărului populației și mai multor indicatori demografici pentru populația cu reședință obișnuită. Această schimbare a metodologiei calculării se va reflecta și asupra evoluției indicatorilor mișcării naturale a populației. După cum arată primele recalculări, pentru ultimii 4 - 5 ani, indicatorul mortalității populației se mărește cu 20 - 30 % [21].

§ 4.3. Speranța de viață la naștere și particularitățile structurale

Speranța de viață la naștere este un indicator însemnat atât în studiile demografice, cât și medicale, sociale. După cum scria acad. V. Trebici, acest indicator, ca noțiune demografică, reprezintă: „numărul de ani, pe care îi are de trăit un nou-născut din cohorta adoptată în tabela de mortalitate, presupunând că ordinea de deces, la toate vârstele va fi aceea exprimată de tabela respectivă de mortalitate” [18, p. 205]. Pe parcursul anilor au fost expuse și alte definiții, însă esența este aceeași, că este indicatorul demografic, care ne arată numărul de ani, care îi va trăi o generație după naștere.

Studiile arată că acest indicator a intrat în studiile demografice încă în secolul al XVII-lea, odată cu calcularea tabelii de mortalitate [22, p. 214]. Rezultatele calculării și studiului speranței de viață la naștere prezintă o mare importanță, nu numai demografică, dar și economică, socială, politică. De aceea, după cum arată profesorii I. Muntele și Al. Ungureanu, acest: “indicator demografic este foarte larg folosit pentru determinarea standardului de viață al populației” [12, p.102]. Această teză este dezvoltată și în manualul prof. rus V. M. Medcov, care constată că „Indicatorul speranței de viață la naștere este un indicator însemnat nu numai al mortalității, dar și al nivelului dezvoltării social - economice, de aceea acesta este singurul indicator demografic care se utilizează în calcularea indicatorului dezvoltării umane” [23, p.36]. Foarte bine a argumentat importanța acestui indicator profesorul rus B. Uralnis ” Speranța de viață la naștere este indicatorul demografic general, care sumează influența tuturor factorilor ce determină nivelul mortalității populației” [1, p.194].

Studiul demografic relevă interacțiunea morbidității, mortalității, dezvoltării economice și ratei speranței de viață a populației. Lichidarea multor cauze de deces, provocate de bolile infecțioase și parazitare, a condus la creșterea esențială a speranței de viață, în consecință, s-a înregistrat o transformare semnificativă în structura deceselor după cauzele decesului. Actualmente, locul dominant între cauzele de deces, l-au ocupat bolile cronice, precum bolile sistemului sanguin, sistemului respirator și tumorile. De aceea, dezvoltarea medicinei și asistenței populației depinde, în mare măsură, evoluția indicatorului speranței de viață la naștere. După cum afirmă demograful francez A. Sauvy: “ Lichidând cauzele de deces, precum tumorile, speranța de viață va crește cu 3 ani, iar lichidarea maladiilor de inimă ar aduce la creșterea speranței de viață cu 8 - 9 ani” [24, p.131].

Creșterea indicatorului speranței de viață este influențată de o multitudine de factori sociali, economici, demografici, politici. În opinia parerea demografului polonez E. Rosset” rezultatele creșterii speranței de viață a populației sunt multiple, pentru aceasta, în aceeași măsură, se transformă toate organizațiile societății și sistemul ei funcțional” [7, p.18]. În aceeași

vreme, creșterea speranței de viață a populației are impact semnificativ asupra mai multor instituții statale, cum ar fi:

- modificarea ocrotirii sănătății;
- transformarea sistemului de asigurare social;
- schimbarea vârstei de supunere militară;
- schibarea vârstei de pensionare a populației;
- modificări în politica de construcții al apartamentelor ș. a.

Ca rată demografică, speranța de viață este destul de inertă în evoluția ei. Transformările evolutive sunt de lungă durată și pot fi destul de modeste. Pentru cteștera (sau diminuarea) ratei speranței de viață , cu un singur an, uneori este nevoie de mai mulți ani calendaristici. De exemplu, pentru creșterea acestui indicator, în ex-URSS, cu un an, a fost nevoie de circa 13 ani (1968 - 1971) [25, p.129].

Însă, secolul al XX-lea a devenit o etapă importantă, etapa de cotitură în evoluția speranței de viață a populației atât la nivel global cât și regional. Dacă, la începutul secolului, rata speranței de viață, la nivel global, era circa 30 de ani, apoi, la sfârșitul secolului, a depășit 60 de ani (1990 - 1995) și 67 de ani în anii 2000 - 2005 [16, p. 42]. Deci, pe parcursul unui secol (1900 - 2000), speranța de viață, la nivel global, mai mult decât s-a dublat. Pe parcursul deceniilor secolului al XXI - lea, creșterea acestei rate continuă, dar cu ritmuri mai modeste. Astfe în anul 2019, speranța de viață, a populației Terrei constituia peste 70 de ani (70 de ani la bărbați și 74 de ani la femei) [26]. Această creștere este caracteristică tuturor subpopulațiilor sistemului (bărbați, femei,urban , rural) și tuturor regiunilor Terrei. Odată cu aceasta, e necesar de menționat, că pe Glob, se mai păstrează un decalaj sennificativ al ratei speratei de viață pe regiunile și statele lumii. Acest decalaj se deosebește după grupele mari de state și nivelul lor de dezvoltare (tab.4.14).

Tabelul 4.14

Speranța de viață a populației după nivelul dezvoltării statelor (2019)

	Bărbați	Femei
Pe Terra	70	75
State înalt dezvoltate	76	82
State în curs de dezvoltare	69	73
State slab dezvoltate	63	67

Sursa: Demoscope.ru № 837-838 2 – 15 декабря 2019.

Cea mai înaltă rată a speranței de viață este înregistrată în statele înalt dezvoltate, peste 75 de ani, cu deosebiri semnificative după sexe (la bărbați, 76 ani și la femei 82 de ani), La statele slab dezvoltate, rata speranței de viață este cu 13 - 15 ani mai mică (circa 65 de ani) , în același rând 63 de ani la bărbați și 67 de ani la femei. Între regiunile mari ale Terrei, cu o rată mai mică a speranței de viață se evidențiază Africa (peste 60 de ani), în celelalte regiuni mari speranța de viață a populației, în linii mari, este la același nivel (tab.4.15).

Tabelul 4.15

Evoluția speranței de viață a populației pe regiuni mari a Terrei

	2000 ¹	2019 ²	
		Bărbați	Femei
Total	67	70	75
Africa	52	61	65
America de Nord	78	76	81
America de Sud	72	72	79
Asia	69	74	80
Europa	75	75	82
Australia și Oceania	71	76	80

Sursa: 1. Transformări demografice, viață familială și sănătatea populației. Chișinău, 2005, p.42;

În anul 2019 ,speranța de viață a populației Terrei este de 72 - 73 de ani, deci, pe parcursul deceniilor secolului al XXI - lea a crescut cu 5 - 6 ani. Creșterea acestui indicator s-a înregistrat în toate regiunile mari. Mai modestă (cu 2 - 3 ani), s-a înregistrat în regiunile, care, la sfârșitul secolului al XX-lea a ajuns la o rată destul de înaltă (70 - 78 de ani),cum ar fi în America de Nord, Europa, Australia și Oceania. Creșterea semnificativă a speranței de viață s-a înregistrat doar în statele Africii (circa 12 - 13 ani). Decalajul ratei speranței de viață este înregistrat în toate statele lumii. Odată cu statele, care, tradițional, au o rată foarte înaltă (Japonia, Singapore, Elveția s. a.) mai există state cu o rată mult mai scăzută (Somalia, Lesoto, ș.a.) (tab. 4.16).

Tabelul 4.16

Diferențierile speranței de viață pe statele lumii (2019)

State cu rată înaltă	Ani		State cu rata mică	Ani	
	Bărbați	Femei		Bărbați	Femei
Japonia	81	87	Guinea	58	60
Singapore	81	85	Nigeria	53	55
Canada	80	84	Rep. Cent Africană	50	54
Finlanda	81	84	Ciad	55	59
Suedia	81	85	Lesoto	50	59
Franța	80	85	Camerun	57	60
Olanda	81	85	Angola	57	60
Spania	80	86	Somalia	58	62

Sursa: Demoscope.ru №837- 838 , 2 – 15 декабря 2019

Cu certitudine se evidențiază că statele cu cea mai înaltă rată a speranței de viață (peste 80 de ani) sânt statele înalt dezvoltate din Europa și Asia, iar statele cu rata foarte mică (până la 60 de ani) sânt state din Africa. În același rând, e necesar de subliniat că, în ultimele decenii (după anul 1990) , speranța de viață a crescut în majoritatea statelor lumii. Creșterea mai mare (10 - 20 de ani) sa înregistrat în statele slab dezvoltate (Angola - 20 de ani, Camerun - 13 ani, Lesoto - 9 ani), în timp ce, în statele dezvoltate, creșterea a fost mai modestă 5 - 10 ani). Ca exemplu, în Franța, cu 7 ani, Singapore - 8 ani, Finlanda - 10 ani. În același timp în unele state rata dată ușor s-a micșorat (Camerun - 2 ani, Nigeria - 1 an).

Republica Moldova, în rândul statelor lumii, ocupă locul 92 (după Honduras, locul - 91, urmată de Azerbaidjan - locul 93. Între statele Europei (44), împreună cu Rusia și Ucraina ocupă (în 2015) ultimele locuri cu rata speranței de viață 61,9 ani, Ucraina - 60,2 și Rusia - 59,0 ani [22]. În perioada postbelică Republica Moldova a cunoscut o evoluție a speranței de viață a populației mai diferită și mai contraversată, față de statele Europei. Dacă, în majoritatea statelor Europei Occidentale, speranța de viață era în creștere stabilă, ca la începutul anilor '80 al secolului al XX - lea să ajungă și să depășească limita de 70 de ani, apoi, în Republica Moldova (dar și în majoritatea statelor ex - socialiste și ex - sovietice) creșterea a fost mult mai lentă și cu perioade mari de scădere. Astfel, în perioada 1959 - 1980, speranța de viață a populației, în Republica Moldova, a scăzut cu 2,5 ani (de la 68,1 la 65,6 de ani). Apoi, mai târziu, a urmat o altă etapă de micșorare în anii 1990 - 2000 [12, p, 217]. Numai după anii 2000 - 2002, începe o creștere lentă, dar stabilă, a speranței de viață, ajungând în anul 2000, la 67,6 de ani, în timp ce în Europa de Nord și de West, rata speranței de viață a depășit 75-76 de ani [26]. În urma evoluției pozitive a ratei speranței de viață, către anul 2001, s-a ajuns la nivelul anului 1990. Pe parursul următoarei perioade (2000 – 2018), rata speranței de viață a populației țării se caracterizază printr-o o creștere stabilă atât pentru întreaga populație, cât și pentru diferite subpopulații (tab. 4.17).

Tabelul 4.17

Evoluția speranței de viață a populației Republicii Moldova (ani)

Anii	Total	În același rând		În % față de anii 2000		
		urban	rural	Total	urban	rural
2000	67,6	68,8	66,8	100	100	100
2005	67,9	70,0	66,5	100,3	101,7	99,6
2010	69,1	72,0	67,4	102,2	104,6	100,9
2015	71,5	74,1	69,9	105,8	107,7	104,6
2017	73,2	75,8	71,5	108,3	110,2	107,0
2018	73,2	75,7	71,4	108,3	110,0	106,9

Sursa: Statistica.md

În perioada dată (2000 - 2018), rata speranței de viață a populației a crescut cu 5,6 ani (de la 67,6 la 73,2 ani). Creșterea, în primul deceniu (2000 - 2010), a fost destul de modestă (cu 1,5 ani), în timp ce, în deceniul următor (2010 - 2018), ritmul de creștere s a mărit. Astfel, în decurs de aproape două decenii, speranța de viață a crescut cu 108,3% (sau cu 8 puncte procentuale). Creșterea speranței de viață s-a înregistrat atât la populația urbană cât și la ce rurală. În general, acest indicator la populația urbană a crescut cu 6, 9 ani (de la 68,8 la 75,2 de ani), iar la populația rurală, creșterea a fost mai modestă - ,6 ani (de la 66,8 la 71,4 de ani). Corespunzător, în perioada dată, speranța de viață a populației urbane a crescut cu 110% , a populației rurale cu 107 %. Ritmul de creștere la populația rurală este mai mică, deoarece, în primul deceniu 2000 - 2010), creșterea acestei rate a fost doar 0,6 ani (iar în unii ani s-a înregistrat diminuări). Respectiv creșterea de bază a fost înregistrată numai în deceniul al doilea (2010 - 2018).

În același timp, trebuie menționat că se păstrează o tendință ușoară de creștere a decalajului între rata speranței de viață a populației urbane și rurale. Speranța de viață a populației urbane fiind mai mare cu peste 4 ani, față de speranța de viață a populației rurale. Dacă, în anul 2000, această diferență a fost de 2,0 ani , apoi, în anul 2018, s-a mărit la 4,3 ani, particularitate caracteristică atât pentru statele limitrofe, cât și a lumii (excepție făcând doar unele state ale lumii slab dezvoltate). Decalajul în rata speranței de viață a populației este mai pronunțată pentru ambele (masculin și feminin). Destul de semnificativ este decalajul în cadrul populației rurale (tab. 4.18).

Tabelul 4.18

Evoluția speranței de viață pe subpopulații (în anii)

Anii	Populația totală			Urbană			Rurală		
	Bărbați	Femei	Decalaj	Bărbați	Femei	Decalaj	Bărbați	Femei	Decalaj
2000	63,9	71,2	7,3	64,6	72,2	7,6	63,1	70,3	7,2
2005	63,8	71,7	7,9	66,1	74,0	7,9	62,4	70,6	8,2
2010	65,0	73,4	8,4	67,8	76,0	8,2	63,4	71,7	8,3
2015	67,5	75,5	8,0	70,1	77,7	7,6	65,9	74,1	8,2
2017	69,4	77,4	7,6	72,0	79,3	7,3	67,7	75,4	7,7
2018	69,1	77.1	8,0	71,9	79,2	7,3	67,4	75,7	8,3
Creștere 2000 - 2018, ani	5,2	5,9	-	7,3	7,0	-	4,3	5,2	-

Sursa: Statistica.md

Analiza profundă a informației statistice prezente (tab. 4.18) ne permite să tragem următoarele concluzii:

- În perioada studiată, speranța de viață a crescut atât la sexul masculin cât și la sexul feminin, aproximativ în aceleași proporții (5,2 ani la bărbați și 5,9 ani la femei);

- decalajul în rata speranței de viață, la bărbați și femei, este destul de mare, cu unele tendințe ușoare de creștere. Astfel, în perioada studiată, diferența s-a mărit, de la 7,3 ani, în anul 2000, la 8,0 ani, în anul 2018.
- speranța de viață, în cadrul populației urbane, a crescut stabil atât la populația masculină, cât și la populația feminină. Creșterea de asemenea, a fost, aprocsimativă, în aceleași proporții (7,3 ani la bărbați și 7,0 ani la femei). Când creșterea speranței de viață la bărbați este mai mare ca la femei este un fenomen puțin neobișnuit Acest fapt constituie rezultatul concentrării mari a populației tinere (bărbați), în mediul urban, fie pentru a prelungi studiile, fie pentru angajare în câmpul muncii;
- creșterea speranței de viață a populației rurale este mult mai modestă - cu 4,3 ani la bărbați și 5,2 ani la femei. Creșterea mică, la bărbați a fost determinată de faptul că, în anii 2000 - 2007, a fost perioada, când speranța de viață la bărbați ușor s-a micșorat, în timp ce la femei s-a mărit.

Rata speranței de viață, în medie, pe Republica Moldova, este la nivelul statelor din Europa de Est, însă și în această regiune geografică, sunt state, care au înregistrat succese frumoase în creșterea speranței de viață a populației (Cehia - 79 de ani, Polonia - 78 de ani ș.a. Pentru Republica Noldova , se va cere multă vteme ca rata speranței de viață să ajungă la nivelul mediu alstatelor din Europa. (78 de ani).

Pe unități teritorial - administrative al Republici Moldova, deosebiri în rata speranței de viață a populației sânt neînsemnate. Printr - o rată mai înaltă, se deosebește municipiul Chișinău (75,2 de ani) în timp ce celelalte regiuni de dezvoltare și unități administratlve au înregistrat o rată în limitele de 70 de ani (tab. 4.19).

Tabelul 4.19

Speranța de viață a populației de regiuni de dezvoltare (în ani)

	Total		Bărbați		Femei	
	2010	2017	2010	2017	2010	2017
Total pe țară	69,1	73,2	65,0	69,4	73,4	77,0
Municipiul Chișinău	72,6	75,2	68,5	71,4	76,5	78,6
Nord	70,1	73,0	65,7	68,6	74,6	77,3
Centru	66,5	70,0	62,5	66,2	70,8	74,0
Sud	67,7	71,0	64,0	67,1	71,6	78,1
UTA Găgăuzia	69,2	73,3	64,2	69,2	74,6	77,4

Sursa: Statistica teritorială , Chișinău,2013, p. 40; 2018, p. 35.

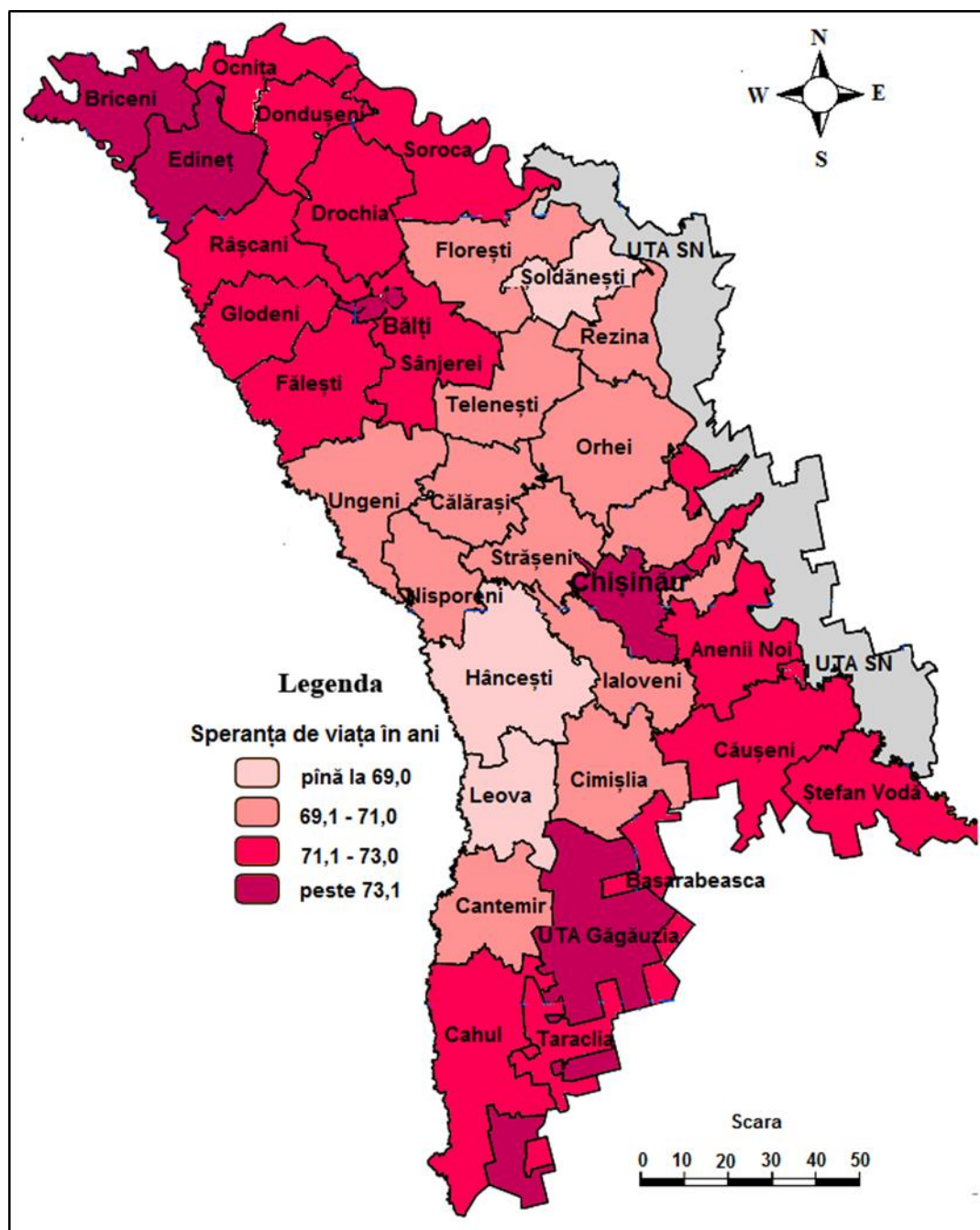
Cea mai scăzută rată a speranței de viață a populației, în anul 2017, a fost înregistrată în Regiunea de Dezvoltare Centru (70,0 ani), fapt care se datorează ponderii înalte ale populației rurale (peste 80 %), care se deosebește cu printr-o speranță de viață mai scăzută. Rata mai mare, ca medie pe țară (73,2 ani), este caracteristică populației mun. Chișinău (75,2 ani). La bărbați, rata cea mai înaltă a speranței de viață este înregistrată tot în mun. Chișinău (71,4 ani), cu 2 ani mai mare decât media pe țară (69,4 ani). Cea mai mică rată este înregistrată tot în Regiunea de Dezvoltare Centru (66,2 ani).

Speranța de viață la sexul feminin (77,0 ani) este mult mai mare decât media pe țară și cu 7,6 ani mai mare decât la bărbați. Decalajul speranței de viață la bărbați și femei se păstrează pentru toate regiunile de dezvoltare. Cel mai mare decalaj este înregistrat în Regiunea de Dezvoltare Sud (11,0 ani), în celelalte regiuni este la nivelul mediei pe țară.

În perioada studiată (2010 - 2017), s-a înregistrat o creștere semnificativă a speranței de viață a populației în toate regiunile de dezvoltare. O creștere mai mare decât media pe țară (4,1 ani) a fost înregistrată în Regiunea de Dezvoltare Sud (4,3 ani), cea mai mică creștere a fost înregistrată în municipiul Chișinău (2,6 ani) și Regiunea de Dezvoltare Nord (2,9 ani). Creșterea speranței de viață la bărbați și la femei s-a ănscriș în aceleași proporții (2-3 ani). Excepție face creșterea mare a speranței de viață la bărbați în UTA ăgăuzia (4,9 ani) și creșterea acestui indicaror, la femei în Regiunea de Dezvoltare Sud (6,5 ani).

Pe unități administrative de rangul doi (raioane), diferențierile ratei speranței de viață sunt comparativ mici. Cea mai mare parte din unitățile administrative de rangul doi (26 din 35) sunt concentrate în segmentul cu valori de la 69,1, la 73,0 de ani (fig.4. 2).

Figura 4. 2. Speranța de viață la naștere pe unități administrative, 2018 (ani)

Un număr neînsemnat de unități (raioanele Hîncești, Șoldănești, Leova) au o speranță de viață mai mică de 69,0 de ani, și 6 unități, care au o speranță de viață a populației mai mare decât media pe țară (între 73,0 și 76,0 de ani) - municipiile Chișinău și Bălți și raioanele Edineț, Briceni și Drochia.

Pentru ca Republica Moldova să ajungă la nivelul actual al speranței de viață a populației din Europa (75 de ani bărbați și 82 de ani la femei), este necesară întreprinderea mai multor măsuri radicale în dezvoltarea asistenței medicale, dezvoltarea economiei reale, asistența socială, respectiv atenuarea evoluției negative în evoluția deceselor din cauza bolilor cronice (aparaturii circulator, tumori ș.a.).

Bibliografia:

1. УРЛАНИС, В. Ц. *Проблемы динамики населения СССР*. Москва, 1975, 330 стр.
2. CHAISAIS, J. C. *La transition demographique, Etapes, formes, implications economiques. Etude series temporelles (1720-1984) relatives 64 pays UNED*. Travaux et documents. Chaher nr.113. Prasses universitaires de France. Paris, 1986.
3. BOURGEOIS – PICHAT, J. *Future outlook for mortality decline in the world – Population Bulletin of the United nations, 1978, nr. 11. 12 - 41 p.*
4. PRESTON, S. N.; KEYLITZ, N.; SHOEN, P. *Causes of death. Life tables for national populations N.Y-L 1972.*
5. АНДРЕЕВ, Е. М.; ВИШНЕВСКИЙ, А. Г. *Перспективы снижения смертности. Сб. Воспроизводство населения СССР*. Москва, 1983.
6. ГАВРИЛОВ, Л. А. *Может ли человек жить дольше?*. Москва, 1988, 122 стр.
7. РОССЕТ, Э. *Продолжительность человеческой жизни*. Москва, 1981.
8. *Demoscope.ru № 843-844 20 января - 2 февраля 2020.*
9. КАНТЕМИР, Д. *Описание Молдавии*. Кишинев, 1973, 220 стр.
10. *Statistica.md.*
11. UNGUREANU, AL.; MUNTELE, I. *Geografia populației*. Iași , 2006, I.S.B.N. (10): 973-670-184-0, 312 p.
12. MUNTELE, I.; UNGUREANU, AL. *Geografia populației*. Ediția II. Iași, 2017, I.S.B.N. 978-979-670-567-0.
13. *Население мира. Демографический сборник*. Москва.1974.
14. ȚARCĂ, M. *Demografie*. Iași.1997. I.S.B.N. 973-9198-72-4, 350 p.
15. *Численность, состав и движение населения МССР. Статистический сборник*. Кишинев 1978.
16. PALADI, GH. ; MATEI, C. ; GAGAUZ, O. ; CAUNENCO, I. *Transformări demografice, viața familială și sănătatea populației*. Chișinău, 2007.
17. БОРИСОВ, В. А. *Демография*. Москва, 1999.
18. TREBICI, V. *Mica enciclopedie demografică*. București, 1975, 480 p.
19. *Демографическая энциклопедия*. Москва, 2013, 940 стр
20. *Demoscope.ru № 835 – 836, 18 ноября – 1 декабря, 2019.*
21. *Statistica.md. “ Populația cu reședință obișnuită și indicatorii demografici revizuiți (2014 – 2018).*
22. *Formarea populației Republicii Moldova*, Coordonator. MATEI, C.; SAINSUS, V.; HACHI, M. Chișinău, 2017. ISBN 978-9975-75-883-3, 340 p.
23. МЕДКОВ, В. М. *Демография. Учебник*. Москва, 2004, ISBN 5-16- 001841-7, 570 стр.
24. SAUVY, A. *Croissance zero*. Paris, 1973.
25. *Народонаселение стран мира*. Справочник, Москва. 440 стр.
26. *Demoscope.ru № 837-838. 2-15 декабря 2019.3.*

CAPITOLUL V. STRUCTURA DEMOGRAFICĂ A POPULAȚIEI REPUBLICII MOLDOVA

§ 5.1. Particularitățile evoluției structurii pe sex și vârstă a populației

Studiile structurii demografice (pe vârstă și sex) și transformările curente au o importanță deosebită atât din punct de vedere demografic, cât și din punct de vedere economic, social, geografic. Această importanță este determinată și de faptul, că de structura pe vârstă și sex a populației depinde reproducerea populației și evoluția tuturor indicatorilor demografici. Rezultatele acestor studii trebuie să servească drept bază pentru elaborarea politicilor demografice. Caracteristic este faptul că, pentru studierea acestor structuri, știința dispune de o bază informativă bogată și variată, ceea ce creează condiții favorabile pentru dezvoltarea ei. Acest fapt a fost menționat și de specialiștii din România, Al.Ungureanu și I. Muntele, care au evidențiat că studiile sunt ”favorizate de asistența unor surse documentare și pertinente” [1. p. 113].

Despre importanța studiilor structurii demografice ne argumentează mai mulți specialiști din domeniu. Astfel academicianul V.Trebici menționa că „aceste structuri (pe vârstă și sex) reprezintă cele mai importante caracteristici ale unei populații, și sunt numite caracteristici demografice fundamentale, [2. p. 74]. Profesorul rus V. Medcov subliniază că din structurile demografice, locul principal îl ocupă structura pe vârstă și sex. [3. p. 110].

Din structurile demografice cea mai cunoscută și bine studiată este structura populației pe sex, ce constituie repartizarea populației în sexul feminin și sexul masculin. În studiile demografice, sociale, geografice se utilizează două aspecte de studiere a acestei structuri:

- calcularea numărului absolut a bărbaților și femeilor și calcularea proporției (în %) a populației feminine și masculine în numărul total al populației;
- determinarea raportului numărului de femei, care revine numărului de bărbați 1 sau invers, raportul numărului de bărbați, care revin numărului de femei. În mod obișnuit se calculează numărul de bărbați la 100 de femei (sau numărul de femei la 100 de bărbați).

Structura pe sexe a populației, ca structură este destul de inertă și totodată destul de echilibrată. Acest echilibru se păstrează în rezultatul faptului că, în rândul noilor născuți numărul de băieți este mai mare cu 5% față de numărul de fetițe. De aceea în vârstele tinere (până la 15 ani) se înregistrează o dominație ușoară a sexului masculin față de cel feminin. Însă, ca urmare a supramortalității masculine înregistrate în toate categoriile de vârstă, la vârsta de 15-20 de ani se stabilește un echilibru al sexelor, ca la vârsta mai înaintată, să survină un dezechilibru în folosul sexului feminin. Dezechilibru mare se înregistrează începând cu vârsta de 45-50 de ani, ca maximal să fie la vârsta 65-70 ani.

Chiar dacă este o structură inertă din punct de vedere istoric, se înregistrează perioade când dezechilibrul atinge valori destul de mari. Astfel de perioadă a fost după Primul și al Doilea Război Mondial, când indicii de feminizare la nivel mondial avea valori destul de mari (51-52 %). Acest indicator este destul de pronunțat sub aspect teritorial. Astfel, în primii ani după cel de al doilea război mondial, proporția sexului feminin, în Europa era de 51,8 % (masculin 48,2). Cel mai mare decalaj în proporția sexului masculin și feminin în perioada postbelică a fost înregistrat în URSS (45 % bărbați și 55 % femei) și Germania (44 – 46 % bărbați și 54 – 56 % femei) [4. p. 237-238].

Actual în scara mondială, proporția sexului masculin este mai mare decât de cel feminin. Astfel, structura populației Terrei în anul 2015 înregistra 101,6 bărbați la 100 de femei [5. p. 327]. Ca regulă, din anumite cauze sociale, statele musulmane se caracterizează printr-un indice de masculinitate mai mare, pe când celelalte state, în mare parte, se caracterizează printr-un indice de feminizare mai mare.

Republica Moldova ca parte intergată a Europei, se caracterizează printr-un indice mai mare de feminizare. În mare parte, fiind format acest dezechilibru în urma celui de al Doilea Război Mondial. Acest fapt, este argumentat prin prin ajunul războiului (1939 – 1940) în Basarabia, structura pe sexe era destul de echilibrată (49,6 % bărbați și 50,4 % femei) [6. p. 42].

Însă după un proces de echilibrare substanțială a structurii pe parcursul anilor 1948 - 1959, la recensământul din anul 1959, populația pe sexe era în proporție de 46,8 % bărbați și 53,2 % femei, deci, un dezechilibru de 6,4 puncte procentuale. Deși, această evoluție este favorabilă, un dezechilibru în structura pe sexe, se păstrează până în timpul de față. Acest dezechilibru este menținut de evoluția fenomenelor migrației externe, care s-a intensificat în ultimele decenii (tabelul 5.1).

Tabelul 5.1

Evoluția structurii pe sexe a populației din Republica Moldova¹

Anii	Total (în mii)	În mii		În %		La 100 femei revin bărbați
		Bărbați	Femei	Bărbați	Femei	
2000	3644,1	1744,5	1899,6	47,9	52,1	92
2004	3607,4	1728,4	1879,0	47,9	52,1	92
2005	3600,0	1724,8	1875,8	47,9	52,1	92
2010	3563,7	1713,5	1850,2	48,1	51,9	93
2014	3557,6	1711,5	1846,1	48,1	51,9	93
2015	3555,2	1710,2	1845,0	48,1	51,9	93
2018	3547,5	1705,3	1842,2	48,1	51,9	93
2019	3542,7	1702,4	1840,3	48,1	51,9	93

Sursa: Statistica.md; calculat în baza numărului stabil al populației

Cum se poate de observat din tabelul 5.1, în ultimele două decenii (2000 -2019), transformări semnificative, în structura pe sexe, nu s-au înregistrat, dar s-a majorat 0,2 puncte procentuale ponderea bărbaților și respectiv s-a micșorat ponderea femeilor. În numărul absolut al populației pe sexe, transformările sunt mai vizibile. Numărul bărbaților s-a micșorat cu 41,1 de mii persoane sau 1,0 %, iar numărul femeilor s-a micșorat cu 59,3 mii de persoane (1,0%). Corespunzător, ritmul de diminuare este același atât pentru sexul masculin, cât și feminin. La începutul perioadei (anul 2000), la 100 de femei revineau 92 de bărbați, iar la sfârșitul perioadei (anul 2019), respectiv 93 de bărbați.

Recalculând numărul și structura populației după noua metodologie (2019) observăm că situația este puțin diferită (tabelul 5.2). În această perioadă scurtă (6 ani) numărul bărbaților s-a micșorat cu 98,5 mii de persoane sau 7,2%, iar numărul femeilor cu 89,0 de mii persoane sau 6,0%. Corespunzător, numărul bărbaților diminuează cu ritmuri mai pronunțate decât numărul femeilor (cu 1,2 puncte procentuale). Proporția sexului masculin în primii ani ai perioadei s-a păstrat în limitele 48 %, corespunzător femeii 52%. În ultimii ani, în urma micșorării mai intense a numărului de bărbați, proporția lor a scăzut până la 47,6 %, (corespunzător la femeii 52,4 %).

Tabelul 5.2

Structura pe sexe a populației cu reședință obișnuită

Anii	Total (în mii)	În mii		În %		La 100 femei revin bărbați
		bărbați	femei	bărbați	femei	
2014	2859,2	1375,7	1493,5	48,1	51,9	92
2015	2844,7	1367,3	1477,4	48,1	51,9	92
2017	2779,9	1333,9	1446,0	48,0	52,0	92
2019	2681,7	1277,2	1404,5	47,6	52,4	91

Studiile anterioare [7, p. 183] au arătat că dezechilibrul pe sexe mai pronunțat este în dependență de mediul de trai al populației. Particularitățile de bază pot fi menționate:

► dezechilibrul pe sexe în cadrul populației din mediul urban este mai mare față de mediul rural. Astfel, în anul 2019, în mediul urban se înregistrează 46,9 % bărbați și 53,1 % femei, apoi în

mediul rural proporția era de 49,0 și 51,0 % corespunzător. Deci, în mediul urban, dezechilibrul constituie 6,2 %, iar în mediul rural 2,0 %;

► în perioada 2000 - 2019, dezechilibrul pe sexe, în mediul urban crește, iar în mediul rural, se micșorează. În perioada studiată, în mediul urban, dezechilibrul s-a mărit de la 3,6 la 6.2 %, pe când în mediul rural s-a micșorat de la 4,8 la 2,0 %.

Factorul principal, care duce la creșterea dezechilibrului structurii populației urbane este intensitatea mare a migrației externe, atât cu scopul prelungirii studiilor precum și angajarea în câmpul muncii.

În aspect teritorial, în spațiul geografic a Republicii Moldova, pe unități administrative, diferențierile structurii populației pe sex sunt destul de mici. În ansamblu, se poate menționa următoarele particularități:

- dintre regiunile de dezvoltare, cea mai mare rată de feminizare s-a înregistrat în 2019, în municipiul Chișinău (53,3 %) și Regiunea de Dezvoltare Nord (52,7 %); iar cel mai mic decalaj în Regiunea de Dezvoltare Sud (50,9 %);
- dintre unitățile administrative cu o proporție înaltă a sexului feminin, se evidențiază raioanele Regiunii de Dezvoltare Nord (Bălți - 54,1 %, Dondușeni - 53,0 %, Drochia - 52,4 %), pe când raioanele Regiunii de Dezvoltare Sud se caracterizează printr-o structură a populației pe sex destul de echilibrată (Cantemir - 50,0 %, Leova - 50,1 % femei și 49,9 % bărbați);
- pe mediul de trai (urban, rural): populația rurală se deosebește printr-o structură pe sex mai echilibrată în toate unitățile administrative. Excepție fac unele raioane din Regiunea de Dezvoltare Nord, cum ar fi Dondușeni, Drochia, Edineț.

Vârsta populației este un indicator important a calității demografice a populației, dar și o categorie socială și economică. Această structură influențează direct atât asupra reproducerii populației și a resurselor umane, precum și asupra structurii sortimentului de consum a bunurilor materiale (alimentației, îmbrăcăminte, încălțăminte și altor bunuri). Structura pe vârste influențează direct evoluția sistemului educațional și de pregătire a cadrelor, dezvoltarea sistemului medical, sanitar și a serviciilor sociale. La rândul ei structura pe vârstă este influențată de mai multe fenomene demografice, economice, sociale, politice cum ar fi natalitatea, mortalitatea, migrația populației, conflictele militare ș.a.

Structura pe vârstă a populației are deosebiri semnificative atât în aspect teritorial cât și în aspect istoric. Tranziția demografică din ultimul secol a determinat transformări mari a structurii populației pe vârstă atât pe diferite state sau grupe de state, cât și de la o perioadă istorică la alta (tabelul 5.3).

Tabelul 5.3

Evoluția și ponderea grupelor mari de vârstă a populației Terrei (în %)

Regiunile Terrei	1998 ¹			2019 ²		
	0-15 ani	16-64	65- peste	0-15 ani	16-64	65- peste
Total	32	62	6	26	65	9
Regiuni dezvoltate	20	67	13	16	65	19
Regiuni subdezvoltate	42	50	8	40	56	4
Europa	20	66	14	16	66	18
Asia	38	63	5	27	66	7
America de Nord	22	65	13	18	66	16
America Latină	34	61	5	24	67	9
Africa	44	53	3	41	56	3
Australia	26	54	10	23	65	12

Sursa: 1. George Erdeli, Liliana Dumitrescu Geografia populației. București 2001;

2 Demoscope.ru № 851-852. 16-29 martie 2020

Diferențierile sub aspect teritorial sunt destul de mare și se poate de menționat următoarele particularități:

- la nivel mondial se evidențiază o pondere înaltă a populației în grupa de vârstă 16 - 64 de ani (65 %) și o pondere destul de mică a grupei de vârstă peste 65 de ani (9 %);
- în statele dezvoltate ponderea populației tinere este comparativ mică (16 %) pe când ponderea populației din grupa de vârstă peste 65 de ani este destul de mare (18 %) și mai mare ca ponderea populației tinere. Ponderea populației din grupa de vârstă 16 - 64 de ani este la nivel mondial (65 %), ca rezultat al deplasărilor de vârstă a populației;
- în grupa de state slab dezvoltate, situația este cu totul alta. Ponderea populației din grupa de vârstă 0 - 15 ani este foarte mare (40 %), pe când ponderea populației din grupa de vârstă peste 65 de ani este destul de mică (4 %);
- se poate concluzia, că prima grupă de state (dezvoltate) au o populație cu un grad înalt de îmbătrânire, în timp ce a doua grupă de state au o populație tânără.

Pe regiuni mari ale Terrei, decalajul pe grupe de vârstă este mai mic, dar totuși se păstrează deosebiri semnificative și anume:

- Europa și America de Nord se deosebesc printr-o proporție mică a populației din grupa de vârstă 0 - 15 ani (16 și 18 % corespunzător) și o pondere înaltă a populației din grupa de vârstă peste 65 ani (18 și 16 % corespunzător);

- Africa se caracterizează cu cea mai tânără populație dintre regiunile Terrei. Proporția populației din grupa de vârstă 0 -15 ani constituie 41 %, iar din grupa a treia de vârstă doar 3 %;

Proporția grupelor de vârstă în celelalte regiuni mari sunt aproximativ în aceleași limite 23-27% prima grupă de vârstă și grupa a doua de vârstă (16 - 64 de ani) - 65 – 67 %. Cu o proporție comparativ mai înaltă a populației din grupa de vârstă peste 65 de ani se evidențiază Australia și Oceania – 12 %;

Sub aspect istoric, în această perioadă mică de timp (20 de ani), transformări mari s-au înregistrat în grupa de state slab dezvoltate, în care s-a micșorat foarte mult (de la 40 la 25-30 %) ponderea populației în grupa de vârstă 0 - 15 ani și a crescut ponderea populației în grupa de vârstă 16 - 64 de ani (de la 50% la peste 60 %). În grupa statelor dezvoltate transformările au fost , dar se poate de menționa creșterea evidentă a proporției populației în grupa de peste 65 ani până la 15 – 20 %. Pe regiuni mari, pot fi menționate următoarele transformări mai însemnate: micșorarea ponderii populației din grupa de vârstă 0-15 ani în America Latină (de la 34 la 24 %) și corespunzător creșterea ponderii populației din grupa a doua (cu peste 6 puncte procentuale) și a treia (cu 4 puncte procentuale).

Republica Moldova în sistemul de state din Europa se evidențiază printr-o structură a populației pe vârstă mai favorabilă, atât față de statele din Europa de Est, cât și comparativ cu statele din Europa de West și Sud (tabelul 5.4).

Tabelul 5.4

Proporția grupelor mari de vârstă a populației pe unele state din Europa (în %)

Statele Europei	0-15 ani	16-64 ani	65 și peste
Italia	13	64	23
Portugalia	14	63	22
România	16	66	18
Ucraina	16	67	17
Albania	17	69	14
Rep. Moldova	16	72	12

Sursa: Demoscope.ru №851-852, 16-29 martie 2020.

Din tabelul 5.4, se vede cert că în statele Europei de Est situația este mai favorabilă față de statele Europei de West. În acest context Italia și Portugalia se evidențiază cu cea mai mică proporție a populației tinere (13 - 14 %) și cu cea mai înaltă proporție a populației din grupa a treia (22 - 23 %). Pe când în Republica Moldova și alte state ca Albania, ponderea populației

din grupa de vârstă 0 - 15 ani este mai mare (16 - 17%), iar ponderea populației din grupa de vârstă 65 ani și peste este mult mai mică (12 - 14%). Situația Republicii Moldova este mai favorabilă și față de situația din statele limitrofe (România, Ucraina), în care proporția populației tinere este la același nivel, însă proporția populației vârstnice în statele limitrofe este ușor mai mare (17-18 %).

Tranziția demografică, schimbările în evoluția economică și socială aduce la transformări semnificative în structura demografică a populației. Chiar dacă transformările în structura pe vârstă a populației, în timp, sunt destul de lente, totuși, pe termen mediu și lung, micșorarea natalității în decursul mai multor ani și creșterea treptată a speranței de viață la naștere, influențiază asupra schimbărilor structurale a populației atât după vârstă, cât și după grupe de vârstă. Dacă știința demografică studiază populația pe vârstă de la 0 până la 100 de ani, apoi atât în demografie cât și în alte domenii, în dependență de scopul studiilor, se efectuează cercetări pe diferite grupe de vârstă, fie de la 5 ani, fie de la 10 ani. Pot fi și multe alte grupări, specifice studiilor corespunzătoare.

Cu dezvoltarea societății se schimbă mai multe aspecte ale noțiunii de vârstă a populației. Cum menționează prof. V. M. Medcov ”și vârsta este o caracteristică obiectivă. Imaginația despre perioada de vârstă a populației, convențional, s-a schimbat odată cu evoluția speranței de viață a populației” [3. p. 122]. Cei ce cu 50-100 ani în urmă se părea a fi bătrâni, actual se prezintă ca o vârstă medie sau adultă. Despre aceasta destul de corect este prezentat de scriitorul rus F. M. Dostoevșchi ”Băbuța stătea în fața lui și tăcea și se uita. Aceasta era o micuță și uscățivă bătrânică de vre-o 60 de ani...” [8. p. 8]. Deci, ceia ce, un secol în urmă părea bătrânețe adâncă, în prezent se consideră o vârstă medie. Același lucru se poate de menționat când este vorba de limita de vârstă între populația adultă și bătrână. O primă periodizare a populației după grupe de vârstă a fost propusă de demograful suedez A. G. Sundberg, în anul 1894, în care evidențiază grupa populației vârstnice „60 de ani și peste,.. Mai târziu, în anii ’60 – ’70 ai secolului XX Boje - Garnie, a elaborat un tabel - grafic demografică de clasificare a grupelor de vârstă a populației, în care se propune o limită de vârstă a îmbătrânirii populației. Această proporție este determinată de limita de 12% a populației care depășește vârsta de 60 de ani. Acest tabel (grafic), mai târziu, a fost perfecționat de demograful polonez A. Rosset [9], dar limita de îmbătrânire (12 %) a rămas să fie utilizată în demografie până la începutul secolului XXI- lea.

Pentru acea perioadă, această concepție era binevenită, deoarece speranța de viață a populației în scară mondială nu depășea 60 de ani [2. p. 112], iar populația în vârstă de 60 de ani, la scară mondială, nu depășea 8 - 9 % [2. p. 83].

În perioada contemporană, când speranța de viață a populației a depășit 70 de ani, iar populația în vârstă înaintată a depășit limita de 12 %, specialiștii și Divizia de populație a ONU tot mai des se orientează la deplasarea acestei limite la vârsta de 65 de ani. Corespunzător acestei concepții, toate calculele și publicațiile oficiale ale ONU la tema structurii de vârstă a populației, la momentul actual se prezintă grupe de vârstă nu „60 ani și peste,, dar „65 ani și peste,,[10]. De aceia se poate de înțeles că în limita de îmbătrânire demografică este populația care depășește 65 ani. Despre această, a ne relatează, în lucrarea sa, profesorului rus V. M. Medcov [3. p.131]. În corespundere cu acest concept, s-a realizat și studiul actual al structurii pe vârstă a populației Republicii Moldova.

Republica Moldova a intrat în secolul XXI – lea, cu o structură pe vârstă a populației destul de favorabilă față de statele limitrofe și europene, însă cu ritmuri avansate de schimbări structurale. Astfel către începutul anilor ’90 ai secolului XX - lea, a ajuns la limita îmbătrânirii (12 %), iar la începutul secolului curent, se apropia de limita populației de tip îmbătrânită (16 %). În studiul actual, spre deosebire de studiile precedente, limita de populație vârstnică este acceptată 65 de ani. Această vârstă este adoptată în legătură cu schimbările metodologice în studiile internaționale sub influența creșterii substanțiale a speranței de viață la naștere a populației.

Transformările de bază în structura de vârstă a populației în ultimele două decenii sunt diminuarea în continuare a proporției populației tinere (până la 15 ani), creșterea vizibilă a populației de vârstă peste 65 de ani. Corespunzător începând cu anul 2010, se înregistrează diminuarea lentă, dar stabilă a ponderii populației din cea mai mare grupă de vârstă 15 - 65 de ani (tabelul 5.5).

Tabelul 5.5

Evoluția populației pe vârstă în Republica Moldova (în %)

Grupa de vârstă	2000	2005	2010	2015	2019	2019 în % față de 2000
0 - 4	5,9	5,2	5,3	5,4	5,0	85
5 - 9	7,9	5,9	5,2	5,4	5,5	70
10 - 14	9,9	8,0	6,2	5,3	5,3	34
15 - 19	9,4	10,0	8,3	6,2	5,3	56
20 - 29	15,3	17,8	18,9	18,4	15,4	101
30 - 39	13,7	13,0	14,3	16,2	18,4	134
40 - 49	15,2	15,2	13,9	12,8	13,5	89
50 - 59	8,8	11,3	13,9	14,1	13,3	151
60 - 64	4,1	3,7	3,9	5,8	6,3	153
65 - 69	4,2	3,6	3,3	3,5	5,0	119
70 - 79	4,6	4,8	4,9	4,8	4,6	100
80 și peste	1,1	1,5	1,5	2,1	2,4	218
Total	100	100	100	100	100	-

Sursa: statistica.md

Analiza informației statistice din tabelul 48 denotă o scădere substanțială a ponderii populației din grupa de vârstă 0 -14 ani. Dacă, în anul 2000, această grupă constituia 23,7 %, apoi în anul 2010 - 16,7 %, iar în 2019 - 15,8 %. Deci, scăderea cea mai mare a fost în primul deceniu, când diminuarea ponderii acestei grupe a fost cu 7 puncte procentuale, pe când, în următorul deceniu, diminuarea a fost doar cu 0,9 puncte procentuale. Astfel, în anul 2019, grupa de vârstă 0 - 4 ani constituia 85 % din indicatorul anului 2000, pe când, ca rezultat al deplasării de vârstă, ponderea grupei de vârstă 10 - 14 ani numai 56 %. Deci, aceste transformări sunt consecințele scăderii intense a natalității generațiilor anilor 2000-2010. Ceea ce demonstrează că minimum de copii născuți a fost înregistrat în anii 2000 - 2003 (în limitele 35 - 36 mii copii născuți anual). În următorii ani, acest indicator se stabilește în limitele 37-38 de mii născuți, iar în unii ani (2009, 2010) să crească până la 40 mii nou-născuți. În următorii ani se începe un nou val de diminuare și în anii 2017, 2018 numărul nou născuților a scăzut la 32 - 34 de mii copii. Se poate concluziona, că ponderea acestor grupe cincinale de vârstă (0 – 14), se vor păstra la același nivel de 5 – 6 %.

Grupa mare de vârstă 15 - 64 de ani, are o evoluție diferită. În primul deceniu (2000 - 2010) și până în anul 2015 se păstrează o tendință ușoară de creștere a ponderii, ca începând anul 2015 să se înregistreze o diminuare lentă. Astfel, în anul 2000, ponderea acestei grupe constituia 67,7 %. În 2010, acest indicator a crescut până la 73,2 %, iar în anul 2015 - 73,5 %. Deci în total creșterea a constituit 5,8 puncte procentuale, dintre care 5,5 % au constituit creșterea în primul deceniu (2000 - 2010), în timp ce, în următorii cinci ani (2010 - 2015), creșterea a fost doar de 0,3 puncte procentuale. Menținerea ratei înalte a acestei grupe mari de vârstă, se datorează ponderii înalte a generației în vârsta 20 - 49 ani, deci, a generației născute în perioada anilor 1970 - 2000. Atingerea vârstei de 60 - 65 de ani a numeroaselor generații a anilor 60 - 70, va majora ritmurile de diminuare a populației grupei de vârstă dată și corespunzător va crește ponderea următoarei grupe de vârstă (peste 65 de ani).

Evoluția grupelor de zece ani (sau de 5 ani) în cadrul acestei grupe mari a fost diferită. De exemplu: ponderea grupei cincinale de vârstă 15 - 19, s-a micșorat de la 9,4 la 5,3 % (sau cu 4.1 puncte procentuale), pe când ponderea celorlalte grupe de vârstă a crescut. Creșterea

semnificativă este înregistrată în grupele de vârstă 50 - 59 și 60 - 64 de ani (cu peste 150 %), la fel o creștere mare a fost în grupa de vârstă 30-39 de ani (cu 134 %). Micșorarea ponderii cu 17 puncte procentuale a grupei de vârstă 40-49 de ani, este dificil de explicat, deoarece generațiile născute în anii 1970-1979 au fost destul de numeroase (limitele 79 - 80 mii de copii pe an) și în creștere ușoară. Acest caz poate fi o consecință a emigrației, în anii 1995 - 2000, care a adus la micșorarea numerică a populației acestor vârste.

Evoluția grupei de vârstă peste 65 de ani, este destul de lentă și depinde atât de proporția populației care ajung la vârsta dată, cât și de speranța de viață a populației. Creșterea evidentă a populației acestei grupe de vârstă se începe după anii 2005 - 2010, când la această vârstă încep a ajunge generațiile postbelice ale anilor 1947 - 1950. Mai târziu, acestea au fost generațiile afectate de primele valuri ale intensei migrații externe a anilor 1995 - 2010, la care rolul principal l-a ocupat vârsta după 30-50 de ani. Mai târziu, acest val a cuprins și vârste mai tinere (20 - 30 de ani). În rezultatul acestor transformări, în cadrul populației, ponderea grupei de vârstă peste 65 ani a crescut în perioada 2005 - 2019 de la 9,9 la 12 %, deci, cu 2,1 puncte procentuale. Este o majorare comparativ modestă, dar cu creșterea evidențiată a ponderii grupei. Dacă, în grupa cincinală 2010 - 2014, creșterea a fost cu 0,3 puncte procentuale, apoi, în următoarea etapă cincinală (2015 - 2019), creșterea a fost deja de 1,6 puncte procentuale, deci de 5 ori mai mare. Se poate de evidențiat că, dacă grupele de vârstă 65 - 69 și 70 - 79 de ani în toată perioada s-au schimbat destul de modest, atunci grupa de vârstă peste 80 de ani, a crescut destul de semnificativ. Numeric această grupă a crescut de la 16,4 la 38,2 mii de persoane sau de 2,3 ori, iar ponderea a crescut de la 1,1 la 2,4 %, deci cu 1,3 puncte procentuale sau 2,2 ori. Se poate de concluzionat că, dacă, în viitor, se va păstra creșterea speranței de viață, apoi numărul și ponderea acestei grupe mari de vârstă va crește vizibil.

După cum s-a menționat și în alte studii, aceste transformări ale structurii de vârstă a populației trebuie să pună în gardă mai multe instituții statale, deoarece afectează mai multe domenii de activitate ale societății.

Începând cu anii 2010 - 2015, a fost afectat sistemul de educație școlară, când numărul de elevi, mai ales în mediul rural, s-a micșorat drastic. Multe școli care aveau mai multe complete de clase, au rămas cu un singur complet și acela cu un număr redus de elevi. Sub această motivație au început cele mai grosolane erori în dezvoltarea sistemului educațional. Sub decorul frumos de „optimizare” și reducerea semnificativă a cheltuielilor pentru educație, s-au închis sute de școli. Numai în anii 2005 - 2015, au fost închise 235 sau 15% din numărul total de școli, iar personalul didactic s-a micșorat cu peste 11,4 mii de persoane.

Sub aspect teritorial, situația este și mai catastrofală. În multe raioane (Călărași, Telenești, Orhei ș. a.) au fost lichidate câte 8-10 școli sau 15 - 20 % din numărul total de școli. Motivul principal în toate cazurile a fost numărul mic de elevi. În unele cazuri, când numărul elevilor era până la 10 - 15 copii, poate acest lucru era argumentat, dar când numărul de copii în școală era de 30 - 50 și mai mult, atunci nu era nici o logică. Este ceva ieșit din comun, deoarece în unele sate mici, singurul lăcaș de cultură, educație, activitate era școala, care a fost „furată”, de guvern. Este cazul de amintit că, chiar în Rusia țaristă, majoritatea școlilor, aveau un număr de 5 -15 copii. Adică, regimul țarist găsea resurse financiare și materiale pentru întreținerea lor, dar guvernul Republicii independente, nu avea resurse, dar de furat miliarde s-au găsit! Se poate concluziona, că economiile au mers la miliardul furat!

O altă direcție de activitate, influențată de îmbătrânirea populației este asigurarea socială și asistența medicală. Numărul de persoane vârstnice, care se caracterizează printr-o creștere continuă are drept consecință și creșterea cheltuielilor necesare pentru întreținerea lor. Creșterea vârstei de pensionare, începând cu anii 2000 - 2002 și în perioada de față, nu reduc numărul persoanelor, care primesc pensii pentru limitele de vârstă. Numai în 2005 - 2016, numărul acestor persoane a crescut de la 451,8 la 518,8 mii sau cu 15%, iar numărul total de persoane pensionate constituie peste 700 mii. În același timp, numărul celor antrenați în activitatea economică a scăzut cu peste 10% [11. p. 147]. Corespunzător, crește semnificativ decalajul dintre numărul celor ce activează și numărul populației de vârsta de pensie. Ritmurile modeste de

creștere a dezvoltării economice, creează probleme mari în crearea fondurilor necesare pentru întreținerea populației vârstnice. Dacă, la această situație, mai atragem atenție la mărirea mizerabilă a pensiei în limitele a 1000 lei, atunci se poate trage concluzia despre starea vulnerabilă a circa 38% din populația țării.

Procesul de „optimizare”, a afectat, în mare măsură, și sistemul sanitar al țării. Lichidarea multor centre medicale și spitale rurale și concentrarea ajutorului medical în centrele raionale și municipii, a făcut dificilă acordarea ajutorului medical populației rurale. Motivația „optimizării” sistemului medical e binevenită. Însă, realizarea ei a dat peste cap toate transformările pozitive a acestui sistem. Logic, trebuia să se dezvolte la un nivel înalt spitalele și clinicile regionale și raionale, transportul intraraional, apoi să se lichideze și să distrugă centrele medicale rurale. În Republica Moldova, s-a procedat ca întotdeauna: mai întâi s-a distrus și s-a lichidat sistemul sanitar primar, ca cel de nivelul doi (raional) sau central să rămână același, fără utilaj și specialiști. În unele cazuri, amenajarea, fiind în recensiune stabilă. Actualmente multe localități rurale au rămas fără niciun ajutor medical calificat. În majoritatea fostelor centre medicale, a rămas doar câte o soră medicală la câteva mii de persoane, dinte care majoritatea sunt de vârstă înaintată și bolnavi. De aceea o mare parte din populație se orientează după ajutor medical din municipiul Chișinău și Bălți, ceea ce mărește încărcătura în clinicile și spitalele centrale.

Discontinuități și decalaje mari în evoluția structurii populației pe vârstă se înregistrează și în diferite subpopulații din Republica Moldova. În primul rând, diferențieri semnificative se înregistrează în structura pe vârstă a populației după mediul urban și rural. Asupra formării acestui decalaj au influențat mai mulți factori, unul dintre care este ritmul de desfășurare a tranziției demografice, deoarece în mod obișnuit procesele de transformare afectează populația urbană, apoi cea rurală. În consecință apare un decalaj vizibil în structura pe vârstă a populației urbane și rurale. În aceste transformări un loc deosebit îl ocupă intensitatea diferită a migrației urbane și rurale, diferențele mortalității.

În aceste două subpopulații, nivelul mai înalt al educației și calificării populației urbane, creează priorități în orientarea și formarea direcțiilor migraționale ale populației, pe când populația din mediul rural păstrează tradițiile vechi. În acest aspect, nu ultimul loc îl ocupă și diferențierile în nivelul natalității populației urbane și rurale. În toate timpurile istorice, mediul rural a fost generatorul evoluției populației statului. În rezultatul intervenției tuturor factorilor, se crează un decalaj vizibil în toate grupele de vârstă ale populației urbane și rurale (tabelul 5.6).

Tabelul 5.6

Evoluția structurii pe vârstă a populației urbane și rurale (în %)

Grupe de vârstă	Mediul urban			Mediul rural		
	2000	2010	2018	2000	2010	2018
0-4	4,9	4,7	4,2	6,7	5,8	5,7
5-9	6,9	4,5	4,7	8,6	5,7	6,0
10-19	18,3	12,3	8,8	20,1	16,1	11,9
20-29	16,9	21,7	13,7	14,3	16,9	16,7
30-39	15,9	15,2	22,1	12,3	13,7	15,6
40-49	17,0	14,4	14,2	14,0	13,5	12,9
50-59	9,1	14,6	13,6	8,6	13,3	13,1
60-64	3,9	4,1	6,6	4,5	3,8	6,1
65-69	2,6	2,9	5,2	4,1	3,4	4,8
70-80	3,6	4,1	4,7	5,5	5,5	4,6
80 și peste	0,9	1,5	2,2	1,3	2,3	2,6
total	100	100	100	100	100	100

Sursa: statistica.md

Transformări semnificative s-au înregistrat atât în structura pe vârstă a populației urbane cât și rurale. Direcțiile schimbărilor structurii, în mediul urban și rural, sunt aceleași, numai ca ritmurile și valorile sunt diferite.

Caracteristicile pentru transformările structurii de vârstă a populației urbane sunt următoarele:

- micșorarea semnificativă a proporției grupelor de vârstă ale populației tinere (0 - 19 ani). În această perioadă diminuarea ponderii acestei grupe a fost de 11,4 puncte procentuale, sau cu peste 40 % (de la 29,1 la 17,7 %). Scăderea cea mai mare s-a înregistrat în primul deceniu (2000-2010), când proporția acestor grupe a scăzut cu 7,6 puncte procentuale sau aproape 25 %. Transformările cele mai vizibile s-au înregistrat în grupa de vârstă 10-19 ani, iar proporția lor în toată perioada a scăzut de la 18,3 la 8,8 % sau cu peste 50 %;
- în grupa mare de vârstă 20 - 59 de ani, s-a înregistrat o creștere a proporție de la 58,9 % în anul 2000 la 65,9 % în anul 2010, ca în deceniul următor, să scadă ușor cu 2,3 puncte procentuale. Transformările cele mai vizibile s-au înregistrat în grupele de vârstă 20 - 29 și 30 - 39 de ani. În prima grupă de vârstă, creșterea de bază a avut loc în anii 2000 - 2010 (de la 16,9 la 21,7 %), pe când, în următorul deceniu ponderea grupei a scăzut foarte mult (de la 21,7 la 13,7 %). Aceasta este atât rezultatul deplasării vârstelor, cât și migrației intense a tinerilor din această grupă de vârstă;
- în următoarele grupe de vârstă a populației, proporția a crescut. Creșterea mare s-a înregistrat în grupa de vârstă 60 - 69 de ani (de la 6,5 la 11,8 %). Aceasta este rezultatul deplasării de vârstă, deoarece, la această vârstă au ajuns generațiile numeroase a populației născuți în anii 1950 - 1959. În grupele de vârstă peste 70 de ani, schimbările sunt mai modeste, dar cu o tendință certă de creștere.

Transformările în structura de vârstă a populației rurale sunt și mai propunțate, în primul rând, în grupele de vârstă tinere și adulte, care se caracterizează prin următoarele:

- reducerea esențială a grupelor de vârstă tânără (0 - 19 ani). Proporția acestor grupe de vârstă, în ansamblu, a scăzut de la 35,4 %, în anul 2000, la 23,6% în anul 2019, deci, o diminuare cu 11,8 puncte procentuale sau cu 35 %. Schimbări deosebite s-au înregistrat în grupa de vârstă 10 -19 ani, evidențiată print-o diminuare foarte mare (de la 20,1 la 11,9 %) sau cu 8,2 puncte procentuale. Această transformare este rezultatul deplasării de vârstă, deoarece, în această grupă, au ajuns generațiile puțin numeroase născute în anii 2000 - 2010. În primele subgrupe de vârstă (0-4 și 5-9 ani), se păstrează tendința de diminuare lentă;
- în grupa mare de vârstă a populației de 20 - 59 de ani, proporția a păstrat tendința de creștere, odată cu deplasarea populației de la o vârstă la alta. Astfel, în ansamblu pe toată perioada, ponderea acestei grupe a crescut de la 49,2 %, în anul 2000, până la 58,3%, în anul 2019 sau cu 9,1 puncte procentuale (cu aproape 20 %). O diminuare ușoară a populației s-a înregistrat în grupa de vârstă 40 - 49 de ani, ca urmare a intensității migrației populației acestor generații în anii precedenți;
- în toate grupele următoare de vârstă, se păstrează o tendință lentă de creștere a proporțiilor în totalul populației. Astfel proporția grupei de vârsta 60 - 69 de ani s-a mărit cu 2,4 puncte procentuale, iar grupa de vârstă peste 70 de ani cu 0,4 puncte procentuale. Se poate sublinia că, în această grupă, proporția subgrupeii de vârsta 70-79 ani ușor s-a micșorat cu 0,9 puncte procentuale, pe când proporția grupei de vârstă peste 80 de ani a crescut de 2 ori sau cu 1,3 puncte procentuale.

Comparând evoluția structurii de vârstă a populației urbane și rurale, în perioada studiată, se poate de concluzionat:

- proporția populației tinere, de până la 19 ani, în mediul rural, este mai mare, ca urmare a păstrării unei rate mai înalte a natalității în acest mediu. Ca rezultat, proporția fiecărei grupe de vârstă în mediul rural este cu 2 - 3 puncte procentuale mai mare decât proporția grupei corespunzătoare în mediul urban. În rezultatul acestei evoluții, proporția grupei populației tinere, în mediul urban actual, este de 17,7%, pe când în mediul rural - 23,6% sau cu 5,9 puncte procentuale mai mult;
- proporția grupelor de vârstă ale populației adulte (20 - 59 de ani) în mediul urban este mai mare față de indicatorul corespunzător a populației rurale. Astfel, în anul 2019, acest indicator, în mediul urban, este 63,6%, pe când, în mediul rural, numai 58,3%. Cu certitudine putem afirma, că acesta este rezultatul migrației intense a populației rurale cum spre orașe așa și în străinătate;

- evoluția proporției următoarelor grupe de vârstă (peste 60 de ani), are loc în aceleași limite, cu deosebiri neînsemnate. Astfel, în ansamblu, aceste grupe de vârstă în cadrul populației urbane constituie 18,7%, iar a populației rurale 18,1%.

Cunoașterea și studierea atât a structurii pe vârstă, cât și a transformărilor evolutive, au o importanță deosebită în cele mai diferite domenii de activitate. Deoarece această structură determină potențialul resurselor umane și, corespunzător, posibilitatea dezvoltării unor sau a altor ramuri. Importanța acestui aspect crește și mai mult în condițiile sporirii continue a deficitului de resurse umane. De această structură, depinde, în mare măsură asortimentul consumului diferitelor produse industriale (îmbrăcămintea, încălțăminte), produsele alimentare ș. a. Nu în ultimul rând, structura pe vârstă determină dezvoltarea serviciilor sociale și a sistemului sanitar a populației.

Un aspect, de mare importanță, al studierii structurii pe vârstă a populației este cercetarea diferențelor pe vârstă a populației de sex masculin și feminin. Însă, decalajul dintre sexul masculin și feminin începe de la naștere. Este cunoscut faptul că, în rândul nou născuți predomină numărul de băieți, fapt pentru care la fiecare 100 de fete născute, se nasc 105-106 de băieți, iar uneori și mai mulți. În rezultat, în primele grupe de vârstă se formează un decalaj în favoarea sexului masculin – supramasculinitate.

Sub influența supramortalității masculine și diferențierii intensității migrației populației masculine și feminine, acest decalaj se micșorează treptat. Numai la vârsta de 15-19 ani, se înregistrează un echilibru al populației masculine și feminine. În urma creșterii ratei mortalității sexului masculin, la vârsta de 30 - 40 ani, apare dezechilibrul pe sexe în favoarea sexului feminin, care crește destul de intens după vârsta de 45 - 49 de ani (tab. 5.7).

Tabelul 5.7

Evoluția structurii pe vârstă după sex (în %)

Grupe de vârstă	Populația masculină				Populația feminină			
	2000	2010	2019	2019 în % față 2000	2000	2010	2019	2019 în % față 2000
0-4	6,3	5,7	5,4	86	5,5	5,0	4,7	85
5-9	8,5	5,6	5,9	69	7,2	4,9	5,1	72
10-19	20,5	15,3	11,3	55	18,2	13,7	9,9	54
20-29	16,1	20,0	16,2	101	14,6	17,9	14,5	99
30-39	13,9	14,8	20,0	144	13,5	13,8	17,5	130
40-49	15,2	13,8	13,7	90	15,2	13,9	13,3	88
50-59	8,3	13,3	12,7	153	10,2	14,4	13,9	136
60-64	3,8	3,6	5,7	150	4,6	4,2	6,8	148
65-69	3,0	2,8	3,6	120	3,9	3,6	5,7	141
70-79	3,7	3,8	3,9	105	5,7	6,0	5,5	97
80 și peste	0,7	1,3	1,6	228	1,5	2,6	3,1	207
Total	100	100	100	-	100	100	100	-

Sursa: statistica.md

Studiul detaliat a structurii pe vârstă a sexului masculin și feminin, demonstrează că se înregistrează schimbări substanțiale în transformările acestei structuri demografice. Spre exemplu: în anii 70 - 80 ai secolului XX, echilibrul pe sexe se începea la vârsta de 17 - 20 de ani. În anii '90, formarea echilibrului se deplasează la vârsta de 20 - 24 de ani, iar după anii 2000, acest fenomen se începe la vârsta de 26 - 29 de ani. În anul 2019, echilibrul pe sexe se înregistrează numai la vârsta 38 - 40 de ani.

În ansamblu, pentru structura pe vârstă a populației masculine și feminine, la etapa actuală, se evidențiază următoarele tendințe comune:

- raportul de masculinitate se păstrează în toate grupele de vârstă până la grupa de 40 - 49 de ani, ca în următoarele grupe de vârstă destul de intens să crească raportul de feminitate. Dezechilibrul

crește în folosul sexului masculin, de la primii ani de la naștere până la vârsta de 30 - 39 ani. Dacă în primele grupe de vârstă ponderea sexului masculin este mai mare cu 0,5 - 0,7 puncte procentuale, apoi la vârsta de 20 - 29 de ani crește la 1,7, iar la următoarea grupă de 30 - 39 de ani - la 2,5 puncte procentuale;

- tranziția de la raportul de masculinitate la raportul de feminitate este în grupe de vârstă 40 - 49 de ani. Inițial, ponderea sexului feminin depășește acest indicator a sexului masculin cu 1,2 puncte procentuale, ca la vârsta de 65 - 69 ani să crească până la 2,1;
- dacă, în grupele de vârstă tinere și adulte disproporția pe sexe este determinată de numărul mai mare de băieți născuți și de diferența intensității migrației, apoi diferența mare în grupele populației de vârstă înaintată este determinată de supramortalitatea masculină. Adică, creșterea speranței de viață la sexul feminin este mult mai mare decât la cel masculin. În rezultat, la vârsta de 50 - 60 de ani la 100 de femei revin 80 - 90 de bărbați, iar la vârsta de 70 - 79 de ani revin 70 - 71 de bărbați. Însă, la vârsta de 80 de ani și peste numai 44 - 45 de bărbați.

În același timp, evoluția structurii pe vârstă a populației masculine și feminine prezintă anumite particularități:

- efectivul și proporția primelor grupe de vârstă (până la 19 ani) se micșorează cum la populația masculină cât și la feminină. Substanțial s-a micșorat populația grupei de vârstă 10-19 ani: la sexul masculin de la 20,5 la 11,3 % (cu 9,2 puncte procentuale), iar la sexul feminin de la 18,2 la 9,9 % (cu 8,3 puncte procentuale);
- proporția populației adulte (20 - 59 de ani) la bărbați a crescut de la 53,5 la 62,6 % (cu 9,1 %), pe când la femei de la 43,5 la 59,2 % (cu 15,7 puncte procentuale), deci, o creștere mult mai mare. Această evoluție este rezultatul emigrației (la studii, muncă și a.) mai intense a populației masculine față de cea feminină;
- proporția grupelor de vârstă ale populației peste 60 de ani, crește în ritmuri mult mai rapide la sexul feminin, față de cel masculin. Astfel, în timp ce, proporția grupelor de vârstă 60 - 69 de ani la sexul masculin s-a mărit cu 2,5 puncte procentuale, pe când la cel feminin cu 4,0 puncte procentuale (aproape de 2 ori mai intens). În evoluția proporției grupelor de vârstă peste 70 ani, de asemenea înregistrează un decalaj mare. Ca rezultat, în aceste grupe de vârstă populația masculină constituie 5,5 %, iar cea feminină 8,6 %. În acest caz este evident rezultatul creșterii speranței de viață la sexul feminin.

Un aspect aparte al studiului structurii pe sex și pe vârstă îl constituie evidențierea structurii populației după modul de angajare în câmpul muncii. Acest aspect important atât din punct de vedere economic, social și demografic cât și ca obiect de studiu a managementului resurselor umane. Acest aspect este mai puțin stabil, deoarece se poate schimba atât vârsta minimă de angajare în câmpul muncii cât și vârsta de pensionare a populației. De aceea caracteristic pentru structura populației după posibilitatea fiziologică de angajare în câmpul muncii este dependența de legislația statului. Anume legislația determină vârsta minimă de angajare în câmpul muncii și vârsta de pensionare a populației. În același timp, legislația determină vârsta de pensionare a diferitor categorii de angajați (militari, lucrători ai securității și afacerilor interne, aviatori și a.). În acest plan prezintă importanță, faptul că, în multe state, vârsta de pensionare a bărbaților diferă de vârsta de pensionare a femeilor.

În această ordine de idei, se poate menționa că, conform recomandărilor ONU, limita inferioară, la care populația poate fi angajată în câmpul muncii este vârsta de 10 ani. Însă diferențele naționale sunt foarte mari și se modifică în funcție de evoluția sistemului de educație (școlarizare). În majoritatea statelor europene, vârsta minimă de încadrare în câmpul muncii este de 16 ani. Însă sunt state, unde această vârstă este de 18 - 19 ani (statele nordice). Vârsta de pensionare este, de asemenea, destul de diferită: pentru bărbați începând cu vârsta de 60 - 70 de ani, iar în unele cazuri și mai mult și 55 - 60 de ani (și mai mult) pentru femei. Actual în spațiul ex-sovietic, cea mai mică vârstă de pensionare s-a păstrat în Rusia și alte state independente. Pe când în multe state din Europa, a crescut la 65 de ani și mai mult.

În Republica Moldova, vârsta minimă de angajare în câmpul muncii a rămas stabilă în toată perioada postbelică (16 ani), pe când vârsta de pensionare s-a schimbat. În 1998, a fost

introdusă prima schimbare, în conformitate cu legislația, când vârsta de pensionare s-a majorat de la 60 la 62 ani la bărbați și de la 55 la 57 de ani la femei. Aceasta s-a păstrat până în ultimii ani (2018), când a început o nouă etapă de majorare, cu scopul de a ajunge la limita vârstei de pensionare la bărbați și la femei la 63 de ani (Dreptul muncii №2 din 2017).

În această politică demografică, s-a admis o eroare mare, care a afectat, în primul rând, populația și anume:

- creșterea vârstei de pensionare la bărbați la 63 de ani, în timp ce speranța de viață a populației masculine era de 62 - 63 de ani (sfârșitul anilor 90 și începutul anilor 2000);
- creșterea vârstei de pensionare cu 6 luni în decurs de un an calendaristic, este o lovitură fără precedent asupra populației, care se apropie de limita vârstei de pensionare;
- în decursul mai multor ani (cu începutul fenomenului de îmbătrânire a populației în anii 90) s-a menționat în mai multe rânduri, că evoluția demografică impune statul să recurgă la creșterea vârstei de pensionare. Însă, propunerea a constat în preluarea experienței multor state europene (Austria, Elveția ș.a.), în care vârsta de pensie se majorează cu o lună în fiecare an calendaristic. În așa caz, statul câștigă, deoarece este un proces stabil și efectiv, iar populația nu este stresată de schimbarea, care afectează interesul a doar 2500 - 3000 de persoane, pe când legile adaptate afectează interesul a circa 200 mii de persoane. Începând cu anul 2018, vârsta de pensionare s-a mărit la bărbați la 63 de ani, la femei la 58 ani. În corespundere cu acest concept și cu legislația Republicii Moldova, populația se împarte în trei grupe mari de vârstă:
  - populația până la vârsta aptă de muncă (16 ani) sau tânără;
  - populația aptă de muncă 16 – 58 / 63 ani;
  - populația peste vârsta aptă de muncă (peste 58 ani femei și 63 ani bărbați).

Transformările legislației Republicii Moldova între anii 1998 și 2018, au influențat atât numărul cât și proporția acestor grupe de vârstă în totalul populației (tabelul 5.8).

Direcțiile principale ale evoluției, care se evidențiază sunt micșorarea semnificativă a populației până la vârsta aptă de muncă și creșterea intensă a efectivului și proporției populației peste vârsta aptă de muncă. Analiza informației statistice din tabelul 51, ne permite să concluzionăm:

- în perioada studiată efectivul populației până la vârsta aptă de muncă s-a diminuat de la 938,0 mii de persoane la 596,0 mii sau cu 37 %. Proporția acestei grupe a scăzut de la 25,8 la 16 % sau cu 9 puncte procentuale;

Tabelul 5.8

Evoluția populației pe grupe mari de vârstă și mediul de trai

Grupe de vârstă		Total		Urban		Rural	
		2000	2019	2000	2019	2000	2019
Total	mii	3647,1	3542,7	1514,2	1527,5	2129,9	2015,2
	%	100	100	100	100	100	100
Sub vârsta aptă de muncă	mii	938,0	596,0	346,6	218,2	591,4	377,8
	%	25,8	16,8	22,9	14,3	27,8	18,8
În vârsta aptă de muncă	Mii	2180,1	2298,7	991,8	1022,8	1188,3	1275,9
	%	59,8	64,9	65,5	67,0	55,8	63,6
Peste vârsta aptă de muncă	Mii	526,0	648,0	175,8	286,5	350,2	361,5
	%	14,4	18,3	11,6	17,7	16,4	17,9

Sursa: statistica.md

- efectivul populației apte de muncă, în primul deceniu, a păstrat tendința de creștere cu 9 %, iar în deceniul următor s-a micșorat cu 3 %. În ansamblu pe toată perioada a crescut atât efectivul acestei grupe cu peste 5%, cât și proporția ei cu 5,1 puncte procentuale. Această creștere constituie rezultatul atingerii vârstei de pensionare a generațiilor numeroase al anilor '50 ai secolului XX-lea, dar desigur și creșterea limitei de vârstă pentru pensionare;

- transformări substanțiale s-au înregistrat în grupa populației vârstnice. Efectivul acestei grupe (pensionari) este stabil în creștere. În toată perioada, a crescut de la 526,0 la 648,0 mii sau cu 23 %, iar proporția a crescut de la 14,4 la 18,3 sau cu 3,9 puncte procentuale (27 %).

Evoluția acestor grupe de vârstă se diferențiază în funcție de mediul de trai atât sub influența natalității, diferenței de mortalitate (pe vârstă și sex), cât și diferenței în intensitatea migrației cum a populației urbane și rurale așa și a diferitor categorii de vârstă.

În această ordine de idei, menționăm următoarele: grupa populației până la vârsta aptă de muncă s-a micșorat în aceeași proporție (cu 36 – 37 %), corespunzător și ponderea ei în totalul populației s-a micșorat cu 8,6 - 9,0 puncte procentuale; efectivul populației în vârsta aptă de muncă a crescut în mediul urban (cu 3 %), iar în mediul rural, cu 7,4 %. Aceasta este rezultatul păstrării unei rate mai înalte a natalității populației rurale. Ponderea acestei grupe în totalul numeric al populației a crescut atât în mediul urban, cât și în cel rural. Însă, se diferențiază valorile creșterii. În cadrul populației urbane, a crescut cu doar 1,5 puncte procentuale, pe când în cadrul populației rurale cu 7,5 puncte procentuale; în grupa de vârstă „pensionari,, a crescut atât efectivul grupeii în mediul urban și rural, cât și proporția lor. Însă, în mediul urban, numărul în această grupă s-a mărit cu 110,7 mii persoane (cu 38 %), pe când în mediul rural cu 11,3 mii de persoane sau cu 3,2 %. Corespunzător, ritmurile de creștere ale populației vârstnice în mediul urban este mult mai mare decât în mediul rural.

Însă un studiu succint a evoluției efectivului și proporției acestor grupe de vârstă după sex, în cadrul populației urbane și rurale, ne arată diferențe semnificative de la o subpopulație la alta. Tendințele generale se păstrează aceleaș, dar ritmurile de transformare a structurii în cadrul subpopulației sunt foarte diferite (tabelul 5.9).

Tabelul 5.9

Evoluția grupelor mari de vârstă după mediul de trai și sexe

		Anul 2000				Anul 2019			
		Populația urbană		Populația rurală		Populația urbană		Populația rurală	
		Bărbați	femei	bărbați	femei	bărbați	femei	bărbați	femei
Total	Mii	730,9	783,4	1013,7	1116,2	714,6	812,9	987,8	1027,4
	%	100	100	100	100	100	100	100	100
Sub vârsta aptă de muncă	Mii	177,4	169,2	301,2	290,2	113,3	104,9	193,8	184,0
	%	24,3	21,6	29,7	26,0	15,9	12,9	19,6	17,9
Vârsta aptă de muncă	Mii	498,8	493,0	598,3	589,9	514,7	508,1	681,6	594,4
	%	68,3	62,9	59,0	52,9	72,0	62,5	69,0	57,9
Peste vârsta aptă de muncă	Mii	54,6	121,2	114,0	236,3	86,6	199,9	112,4	249,0
	%	7,4	15,5	11,3	21,1	12,1	24,6	11,4	24,2

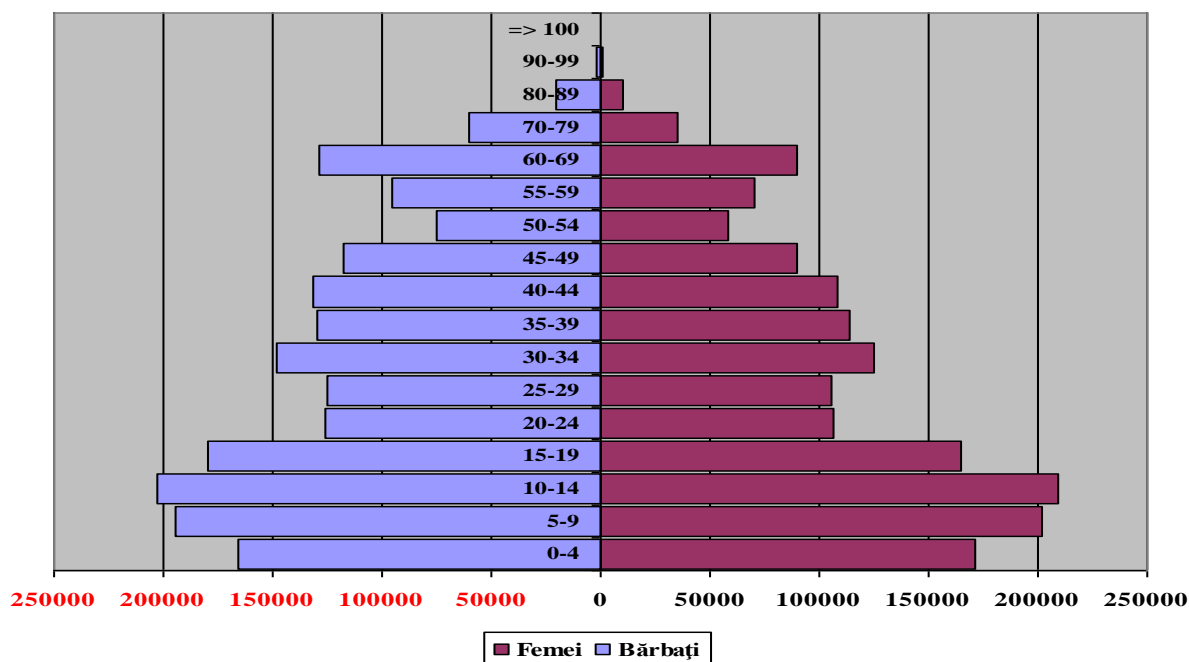
Sursa: statistica.md

Anume, acest studiu ne demonstrează gradul înalt de îmbătrânire al defertelor subpopulații. Dacă în studiile anterioare s-a dovedit gradul mai înalt de îmbătrânire a populației rurale (tabelul 5.9), apoi acest studiu ne demonstrează gradul înalt de îmbătrânire a populației feminine. În acest caz, se poate menționa că, în perioada studiată direcțiile de transformări sunt:

- creșterea semnificativă a efectivului și proporției populației după vârsta de pensie în cadrul tuturor subpopulațiilor. S-a înregistrat o creștere destul de mare a acestor grupe în cadrul populației urbane: la sexul masculin cu 4,7, iar la sexul feminin cu 9,1 puncte procentuale, când transformările acestei grupe în cadrul populației rurale sunt mai modeste (1-3 puncte procentuale);
- efectivul mare și proporția foarte înaltă a populației feminine în cadre populației de vârsta de pensionare atât în cadrul populației urbane, cât și în cadrul populației rurale (peste 24 %).

Un element și un instrumentariu important în studierea structurii pe vârstă și sex a populației este piramida vârstelor, obiectiv tratată în mai multe studii [6, p. 44 – 46]. În studiul

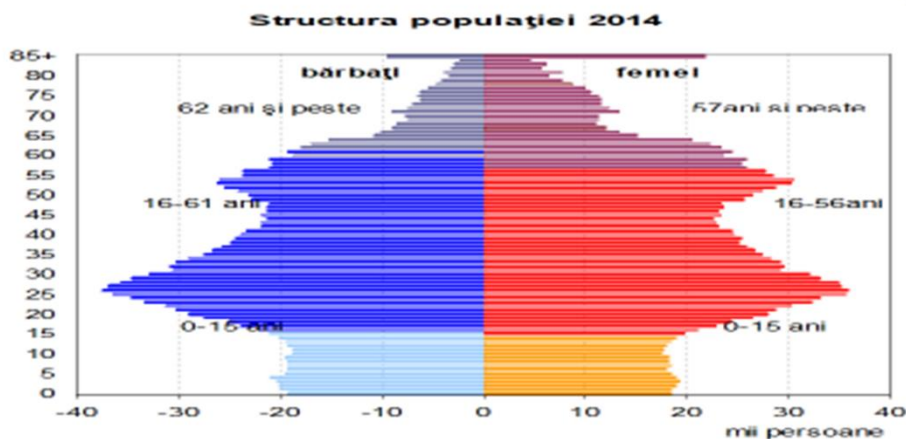
actual dorim doar să subliniem importanța discriptivă și analitică a acestui instrumentariu în studiile demografice. După cum ne relatează acad. V. Trebici, „piramida vârstelor arată proporțiile (efectivele) populației pe vârstă și sex, oglindind astfel „istoria,, unei populații. Cu ajutorul ei se pot aprecia efectele unor fenomene demografice (natalitatea, mortalitatea), politice (război), sociale (foame, epidemii)” [12, p. 135 – 138]. Instrumentariul elaborat în 1870, de statisticianul american Francis Walker, numit ca piramida vârstelor a găsit o utilizare largă în studierea diferitelor fenomene demografice și sociale din cadrul unei populații mult mai târziu (începutul secolului XX-lea). După forma acestei figuri, se poate de evidenția evoluția diferitelor fenomene demografice. Baza piramidei mărturisește despre rata înaltă a natalității. Variațiile mărimii segmentelor orizontale (anuale sau cincinale) ne dovedește despre prezența unor evenimente (fenomene) pe parcursul evoluției generațiilor. Creșterea segmentelor din vârful piramidei dovedește despre evoluția speranței de viață a populației.

Figura 5.1 Structura populației (1989)

Făcând o privire generală asupra configurației figura 5.1 și 5.2, care reflectă structura populației în anul 1989 și 2014, se observă transformări esențiale, în mărimea segmentelor, care reflectă numărul populației anumitei generații în anul corespunzător. Cele mai evidențiate schimbări sunt micșorarea segmentelor care reprezintă baza figurilor. Aceasta înseamnă micșorarea efectivului numeric al fiecărei generații ca consecință a diminuirii semnificative a natalității populației în perioada 1989 și 2014, În același timp, se deosebesc mult mărimea segmentelor care reflectă efectivul populației în vârsta de peste 60 de ani ca consecință a evoluției (creșterii) ratei speranței de viață la naștere și a deplasării de vârstă a populației

Notă: elaborat de cerc.șt.N.Cesnoavea în baza datelor BNS, www.statistica.md

Figura 5. 2 Structura populației (2014)

Piramida de vârstă se poate de construit atât pentru întreaga populația statului, pentru sexul masculin și feminin, cât și pentru diferite subpopulații (populația urbană sau rurală), pentru populația diferitor unități administrative (orașe, raioane). În funcție de necesitate, piramida vârstelor poate fi construită pentru a reflecta structura pe vârstă pentru fiecare vârstă de un an, sau pentru grupe de vârstă (cincinale). Prioritatea este că pot fi utilizate, pentru construcția ei atât date statistice absolute, cât și date statistice relative (% , ‰). Ca exemplu, vom prezenta o succintă analiză a piramidei de vârstă a populației Republicii Moldova pentru anul 1989 (figura 5. 1) în date absolute pe grupe de vârstă de cinci ani și piramida structurii populației anului 2014 și 2020 în date absolute pentru fiecare vârstă de un an (fig. 5. 2 și 5. 3).

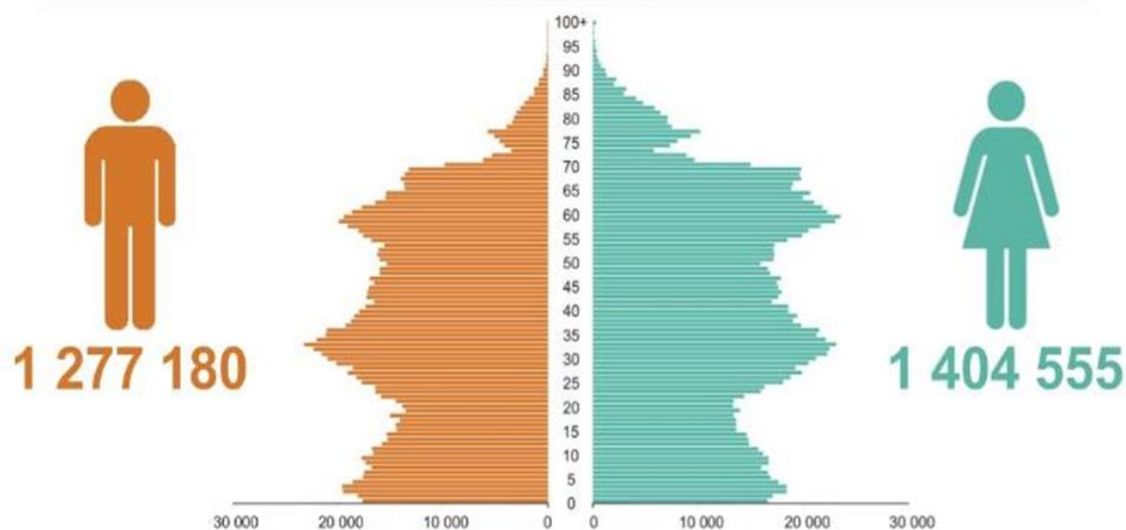
Comparând vizual aceste figuri, se pot observa următoarele particularități și transformări în structura de vârstă a populației statului pe parcurs de aproape jumătate de secol. Primele elemente, ce atrag atenția sunt mai multe transformări semnificative:

- micșorarea mare a bazei piramidei, ce reflectă numărul populației tinere (0 - 14 ani), ca rezultat al micșorării natalității populației. Astfel, dacă, la sfârșitul anilor 80, în vârsta 0 - 14 ani fiecare generație era alcătuită din 25 - 30 mii de persoane, (pentru sexul masculin și pentru sexul feminin), apoi în anul 2014, numărul generațiilor era numai până la 20 mii persoane, apoi, în anul 2020 aceste generații la sexul feminin era în limitele de 15 mii persoane, la sexul masculin 16 - 18 demii persoane, deci, se urmărește o micșorare sensibilă a segmentelor fiecărei vârste;

- creșterea segmentelor, care reflectă numărul populației, care depășește 60 și 70 de ani. Bineînțeles, în această evoluție un rol însemnat îl ocupă creșterea speranței de viață a populației. Însă, rolul principal revine deplasării de vârstă a populației, adică, la această vârstă ajung generațiile numeroase a anilor postbelici. Astfel, în prima figură (anul 1989), efectivul generațiilor de 60 - 64 de ani la bărbați era mai mică de 10 mii de persoane, iar la sexul feminin puțin peste 10 mii persoane. În anul 2014, aceste segmente (a generațiilor între 60 - 64 de ani) erau la bărbați în limita de 17 - 18 mii de persoane, iar la sexul feminin mult peste 20 mii de persoane. Deci, efectivul acestor generații în această perioadă (1989 - 2014) aproape că s-a dublat. În figura 5.3, care reflectă structura populației în anul 2020 efectivul acestor generații sînt numeric mult mai mari;

PIRAMIDA POPULAȚIEI CU REȘEDINȚĂ OBIȘNUITĂ

01.01.2019*

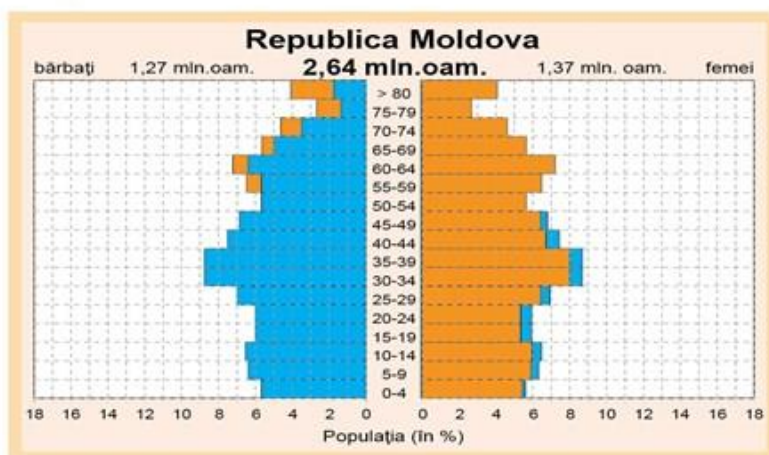

Figura 5.3 Piramida populației cu reședință obișnuită

- al treilea moment este creșterea semnificativă a segmentelor care reflectă efectivul populației în vârstă de peste 70 de ani. Dacă, în anul 1989 aceste segmente arăta un efectiv al populației din generațiile date de 3 - 4 mii de persoane (pentru bărbați și pentru femei), apoi în anul 2014, efectivul lor la bărbați se apropie de 10 mii de persoane, iar la femei se apropie de 20 de mii persoane;
- următoarea particularitate bine evidențiată este, diferențierea efectivelor populației masculine și feminine, în categoriile de vârstă de peste 60 de ani. Aceste segmente la sexul masculin sânt mult mai mici ca la sexul feminin. Aceasta este consecința creșterii mai intensă a ratei speranței de viață a sexului feminin și corespunzător creșterea gradului de îmbătrânire a populației feminine.

Asemnea diferențieri se pot de evidenția și în evoluția altor segmente (generații) pe parcursul perioadei de studiu, care reflectă particularitățile evoluției generațiilor între vârsta 20 - 60 de ani.

Populația cu reședința obișnuită pe sexe, la începutul anului, 2014-2020

Figura 5.4 Populația cu reședință obișnuită pe sexe la începutul anului, 2014-2020

§ 5.2. Îmbătrânirea populației și politica demografică în domeniu

Îmbătrânirea demografică este un eveniment inevitabil al societății umane. Ea este o etapă importantă a ciclului de viață a fiecărei persoane. Astăzi, sunt ca niciodată mai mulți bătrâni în lume. Dacă secolul XX este definit în esență demografică, secolul tranziției demografice, atunci secolul XXI - lea este definit secol al îmbătrânirii demografice. Unul din nouă persoane pe glob este în vârstă peste 60 de ani. Îmbătrânirea demografică rămâne cea mai profundă problemă și de perspectivă apropiată a lumii contemporane, în același rând și în Republica Moldova.

Vârsta mediană, în statele dezvoltate, s-a dublat în 50 de ani. Prognozele ONU pentru 50 de ani 2000 - 2050 a vârstei medii a populației Europei, sunt de creștere de la 37 de ani la 47 de ani. Fenomen ce dublează încă odată în plus cheltuielile de sănătate. Republica Moldova deține locul 14 în lume după gradul de îmbătrânire [1] și face parte din topul țărilor îmbătrânite. În următorii 30 - 40 de ani, pensionarii pot deveni cea mai mare pătură socială. Către 2050, după prognozele ONU fiecare a treia persoană în Republica Moldova va fi peste vârsta de 60 de ani.

Țările dezvoltate au devenit bogate înainte de a deveni îmbătrânite, pe când Republica Moldova a devenit îmbătrânită demografic înainte de a fi dezvoltată economic. Aceasta este una din diferențele distinctive ale evoluției acestui fenomen. Prezintă importanță utilizarea oportunităților în contextul ultimelor tendințe demografice ca suport al susținerii dezvoltării economice.

O populație tânără este, în mod evident, mult mai avantajoasă decât una îmbătrânită, atât din punct de vedere demografic, cât și socio-economic, ea asigurând potențialul unei reproduceri a populației și a forței de muncă. Populația tânără are un nivel mai ridicat de educație și este mai receptivă la inovațiile tehnice și schimbările rapide ale economiei și societății mai ales în perioadele de tranziție la economia de piață. Intrăm în etapa când dezvoltarea economică nu are un suport demografic. Geodemografic - îmbătrânirea este apreciată ca incapacitate demografică a periferiei în raport cu centrul, ce înglobează tot potențialul. Pur demografic, apare dezzechilibrul pe vârste, asimetrie gender și tensiune intergenerațională. Economic - este incapacitatea și reducerea potențialului de producere, presiune asupra populației active, ect.

Îmbătrânirea demografică are efecte politice, cei bătrâni, mai des, votează forțele politice ce fac promisiuni sociale largi, dar puțin motivate, manifestă credibilitate un timp îndelungat în raport cu forțele politice alese. Cu îmbătrânirea crește forța politică a bătrânilor, iar odată cu sporirea lor numerică se pot crea situații de explozii sociale. Iar decizia politică a populației active se reduce. Social - îmbătrânirea demografică naște segregare de la cursul vieții, izolaționism social, polarizarea societății. Îmbătrânirea modifică relațiile între generații, apar generațiile de bătrâni fără nepoți, se modifică aprecierile acestora. Prin prisma etnică - îmbătrânirea demografică face ca deciziile prin alegeri să nu aparțină păturilor etnice și sociale majoritare scindând potențialul de a avea dreptul la decizie, asistăm la o polarizare etnică. Etniile mici mai des se aliniază la păturile defavorizate politic măbind contraforța politică. Îmbătrânire accelerează competiția națiunilor, dar, concomitent, reduce din competențele economice, fizice și intelectuale ale acestora, chiar dacă aparent este viceversa.

Procesul de îmbătrânire va declanșa o nouă criză demografică definită drept „criza fizică” a populației fenomen ce va constitui o provocare secolul XXI-lea. Îmbătrânirea demografică reprezintă o tendință ce va înfățișa cadrul demografic de perspectivă, iar criza economică va determina noi modificări ale proceselor demografice. Ea suscită numeroase polemici în literatura de specialitate. În linii mari, discuțiile sunt purtate între două tabere. Una formată în majoritate din economiști și demografii, unde îmbătrânirea este abordată ca o problemă sau cel puțin ca o evoluție cu implicații grave ce ar trebui combătută, recurgând la soluții clasice de tipul creșterea speranței de viață, creșterea duratei vieții active, sporirea imigrației, ect. Cealaltă tabără formată, în general, din sociologi tratând îmbătrânirea demografică doar ca un proces de mutații sociale la care societățile afectate trebuie și pot să se adapteze, în așa manieră încât pot să maximalizeze

avantajele și să minimalizeze inconveniențele. După ei, îmbătrânirea nu se combate, ci se temperează, nu se neagă, ci se recunoaște. Structurile economice, sociale și politice trebuie să se acomodeze, adapteze și să urmeze sensul transformărilor demografice, care sunt, de fapt, o reacție la interdependențele multiple și complexe, între toate structurile fundamentale ale societăților moderne. [2].

Industrializarea în societățile occidentale a creat condiții pentru declanșarea îmbătrânirii demografice a populațiilor lor, iar urbanizarea discrepante geodemografice ale îmbătrânirii demografice. Acestea au determinat declanșarea unei probleme pur demografice care treptat a devenit o problemă economică și de organizare socială. Dar principala cauză primară atestată este trecerea la un nou tip de reproducere [3]. În asemenea condiții dezvoltarea economică este lipsită de suportul componentei demografice. Din punct de vedere îmbătrânirea demografică este identificată cu o etapă a vieții umane Viața de după pensionare este identificată ca „a doua viață” sau „viața târzie”.

Informația statistică și setul de indicatori sunt depășiți pentru a prezenta o stare de lucruri amplă analitică și decizii constructive. În setul de indicatori ai informației demografice a Biroului Național de Statistică lipsesc mai mulți indicatorul despre longevitatea sănătoasă a vieții. Nu putem să punem calitatea studiilor demografice, în prim plan, fără o abordare geodemografică a speranței de viață în plan național. Chiar dacă, avem un număr redus de populație precum și spațiu, diferențele persistă și ele urmează să fie studiate și motivate științific. Congresul al VI-lea consacrat Îmbătrânirii Globale și Generațiilor de la St. Gallen, Elveția, 24-28 septembrie, 2010 a conchis necesitatea elaborării unui set de indici și noțiuni noi demografice cu scopul de a detalia clar și larg procesul de îmbătrânire demografică în raport cu dimensiunea acestuia. Un rol în dezvoltarea analizei demografice și a percepției demografice revine statisticii naționale ce urmează să completeze și să dezvolte baza de date națională la acest compartiment. Fie că, o parte vor fi preluate de la statistica internațională, fie că ele vor fi elaborate la doleanța demografilor naționali sau a CNPD. Acest Congres Internațional a elaborat direcțiile principale ale cercetărilor naționale și rapoarte naționale de stare a populației îmbătrânite, pentru a evalua starea demografică, socială și fizică a categoriei date de populație și necesitățile sociale în acest context. Începe o nouă eră în evoluția procesului de îmbătrânire demografică – Era de „Hiperîmbătrânire demografică”¹. Statele dezvoltate (grupul celor 7) sunt, deja, în această etapă de evoluție a fenomenului dat, de unde și intenții de a mări în viitor, cenzul de pensionare.

Toate țările ce au depășit pragul de îmbătrânire de 12%² suferă schimbări esențiale în consumul de mărfuri, servicii, necesități economice. Tranziția demografică, dar și procesul de îmbătrânire demografică au determinat trecerea la o societate matură. [4]. Ciclul de viață s-a modificat esențial. Viața la etapa târzie sau viața la vârsta îmbătrânită devine mai pronunțată ca în trecut. Îmbătrânirea nu este o maladie și nu afectează prevalențele incapacității. Deci, avem oportunități, valori, dar cu aceasta apar și dileme, după cum denotă practicile mondiale.

O problemă ce s-a conturat în debaterile manifestărilor științifice o constituie conflictul generațiilor. Generațiile ce sunt de pe urma baby-bumului,³ vor contribui mai mult la sfera socială, dar vor avea posibilități sociale mai modeste odată cu intrarea în categoria de bărăni. Adițional vârsnicii creează o presiune asupra pieții muncii, micșorând șansa populației tinere apte de muncă. Îmbătrânirea trebuie abordată și prin prisma nivelului de ocupare a prepensionarilor în societățile moderne.

Pensia trebuie să înlocuiască salariul, dar nu să-l completeze. Pensia trebuie să fie în limite acceptabile și rezonabile ale vieții. În occident, fiecare al 4 - lea pensionar are și pensie și salariu, iar aceasta este o motivație a longevității mari. Pensionarea este un stres pentru această categorie de populație mai ales pentru cea masculină. De aici, survine și mortalitatea sporită a

¹ Hiperîmbătrânire demografică – ponderea celor peste limita de pensie este de 25% și mai mult.

² Conform scării Bojie-Garnier, statele care au 9-11% populație peste vârsta de 60 de ani sunt în curs de îmbătrânire cele care au atins 12 sunt considerate ca îmbătrânite, iar cele peste 16% ca profund îmbătrânite.

³ Băby-Boom – generații mari numerice născute după cel de-al doilea război mondial

bărbaților peste vârsta de 62 de ani. Bărbații cel mai greu se adaptează la viața de pensie. Aceasta este însoțită de reducerea autorității masculine în familie, asigurarea familiei de către bărbat. Atingerea vârstei de pensie nu coincide cu atingerea bătrâneții, care ar limita activitatea de muncă.

Îmbătrânirea demografică este cea mai de lungă durată - dilemă a cadrului demografic. Tendințele demografice negative se înscriu printre cele mai nefaste consecințe ale etapei de tranziție economică și demografică. Prognozele ONU confirmă că, aproape de anul 2050, îmbătrânirea demografică va motiva reducerea cu 20% la sută a populației țării. Aceleași surse atestă că, din 2010, în toate statele cu economie în tranziție cota populației îmbătrânite este de 15%, iar către 2050 va atinge 30-35% (în mai puțin de 50 de ani), în același timp rata de dependență mărindu-se la 50 %. Deci, cinci persoane, care vor lucra, vor întreține cinci persoane care nu vor produce. Îmbătrânirea demografică este principala cauză a reducerii PIB, ce poate atinge reduceri de 1,5% anual în cazul când 2 persoane întrețin un pensionar.

Cadrul național demografic constituie un domeniu deosebit de complex ca structură și divers ca efect al problemelor, pe care le poate genera în perspectivă. În plus, efectele problemelor sunt de perspectivă pe când cauzele acestora s-au declanșat în trecut sau în perioada recentă apreciat în dimensiuni demografice. Îmbătrânirea demografică este un proces a tendințelor largi demografice, de lungă durată, stabilite în condițiile moderne. Corespunzător s-ar putea motiva că îmbătrânirea demografică este aparent o povară, nu o binecuvântare. Ea modifică necesitățile de viață ale populației. Societatea moldovenească îmbătrânește mult prea rapid, iar adaptarea este mult prea fragilă.

Îmbătrânirea este o precondiție de a investi într-o societate care se vrea de succes și dezvoltată în perspectivă. Cea mai gravă, în opinia demografilor naționali, este îmbătrânirea accentuată a populației într-un timp record scurt pentru Republica Moldova, accentuarea în categoria vârsnicilor, a celor bătrâni - bătrâni, la care se racordează și situația economică precară a țării. Este confirmat deja, faptul că, odată cu atingerea speranței de viață de 70 de ani și mai mult a populației cheltuielile pentru sănătate se dublează, dintre care 50% din pensionari sunt dezavantajați fizic. Intrăm în etapa când demografia determină total procesul economic prin îmbătrânire. *Rata îmbătrânirii 14 - 16 % este apreciată drept stare avansată a fenomenului vizat iar rata de îmbătrânire de peste 16 % este apreciat ca critic de pe pozițiile continuității demografice, care fără forțări economice nu poate fi redresată. Către anul 2050 cota populației îmbătrânite în Republica Moldova va fi de peste 35 % din populația țării.*

Republica Moldova la momentul actual se află în faza secundă de îmbătrânire, iar procesul s-a transformat din îmbătrânire progresivă⁴ în îmbătrânire regresivă.⁵ Procesul îmbătrâniri direct influențază numărul și rata populației în vîrstă de pensie din societate (tab 5.1).

Caracteristic este faptul că, acest indicator în Republica Moldova crește destul de intens. În perioada 2005 - 2019 numărul populației de vîrstă pensionară a crescut de la 507,0 la 694,4 mii de persoane, sau cu 137 % (tabelul 5.10) Mult mai intens a crescut numărul acestei categorii de populație în rîndul sexului feminin. În aceeași perioadă numărul lor a crescut de la 336,4 la 476,7 mii de persoane, sau cu 142 %, în timp ce, în rîndul bărbaților creșterea a fost de la 170,6 la 217,7 mii de persoane sau cu 128 %.

---

⁴ **Îmbătrânire progresivă** – stare a populației când mortalitatea este compensată de natalitate și mărirea longevității vieții are loc continuu.

⁵ **Îmbătrânire regresivă** generațiile ce intră în circuitul demografic sunt numeric reduse în raport cu cele care depășesc vârsta de pensionare

Dinamica numărului populației în vîrstă de pensionare, 2005-2019

	2005		2010		2015		2019		2019 în % față de 2005
	mii	%	mii	%	mii	%	mii	%	
Femei în vîrstă de peste 57 de ani.	336,4	17,9	376,8	20,4	423,3	22,9	476,7	25,8	142
Bărbați în vîrstă de peste 62 de ani.	170,6	9,9	166,6	9,9	190,9	11,2	217,7	12,8	128
2019 Total populație de peste 57 și 62 de ani.	507,0	14,3	543,4	15,3	614,2	17,3	694,4	19,1	137

Sursa: statistica.md

Ponderea acestei grupe de populație crește destul de semnificativ. Astfel în anul 2005, pe total în țară, populația în vîrstă de pensie constituia 14,3 %, iar în anul 2019, 19,6 %. În rândul bărbaților, creșterea a fost mai modestă (de la 9,9 la 12,8 %), pe când în rândul sexului feminin creșterea a fost mai intensă - de la 17,9 la 25,8%. Se urmărește procesul inten de creștere a numărului pensionarilor în rândul sexului feminin. Dacă la sexul masculin rata populației în vîrstă de pensie a crescut cu 2,9 %, apoi la sexul feminin cu 7,9 % (de 2,7 ori mai înaltă).

Îmbătrânirea în etapa secundă este un proces ce va genera, în continuare, în masă, o nouă categorie de „pensionari orfani” (singuratici), de rînd cu pensionarii văduviți, determinat de creșterea speranței de viață. Îmbătrânirea în același rînd provoacă noi dimensiuni ale sărăciei. Ultimele date privind sărăcia, în Republica Moldova prezintă cifre de 29% din populație. Sărăcia este mai mare în familiile de pensionari ce atinge cota de 35 % din total. [5]. La fel, 42 % la sută sunt privați de accesul la serviciile sociale, 77 % nu au acces de a fi angajați în câmpul muncii sau sunt marginalizați, 43 % din pensionari nu își cunosc drepturile [6]. Deci, pensionarii sunt o categorie specifică socială în creștere, dar cu probleme multiple.

Sărăcia se identifică cu îmbătrânirea demografică, din simplul motiv că fiecare al patrulea cetățean în țară va exista din pensie, ce constituie doar 30-50% din coșul minim de consum pe țară. Procesul de îmbătrânire, în statele dezvoltate a început de la indicele PIB-ului pe cap de locuitor de la 10 mii dolari [7, p. 130], în Republica Moldova, PIB pe cap de locuitor fiind doar de 2 500 dolari (PPC) [8].

În anii 2005 - 2006, efectivul populației grupelor de vîrstă, care ajung la vîrstă de pensie sunt mult mai mari, decât efectivul populației grupelor de vîrstă noi născute, și aproape cu 40-50% mai mult decât de numărul persoanelor care ating vîrstă aptă de muncă. Deci, nu se asigură o compensare demografică în circuitul demografic al generațiilor, ceea ce cu certitudine se urmărește în informația (tabelul 5.11).

Tabelul 5. 11

Evoluția numerică a diferitor grupe devîrstă a populației (mii persoane)

Grupa de vîrstă	2001	2005	2010	2015	2019	2019 în% față de 2001
15-- 19	353,4	349,1	298,5	219,2	186,9	53
55--59	136,0	186,3	229,0	249,3	253,2	186
60--64	151,8	122,1	139,6	209,0	223,2	147
65 și peste	344,0	353,1	360,8	367,7	427,4	124

Sursa: statistica.md; Anuarul statistic al Republicii Moldova

În evoluția grupelor de vîrstă clar se urmărește (tabelul 5.11), că numărul persoanelor din grupa de vîrstă, care intră în clasa populației apte de muncă, se micșorează destul de semnificativ. În perioada studiată (2001 - 2019), această grupă de vîrstă (15-19 ani) numeric s-a micșorat de la 353,4 mii la 186,9 mii de persoane, sau cu 47%. Destul de evident s-a mărit numărul populației de vîrstă prepensionară (55 - 59 ani și 60 - 64 ani). Prima grupă de vîrstă (55-59 ani) s-a mărit de la 136,0 mii la 253,2 mii de persoane, sau cu 186%, la a doua grupă de

vârstă (60 - 64 ani), creșterea a fost mai modestă (de la 151,8 la 223,2 mii de persoane), sau cu 147%. Ceșterea destul de mare a fost caracteristică și grupelor de vârstă peste 65 de ani (cu 124 %).

În viitorul apropiat (10 - 15 ani), se poate presupune că grupa de vârstă 15-19 ani se va păstra valorile la același nivel, iar grupele de vârstă peste 55 de ani numeric se vor mări sub influența a doi factori:

- atingerea acestei vârste a grupelor de populație numeroase născute în anii 60 al secolului al XX-lea;
- creșterea treptată a speranței de viață a populației.

Așadar, atât numărul, cât și quantumul populației apte de muncă în totalul populației va începe să se diminueze. Ca rezultat, fenomenul îmbătrânirii populației capătă semnificații și de esență economică destul de accentuată în cadrul populației sub formă de presiune socială. Evoluția numerică a grupelor mari de vârstă (până la vârsta aptă de muncă, vârsta aptă de muncă și a populației de vârstă de pensie) analizată în § 5.1 (tabelul 5.8 -5.9) clar demonstrează micșorarea semnificativă a clasei grupelor de vârstă tânără (până la 16 ani), menținerea la rată comparativ înaltă a populației apte de muncă (în baza grupelor de vârstă numeroase născute în anii 50 - 60 ai secolului al XX-lea) și creșterea destul de intensă a clasei grupelor de vârstă de pensie.

Procesul de îmbătrânire este rapid în Republica Moldova, în comparație cu statele dezvoltate. Spre exemplu, Franței i-au fost necesari 80 de ani, Belgiei 70 de ani, Suediei 50 de ani pentru ca indicele de îmbătrânire demografică să evolueze de la 8 până la 12 %. În Republica Moldova ponderea numărului persoanelor vârsnice a evoluat de la 7,7 % (1959) până 12,6 (1989) în mai puțin de 30 de ani. Dar cel mai alarmant este faptul că, începând cu 2010–2015 limita de pensie au ajuns generațiile anilor 50, sunt numeroși, în raport cu generațiile actuale fiind aproape duble. Din aceasta, reiese că, cheltuielile la capitolul dat se vor mări minimum cu 50 %. Aceasta poartă denumire de așa-numita îmbătrânire verticală sau „îmbătrânirea de la vârful piramidei” în noțiuni demografice, ce va fi completată și de creșterea speranței de viață a populației, deja, îmbătrânite.

Îmbătrânirea orizontală este rezultat a reducerii natalității și sporului natural al populației și corespunzător urmată de reducerea numărului populației adulte. În acest caz, se poate să afirmăm că, avem, o îmbătrânire a populației prin baza piramidei, fenomen atestat ca de bază în evoluția procesului de îmbătrânire a populației Republicii Moldova. Totodată, conchidem că ambele fenomene, în perspectivă, vor continua să dezvolte procesul de îmbătrânire demografică. Dar o componentă, mai puțin simțită de nespecialiști, este că, se va accentua în structura demografică a populației mature cota populației de categoria maturi - bătrâni, ce este simțită la moment, dar presiunea se va accentua în următorul deceniu .

Cu certitudine se poate menționa o creștere semnificativă atât a numărului populației, cât și în ansamblu, pe toate grupele de peste 60 de ani (cu 131%), așa și creșterea mare a ponderii, aproape în toate grupele de vârstă a aceste clase de populație (în afară de grupa de vîrstă 70-74 de ani (tabelul 5.12)

Tabelul 5.1

Evoluția numerică a populației grupelor de vîrstă peste 60 de ani (mii persoane)

	2001	2005	2010	2015	2019	2019 în % față de 2001
60-64	151,8	133,3	139,6	209,0	223,4	147
65-69	127,2	129,5	115,0	121,5	176,6	139
70-74	105,8	98,1	102,4	94,0	92,2	91
75-79	67,9	74,6	73,4	75,0	72,0	107
80-84	27,0	36,7	45,4	45,1	48,0	178
80 +	15,6	16,6	24,6	32,1	58,1	244
Total	495,3	488,7	500,4	576,7	650,3	131

Sursa: Anuarul statistic al Republicii Moldova 2001-2019.

Micșorarea numerică a grupeii de vârstă 70 -74 de ani este determinată de mai mulți factori sociali și politici. Este generația născută la sfârșitul anilor 20 și începutul anilor 30 al secolului al XX-lea, grupa de populație, care a trecut prin toate perioadele de calvar din acest spațiu geografic (război, deportări, foamete, colectivizare), ce a influențat semnificativ asupra speranței de viață a acestor generații.

Creșterea numerică a populației din grupele de vârstă 60 - 64 și 65 - 69 de ani, este determinată de faptul că a ajuns la vârsta dată generațiile numeroase născute la sfârșitul anilor 40 și 50 al secolului trecut, generații, care numeric, erau circa 100 mii de copii. Creșterea numerică a populației din grupele de vârstă peste 75 de ani se datorează în primul rând creșterii speranței de viață a populației. Atrage atenția creșterea mare a numărului populației din grupa de vârstă de peste 80 de ani (178 și 244 %).

Pe măsura aprofundării îmbătrânirii demografice sporește gradul de risc pentru categoriile de vârsnici și, în acest caz, se pot menționa unele particularități:

- ponderea celor cu 80+ ani crește mai repede, decât a celor din grupa de 60+ ani;
- ponderea populației feminine este dominantă pe măsura creșterii speranței de viață;
- văduvia predomină pe măsura creșterii vârstei, dar este predominantă la femei și atinge 70-80% la vârsta de peste 70 ani;
- sărăcia crește pe măsura vârstei, din considerentul neindexării la timp a pensiilor;
- bătrânii rurali prezintă cea mai șubredă categorie de risc, datorită izolării sociale, migrației accentuate și abilităților fizice reduse de mișcare;
- „moartea tânără” – până la vârsta de 70 de ani, este un fenomen ce periclitează populația masculină.

Îmbătrânirea populației, în cadrul Republicii Moldova, prezintă deosebiri esențiale. Reducerea numărului populației și îmbătrânirea intensă, asociată cu un nivel înalt de mortalitate și, în special, supramortalitatea bărbaților în vârstă aptă de muncă, fluxurile migraționale interne și externe, influențează negativ asupra stabilității dezvoltării socio-economice la nivelul unităților economice și administrative. Situația ce s-a creat în raioane administrative privind resursele de muncă demonstrează faptul că micșorarea numerică a populației în perspectivă va fi un factor principal de limitare a producerii și dezvoltării infrastructurii socio-economice. Consecințele influenței neuniforme în perioada de tranziție a factorilor nefavorabili din teritoriile administrative ale țării au destabilizat cursul firesc al fenomenelor demografice. Din cauza depopulării mecanice, declanșate de emigrarea la muncă, s-a intensificat fenomenul îmbătrânirii populației, în special, în Zona de Nord.

În Republica Moldova rata îmbătrânirii populației constituie actualmente (2019) 18,4%, fiind în creștere constantă în decursul ultimilor 10 ani, indicatorul respectiv de 16% este depășit în toate unitățile administrative. Evaluat în profil teritorial, procesul îmbătrânirii demografice este mai evidențiat în mediul rural, înregistrându-se, uneori, diferențe semnificative între mediul urban și rural. Deși, în unele raioane, în perioada 2003 - 2009, nivelul natalității a crescut ușor, numărul populației a fost în descreștere din cauza menținerii nivelului mortalității. Pentru toate raioanele Zonei de Nord unde este observată tendința de depopulare de lungă durată. În mod efectiv, procesul de îmbătrânire demografică, fiind caracteristic pentru toate unitățile administrativ-teritoriale, a căpătat un caracter ireversibil.

În urma îmbătrânirii crește vârsta medie a populației. În total pe țară vârsta medie, în perioada 2011 - 2019, a crescut cu aproape 2 ani, constituind, în 2019, 38,7 ani. Se înregistrează un decalaj evident în vârsta medie a populației urbane (38,9 ani), și populației rurale (36,1 ani). Populația rurală are o vârstă medie mai mică cu 2,8 ani ca la populația urbană. Decalaj se înregistrează și în dependență de sexul populației.. În ansamblu pe țară vârsta medie a populației masculine este de 36,9 ani, la ce feminină 40,3 ani. Deci reiese că populația feminină se evidențiază cu un grad mai înalt de îmbătrânire, vârsta medie fiind cu 3,4 ani mai mare ca la populația masculină. Deosebiri în vârsta medie a populației feminine și masculine sunt înregistrate și în cadrul populației urbane și rurale. În cadrul populației urbane vârsta medie a populației masculine este de 38,0 de ani a celei feminine 41,4 ani. Deci, vârsta medie a populației feminine în mediul rural este cu 3,4 ani mai mare ca la

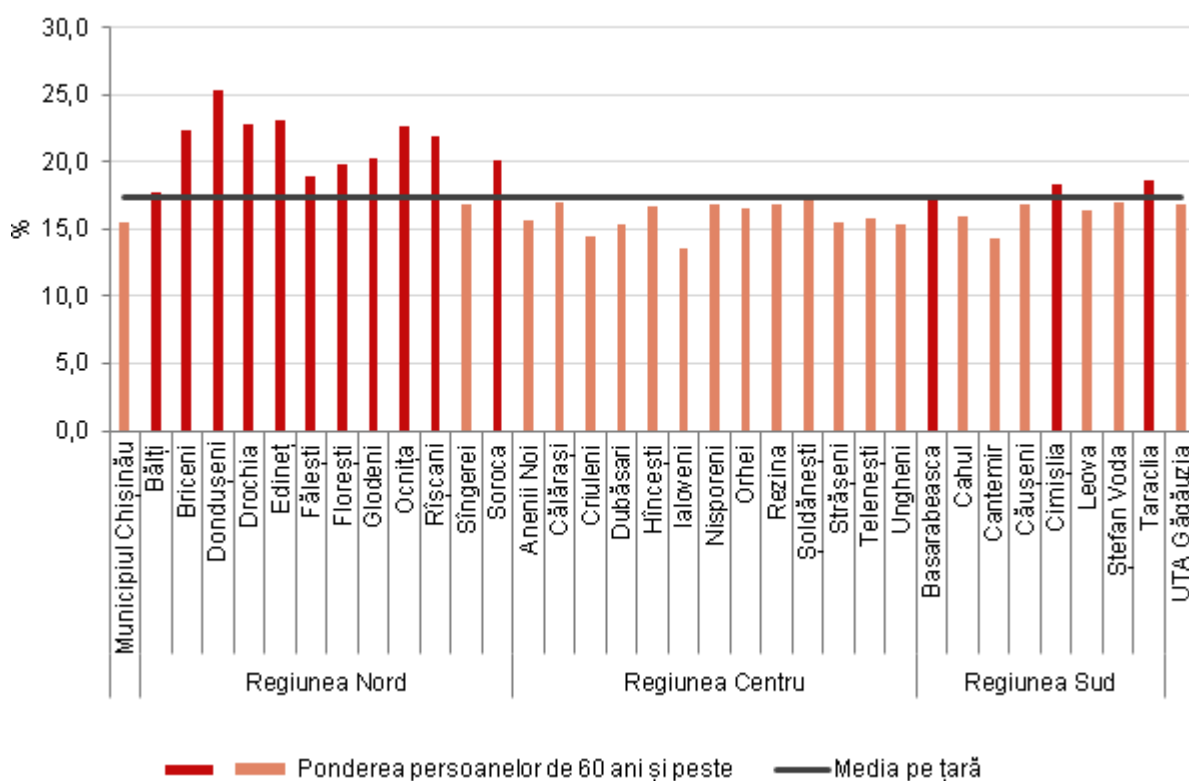

cea masculină. În mediul rural diferența vârstei medii la bărbați (36,1 ani) și la femei (39,4 ani), deci, o diferență de 3,3 ani. Vârsta medie cea mai mare este înregistrată la populația feminină în mediul urban (41,4 ani), cea mai mică la populația masculină din mediul rural (36,1 ani).

În aspect teritorial se poate de menționat că Regiunea de Dezvoltare Nord se evidențiază cu ce mai înaltă vârstă medie între Regiuni de Dezvoltare cu 38,5 ani.. Dintre raioane, mărime maximală (41,2 ani) a fost înregistrată în raionul Dondușeni. Puțin mai joasă, a fost atestată în raioanele Drochia și Fdineț (40,0 de ani). Cu o populație mai tânără ce caracterizază raioanele Ialoveni și Cantemir (34,0 și 34,2 ani).

Statistica privind nivelul și dinamica fenomenului îmbătrânirii populației înregistrează diferențe semnificative de unitățile administrative. Astfel, la 01.01.2019, ponderea populației vârstnice varia pe regiuni de dezvoltare de la 17,0% (RD Centru), până la 21,2% (RD Nord). Pe unități teritorial-administrative, rata de îmbătrânire (2019), variază de la 15,0%, în raionul Ialoveni, până la 25,0 % în raionul Dondușeni. (figura 5.5)

Figura 2. Ponderea persoanelor de 60 de ani și peste la RPL 2014, pe raioane

Figura. 5.5 Pondere apersoanelor de peste 60+ la Recensământul Populației din 2014, pe raioane

Sursa: statistica. md. Statistica teritorială 2020.

Trebuie să menționăm că, din categoria unităților administrativ-teritoriale cu o structură demografică relativ tânără, fac parte localitățile cu un grad înalt de dezvoltare economică, care, în ultimele decenii au primit o bună parte din migranți (fluxurile importante de persoane apte de muncă) venite din localitățile cu un nivel economic scăzut, preponderent din mediul rural. Două municipii: Chișinău și Bălți atrag populația tânără aptă de muncă, ceea ce le permite să mențină structura de vârstă a populației favorabilă, totodată, aceste două orșe (municipii) dețin cele mai reduse efective ale populației tinere de 0-14 ani.

Pornind de la tendințele actuale de îmbătrânire a populației și avansarea fenomenului, în profil teritorial, unitățile administrative, în conformitate cu clasificarea demografilor, sunt repartizate în următoarele grupe:

1. cu populație relativ tânără, vârstnicii constituind mai puțin de 16% în structura populației – Ialoveni, Cantemir, Criuleni;

2. cu ponderea de 16,1-18,0%. Această grupă este alcătuită din 9 unități (inclusiv orașul Chișinău, raionul Strășeni, Nisporeni și alt;
3. cu ponderea de 18,1-20,0%. Din această grupă fac parte 14 unități administrative, ca raioanele Călărași, Rezina, Șoldănești ș. A.;
4. cu ponderea de peste 20,1% ca raioanele Floresti, Drochia, Dondușeni și alt.

O altă problemă importantă, din perspectiva îmbătrânirii demografice a populației este evoluția indicatorului sarcinii demografice, ceea ce semnifică mărirea presiunii sociale asupra populației apte de muncă. În profil administrativ-teritorial, există diferențe semnificative ale sarcinii demografice, exprimată prin raportul de dependență pe vârste, care se calculează ca raport al numărului copiilor de 0 - 14 ani și cel al vârstnicilor de peste 60 de ani, la 100 de persoane în vârstă aptă de muncă (15 - 59 de ani). La nivelul țării, acest raport actual (2019) este de 51,9 persoane, cu diferențe semnificative pe regiuni de dezvoltare: Centru - 52,9; Nord - 58,2; Sud - 51,9 și UTA Găgăuzia - 55,1 persoane (tabelul 5.13). În majoritatea raioanelor din zona de Nord, în care îmbătrânirea populației indică ritmuri mai rapide, pe parcursul mai multor ani, numărul populației cu vârsta înaintată depășește numărul copiilor, ceea ce perpetuează declinul demografic.

Tabelul 5.13

Evoluția indicatorului sarcinii demografice pe Regiuni de Dezvoltare (numărul copiilor în vârstă de 0-14 ani și populația în vârstă de peste 60 de ani)

	2011	2015	2017	2019	2019 în % față de 2011
Total pe țară	44,6	47,5	49,6	51,9	116
Mun. Chișinău	34,0	40,3	41,3	43,4	124
Nord	52,2	54,8	55,9	58,2	112
Centru	45,2	49,2	50,3	52,3	117
Sud	45,1	48,6	49,6	51,9	115
UTA Gagauzia	44,2	50,6	52,0	55,1	125

Sursa: Statistica.md Statistica teritorială 2013, 2018, 2019.

Cum se observă din tabelul 56, evoluția indicatorului este destul de intensă. Într-o perioadă scurtă (2011-2019, indicatorul dat pe țară a crescut de la 44,6 la 51,9 persoane, sau cu 16%. Dacă în anul 2011, la fiecare 100 de persoane apte de muncă reveneau 44,6 persoane inapte de muncă (copii și pensionari), apoi în anul 2019, a crescut la 51,9 persoane, Diferențierele teritoriale în cadrul statului sunt destul de evidente. Cea mai favorabilă situație este în municipiul Chișinău. Chiar dacă, în această perioadă, indicatorul a crescut de la 34,9 la 43,4 persoane (cu 124%), în municipiul Chișinău la 100 persoane apte de muncă revin (2019) 43,4 persoane inapte de muncă, ceea ce este mult mai mic ca pe țară (51,9). Creșterea este caracteristică pentru toate regiunile de dezvoltare și unitățile administrative. Cea mai mare creștere sa înregistrat în UTA Gagauzia (125%) și municipiul Chișinău (124%), maximal în Regiunea de Dezvoltare Nord (ajungând la 58,2 persoane) și UTA Gagauzia (ajungând la 55,1 persoane).

Pe unități administrative, evoluția a înscris în aceleași limite și direcții. Indicatorul sarcinii demografice a crescut în toate unitățile administrative. Creșterea maximală s-a înregistrat în raioanele Regiunii de Dezvoltare Nord, unde valorile au crescut cu 6-8 unități (persoane). În consecință, în raioanele Briceni, Dondușeni, Drochia, Edineț Râșcani acest indicator a depășit limita de 60 de persoane inapte de muncă la 100 persoane apte de muncă (Dondușeni 66,3 persoane, Drochia 66,5 persoane). Cel mai mic indicator din regiune este înregistrat în municipiu, Bălți (49,8 persoane).

În Regiunea de Dezvoltare Centru, creșterea, este la fel, destul de înaltă (7-9 puncte). Însă pe unități administrative, rata indicatorului este mult mai mică față de raioanele RD Nodîrd. Cel mai mare indicator este înregistrat în raionul Șoldănești (57,3 persoane), Rezina (54,3 persoane), Călărași (54,2 persoane). Raioanele cu o structură de vârstă mai favorabilă a populației sunt Ialoveni (49,7 persoane) și (Nisporeni 50,2 persoane). În Regiunea de dezvoltare sud creșterea a fost cu 6-8 puncte. Cea mai favorabilă situație este în raionul Cahul (48,4 persoane și Cimișlia (50,0 persoane). În același timp, în raionul Ștefan Vodă s-a înregistrat un indicator destul de înalt (57,3 persoane inapte de muncă la 100 persoane apte de muncă.

Până în prezent, în pofida faptului că în decurs de peste două decenii efectivul populației Republicii Moldova se micșorează, numărul populației în vârstă aptă de muncă a început să se diminueze, evoluție determinată de faptul că în vârstă aptă de muncă intră generații puțin numeroase, ce s-au născut după anii 90 ai secolului trecut. Totodată, repartizarea populației în vârstă aptă de muncă în profil administrativ-teritorial, este neuniformă, populația tânără fiind concentrată în localitățile urbane, pe când în mediul rural, potențialul forței de muncă este îmbătrânit. Necesită să fie luat în considerație și faptul că reducerea populației apte de muncă poate fi foarte vertiginoasă, dacă vom lua în calcul nu doar influența scăderii nivelului natalității, ci și intensitatea fenomenelor migraționale ale populației tinere.

În contextul celor expuse, este evidentă concluzia că procesul de îmbătrânire este de mare intensitate. Acest fapt impune o atitudine responsabilă și plasează în prim-plan necesitatea de identificare a soluțiilor eficiente din partea organelor de decizie la nivel raional și municipal, având în vedere că îmbătrânirea demografică mărește perioada dintre viața activă și deces, care urmează a fi controlată și susținută de sistemele economice și sociale, dezvoltate, în teritoriul respectiv. Astfel, preocuparea pentru destinul persoanelor de toate vârstele trebuie să cuprindă tot mai accentuat grija față de persoanele mai mature pentru a asigura garanția unei îmbătrâniri active și în siguranță.

Dezechilibrul pe sexe a persoanelor de vârsta a treia va solicita efort pentru specializarea preponderent feminină a serviciilor sociale, medicale și psihosociale destinate acestui segment vulnerabil al populației.

Fenomenul de îmbătrânire demografică se va manifesta prin faptul că populația vârstnică în continuă creștere, va avea nevoie de sprijin tot mai substanțial din partea statului în general și al comunității și familiei, în particular. Instaurarea dezechilibrelor demografice va impune adaptarea sistemelor locale de profil social și economic, cultural, a producției de larg consum și a sistemului de comercializare la nevoile speciale ale populației cu un număr tot mai mare de persoane în etate. Creșterea ponderii și numărului populației din grupa de vârstă bătrâni- bătrâni va necesita o restructurare conceptuală radicală a protecției sociale a acestei categorii prin infrastructură, cadre de asistență socială și medici de familie. În plus, va fi necesară acomodarea sferei de asistență socială la cererea și necesitățile acestei categorii.

Un alt element ce ține de aspectul îmbătrânirii populației este evoluția speranței de viață (speranța de viață la naștere). Inevitabil în perioada ce urmează speranța de viață a populației în Republica Moldova va crește și va depăși 75 de ani. Iar aceasta, în expresie economică constă în cheltuieli pentru sfera socială. Creșterea speranței de viață cu un an, a populației va spori o creștere la plata pensiilor estimativ cu 300 mln lei anual în continuare. Chiar dacă avem disproporții spațiale la acest compartiment, ele sunt evidente nu numai pentru unitățile administrative, dar și zonal.

Îmbătrânirea se manifestă economic prin câștiguri, dar și venit redus al populației, timp de muncă mai mare, dar și productivitate redusă. Nevoile de consum depind de produsul curent al economiei. Populația îmbătrânită reprezintă stereotipul de productivitate mică la locul de muncă, scumpi la remunerare, puțin adaptabili și puțin rigizi. Dar concomitent cu acestea, un set de studii confirmă că performanțele intelectuale cresc. Îmbătrânirea reduce baza de impozitare, diminuează dimensiunea sistemului de pensionare, reduc salariile și activele financiare. [9]. Din punct de vedere economic apare concurența locurilor de muncă dintre tineri și bătrâni.

În condițiile moderne, când populația tânără este emancipată, grija față de populația bătrână se reduce, se diminuează și grija copiilor, atât din considerentul copiilor reduși ca număr în familie, cât și criza de timp pentru îngrijirea acestora. Detașarea copiilor de părinți sporește nesiguranța la vârsta înaintată. Iar, dacă luăm în considerație și gradul de înrolare mare a populației în migrațiune, de regulă a grupelor tinere, situația este cu totul una precară.

Îmbătrânirea creează premise vieții singuratice a vârstnicilor, sporește numărul de cupluri incomplete. Dezvoltarea economică modifică, slăbește demografic familia fiind mică și dispersată. În aceiași vreme, îmbătrânirea populației creează diferențe demografice, culturale, morale și de venituri între genuri. Ea este ceva mai problematică din punct de vedere economic și

social, pentru femei în vârstă, decât pentru bărbați în vârstă, mai ales în context național. Speranța de viață mai mare la femei cu 5-7 ani, creează riscul de a fi lipsite de venit prin supramortalitatea bărbaților ce au de regulă, pensii mai ridicate, iar cele ale femeilor reprezintă doar 60-80% din cele ale bărbaților. Emanciparea femeii este o latură benefică și sporește venitul taxabil, dar latura opusă este că nu sunt disponibile să aibă grijă acasă de copii și părinții lor. În procesul de îmbătrânire, femeile au o probabilitate redusă de recăsătorire sfârșind viața în văduvie, singurătate la limita extremă de subzistență. Numai 10-12 % din populația masculină peste 60 de ani locuiește în singurătate, în raport cu 30-35 % pentru populația feminină. [10].

Ideea de bază care reiese din toate aceste diferențe este că femeile sunt la limita extremă a sărăciei mai frecvent decât bărbații. Iar în țara, unde asistența publică este firavă, femeile o sfârșesc aproape completamente neprotejate. Și dacă luăm în considerație elementul că suntem o țară agrară, unde cea mai mare parte a populației îmbătrânite feminine rămâne în spațiile rurale cu pensii minime, situația este departe de a fi una normală în aprecieri de standarde europene de viață. Pe piața muncii, probabilitatea încadrării păturilor largi demografice îmbătrânite este minimă. La toate acestea, se mai adaugă obiceiurile și tradițiile (populația feminină este predominant preocupată la vârsta înaintată de lucrul casnic), care, în etapa modernă, sunt adeseori împotriva femeilor din motive de calificare redusă a brațelor de muncă.

La moment, soluționarea problemelor complexe ale populației vârstnice poate fi diminuată prin direcționarea fondurilor parțial de la populația tânără la cea vârstnică, doar în perioada de la finele tranziției demografice. Dar și aici, există divergențe. Costurile marginale de subzistență a copiilor sunt mai mici, decât pentru o persoană vârstnică în societate. Copiii au nevoie de creșe, școli, profesori, servicii medicale specifice vârstei, în timp ce bătrânii au nevoie de pensii, spitale, case pentru bătrâni, servicii de asistență medicală acomodată vârstei și îngrijire la domiciliu. Copii au susținere totală de la familie și parțial, de la stat, pe când bătrânii sunt deplin numai sub protecția statului și doar, parțial de familiile copiilor. În plus, la această etapă, ei sunt mult mai numeroși decât copiii.

Nu trebuie confundat procesul de îmbătrânire individuală cu cel demografic. În plus, ca consecință, condițiile de îmbătrânire a populației sunt diferite, sau modificat condițiile de trai și de muncă, au intervenit modificări în ciclul de viață. Populația intră întârziat în procesul de producere datorită creșterii perioadei de instruire. Implementarea sistemului liceal în anii 90 și a celui de masterat (ciclul doi) implementat este o motivare la acest subiect. Să nu negăm faptul că și baza de ani acumulați la pensie s-a redus, iar ciclul de viață s-a mărit ca ani. Îmbătrânirea demografică în ciclul de viață se identifică cu viața târzie, element pentru moment mai puțin caracteristic cadrului nostru național, din motivul longevității scurte, după perioada de pensionare, dar și a numărului redus al populației de această categorie.

Îmbătrânirea, inevitabil, trebuie corelată cu speranța de viață a populației. Persoana ce azi are 60 de ani poate fi comparată ca vârstă cu cea de 74- 80 de ani cu 200 ani în urmă, dar ca stare a sănătății și potențial fizic intelectual diferit în raport cu generațiile precedente. Omul prin respectarea modului sănătos de viață poate trăi 120 ani. De aici, reiese că, îmbătrânirea demografică necesită flexibilizarea cursului vieții. Speranța de viață, la sexul feminin a crescut în statele europene, din anul 1940 de la 45 ani până la 86 ani în anul 2000 (într-o perioadă de 80 de ani), iar către 2040, apreciază demografii va constitui 92-93 de ani. Din cele expuse, reiese că, într-o perioadă de 200 ani speranța de viață s-a dublat.

Progresarea procesului de îmbătrânire demografică necesită o revizuire a concepției tradiționale cu trei nivele ale ciclului de viață constituit din educație, activitatea de muncă și pensie. Viața de după pensie, viața târzie sau „bătrânețea activă” [11, p.45], este și trebuie să rămână un element indispensabil al cercetării ultimilor modificări demografice inclusiv societății noastre.

Vârsta de 60 de ani are semnificații multiple. Starea de sănătate, statutul generațiilor de 60 de ani este mult mai perfectă în prezent, decât în urmă cu 10-20 de ani. În anii 1750-1770, bărbații care sărbătoreau a 60-a aniversare constituiau numai 6-7%, în 1860-10% la începutul secolului XX 12%, în 1950 - 15%, în 1975 – 20%, iar în primul deceniu al secolului XXI peste

30%. Cercetările demografice denotă că 30-40% din pensionari nu se consideră bătrâni la atingerea acestei vârste.

Indivizii de la începutul secolului XXI nu pot fi apreciați la egal cu predecesorii acestora. Cadrul demografic s-a mișcat de la sistemul demografic tradițional, la sistemul demografic de tip nou. Esențialul este că tot mai mulți din fiecare generație succesivă trec de vârsta de 60 de ani și ca număr și ca generații. De aici, vârsta de 60 de ani devine o etapă a vieții și nu un final al ei, unde potențialul de activitate al acestei categorii de populație este consistent.

Pentru cadrul demografic național, îmbătrânirea are o presiune pur economică ce va manifesta energie negativă la păturile active economic de populație. Economia națională nu este în stare să suporte presiunea sistemului de pensionare în condițiile de criză economică. Evoluția demografică arată că actualmente numărul de pensionari constituie cifra de peste 700 mii de persoane. În plus, constatăm că 70% din generațiile anilor 50 vor atinge vârsta de pensionare în termeni deosebit de reduși.

Despre transformările semnificative ale numărului populației active și ocupate în economie, și evoluția numărului pensionerilor cert ne mărturisește informația statistică din tab. 5, în care stabil se urmărește diminuarea numărului populației active și ocupate. În perioada 2002 -2018, numărul populației active a scăzut de la 615 mii la 1291 mii locuitori, sau cu 25%, iar a populației ocupate de la 1505 mii la 1252 mii persoane, sau cu 20%. În aceeași vreme, numărul populației în vârstă de pensie a crescut de la 634,5 mii la 703,9 de mii persoane, sau cu peste 11% (cu toate că, începând cu anul 2018, a început un nou raud de majorare a cenzului de pensie). În esență creșterea vârstei de pensionare va aduce numai la micșorarea ritmurilor de creștere a numărului de populație în vârstă de pensie. Însă, intensificarea fenomenului de îmbătrânire va grăbi diminuarea numărului populației ocupate și active. Actual în perioada 2015 - 2018 numărul populației active și ocupate ușor crește atât în baza majorării vârstei de pensie cât și în baza generațiilor numeroase a anilor '60 și '70 ai secolului trecut, proces ce se va prelungi până în anii 2030 - 2035, după care, situația va deveni mai nefavorabilă datorită creșterii numărului generațiilor care ajung la vârsta de pensie.

Tabelul 5.14

Evoluția populației pe categorii

	2002	2005	2010	2015	2018	2018 în % față de 2002
Toată populația (mii loc.)	3617,7	3395,6	3563,7	3556,1	3547,5	98
Rensioneri (mii persoane)	634,5	618,3	627,2	690,2	703,9	111
Populația activă (mii pes.)	1615,0	1422,0	1235,0	1266,0	1291,0	80
Populația ocupată (mii pers.)	1505,0	1319,0	1143,0	1204,0	1252,0	83

Sursa: Anuarul statistic al Republicii Moldova 2005, 2010,2016, 2019

Conform datelor tabelului este evident că, crește presiunea economică asupra populației economic active prin sfera de impozitare a socialului. Adicional, țara va fi obligată de a asigura cu pensii minime și migrantii ilegali ce nu au avut o contribuție la sistemul social. Îmbătrânirea populației determină o creștere a presiunii pe care o exercită populația inactivă asupra populației active. În lipsa unei politici ferme de dezvoltare economică, de sporire a venitului național, îmbătrânirea demografică poate să frâneze creșterea nivelului de trai al populației [12].

Populația este consumatorul bunurilor produse. De unde și survine fenomenul că modificările structural-demografice vor determina structura consumului, îndeosebi a mărfurilor de larg consum, dar în egală măsură, și a serviciilor. Îmbătrânirea va spori cererea serviciilor de sănătate. Se va reduce cererea la serviciile de sănătate a populației tinere. Dacă raportăm costul de consum al unui matur ca 100%, apoi al copiilor, constituie de la 14-15% până la 50%, în funcție de vârstă, a adolescenților 89 - 90 %, iar al bătrânilor este apreciat între 80-120 % în funcție de vârstă.

Îmbătrânirea modifică structura de consum a populației. În structura de consum, va fi o cerere a obiectelor de utilizare îndelungată (televizoare frigiderect) Îmbătrânirea va modifica structura cerințelor față de imobil. Creșterea familiilor incomplete va determina o cerere pe piață a apartamentelor cu o cameră și, mai rar, două camere unde prioritate vor căpăta imobilele cu puține etaje. Dacă îmbătrânirea a periclitat structura familială integral, este inoportună construirea apartamentelor spațioase cu multiple camere. Criza imobiliară are la bază și o motivare demografică – îmbătrânirea. Este valoros ca serviciile să vină spre client din considerentul mobilității reduse.

Îmbătrânirea creează disproporții și dezechilibre demografice în interiorul generației și al cadrului demografic. Până în secolul XIX-lea nu au fost caracteristice aceste disparități populaționale. Demografia atestă că disparitățile gender au apărut odată cu accentuarea îmbătrânirii populației sau mai corect a apariției acesteia. Disparitățile gender sunt evidente în plan spațial, pentru R. Moldova. Contrastul este în raport cu centru - periferie. Profund, aceste disparități sunt manifestate în aria nordică a țării. Asimetrie gender este o motivare a îmbătrânirii treptate, a structurii de vârstă, intervenite în ultima etapă, diminuarea tinerilor de la 29,8% la 21,2% și sporirea populației vârsnice (65 de ani și peste) de la 6,3 % până la 7,7 %, este o confirmare a tendinței demografice stabilite

Asimetria de sex la vârsta înaintată creează premise asimetriei gender beneficiarilor de pensii, unde rata femeilor, din această categorie, este dominantă. Problemele asimetriei gender sunt de următorul conținut, în raport cu sistemul de pensionare:

- salariul mic al femeilor;
- stagiul de cotizare mai mic al femeilor;
- statutul social al femeii;

Diferențele în durata vieții la femei și bărbați, pun într-o situație dificilă financiară femeile în vârsta înaintată.

Componența pensionarilor sub aspect gender în Republica Moldova sunt determinate de diferențele speranței de viață, precum și de diferențele mari ale vârstei de ieșire la pensie stabilite. Acestea duc firesc la asimetrie gender profundă în componența pensionarilor. Până la vârsta de 62 ani dominarea este perfect feminină. La vârsta timpurie de pensionare 62 - 64 ani situația se schimbă brusc: ieșirea masivă a bărbaților la pensie reduce ponderea femeilor până la 60 - 61%. Însă în vârstele mai mari diferențele sporesc datorită ratei de mortalitate masculină și constituie 70% la sută.

Este puțin probabil ca o creștere a vârstei de pensie să schimbe esențial structura pensionarilor în aspect gender. În cazul în care, se va majora vârsta de pensie pentru femei (din contul duratei de viață mai lungă) aceasta va duce doar la o creștere a ponderii femeilor în categoria de pensionari. Iar dacă vârsta de pensionare va crește concomitent pentru bărbați și femei atunci structura pensionarilor sub aspect gender, poate deveni, în general, practic, stabilă. Totuși, tendința statelor UE este de echivalare a vârstei de pensie pentru bărbați și femei. Dar creșterea vârstei de pensionare reduce obligațiunile financiare neproportional ale statului față de pensionari, iar feminizarea pensionarilor contribuie la această reducere [13].

Procesul de îmbătrânire este atestat ca unul inert. Faptul că, în circuitul demografic vor intra nu numai generații mici numerice, dar și cu o capacitate reproductivă redusă va menține procesul dat profund, accentuat și de lungă durată pentru cadrul național demografic. Inerția este manifestată și de procesul migratoriu cu toate aspectele sale largi (a migrației legale dar și ilegale), fenomen ce nu poate fi negat în evoluția îmbătrânirii demografice. Îndeosebi, a migrației pe segmentul extern și a populației potențiale demografic.

Caracterul inert al procesului îl demonstrează evoluția pe grupe de state. Statele subdezvoltate îmbătrânesc în termeni de durată mult mai rapid. Marea Britanie în 150 de ani a atins pragul de îmbătrânire demografică, pe când Republica Moldova în 50 de ani. Coreia de Sud are cel mai înalt ritm de îmbătrânire și este de 4 ori mai mare decât cel al statelor dezvoltate, fiind atestată ca țara cu cele mai înalte tempouri. Numai în 19 ani a fost societate în curs de îmbătrânire, iar în 7 ani supraîmbătrânită. Durata de timp al societăți supraîmbătrânite până la

pragul de critic îmbătrânite este de două ori mai rapid. Cele relatate confirmă că, cea de-a doua etapă a fenomenului dat este mult mai rapidă și profundă în structura demografică și efectele ce le manifestă.

Pensiile statale rămân mici, ele constituie, în majoritatea statelor din regiune 65-85 % din salariul mediu pe economie. În Republica Moldova media pensiei nu atinge nici 50 % din salariul mediu. În 2007, pensia de stat a constituit aproximativ 29 % din salariul mediu, actualmente după recalculările din anii 2019 - 2021 sa majorat semnificativ. Arareori pensiile sunt indexate în același ritm cu inflația (dar ca regulă cu întârziere), așa încât pensionarii rămân neprotejați în primul rând pensionarii din mediul rural care au o pensie mult mai mică decât minimul de subsistență.

Pensia uniformă, în funcție de vechimea de vârstă oferă majorității vârstnicilor o asigurare a venitului minim. Deoarece este proporțională cu numărul total al anilor de muncă, evită problema lucrătorilor care nu se califică niciodată pentru prestație din cauza perioadei de eligibilitate care este prea lungă și a lucrătorilor care se sustrag de la plata contribuțiilor trecând pe piața neoficială a muncii, dar care tot au dreptul la pensii mari sau decente.

În spectrul de pensii, se evidențiază promovarea polarizată de către stat a „pensionării de elită” și a „pensionării simple”, ce constituie un element evident discriminatoriu. Este un element al discriminării, dacă luăm în raport numărul de ori, ce depășește pensia medie sau pensia minimă ce nu poate încăpea nici într-o limită rezonabilă a dezvoltării sociale și a echității umane din simplul motiv că nu se încadrează pătruni largi de pensionari. Diferența dintre pensia medie pe țară și pensia maximă este foarte mare. Pensiile de invaliditate sunt și mai sumbre ca valoare decât pensia altor categorii de pensionari, iar în țară ponderea pensionarilor de invaliditate în structura pensionarilor este în creștere. De aceea o problemă importantă a sistemului de pensii este numărul și ponderea mare a pensionarilor de invaliditate. Actualmente circa 135 - 137 mii de persoane sau aproape 20 % din numărul pensionarilor sunt pensionari de invaliditate, Acest fapt lasă o amprentă grea asupra întregului sistem de pensii al statului.

Creșterea speranței de viață a populației determină faptul că multe persoane doresc să activeze și după împlinirea vârstei de pensii. Se consideră că în statele Uniunii Europene circa 50% din populația în vârstă de pensie muncesc. În statele Europei, acest indicator este diferit: ca exemplu, în Norvegia prelungesc activitatea circa 80%, Polonia 35 - 40, % pe când în Republica Moldova 25-27%. Studiile menționează că populația lucrează în Germania din aprecierile pensionarilor pentru că veniturile sunt mici, iar în Japonia și SUA din considerente și interese pur economice ale populației. Ocupația populației vârstnice este diferită în statele lumii pe parcursul vieții pensionare.

În Republica Moldova, conform studiilor socio-demografice, recent efectuate, 51% din pensionarii rămân antrenați nu mai mult de un an de zile, 20 % doi, trei ani. Constatăm faptul că, această categorie rămâne activă economic doar până la momentul când recepționează prima pensie, sau sunt în oformarea documentară a ei. Adeseori, fiind siliți fie de administrație, fie de instanțele create să cedeze locul de muncă. Nivelul de ocupare trebuie să sporească pe măsură ce generațiile, ce se vor pensiona, vor avea un nivel de educație mai înalt, iar aceasta este o nouă oportunitate.

Dar, deseori nu există nici stimulente pentru ca populația pensionară să activeze. În Estonia, cu cât ieși mai târziu din viața activă, pensia crește cu 0,9% pentru fiecare lună lucrată după vârsta de pensionare, pe când, în Slovacia, cu cât ieși mai devreme la pensie pierzi 0,5 % pentru fiecare lună de pensionare anticipată [14].

Pensionarii constituie o categorie conservativă de populație în raport cu recalificarea. Studiile arată că 71% s-au abținut de la o șansă de recalificare în raport cu intenția de deținere a unui loc de muncă. Dar 42% ar accepta un post de lucru complementar sau adițional. Iar 77 % au confirmat că doresc să lucreze doar din considerente economice.

Pensionarii rurali sunt o categorie epuizată fizic, cu o stare de sănătate deplorabilă dintre ei 65 % resping propunerea de a lucra în situația, dacă li s-ar propune un loc de muncă, mulți din ei (52 %) au menționat că nu sunt protejați de stat. Populația urbană fiind mai radicală în

aprecieri, chiar dacă pensiile sunt mai mari peste 68% au menționat că nu sunt protejați social și economic. Starea de sănătate rămâne una din cele mai deplorabile probleme. Doar 25 % din pensionari au menționat că au frecventat în perioada de pensie, un sanatoriu și 64 % au menționat că nu au fost niciodată la sanatoriu.

Calitatea vieții este unul din criteriile de bază ale aprecierilor sistemului socio-economic. Îmbătrânirea este durabilă, când fiecare membru al societății se simte bine. Pe măsura reducerii potențialului de viață dependența de sistem se accentuează. Persoanele în vârstă de 65 de ani sunt de trei ori mai dependente de spitalizare, 80 % au boli cronice, 50 % au două boli cronice. Vitalitatea și independența sunt două elemente ce denotă potențialul de viață al categoriei de pensionari bătrâni-bătrâni. Media pe zi a consumului unui pensionar este de 22,15 lei, dacă raportăm pensia medie lunară, sau 2 dolari pe zi. Acestea în standarde internaționale sunt apreciate ca elemente ale sărăciei extreme. Republica Moldova se află pe locul opt în CSI după mărimea pensiilor minime. Cea mai mare pensie minimă este în Estonia de 170 dolari dintre statele Ex-URSS, pozițional înaintea Republicii Moldova, fiind Azerbadjan cu 93 dolari, Ucraina 70 dolari, Federația Rusă 50 și Republica Moldova cu 45 dolari.

Bibliografia:

1. UNGUREANU, AL.; MUNTELE, I. *Geografia populației*. Iași, 2006, ISBN 973-670-189-0, 310 p.
2. TREBICI, V. *Populația Terrei*. București, 1991, ISBN 973-44-0061-4, 360 p.
3. МЕДКОВ В. М. *Демография. Учебник*. Москва, 2004, ISBN 5-16-001841-7, 570 стр.
4. *Народонаселение стран мира. Справочник*. Москва, 1984, 440 стр.
5. MUNTELE, I. ; UNGUREANU, AL. *Geografia populației*. Ediția a II-a, Iași, 2017. ISBN 978-973-670-567-0, 440 p.
6. *Evoluția demografică a Republicii Moldova*. Coord. MATEI, C.; HACHI, M. Chișinău, 2014, ISBN 978-9975-75-712-6, 210 p.
7. *Formarea populației Republicii Moldova*. Coordonator. MATEI, C.; SAINSUS, V. HACHI, M. Chișinău, 2017, ISBN 978-9975-75-883-3, 340 p.
8. ДОСТОЕВСКИЙ, М. *Преступление и наказание. Полное собрание сочинений*, 30 т. Т.6 1973.
9. РОССЕТ, Э. *Процесс старения населения. Перевод с польского*. Москва, 1968.
10. *Demoscope.ru № 883-884*.
11. *Anuarul statistic al Republicii . Moldova 2020*. Chișinău, 2020.
13. TREBICI, V. *Mica enciclopedie de demografie*. București, 1975.
14. *United Nation, Demographic. Yearbook*, 2006.
15. MIHAESCU, C. seria “ *Probleme Economice*”, vol. 10 „*Impactul îmbătrânirii demografice asupra ofertei potențiale de forța de muncă*”.2002.
16. LORAX, M. *Du viellissement demographique al “Integration des aqes; la revolution de la geritude”, în “Population” nr.6/1995*, Paris.
17. *Dignity for the frail old in a mature society Key-note speech by Dr. Non Bengt Westerberg, President of the Swedish Ked Gross former Minister of Sosial Affairs*, în Bergen , september 5,2010.
18. *Banca Mondială , 2006*
19. *Datele sondajului Help Age International, №8, februarie 2008*.
20. ВАЛЕНТЕИ , Д. И. *Демография. Современное состояние и перспективы развития*. Москва, 1997, 130. стр.
21. *Banca Mondială, 2008*.
22. *Demoscope.ru /2009/0401/print.php*.
23. ИОНЦЕВ В. А. *Экономика народонаселения*. Москва, МГУ, 2007.
24. *Problemele metodologice ale prognozei demografice*. Chișinău, 2002, Coordonator. MATEI, C.

25. *Sistemul de pensii al Republicii Moldova. Expertiza actuarială*, Chișinău, 2007. *Aspecte gender ale sistemului de pensionare al Republicii Moldova*, Chișinău, 2007.
26. “*Timpul*” 9 aprilie 2010.

Capitolul VI. CĂSĂTORIE ȘI DIVORT

§ 6.1. Particularitățile evoluției nupțialității și impactul demografic al acesteia

Trecerea populației prin diferite stadii matrimoniale, cum ar fi căsătoria, divorțul, văduvia, celibatul, concubinajul etc., a determinat diferențierea unei structuri demografice distincte – structura populației după starea *civilă*. Pentru analiza fenomenului demografic, căsătoria, în literatura de specialitate, se face referință la căsătoria propriu-zisă și/sau la nupțialitate, doi termeni cu o conotație diferită. Căsătoria este o uniune legalizată prin care două persoane sau mai mult de doi parteneri (în țările care recunosc poligamia) s-au decis să întemeieze o familie, să trăiască și să-și împartă veniturile și bunurile materiale în comun [1]. Statutul matrimonial al unei persoane, conform Dicționarului Enciclopedic Demografic, este apreciat ca „situația unei persoane în raport cu institutul familiei, determinată în corespundere cu tradițiile și normele juridice ale unei țări” [2, p. 76].

Căsătoria de obicei este, recunoscută de către stat, de către o autoritate religioasă, sau de către ambele autorități. În acest sens, se diferențiază *căsătoria civilă* și *religioasă*. În culturile ancorate mai puternic în religie, căsătoria religioasă e cea mai importantă (aceasta fiind însoțită de diferite ritualuri și elemente festive precum cununia, care se încheie în fața unui preot etc. și diferă după cultura sau poziția în ierarhia socială a celor doi parteneri), căsătoria civilă comportând un caracter mai mult formal și invers. Căsătoria civilă reprezintă conceptul legal de căsătorie ca instituție a codului civil, indiferent de apartenența religioasă, în conformitate cu legislația țării în care are loc.

Căsătoria într-o anumită perioadă de timp sau în cadrul unei populații, poartă denumire de *nupțialitate* [3]. Nupțialitatea, în cadrul unei populații, se determină prin numărul de căsătorii la 1000 de locuitori și se calculează, de regulă, pentru un an calendaristic. Toate aceste definiții certifică apartenența fiecărei persoane la o anumită categorie matrimonială, fapt ce dă temei studiilor direcționate către această structură demografică a populației.

Din punct de vedere metodologic, studiul stării civile a unei persoane e dificil de evaluat din mai multe considerente:

- acesta nu poate fi analizat cu aceeași precizie ca alte fenomene demografice, cum ar fi, natalitatea, mortalitatea. Persoanele căsătorite își pot legaliza relația prin căsătoria civilă sau religioasă, ori prin uniuni consensuale, care sunt greu de monitorizat;
- căsătoriile pot fi repetabile în viața unei persoane, de regulă, o atenție mai mare se acordă primei căsătorii, dar e cunoscut faptul că, în condițiile actuale, unele persoane, decursul vieții recurg la două și mai multe căsătorii;
- căsătoria a două persoane, ce aparțin unor subpopulații diferite, solicită studiul diferențiat al fenomenului pentru bărbați și femei [3, p.132].

Statistica oficială oferă un șir de date cu privire la statutul stării civile și anume: căsătorii pe grupe de vârstă, căsătorii după starea civilă a soților și căsătorii după numărul de ordine al căsătoriei, toate fiind prezentate și pe mediile de trai ale populației [4].

Starea civilă reprezintă una dintre structurile populației mai puțin studiată, dovadă fiind studiile limitate și o statistică incompletă. Datele, cu referire la stare civilă a populației, pot fi deduse atât din datele statisticii curente oferită de oficiile stării civile, datele obținute prin sondajele sociologice, dar cea mai detaliată informație despre statutul matrimonial al persoanelor poate obținută la recensămintele populației. Evoluția mariajului spre uniunile libere sau concubinaj poate fi un obstacol în înregistrarea corectă și exhaustivă a acestor evenimente demografice. În același timp, se poate afirma, că aceasta este una dintre cele mai relevante dintre structurile demografice ale populației, având atribute de sinteză cu celelalte structuri. Raportarea persoanelor la starea civilă ne oferă informații prețioase, la mai multe manifestări demografice, cum ar fi nupțialitatea, divorțialitatea, fertilitatea. Componenta populației după starea civilă este importantă și din punctul de vedere al raportării populației față de instituția familiei, gradul de emancipare sau conservare a valorilor tradiționale, în raport cu familia, putând fi luată în calcul

la prognozarea unor fenomene demografice, reprezentând, de fapt, statutul identitar al fiecărei persoane mature [5, p. 53].

Dintre informațiile, care pot fi deduse ca rezultat al analizei structurii matrimoniale a populației, se înscriu:

- informațiile generale referitoare la structura etnică – prin unele aspecte matrimoniale caracteristice anumitor etnii, cum ar fi: vârsta modală de încheiere a căsătoriei, incidența căsătoriilor legale, a uniunilor consensuale sau a altor categorii de mariaje, în cadrul unor comunități etnice, etc.;
- informațiile generale referitoare la structura confesională - știut fiind faptul că toate religiile militează în favoarea căsătoriei, iar gradul de ancorare în cadrul unor religii, precum și încrederea, pe care o are populația în Biserică, are tangență asupra caracteristicilor demografice, inclusiv cele ce țin de starea civilă;
- informațiile generale cu privire la structura populației, în funcție de nivelul de instruire (durata studiilor, având legătură directă cu vârsta de încheiere a căsătoriei și cu fertilitatea);
- informațiile cu privire la nivelul de dezvoltare economică; de regulă, creșterea nivelului bunăstării materiale determină o diminuare a numărului de copii în familie, acest fenomen fiind cunoscut în demografie sub denumirea de "paradox demografic", pe de altă parte, un nivel scăzut al dezvoltării economice determină diminuarea numărului de mariaje etc;
- informațiile generale de drept cu ecou în plan demografic, ce țin de dificultatea sau facilitatea obținerii divorțului, partajarea bunurilor după divorț etc. [6, p. 141].

Printre factorii care influențează starea civilă a populației se înscriu:

- *socio-demografici* exprimați prin, vârsta de încheiere a căsătoriei, caracterul mortalității diferențiate pe sexe și vârste;
- *juridici*, exprimați prin legislația cu privire la căsătorie și divorț, politicile adresate familiei;
- *socio-culturali* influențați de percepțiile culturale de natură etnică, confesională cu privire la familie;
- *migrația*;
- *psihologici*, exprimați prin gradul de emancipare a femeilor, specific societății occidentale, dar și statutul persoanelor căsătorite într-o societate sau alta, știut fiind faptul evoluțiile lumii contemporane în sensul liberalizării moravurilor și a normelor morale, fiind acceptate tot mai lejer formele alternative ale familiei [4, p.115].

Structura populației, după statutul matrimonial, se împarte în persoane *căsătorite*, *ne-căsătorite*, *văduve* și *divorțate*. În societatea modernă, factorii sociali, economici și culturali au determinat schimbări în comportamentul nupțial și sexual, determinând apariția unor noi tipuri de familii sau extinderea unor tipuri care anterior erau marginalizate. Astfel, statistica internațională diferențiază, în prezent, un al cincilea grup distinct al stării civile, cum ar fi *familia alternativă*, în care se înscriu concubinajul, celibatul, comunitate de familii și indivizi și familiile homosesuale (vezi p. 5.2). Acest grup nu este recunoscut în toate statele lumii și se clasează la căsătoriile neoficiale (neînregistrate juridic). Procentul de familii nucleare este în scădere, existând unele țări, în care mai mult de jumătate din populația adultă trăiește în alte forme matrimoniale, decât familia nucleară.

Cunoașterea structurii populației după starea civilă prezintă importanță atât teoretică, cât și practică. Aceasta ne permite o mai bună înțelegere a fenomenelor demografice, care au tangență cu starea civilă (natalitatea, fertilitatea, divorțialitatea), precum și indirectă (mortalitatea, speranța de viață la naștere), precum și în scopul elaborării unor programe economice, ce țin de spațiul locativ, consumul anumitor bunuri de uz casnic etc.

Structura populației după starea civilă mai este numită și *matrimonială*. Aceasta ne poate oferi informații complexe, atât din punct de vedere geografic, cât și din punct de vedere social, economic, precum și al evoluției mentalităților și comportamentului matrimonial al populației etc.

Cele mai ample date cu privire la statutul matrimonial al persoanelor sunt obținute la recensămintele populației (tabelul 6.1)

Statutul stării civile cuprinse în datele recensămintelor, în teritoriul actual al Republicii Moldova și în unele state ale lumii

Recensământul	Date incluse în fișa de recensământ
1959, 1970 (realizat în cadrul ex. U.R.S.S.)	- Căsătoriți - necăsătoriți
1979, 1989 (realizat în cadrul ex. U.R.S.S.)	- căsătoriți - necăsătoriți - văduvi - divorțați - separați
2004 (Recensământul populației)	- căsătoriți - necăsătoriți - văduvi - divorțați
2014 (Recensământul populației și al locuințelor)	- necăsătorit (tă);- căsătorit (tă);- văduv (ă);- divorțat (ă); - uniune consensuală
Alte categorii matrimoniale incluse în unele state ale lumii	Familii alternative/Uniuni consensuale: - concubinajul; - celibatul; - familiile monoparentale; - familii homosexuale; - comunitatea, etc.

Sursa: adaptat după datele recensămintelor organizate în teritoriul actual al R. Moldova

§ 6.2. Tranziția în evoluția căsătoriei și a divorțului

Familia, în societatea contemporană, a suferit transformări profunde, încât conceptul de familie a devenit tot mai ambiguu, acoperind modele diferite, care se deosebesc semnificativ de cele caracteristice generațiilor precedente. În decursul timpului, familia a fost cel mai favorabil mediu de păstrare și transmitere a tradițiilor și valorilor culturale și naționale, de la o generație la alta. Familia este considerată una dintre cele mai conservatoare segmente ale societății. Totodată, în ultimele decenii, aceasta a devenit tot mai sensibilă la transformările, care au loc într-o lume a globalizării, integrării economice, politice, sociale, culturale. Preocuparea pentru păstrarea integrității familiei nucleare se regăsește, practic, în toate programele, proiectele, strategiile de dezvoltare socială, economică și culturală ale statelor. Astfel, o analiză a indicatorilor principali ce atestă instituția familiei în Republica Moldova, spre exemplu, atestă o modificare a majorității indicatorilor, în sensul înrăutățirii indicatorilor favorabili familiei nucleare (tabelul 6.2).

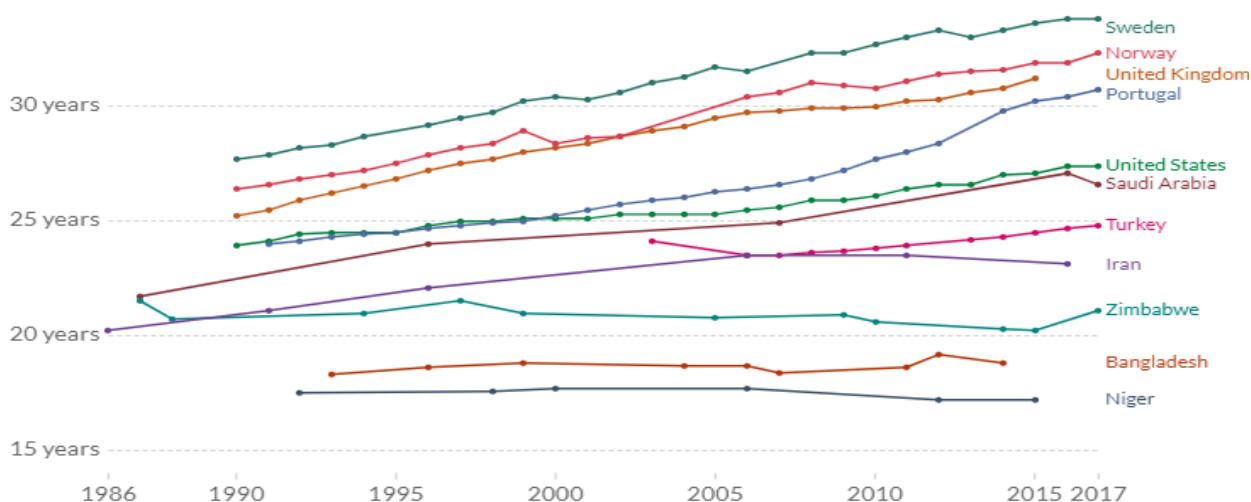
Tabelul 6.2

Tendențe în evoluția căsătoriei și divorțurilor în teritoriul actual al R. Moldova

Anii	Nr. de căsătorii	Nr. de divorțuri	Divorțuri raportate la căsătorii, %	Rata căsătoriei	Rata de divorț	Vârsta medie la căsătorie	
						femei	bărbați
2018	20 399	10 721	52,6	7,2	3,8	26	29
2013	24 449	10 775	44,1	6,9	3,0	24	27
2008	26 666	12 601	47,3	7,5	3,5	23	26
2003	24 685	14 672	59,4	7,0	4,0	22	25
1998	21 814	10 156	46,6	7,4	3,0	22	24
Media 1998-2018	23 602	11 765	49,8	7,2	3,5	23,4	26,2

Sursa: calculat și adaptat după [4,8]

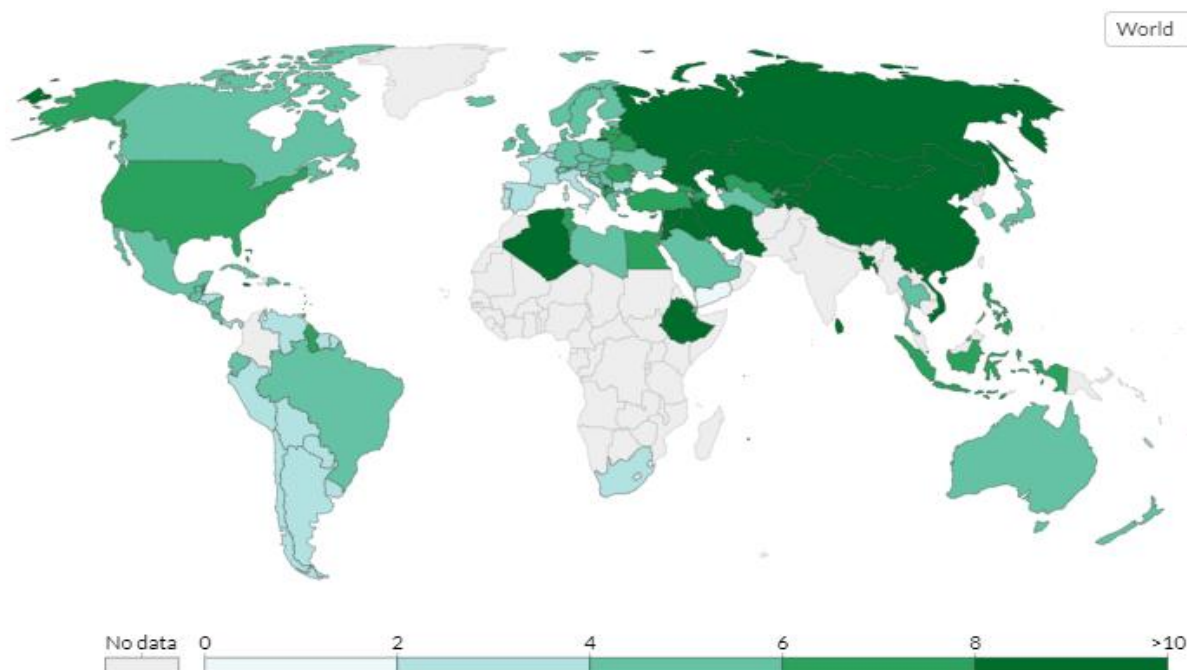
Analizând datele statisticii naționale și internaționale cu privire la situația matrimonială, în Republica Moldova, deducem o înrăutățire la toți indicatorii ce atestă familia nucleară și, corespunzător, evoluția proceselor demografice, care au tangență cu aceasta. Astfel, numărul căsătoriilor înregistrate este într-un declin constant. Dacă, în anul 1980, numărul de căsătorii încheiate în teritoriul actual al Republicii Moldova (inclusiv U.T.A. Nistreană) era de 46 083 de căsătorii, în 2018 numărul acestora a scăzut la 21 814, deci, o diminuare cu 25 686 (sau 44%), în timp ce divorțialitatea a fost în creștere. Circa 50% din numărul total al căsătoriilor se destramă sub influența unui șir de factori, printre care se înscriu: instabilitatea socio-economică, migrația, factori de ordin psihologici etc. În același timp, crește vârsta medie la căsătorie, acest fapt având o multitudine de consecințe de ordin demografic, socio-cultural etc. Vârsta modală la căsătorie atât la femei, cât și la bărbați, a fost într-o creștere permanentă, fiind în trend cu tendințele care au loc, în acest sens, în majoritatea statelor lumii (figura 6.1)

Figura 6.1. Dinamica vârstei modale de încheiere a căsătoriei la femei, în unele state ale lumii

Sursa: <https://ourworldindata.org/marriages-and-divorces> (accesat 24.12.2020)

În statele occidentale, vârsta modală a căsătoriei depășește 30 de ani atât la bărbați, cât și la femei, acesat fenomen având consecințe directe asupra fertilității, știut fiind scăderea ratei de fertilitate, odată cu vârsta, în special, la femeile de vârstă fertilă. În contextul actual al globalizării vieții sociale are loc o diminuare a ratei de căsătorie în aproape toate statele lumii (figura. 6.2).

Figura. 6.2 Căsătorii la 1000 de locuitori în lume, în anul 2018

Sursa: <https://ourworldindata.org/marriages-and-divorces> (accesat 24.12.2020)

În același timp, are loc o creștere a ponderii modelelor familiale alternative, în prezent se disting cel puțin cinci astfel de modele:

- Concubinajul;
- Celibatul;
- Familiile monoparentale;
- Familii homosexuale;
- Comunitatea.

Concubinajul este acea situație, în care un cuplu locuiește împreună fără să fie căsătorit – devenind cea mai răspândită formă de model familial alternativ. Datele recensămintelor și unele cercetări demografice au arătat că fenomenul coabitării a luat proporții mari în țările nordice, fiind în creștere în restul Europei.

Pentru un număr mare de cupluri, familia consensuală este o etapă tranzitorie în comportamentul nupțial. Mai multe studii arată că peste 50% din relațiile de concubinaj, după un anumit număr de ani ajung, să se căsătorească.

Celibatul reprezintă creșterea numărului de persoane care optează să trăiască singure. Argumentele în favoarea celibatului sunt următoarele:

- *celibatul* este folositor carierei profesionale, deoarece permite persoanei să se concentreze asupra muncii
- *celibatul* face posibil un număr mai mare de experiențe sexuale, permițând o totală libertate și autonomie
- *celibatarii* sufereau de izolare și singurătate, în condițiile în care majoritatea persoanelor de aceeași vârstă erau căsătoriți.

Pe plan demografic celibatul are consecințe negative: scăderea nupțialității, scăderea natalității, crearea unor dezechilibre demografice.

Familiile homosexuale. Chiar dacă acesta a fost mult timp un subiect tabu, în 2019, 30 de state ale lumii au recunoscut legalitatea cuplurilor homosexuale [9]. Mulți bărbați și femei homosexuale trăiesc, în prezent, în relații stabile; unii chiar s-au căsătorit formal, deși aceste ceremonii nu au relevanță în fața legii. Toleranța față de homosexualitate a fost însoțită de o tendință crescândă a tribunalelor de a acorda custodia copiilor unor mame care trăiau în relații

homosexuale. În plus, tehnicile de inseminare artificială acordă șansa femeilor și bărbaților de a putea avea copii fără relații heterosexuale.

Comunitatea. Criticile aduse la adresa familiei au determinat, în secolul al XIX-lea, apariția ideii că familia poate fi înlocuită cu forme comunitare de conviețuire. Cel mai important exemplu, contemporan, de viață comunitară, este *kibbutz*-ul, care reprezintă o comunitate de familii și de indivizi, care cooperează în vederea creșterii copiilor. În Israel, există peste 250 kibbutz-uri, care cuprind aproximativ 100 000 de membri. Fiecare kibbutz se comportă, ca și cum ar fi o singură familie, îngrijirea copiilor fiind considerată responsabilitatea întregii comunități.

Creșterea numărului de persoane, care optează pentru modele familiale alternative, se datorează fenomenelor și proceselor sociale obiective, care au antrenat modificări la nivelul structurii și funcției familiei:

- ✓ angajarea femeii în activități extrafamiliale;
- ✓ procesul de mobilitate teritorială;
- ✓ urbanizarea și modernizarea moravurilor;
- ✓ creșterea independenței economice a tinerilor;
- ✓ creșterea permisivității sociale la noile forme de comportament;
- ✓ efectul de contagiune, de însușire a unor modele comportamentale de la un grup la altul sau de la o societate la alta, etc.

Rata nupțialității, în Republica Moldova, ca și în statele limitrofe, are tendințe certe de micșorare, atât în ansamblu pe țară, cât și pe diferite unități administrativ-teritoriale. Astfel în anii 1980 - 2018, indicatorul dat a scăzut de la 11,5 la 5,8 ‰, sau aproape de 2 ori [12, p.38]. Diminuarea a fost foarte intensă în perioada 1980 -1995. În următoarea perioadă, indicatorul ușor s-a stabilizat, păstrând tendința de scădere lentă, dar stabilă în limitele a 6. Această tendință a fost înregistrată și în evoluția ratei nupțialității pe regiuni de dezvoltare ale R. Moldova, doar că valorile fiind mai modeste (tabelul 6.3).

Tabelul 6.3

Evoluția ratei nupțialității pe Regiuni de Dezvoltare, la 1000 locuitori

	2011	2015	2018	2018 în % față de 2011
Total pe țară	7,3	7,0	5,8	79
Mun. Chișinău	8.8	7,9	6,3	72
Nord	6,3	6,3	5,0	79
Centru	7,2	7,3	6,3	83
Sud	6,4	6,2	5,5	86
UTA Găgăuză	7,9	6,2	4,7	60

Sursa: <https://statbank.statistica.md/>

Diminuarea este caracteristică pentru toate regiunile de dezvoltare. În această perioadă, relativ scurtă de timp (2011 – 2018), în ansamblu pe țară, scăderea a fost de la 7,3 la 5,8‰, sau cu 21%. Pe unele regiuni de dezvoltare scăderea a fost mai accentuată. Astfel, în UTA Găgăuzia diminuarea a fost de la 7,9 la 4,7 ‰ sau cu 40%, iar în municipiul Chișinău de la 8,8 la 6,3 ‰ sau cu 28%. Cea mai mică scădere s-a înregistrat în Regiunile de Dezvoltare Centru și Sud cu 14% (tabelul 6.3). Evoluția ratei nupțialității pe unități administrative este diferită. Din 35 de unități administrativ-teritoriale doar în două raioane (Anenii Noi și Ocnița), indicatorul dat a înregistrat o creștere nesemnificativă (3-5%), în două raioane (Telenești și Stefan Vodă) valorile ratei de nupțialitate au rămas constante (5,8‰). Analiza datelor, sub aspect teritorial ne permit să evidențiem următoarele particularități:

- scăderea ratei nupțialității în municipiul Chișinău a fost cea mai înaltă printre unitățile teritoriale (22%);

- în R.D. Nord, diminuarea maximală s-a înregistrat în municipiul. Bălți (28%) și raioanele Sângerei și Râșcani (25%). O creștere substanțială a avut loc în raionul Ocnița (24%) și o scădere ușoară în raioanele Dondușeni, Fălești și Glodeni (10-11%);
- în R.D. Centru, o creștere ușoară se înregistrează în raioanele Dubăsari și Anenii Noi. Diminuarea naximală s-a înregistrat în raioanele Ungheni și Ialoveni (22-23%), fiind urmate de raioanele Strășeni și Orhei (18-19%). O rată mai mică, de scădere, s-a înregistrat în raioanele Hâncești, Criuleni și Șoldănești (14%);
- în R.D. Sud, indicatorul dat a rămas constant în raionul Ștefan-Vodă. Diminuarea maximală s-a înregistrat în raioanele Basarabeasca (27%) și Căușeni (22%), minimală în raioanele Cimișlia și Taraclia (8%).

§ 6.3. Particularitățile divorțialității

Divorțul reprezintă desfacerea, anularea căsătoriei, conform unei proceduri speciale, determinate de legislația țării (sau de o anumită religie). Divorțul nu este un act exact simetric celui de căsătorie, deoarece vizează nu doar destrămarea căsătoriei, ci și alte aspecte, precum partajul averii dobândite în perioada căsătoriei, atribuirea spre educație și creștere a copiilor minori etc. În comparație cu instituția căsătoriei, divorțul este o practică socială relativ recentă. Chiar și în statele, în care predomină religii cu un grad ridicat al conservatorismului, divorțul a fost acceptat cu mare dificultate și întârziere. Divorțurile pot constitui o statistică separată, din moment ce sunt declarate doar la tribunale, separat de nașteri, decese și căsătorii, care sunt înregistrate în registrele administrației locale [10].

În prezent, divorțul a devenit un fenomen relativ frecvent datorită a numeroși factori, care țin de contextul societății contemporane. Evenimentele demografice care dau conținut divorțialității pot fi repetabile în viața unei persoane. Mai ales în Occident, în rândul elitei economice, politice și culturale, se remarcă la aceeași persoană, uneori, mai multe căsătorii și divorțuri succesive. Studiile sociologice remarcă faptul că, de obicei, căsătoriile încheiate repede, la vârste fragede, (18-24 de ani), eșuează datorită *imaturității partenerilor*. O altă cauză frecventă a divorțului o reprezintă agresiunea și violența domestică din partea soțului, care sub influența băuturilor alcoolice își terorizează soția și copii. În majoritatea țărilor occidentale violența domestică cade sub incidența legilor penale. O altă cauză a divorțialității rezidă în dificultățile materiale, financiare, cu care se confruntă numeroase familii din statele lumii.

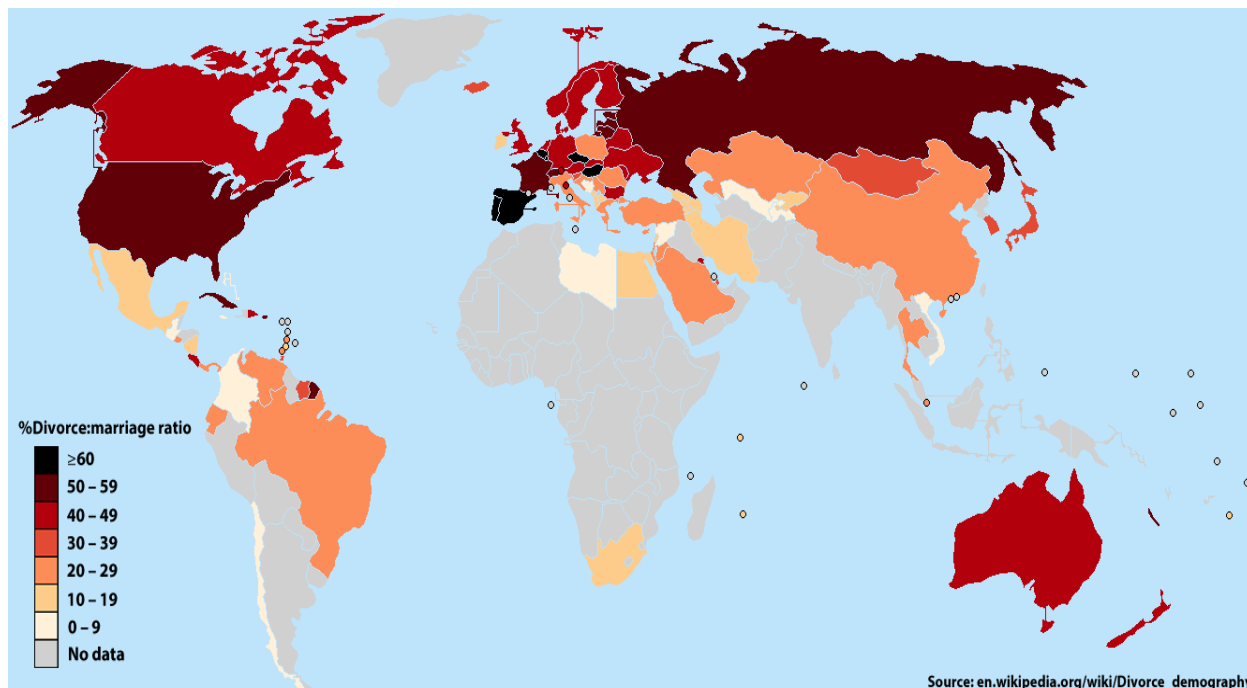
Emanciparea feminină, independența financiară a femeii, în raport cu bărbații, a determinat creșterea ratei de divorțialitate inițiate de femei. Democratizarea și liberalizarea vieții sociale au condus la creșterea ratei de divorțialitate, pe fundalul scăderii influenței religiei asupra familiei, dar și a „facilității legislației” în materie de divorț, normele și obiceiurile tradiționale nu mai presează ca altădată, toate împreună conducând la destrămarea familiei mult mai leger ca în trecut. Uneori, divergențele religioase, contribuie la destrămarea familiei datorită conflictelor, care apar din acest motiv sau a diferențelor culturale ale soților, în contextul actual al internaționalizării mariajelor. Divorțul, ca fenomen, este supus analizei multidisciplinare: sociologie, juridică, etnologie, antropologie, geografie etc. Geografii încearcă să coreleze fenomenul socio-demografic al divorțialității cu comportamentul matrimonial în spațiu (figura 6.3)

Tendențele în evoluția fenomenului de căsătorie și divorț, care se manifestă în prezent comportă un caracter diametral opus: numărul căsătoriilor în majoritatea statelor lumii înregistrează o tendință de scădere, pe când numărul și rata divorțialității sunt în creștere.

Divorțul este un fenomen socio-demografic cu profunde implicații sociale, dar și economice, majoritatea având o rezonanță negativă pentru membrii cuplului destrămat, familiile lărgite ale acestora, dar în special, al copiilor lor. În Republica Moldova, divorțialitatea a avut aceleași tendințe de creștere, ca și în majoritatea statelor europene. În intervalul 2000-2018, numărul divorțurilor a oscilat între valorile de 9 707 de divorțuri, în anul (2000), la numărul maximal de divorțuri – 14 918, înregistrate în (2004), numărul acestora având o ușoară tendință

de scădere în prezent , atingând valoare de 10 700, în anul 2018. În același interval de timp, circa 80% din numărul divorțurilor au avut loc, preponderent, în mediului urban, iar 20% în mediul rural, conservatismul rural al moravurilor, dar și ancorarea mai puternică în religie a populației rurale a influențat această evoluție. Analiza repartiției divorțialității pe vârste, evidențiază tendința actuală a generațiilor tinere cu vârsta de la 25 de ani la 34 de ani, de a divorța în proporție mai mare decât în alte grupe de vârstă.

Figura 6.3 Rata divorțialității în lume

Sursa: <https://ro.wikipedia.org/wiki/Divor%C8%9B>

O analiză a manifestării teritoriale a fenomenului de divorțialitate atestă o rată foarte înaltă a divorțialității în Europa de Vest, dar și în Federația Rusă, rata divorțialității aici depășind 50% din numărul total al căsătoriilor înregistrate, cauzele fiind analizate anterior. În unele state europene ancorate mai puternic în religia musulmană sau creștină ortodoxă și/sau catolică rata divorțialității e mult mai redusă. Astfel, în asemenea state, ca Polonia, Grecia, Irlanda, Bosnia și Herțegovina, ratele de divorț sunt de 2-5 ori mai mici, decât în statele cu politici ale „liberalizării și democratizării moravurilor” (figura 6.3, tabelul 6.4). După cum se poate observa din grupa de state selectate, cea mai înaltă rată a divorțialității s-a înregistrat în Federația Rusă, apoi urmată de R. Moldova și Ucraina (tabelul 6.4).

Tabelul 6.4

Căsătorii și divorțuri în unele state ale lumii

Statul	Numărul de căsătorii la 1000 de locuitori	Numărul de divorțuri la 1000 de locuitori	Divorțuri/căsătorii, %
1. SUA	6,5	2,9	45
2. Japonia	4,9	1,7	35
3. Franța	3,5	1,9	54
4. China	9,4	1,4	15
5. Suedia	5,0	2,5	50
6. Țările de Jos	3,7	2,0	49
7. România	7.4	1.6	22
8. Grecia	4.4	1.4	32

9. Polonia	5,1	1,7	33
10. F. Rusă	8,8	4,8	55
11. Ucraina	5,9	3,6	61
12. R. Moldova	7,5	3,9	52
13. Irlanda	4,6	0,7	15
14. UE 27	4,4	2,0	45

Sursa: adaptat după [4,8,11,]

Republica Moldova, după rata divortialității, ocupă o poziție destul de înaltă față de statele din Europa, fiind de 2,0 ori mai mare decât media în UE și de 2,4 ori mai înaltă decât în România. După mărimea ratei divortialității, din grupa statelor luate în calcul este depășită doar de Federația Rusă (cu 4,8%). Ca și în majoritatea statelor europene rata divortialității, în R. Moldova, are tendințe de creștere (tabelul 6.5). Creșterea ratei divortialității a început la sfârșitul anilor '70 ai secolului al XX-lea. În mediul urban, rata divortialității este mult mai mare decât în mediul rural. Dacă rata divortialității, în mediul rural, în prezent se înscrie în limitele 0,2-0,3%, apoi, în mediul urban, depășește în unii ani, 7,0% (tabelul 6.5). Cea mai înaltă rată de divortialitate a fost înregistrată în anii 2005, atât în mediul urban (7,3%), precum și în mediul rural (1,8%).

Tabelul 6.5

Evoluția numărului și ratei de divorțuri, după mediul de trai

Anii	Numărul de divorțuri (mii)			Rata divortialității (%)		
	Total	urban	rural	Total	urban	rural
1990	13,1	12,0	1,1	3,0	5,8	0,5
2000	9,7	6,7	3,0	2,7	4,4	1,4
2005	14,5	10,8	3,7	4,0	7,3	1,8
2010	11,5	10,2	1,3	3,2	6,9	0,6
2015	11,2	10,9	0,3	3,2	7,2	0,1
2016	10,6	10,1	0,5	3,0	6,7	0,2
2017	9,3	8,9	0,4	2,6	5,9	0,2
2018	10,7	10,3	0,4	3,0	6,8	0,2

Sursa: Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2019, Chișinău, 2019, p. 43-44.

Tendința evoluției și decalajului în valorile ratei divortialității se păstrează și pe Regiuni de Dezvoltare și unități administrative. Cea mai înaltă rată a divortialității stabile se înregistrează în municipiul Chișinău (tabelul 6.6).

Tabelul 6.6

Evoluția numărului și ratei divortialității pe regiuni de dezvoltare

	Numărul de divorțuri (în mii)			Rata divortialității (în %)		
	2011	2015	2018	2011	2015	2018
Total pe țară	11,1	11,2	10,7	3,1	3,2	3,0
Municipiul Chișinău	2,7	2,9	2,7	3,5	3,5	3,2
R.D. Nord	2,9	2,9	2,8	2,9	2,9	2,9
R.D. Centru	3,1	3,4	3,4	3,0	3,2	3,3
R.D. Sud	1,5	1,6	1,5	2,9	2,9	2,8
UTA Gagauzia	0,5	0,4	0,3	3,0	2,5	2,1

Sursa: <https://statbank.statistica.md/> Statistica Teritorială p. 37-38

Numărul de divorțuri pe regiuni de dezvoltare, în perioada studiată, se menține la valori stabile, doar în anii 2015-2018, se înregistrează o ușoară tendință de diminuare. Rata divortialității, în toată această perioadă, s-a micșorat. Situația pe unități administrativ-teritoriale în ceea ce privește rata divortialității se păstrează la aceleași valori. În prezent, cele mai înalte valori ale ratei divortialității se înregistrează în:

- R.D. Nord – municipiul Bălți (3,5 %) și raionul Drochia (3,3 %);

- R.D. Centru - raionul Rezina (5,5 ‰) și Anenii Noi (5,4 ‰);
- R.D. Sud - raionul Căușeni (4,6 ‰) și Cimișlia (3,6 ‰).

Printre unitățile administrative cu cea mai mică rată a divorțialității, în anul 2018, se înscriu raioanele Glodeni și Sîngerei (2,3 ‰), Nisporeni, Leova și Cantemir (1,5 ‰), și Basarabeasca (0,8 ‰).

În concluzie: Analiza și compararea datelor cu privire la tendințele înregistrate în statele lumii, dar și în R. Moldova, cu privire la căsătorii și divorțuri, atestă o diversitate mare de forme și schimbări în instituția familiei în timp și spațiu. Chiar dacă majoritatea oamenilor intră în căsătorie măcar o dată în viață, căsătoriile, în prezent, sunt mult întârziate, în comparație cu generațiile precedente. În mai multe state ale lumii, femeile intră în raporturi de căsătorie la vârste departe de cea a fertilității maxime. Fenomenele, care se manifestă, în prezent, ca globalizarea culturală, internaționalizarea mariajelor, liberalizarea și democratizarea instituției familiei și-au pus amprenta asupra evoluției, de ansamblu, a fenomenului de căsătorie și divorț. Actualmente, tendințele principale, în comportamentul matrimonial, sunt îndreptate de la mariajul tradițional, spre uniunile libere sau concubinaj, această tendință creează dificultăți în înregistrarea corectă și exhaustivă a acestor evenimente demografice. Statele lumii sau populațiile ancorate mai puternic în religie rămân mai conservatoare la aceste schimbări, spre deosebire de statele mai „inovatoare” și libertine, în acest sens. În majoritatea statelor, lumii se înregistrează o tendință clară de creștere a divorțialității și a formelor alternative ale mariajului, ceea ce denotă un declin al stabilității familiei tradiționale și schimbări în instituția familiei, pentru un număr tot mai mare de populație căsătoria nu mai are rolul unui legământ pe viață. Studiile comportamentului matrimonial prezintă o importanță atât științifică, cât și practică, dat fiind consecințele socio-demografice și socio-economice, pe care le au asupra dezvoltării societăților contemporane.

§ 6.4. Familiile transnaționale – fenomen socio-geografic sau o eventuală modificare gender?

Ultimele două decenii lasă amprente profunde și multilaterale în cadrul demografic național. Multe din ele sunt latente, adeseori par a fi aparente, de scurtă durată, pentru anumite categorii de populație, generații și etape de evoluție demografică, dar, totuși, constatăm în urma studiilor și analizelor că ele sunt în dezvoltare și evoluție profundă.

Familia ca și orice instituție este periclitată de paradigma transnaționalizării, idee post-modernistă, modest cunoscută și elaborată metodologic, conceptual în sursele internaționale și naționale. Transnaționalismul accede tot mai multe familii în spațiul național, iar parentalismul transnațional este, adeseori, un fenomen tipic, în plus, a devenit „o modă”, un standard de viață pentru familiile naționale în reproducere și cele cu copii în etapa de pregătire de viață a acestora. Menționăm că migranții transnaționali sunt aceia, la care uniunile de familie nu se destramă, dar se reformează în baza relațiilor transfrontaliere în dimensiuni geografice mici sau mari.

Realitatea transnațională este aceea în care oamenii se pomenească într-o situație dublă, concomitent fiind și a „lor” și ca ceva „străin”, ca ceva „legitim” și ca ceva „nelegitim”, „familiar” și „nefamiliar” „săraci” și „bogați”. Migranții moldoveni, prin prisma familiei, trebuie revizuiți nu ca indivizi locali, dar ca „transmigranți” – persoane ce duc o viață dublă, care dezvoltă relații diverse transfrontaliere: familiale, economice, sociale, organizaționale, religioase sau politice.

Perspectiva transnațională oferă șansa abordării principale, nouă a cercetării migranților și a familiilor acestora. Familiile transnaționale și parentalismul transfrontalier este un fenomen nou social, dictat de realitatea economică națională, mobilitatea economică, globalizarea, urbanizarea, asociată și cu integrarea, restructurarea economică.

Transnaționalismul familial este o etapă de încercare a relațiilor familiare. Fenomenul dificil de a fi cunoscut atât de pe pozițiile experienței de viață a migranților, cât și identității lor. Maternitatea (paternitatea) transnațională este un fenomen care acționează în bază de îngrijiri și suport financiar, ce penetrează granițele naționale. Maternitatea transnațională a devenit un mod de viață, unde despărțirea de copii a impus o reconstrucție alternativă a maternității.

Stereotipurile gender s-au modificat. Stereotipurile tradiționale altoite din școală de la vârstă fragedă, când mama se preocupa de casă și gospodărie, iar tata era principalul susținător al familiei sunt în istorie, se asociază mai mult cu etapa sovietică. Familia este într-un proces lent de modernizare substanțială nu numai a relațiilor interne, dar și a instituției familiale, parentalismul, relațiilor conjugale, rolurilor partenereale.

În ultimii 20 de ani, s-au prefigurat relațiile familiare prin „grija la distanță” în raport cu familia, caracterul relațiilor de rudenie, a situației de familie, ect. Ca să accentuam, că și fenomenul de „familii la distanță” este tot unul destul de larg răspândit pentru societatea moldovenească. S-au modificat relațiile gender în familie, corelat cu participarea amplă a partenerilor în procesul de producere. Noțiunea de „cap al familiei” și-a pierdut din esență, importanță, iar concubinajul și copiii, din afara căsătoriei nu mai constituie o raritate în societatea moldovenească.

Tot mai mulți autori afirmă că migrația comportă mai mult un caracter de modificare a relațiilor gender de familie, ceea ce nu putem infirma nici în cazul familiilor naționale. În migrațiune în egală măsură sunt antrenați și bărbații și femeile, iar teritorial în spațiul geografic, activizarea de după anul 1990 este evidentă conform datelor recensământului 2004. Fenomenul, adeseori, este definit ca „feminizarea migrației de muncă”. Anume aceasta a știrbit din rolul capului de familie și a concepției de paternitate în general. Responsabilitatea mamei față de copii este un factor de generare a migrației, la care s-a adăugat și mobilitatea economică a acestora pe segmentul extern de migrațiune. „Feminizarea migrației” nu este însoțirea soțului de către soție în actul migratoriu, dar întărirea fenomenului de „femeie lucrătoare” prin plecarea la muncă. Sau la modă este plecarea la muncă, în egală măsură și femeile, ca și bărbații. Fenomen ce trebuie definit clar ca o sporire cantitativă a femeilor în actele migratorii cu destinație de muncă. Specificul feminizării migrației, în R. Moldova și spațiul ex-sovietic constă în faptul că la limita sărăciei s-au pomenit nu numai femeile lucrătoare din pătura de mijloc, dar și o parte a celor de calificare medie, slujbași din sectorul public. Fenomenul a luat startul la momentul reformelor de piață în economie. Feminizarea migrației este o reacție de răspuns la modificările intervenite pe piața globală a muncii.

La nivel de țară, în așa unități teritoriale, ca Dubăsari, Strășeni, Călărași avem o pondere considerabilă a populației feminine migrate în proporție de peste 50% la sută, în raport cu cea masculină, conform datelor recensământului 2014. Plecarea femeilor în migrațiune externă este o modificare nu numai demografică (care este cercetată modest), geografică, dar și socio-culturală. Faptul că, în migrațiune acced progresiv femeile este deja o particularitate a modernismului migrațional în Republica Moldova. Acest fenomen este susținut și de gradul sporit de educație, instruire a acestei categorii de populație. De aici, deducem că fenomenul transnaționalizării familiilor este unul de perspectivă în cercetare.

Trebuie să definim câteva tipuri de familii transnaționale la nivel național:

1. Maternitate transnațională sau „mamă la distanță” – statistica confirmă că, în migrațiune de cele mai deseori sunt antrenate persoanele feminine de vârstă reproductivă, care lasă familia „pentru binele copiilor”, îngrijirea, trai adecvat al acestora. Conchidem că anume responsabilitatea părintească impune femeile ca să accedă pe calea migrației sau într-o eventuală migrațiune pentru a asigura un viitor decent generației în creștere fie la etapa de școală a copiilor fie la etapa de universitate. Dar trebuie să menționăm că persistă și riscul de a-și pierde statutul de mamă sau soție. Adeseori migrația este simțită de către mamele migrante că jertfa este unica soluție pentru copiii acestora. Lipsa femeii din familie se soldează cu destrămarea relațiilor conjugale, deteriorarea acestora, știrbirea drepturilor materne și epuizare emoțională, ruperea relațiilor cu rudenia pe ambele dimensiuni, suspiciuni confuze.

2. Paternitate transnațională – situație reversă a rolurilor, în cazul dat, soțul este impus fie de lipsa totală sau temporară a locului de muncă, fie de remunerarea neadecvată, de cele mai deseori sau perspectiva creșterii ierarhice profesionale a susținătorului familiei în condițiile țării. Trebuie să stabilim clar, că ambele forme sunt mai iluzorii, jertfele nu întotdeauna aduc rezultatele scontate de capii familiilor.

Copilărie transnațională – copii migranților constituie un grup de risc, sunt persoane de interes pentru criminali, ușor influențabili, copii de migranți sunt copii cu bani, dar fără părinți alături, pentru ei studiile sunt mai mult o prioritate a prestigiului social, decât cale de obținere a studiilor de calitate. Migrația pentru copii este mai mult un fenomen retard, de degradare chiar dacă este adecvat economic. La moment, deja, avem o istorie fie și modestă, a fenomenului de migrațiune economică, dar s-a conturat ca tradiție moștenirea acestora din generația părinților în generația copiilor cu familii.

Există și un alt aspect al relațiilor de rudenie transnaționale mai puțin văzut, cum este legătura cu buneii o formă mai evoluată a transnaționalismului migrațional, fenomen ce devine în masă la nivel de țară, dar cu caracteristici diferite, la etapa incipientă cu deplasare regulată a părinților spre familiile din țară (copii/părinți), după care urmează o etapă revers – deplasarea bunicilor spre părinți și copiii acestora stabiliți, deja, în locurile noi de trai, sau stingerea acestor relații.

Bibliografia:

1. ZAMFIR, C.; VLĂSCĂNEANU, L. Coord. 1993. *Dicționar de Sociologie*, București: Ed. Babel.
2. *Демографический энциклопедический словарь*. – М., „Советская энциклопедия”, 1985.
3. MATEI, C. Coord. 2002. *Problemele metodologice ale prognozei demografice*. Chișinău: Ed. Evrica.
4. *Biroul Național de Statistică*
<https://statistica.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=479& }/https://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/20%20Populatia%20i20%20procesele%20demografice> (accesat 23.12,2020).
5. *Evoluția demografică a Republicii Moldova*. Monografie. Coord. MATEI, C.; HACHI, M. 2014, Chișinău: Ed. ASEM, 210 p.
6. DUMITRIU, R. *Depresiunea Neamțului: Studiu de geografie umană*. - Iași, 2007.
7. HACHI, M. *Structura stării civile a populației și evoluția ei*. În: *Materialele conferinței științifice cu participare internațională „Mediul și dezvoltarea durabilă”*, Ed. II-a (22 - 24 mai, 2014). Chișinău, 2015, 112-120 pp.
8. <https://ourworldindata.org/marriages-and-divorces>
9. <https://ourworldindata.org/grapher/year-when-homosexuality-become-legal?stackMode=absolute&time=latest&country=&region=World>.
10. ROTARIU, T. *Studii demografice*. Iași: Polirom, 2010.
11. [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage and divorce statistics#Further Eurostat information, 2016](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics#Further_Eurostat_information_2016), Chișinău, 2016.
12. [Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2016, Chișinău, 2016.](#)
13. <https://statbank.statistica.md/>

CAPITOLUL VII. Migrația populației*

7.1. Particularitățile evoluției și evidenței migrației⁶

Migrația populației ca fenomen demografic a evoluat odată cu evoluția societății umane. De-a lungul întregii istorii civilizatoare migrația se prezintă „ca o parte componentă a vieții popoarelor, ca o modalitate de existență umană într-o lume schimbătoare” [1]. Migrația influențează un șir de caracteristici socio-economice, geopolitice, culturale ale statelor lumii, fiind considerată mai recent ca factor important al dezvoltării umane și instrument al reducerii sărăciei.

Analiza migrației în opinia cercetătorilor, specialiștilor și practicienilor care au tangență cu fenomenul migrației, poate fi făcută prin indicatorii care atestă procesele migraționale și pot fi divizați în absoluți și relativi. Monitorizarea și construirea sistemului de indicatori ai migrației internaționale în R. Moldova a avut în vedere: a) recomandările ONU în materie; b) compatibilizarea bazei informaționale din R. Moldova. Sub aspect conceptual-metodologic, sistemul actual de indicatori ai migrației externe în R. Moldova este destul de limitat. Baza informațională și sistemul de indicatori ai migrației utilizați este sumară și diferă de la o sursă la alta.

Sursele de date colectate provin de la structuri diverse, iar cea mai mare cuprind estimări aproximative: Biroul Național de Statistică, Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale (Agenția pentru Ocuparea Forței de Muncă), Ministerul de Interne (Poliția de Frontieră și Biroul de Migrație și Azil), Agenția Servicii Publice, Biroul Relații cu Diaspora de pe lângă Guvernul R. Moldova, etc., organisme și instituții cu responsabilități în domeniul migrației internaționale. Statistica oficială include doar principalii indicatori ai migrației, respectiv evidențiază fluxurile de populație emigrantă, imigrantă și repatriații. O informație mai detaliată cu privire la populația migrantă o desprindem din datele recensămintelor. Datele ultimului recensământ din 2014, a scos în evidență stocurile de populație migrantă - cetățeni aflați în străinătate și cetățeni străini pe teritoriul R. Moldova.

Datele colectate, cu deosebire cele privind migrația forței de muncă, în mare parte rămân, ca bază de date, la nivelul organismelor care le-au colectat, centralizarea acestora fiind aproape imposibilă, datorită lipsei comparabilității conținutului și sferei de cuprindere a acestora. În condiții normale de funcționare a instituțiilor pieței muncii cu competențe de recrutare și plasare a forței de muncă, ar trebui să existe și să fie diseminate informații (riguroase). Practic, informațiile acestora rămân în afara circuitului informațional privind migrația pentru muncă sau nu sunt fiabile. În plus, pe segmentul de piață a muncii operează și firme neacreditate, care, de regulă, încalcă legalitatea și nu oferă date credibile. Informația cu privire la lucrătorii transfrontalieri sau frontalieri, indiferent de modul în care definim frontiera, există, dar nu sunt în suficientă măsură colectate, prelucrate și difuzate. Modul de organizare și interpretare a informației cu privire la fluxurile migraționiste pot fi supuse analizei conform scopului urmărit, dar una dintre cele mai accesibile modalități interdisciplinare de abordare a migrației se referă la participarea acestora în diverse sfere ale vieții socio-economice și anume:

- a) *Indicatori cu privire la activitatea de muncă a migranților* (numărul migranților ocupați în diferite sectoare ale economiei, domeniile lor de activitate, numărul migranților șomeri, numărul de firme, activități de business create pe piață din partea migranților, etc.);

---

*Conținutul acestui material a fost realizat în cadrul proiectului **Catedra Jean Monnet Chair in EU Studies and Migration / EUMIGRA**, Implementat de Academia de Studii Economice din Moldova, co-finanțat de programul Erasmus + al Uniunii Europene, nr. ref. 620774-EPP-1-2020-1-MD-EPPJMO-CHAIR 1

- b) *Indicatori care atestă situația/comportamentul demografic al migranților* (nivelul natalității, mortalității, căsătoriilor, divorțialității, mișcarea teritorială, sedentarismul/numărul de ani de ședere a migranților, etc.);
- c) *Indicatori ai activității politice ai migranților* (migranții care au obținut cetățania, care s-au căsătorit cu populația titulară, implicarea în activitatea politică, în organele de administrare, etc.);
- d) *Indicatori ai activității educaționale* (numărul migranților implicații în diferite nivele educaționale);
- e) *Indicatori ce atestă implicarea migranților în acțiuni criminale* (numărul de încălcări ale legislației din partea migranților, implicarea acestora în grupări criminale, etc.). [1, p.93]

Aceste date sunt pretabile analizei atât la nivelul statelor de imigrație, cât și a celor de emigrație.

Migrația are un rol semnificativ în dinamica socio-economică a Republicii Moldova. La etapa actuală migrația a devenit o componentă importantă a dezvoltării, dat fiind dimensiunea acestui fenomen, dar și a efectelor multiple induse de migrație asupra componentelor dezvoltării socio-economice. Perioada îndelungată a tranziției economice, incertitudinea socio-politică și socio-economică, lipsa unei perspective de dezvoltare în țară, a determinat creșterea intensității migrației, în special a migrației externe. Printre factorii principali ai emigrației din R. Moldova se numără sărăcia, lipsa oportunităților de angajare adecvate și relevante, salariile mici și nivelul de trai scăzut. Acestor factori de natură socio-economică li se adaugă factori de ordin politic: incertitudinea politică, birocrăția excesivă, corupția, lipsa încrederii în clasa politică, toți acești factori i-au determinat pe mulți oameni de afaceri, funcționari publici cu o situație materială bună să i-a calea emigrației. Acestor factori determinanți ai emigrației li se atribuie și situația incertă sub aspect socio-cultural: lipsa unei politici clare cu privire la realitatea etnoculturală a populației republicii, emigrația pe motiv religios a persoanelor ce țin de cultele netradiționale, etc. Emigrarea a devenit factorul principal care contribuie la ratele naționale de depopulare (peste 1,7% pe an) - până la circa 50 de mii de persoane migrând anual. Migrația a fost preluată de către populația țării ca o strategie de adaptare și supraviețuire în noile condiții ale tranziției socio-economice.

În același timp, manifestarea fenomenelor de integrare regională, globalizare (exceptând perioada actuală a pandemiei globale) au determinat creșterea cererii forței de muncă, atât în statele Uniunii Europene, cât și în unele state CSI. Diferența de salarizare, standardele înalte de viață, protecția socială și securitatea înaltă din țările de destinație, cererea mare de forță de muncă de calificare medie și joasă au fost cauzele de bază care au stimulat populația R. Moldova să migreze în căutarea unor condiții mai bune de viață, atât în est, cât și în vest.

Creșterea intensității migrației a fost influențată și de procesele de liberalizare a procedurilor de intrare și ieșire de pe teritoriul R. Moldova. Un factor determinant al emigrației l-a constituit punerea în aplicare a unui șir de instrumente de către UE în raport cu populația R. Moldova care au avut ca scop simplificarea procedurii de circulație în spațiul UE. Astfel, din 2008 R. Moldova a fost una dintre primele state care a beneficiat de un Parteneriatul de mobilitate UE-R.Moldova, în 2009 a fost semnat acordul dintre România și R. Moldova cu privire la Micul Trafic la Frontieră [5]. La 28 aprilie 2014 a fost liberalizat regimul de vize pentru cetățenii R. Moldova. Liberalizarea regimul de vize pentru cetățenii Republicii Moldova este prevăzută de Regulamentul UE nr.259/2014 al Parlamentului European și al Consiliului din 3 aprilie 2014 prin care a fost modificat Regulamentul nr. 539/2001 de stabilire a listei țărilor terțe ai căror resortisanți trebuie sau nu să dețină viză pentru trecerea frontierelor externe ale UE, prin modificarea Regulamentului UE nr. 539/2001 privind abolirea obligației de viză pentru călătoriile de scurtă durată pentru cetățenii Republicii Moldova posesori ai pașaportului biometric în spațiul Schengen [5,6,7]. În statele CSI conform acordurilor interstatale ale statelor membre cetățenii se pot deplasa în baza pașaportului național deținut de cetățenii unui stat

membri. Liberalizarea regimului de intrare/ieșire în/din Republica Moldova, ajustat de procesul de democratizare au influențat pozitiv mobilitatea populației.

În prezent cetățenii Republicii Moldova dispun de oportunitatea de a călători fără viză în 31 de state ale lumii, în alte 38 de state cu eVisa sau visa pentru 90 de zile ocupând, în acest sens, poziția a 71-a în lume conform Indicelui Global al libertății mișcării persoanelor dintr-un număr de 199 state luate în calcul [2]. Situația în prezent este influențată în mare parte de situația de conjunctură legată de pandemia globală, dar este cert că oportunitățile oferite de această libertate de mișcare va fi valorificată și în perspectiva viitoare. Republica Moldova se caracterizează printr-un dinamism migrațional foarte mare în comparație cu statele din regiune (tab. 7.1).

Tabelul 7. 1

Republica Moldova în contextul migrației internaționale, 2019

State	Rata migrației nete, în unele state din regiune,%	Stoc de migranți ca % din totalul populației
Belarus	0,72	11,3
Polonia	-0,33	1,7
România	-0,20	1,4
F. Rusă	1,7	8,0
Ucraina	-0,26	10,9
R. Moldova	-8,95	2,6

Sursa: www.cia.gov/library; <https://migrationdataportal.org/data>

Intensitatea migrației a căpătat proporții foarte mari. Astfel, rata migrației nete este mult mai mare decât în țările din regiune, chiar dacă toate statele din Europa Centrală și de Sud Est sunt marcate de tranziția economică și socială.

Cea mai detaliată informație cu privire la migrația populației o oferă recensămintele populației. În perioada independenței statale a R. Moldova s-au realizat două recensăminte, în 2004 și 2014. Chiar dacă calitatea informației oferită de aceste recensăminte a fost pusă la îndoială de mai mulți specialiști și experți, acestea au permis radiografierea populației sub aspectul migrației interne și externe, cele mai relevante date sunt incluse în tabelul 7. 2.

Tabelul 7. 2

Date comparative ale migrației populației R. Moldova la recensămintele din 2004 și 2014, %

Indicatori ai migrației	2004	2014
1.Persoane născute în afara R. Moldova	5,6	3,8
2.Persoane stabilite cu traiul în mediul urban prin imigrare	31,2	40,9
3.Persoane stabilite cu traiul în mediul rural prin imigrare	15,5	21,0
4.Persoane care și-au schimbat domiciliul în interior	28,0	27,4

Sursa: adaptat după datele BNS

O analiză a acestor date ne permite să tragem câteva concluzii:

- ponderea persoanelor născute în afara țării este destul de mic, dovadă a neatractivității R. Moldova din punct de vedere migrațional. În perioada independenței statale persoanele care s-au stabilit cu traiul în R. Moldova a fost în declin;
- mediul urban a fost mai atractiv în tot timpul ca mediu de reședință, atât pentru cetățeni din interior, cât și pentru cei din exterior stabiliți cu traiul în R. Moldova;
- migrația internă a fost una mult mai pronunțată, în perioada de calcul (cu 2 ani înaintea recensămintelor) aproape 1/3 din populația țării și-a schimbat locul de reședință, cel mai atractiv fiind municipiul Chișinău, centru polarizator cel mai important al republicii;
- repartizarea populației R. Moldova după domiciliul actual relevă că 72,1% locuiau în localitatea de recensare de la naștere. În mediul urban, în localitatea de recensare locuia de la

naștere 59,1% din populație, iar în mediul rural – 79,0%. Astfel, 741,5 mii de persoane (27,9%) și-au schimbat domiciliul cel puțin o dată în viață (indiferent de viza de reședință conform buletinului). Cel mai des și-au schimbat reședința persoanele care la momentul recensării locuiau în orașe – 40,9%, față de 21,0% în cazul populației din sate.

Datele Recensământului Populației și al Locuințelor (RPL) din 2014 au arătat că un număr de 283 mii persoane au fost declarate ca fiind plecate peste hotare de către membrii familiilor aflate în țară în perioada recensării. Aceste date nu reflectă persoanele plecate peste hotare cu întreaga familie care nu au fost cuprinse la RPL din 2014. Ponderea cea mai însemnată o dețin persoanele cu vârsta cuprinsă între 20 și 29 ani (32,7%), urmați de cei cu vârsta între 30 și 39 ani cu 27,2%. Bărbații emigranți predomină față de femeile emigrante, reprezentând 55,1% din total. Motivul principal al aflării persoanelor în altă țară este munca - 81,4%, după care urmează motivele de ordin familial - 12,2%, studiile - 4,9% și alt motiv - 1,5%. Din total persoane plecate peste hotare la studii, 39,6% învățau în România, totodată 25,5% din emigranții aflați peste hotare din motive familiale locuiau în Italia. După durata absenței, predomină persoanele plecate peste hotare pînă la 12 luni, cu o pondere de 63,7%, între 1-4 ani – 24,5% și 11,8% se aflau pe o durată de 5 ani și peste. Din total migranți cu durata aflării mai mică de 1 an, 65,3% erau în Rusia, ceea ce denotă caracterul circulator al migrației [8].

La etapa actuală intensitatea fluxurilor migraționale în Republica Moldova este influențată de:

- restricțiile impuse de un număr mare de state cu privire la circulația liberă;
- crearea unor refluxuri migraționale atât din statele CSI, cât și din statele UE cauzate de pandemia globală ca fenomen, dar în special cauzate de pierderea surselor de existență a cetățenilor noștri;
- diferențele push-pull atât pe interior, dar, în special, pe exterior;
- mai multe fluxuri active în trecut și-au diminuat considerabil intensitatea lor: migrația de muncă, migrația circulară, migrația la studii, etc.
- migrația de revenire/return este probabil de scurtă durată, intenția de emigrare a cetățenilor întorși în această perioadă este destul de mare așa cum arată și datele sondajului sociologic realizat pe dimensiunea migrației de revenire.

7. 2. Migrația internațională: caracteristici și factori determinați

La etapa contemporană un rol important în dezvoltarea socio-economică o are migrația internațională a forței de muncă. Migrația a devenit un fenomen global care a cuprins aproape toate statele lumii, fie în calitate de stat de origine, tranziție sau destinație. Migrația forței de muncă a căpătat dimensiuni foarte mari, contribuind în mare măsură la formarea piețelor forței de muncă, atât pentru țările de emigrare, cât și pentru cele de imigrare. Fluxurile migraționiste, de asemenea, au un impact major asupra distribuirii populației pe Terra. Acestea, prin structura lor cantitativă, dar mai ales calitativă, acestea influențează securitatea demografică, socială și economică a statelor lumii. Migrația forței de muncă are, în așa fel, un rol deosebit în funcționalitatea economiei mondiale.

Statele lumii, din punctul de vedere al poziției față de migranți, pot fi clasificate în *țări de imigrație* (în special, statele dezvoltate) și *țări de emigrație* (statele în dezvoltare). Actualmente practic toate statele s-au antrenat într-un proces activ al migrației. Chiar și statele cu regimuri închise participă tot mai activ în circuitul migrațional internațional, fenomenul emigrării fiind supus aici unui control foarte dur, comparativ cu imigrarea.

Forța de muncă, de regulă, se deplasează din statele cu surplus de forță de muncă, sau care nu sunt în stare să valorifice potențialul uman existent, către statele cu insuficiență de forță de muncă. Statele dezvoltate în prezent se află într-o competiție directă în atragerea capitalului uman calificat (*brain drain*) lansând mai multe programe și strategii atractive pentru aceste categorii de persoane. În prezent crește numărul statelor care sunt, în același timp, *țări de emigrație* și *țări de imigrație*.

Creșterea intensității migrației de muncă la etapa contemporană este determinată de un șir de factori:

- intensificarea internaționalizării vieții economice, fapt ce a contribuit la mișcarea tuturor factorilor de producție, inclusiv a forței de muncă;
- dezvoltarea inegală a economiilor naționale, creșterea disparităților în dezvoltarea economică a diferitelor grupe de state sau chiar în interiorul statelor, fapt ce a impulsionat apariția fluxurilor migraționale;
- procesele integraționiste din economia mondială care stimulează mișcarea forței de muncă între statele integrate;
- îmbunătățirea sistemului de transport mondial, care permite ca informația, mărfurile, serviciile și persoanele să se deplaseze rapid și liber în orice colț al lumii;
- relațiile sociale, exprimate prin internaționalizarea căsătoriilor, culturilor;
- ocuparea parțială a forței de muncă și existența fenomenului de șomaj etc. [4, p. 106].

La diferite etape de dezvoltare a societății umane factorii migraționali erau diferiți. Inițial factorul principal era cel *natural*. Ulterior un factor semnificativ în perioada războaielor interminabile de cucerire, colonizare a teritoriilor a fost factorul *politic*. Multiplele conflicte militare care au avut loc pe parcursul sec. al XX-lea au fost însoțite de creșterea migrantilor în căutarea de azil politic, fluxurile migraționale îndreptându-se spre teritorii cu un grad de securitate mai înalt. În perioada contemporană un rol semnificativ l-a avut *factorul economic*, fluxurile migraționale, intensificându-se în perioada crizelor economice și după cele două războaie mondiale.

Pentru analiza fenomenului migrațional al forței de muncă la scară internațională vom opera cu termeni acceptați și de către OMM (Organizația Mondială a Muncii).

Migrația internațională a forței de muncă - cuprinde deplasarea resurselor de forță de muncă dintr-o țară în alta pe un anumit termen. Migrația urmată de schimbările locului de trai poartă denumirea de *migrație definitivă sau ireversibilă*. Migrația determinată de deplasarea forței de muncă pe termen scurt poartă denumirea de *migrație temporară sau reversibilă*. Este dificil de cuantificat numărul total al migrantilor temporari și definitivi, întrucât aceștea î-și pot modifica statutul în timp.

După motivul deplasării deosebim *migrație benevolă* și *migrație forțată*. Migrația benevolă se realizează conform deciziei sinestătore a migrantului, în timp ce migrația forțată se poate realiza prin prisma unor evenimente de ordin natural (calamități naturale), politic (lipsa democrației, prezența unor regimuri dictatoriale), economic (crizele economice, șomajul), social-culturală (intoleranță etnică, religioasă etc.). Migrația forțată cel mai adesea i-a naștere din motive ce nu depind de migrant.

După caracterul mișcării forței de muncă deosebim *migrație periodică* – ce include deplasări sporadice ale migrantilor cu întoarcere la locul de trai; *migrație sezonieră* – cauzată de caracterul sezonier al activităților economice (activități agricole, servicii sezoniere) și *migrația pendulară* care poartă un caracter local, cu deplasări zilnice către locul de muncă și seara către locul de trai (gasterbaiterii, lucrătorii transfrontalieri). Migrația pendulară are loc frecvent în regiunile transfrontaliere, intensificându-se în prezent prin simplificarea regimului de trecere a frontierelor sau prin excluderea barierelor în mișcarea persoanelor.

Totalitatea persoanelor care migrează în afara hotarelor propriei țări formează *fluxuri migraționale*. Conform clasificării OMM, deosebim 5 fluxuri internaționale ale migrației:

migrații definitive, muncitori pe contract, profesioniști de tranzit, migranții ilegali și fluxul migranților forțați [11].

Proximitatea geografică, relațiile stabilite în trecut, în special în perioada colonială, comunitatea de cultură și limbă, sferele de influență stabilite de marile puteri în timp, au constituit și continuă să rămână factorii principali ce determină formarea fluxurilor migraționale internaționale.

Migrația internațională a forței de muncă la etapa contemporană se caracterizează prin câteva particularități:

1. Caracterul global al migrației internaționale. Migrația de muncă a cuprins, practic, toate statele, continentele. În prezent în lume se numără peste 283 mil. persoane cu statut de migrant (10);
2. Motivul principal al migrației rămâne a fi economic;
3. Modificarea direcțiile migrației. Dacă în anii '50 - '80 direcția principală a migrației era dinspre țările în curs de dezvoltare (ȚCD) către țările dezvoltate (ȚD), începând cu anii '80 se atestă și procesul invers, migrația de muncă din ȚD, însoțind capitalul, migrează în țările în curs de dezvoltare. O creștere constantă a avut-o și migrația pe direcția ȚCD – ȚCD dar și a migrației pe direcția ȚD-ȚD (în cadrul grupurilor integraționiste);
4. Intensificat migrației ilegală a forței de muncă. Circa 25-35 la sută dintre migranți sunt ilegali, în UE 10-15% (2019);
5. În migrația internațională au loc schimbări nu numai cantitative, dar și calitative, exprimate prin creșterea ponderii personalului calificat care migrează;
6. În prezent are loc o implicare tot mai activă a statelor în monitorizarea și dirijarea procesului migrațional.

7.3. Dimensiunea, dinamica și direcțiile principale ale migrației internaționale

Volumul și direcția migrației internaționale a forței de muncă a variat mult în decursul istoriei contemporane. Volumul migrației de muncă a fost în creștere permanentă, deși intensitatea fenomenului a fost diferită în timp. Primele migrații masive ale forței de muncă au fost migrațiile forțate din sec. XII-XIX. Migrația în această perioadă a fost influențată de dezvoltarea comerțului cu sclavi. Direcția principală a migrației sclavilor era din Africa către America (în special în SUA). În intervalul 1650-1850 populația din Africa s-a diminuat cu 22% ca rezultat al transferului forțat de muncă către continentul american.

Secolul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea s-au caracterizat prin marile migrațiuni transoceanice ce au antrenat milioane de persoane din Europa de Vest, iar mai apoi din Europa Sudică și Estică spre America de Nord, Australia și America Latină. În sec. al XIX-lea din Europa au emigrat circa 30 mln. persoane din Europa, iar la începutul sec. al XX-lea până la primul război mondial încă peste 20 mln. persoane. Procesul migrațional către America a fost întrerupt parțial, în timpul celui de-al doilea război mondial, după care s-a restabilit pe o perioadă scurtă. Migrația europeană din sec. al XIX-lea și prima jumătate a sec. al XX-lea a avut efecte globale, ducând la popularea și valorificarea economică a unor regiuni întinse din America de Nord, America Latină, Australia și Noua Zeelandă.

În perioada postbelică fluxurile migraționale către „Lumea Nouă” au scăzut în intensitate, iar polul de atractivitate a migranților devine Europa Occidentală. Economii refăcute de după război aveau nevoie de un număr mare de muncitori care să asigure creșterea economică și în perioada care a urmat, statele din vestul Europei, precum Marea Britanie, Franța, Germania primesc din țările vecine mai mulți imigranți decât au pierdut în perioada anterioară.

Cele mai atractive state pentru migrații în prezent sunt economiile mari ale lumii, care oferă atât oportunități de angajare pe piața muncii, cât și oportunități sociale mari (tabelul 7. 3).

Tabelul 7. 3

Geografia imigrației și a emigrației în 2017

State de imigrare	Mln.	%	State	Mln.	%
-------------------	------	---	-------	------	---

	imigranți	din total	de emigrare	emigranți	din total
1. SUA	49,8	17,8	1. India	16,6	5,9
2. Arabia Saudită	12,2	4,4	2. Mexic	13,0	4,7
3. Germania	12,2	4,4	3. F. Rusă	10,6	3,8
4. F. Rusă	11,7	4,2	4. China	10,0	3,6
5. Marea Britanie	8,8	3,2	5. Bangladesh	7,5	2,7
6. E.A.U.	8,3	3,0	6. Siria	6,9	2,5
7. Franța	7,9	2,83	7. Pakistan	6,0	2,2
8. Canada	7,9	2,83	8. Ucraina	5,9	2,1
9. Australia	7,0	2,50	9. Filipine	5,7	2,0
10. Spania	5,9	2,11	10. Marea Britanie	4,9	1,8
Total pe glob	279	100		279	100

Sursa:

<https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/index.asp>
(accesat 07.05.2021)

Primelor 3 state de imigrare (SUA, Arabia Saudită și Germania) le revine 26,6% din numărul total al imigranților conform ultimului raport internațional al migrației, iar primelor state de emigrare (India, Mexic și F. Rusă) - 14,4% din numărul total al migranților [11].

În a 2-a jumătate a sec. al XX-lea s-au format câteva centre/nuclee de atragere a migrației de muncă:

1. Europa Occidentală. Statele din Europa Occidentală, care până în 1950 nu intrau în categoria statelor receptoare de migranți, recurg la muncitorii străini. Refacerea Europei după cel de-al doilea război mondial, ca rezultat al marilor pierderi umane și materiale, a avut nevoie de un număr mare de muncitori străini. Țările din Centrul și Nordul Europei primesc imigranți din sudul continentului și din fostele colonii. Spre Franța s-au îndreptat fluxuri importante de migranți din Africa de Nord, spre Marea Britanie – imigranți din India și Pakistan, în timp ce în Olanda majoritatea migranților erau din Indonezia și Suriname, foste colonii ale acestora. Statele UE numără în prezent circa 5 mln. migranți, ceea ce constituie circa 5% din populația acestor state. Numărul cel mai mare de migranți l-au primit Germania, Franța, Marea Britanie, Belgia, Olanda, Elveția. În ultimii 10 ani după destrămarea sistemului socialist un număr foarte mare de migranți au venit din statele Europei de Est și Sud-Est. Mai multe state din Europa de Sud s-au transformat din țări de emigrație în țări de imigrație. Populația Europei este cea mai mobilă, fiind implicată cel mai mult în migrația internațională comparativ cu alte regiuni ale lumii (tab.7 4).

Ponderea regiunilor lumii în totalul populației și totalul migranților, 2017

	Total populație, mln.	% din populația globului	Migranți după origine, mln.	% din numărul total al migranților
Total în lume	7 550,3	100,0	257,7	100,0
Africa	1 256,3	16,6	36,3	14,1
Asia	1 504,4	59,7	105,7	41,1
Europa	742,1	9,8	61,2	23,7
America Latina și Caraibe	645,6	8,6	37,7	14,6
America de Nord	361,2	4,8	4,4	1,7
Oceania	40,7	0,5	1,9	0,7
Necunoscuți/nedeclarați	n/a	n/a	10,6	4,1

Sursa: ONU, 2017, International Migration Report

Muncitorii străini constituie o parte considerabilă a forței de muncă din unele state europene: Luxemburg – 30%, Elveția – 29,6%, Germania – 8,0%, Belgia – 7,5%, Austria – 6,2%, Suedia – 5,8%, Franța – 5,2%, Marea Britanie – 3,4% (2018) din numărul total al angajaților. Statele UE au o politică restrictivă cu privire la imigranți din mai multe considerente: presiunea făcută de populația statelor membre față de autorități vis-a-vis de limitarea imigranților, în special a forței de muncă necalificată, problemele legate de creșterea necontrolată a migrației ilegale, destabilizarea piețelor forței de muncă și mai recent criza financiară care a afectat toate statele etc. Problemele demografice grave prin care trec majoritatea statelor europene legate de îmbătrânirea populației, declinul natural, emanciparea femeilor și a institutului familiei va determina statele comunitare să-și revadă politica migrațională.

În prezent migrația în cadrul Uniunii Europene se caracterizează prin câteva trăsături distincte:

- mișcarea în regim preferențial pentru cetățenii comunitari, conform principiului liberei circulații a persoanelor, stipulată în documentele de bază care asigură buna funcționalitate a UE;
- majoritatea statelor din UE au statutul de țări de imigrație – expresie a unui teritoriu marcat de standarde de viață înalte, nivel de maturitate socio-economică înaltă, oportunității economice și sociale multiple, nivel înalt al democrației, etc.;
- intensificarea fluxurilor profesioniștilor de tranzit care capătă direcția inversă către statele în dezvoltare însoțind investițiile de capital;
- creșterea preocupării pentru problematica migrației atât la nivel comunitar, cât și la nivelul statelor membre, dovadă fiind numărul mare de reglementări, politici cu privire la migrație. Chira dacă în raport cu unele state din vecinătate au fost aplicate măsuri de circulație în regim preferențial (aici se înscrie și R. Moldova), Uniunea Europeană rămâne a fi reticentă față de imigrație, politicile migraționiste sunt mai degrabă restrictive decât permissive. Actualmente migrația e pe agenda mai multor instituții comunitare, fiind considerată ca o problemă de interes prim rang.

2. *Alt centru important* al destinației migrației forței de muncă care a luat naștere la mijlocul anilor '70 îl reprezintă țările exportatoare de petrol din Orientul Apropiat și Mijlociu. Boomul petrolier în țările OPEC (organizația statelor exportatoare de petrol) a determinat creșterea cererii

forței de muncă atât calificată, cât și necalificată. Ponderea muncitorilor străini în 6 state monarhice a depășit 50% din totalul muncitorilor: Bahrain – 51%, Arabia Saudită – 60%, Oman – 70%, Kuwait – 86%, EAU – 89%, Qatar – 92%. În același timp în statele vecine s-a înregistrat cel mai mare număr al populației active care lucrează în exterior. Un alt centru al migrației (formal etnic, dar de facto în mare măsură de muncă) a devenit Israelul. Crearea statului evreiesc în 1948 a determinat apariția unui pol important al migrației în această regiune.

3. *Al treilea centru* important al migrației forței de muncă contemporane a devenit SUA care reprezintă gazda celui mai mare număr de imigranți la etapa actuală (tab. 3). Formarea resurselor de forță de muncă a SUA s-a datorat în mare parte imigrației. Însăși națiunea americană s-a format în mare parte din imigranți (conform teoriei „cazanului de fuziune”). Perioada postbelică poate fi divizată în câteva etape distincte: prima etapă determinată de migrația unui număr mare de imigranți din Europa Occidentală, îndată după cel de-al doilea război mondial, etapa a 2-a a început cu anul 1965 prin legea ce facilita imigrația din Asia și America Latină, a 3-a etapă prioritate au avut-o migrații din Europa. SUA este principala țară receptoare de migrații cu un stoc de circa 20 mln., fiind urmată de Canada cu circa 5 mln. de migrații. Dintre regiunile furnizoare de migrații se evidențiază Europa Centrală și de Est, America Centrală, Asia de Sud-Est [4, p. 107].

4. *Al patrulea centru important al migrației* s-a format în Australia, care prin politica imigrațională atractivă a servit destinația a peste 200 mii de muncitori străini. Ca și SUA, Australia duce o politică de asimilare a migraților.

1. Alt centru important al migrației contemporane s-a format în regiunea Asia Pacific: Brunei, Japonia, Hong Kong, Malaysia. Singapore, Coreea de Sud, Taiwan. Aceste state tot mai mult apelează la serviciile muncitorilor străini, în special, în activități ce nu solicită o calificare înaltă. În același timp, Japonia înregistrează cel mai mare număr al migraților profesioniști de tranzit care însoțesc investițiile de capital străin în țările din Asia Pacific. Tot în această regiune se înregistrează statele lumii în top 10 cu cel mai mare număr de emigranți: India ocupând prima poziție în lume cu 16,6 mln. persoane (5,9% din numărul total al emigranților; China – 10 mln. de emigranți (3,6%), Bangladesh – 7,5 mln. (2,7%), Paistan și Filipine, corespunzător cu 6,0 și 5,7 mln. de emigranți și 2,2% și 2,0% din numărul total al emigranților înregistrați în lume în 2017 (IMR, 2017).

2. Actualmente statele noi industriale din America Latină (Argentina, Venezuela) primesc un număr mare al migraților. Specific pentru această regiune în dezvoltare este că primește migrații din state în curs de dezvoltare. Mai multe state latino-americane aplică programe de atragere a imigraților din Europa de Est.

3. Statele din Africa majoritatea fac parte din categoria statelor donatoare de migrații, firesc pentru cea mai săracă regiune a lumii. Totuși, Africa de Sud recrutează muncitori necalificați din statele vecine, pentru activitățile din industria minieră, precum și specialiști din statele ex-URSS.

Munca imigraților are un rol semnificativ în economia mondială contemporană. Dat fiind numărul mare al muncitorilor străini în economia unor state, orice reglementare poate conduce la creșterea tensiunilor pe piețele forței de muncă a statelor lumii.

7.4. Migrația de revenire

Printre formele de manifestare a migrației contemporane se înscrie și migrația de revenire. În comparație cu studiile migrației externe sau transfrontaliere, studiile privind migrația de revenire sunt limitate ca număr, cauzele principale constând în caracterul greu cuantificabil al migrației de revenire și datele imprecise despre aceasta. La prima vedere, „migrația de revenire”, pare a fi un simplu act de revenire a migraților în țara de origine, firească în contextul

caracteristicii migrației ca un fenomen bidirecțional.. Noțiunile de „remigrare”, „reemigrare”, chiar dacă sunt apropiate, ca sens, au o conotație diferită față de migrația de revenire. În sens larg, acești termeni sunt folosiți pentru a specifica emigrarea repetată a populației, către aceeași sau o altă destinație, după ce au revenit acasă. În limba germană se folosește un termen distinct pentru această ultimă formă de migrație: „*Weiter- wanderung*” (migrarea în continuare). În studiile lui, Richmond, migrația în coninulare este numită și „migrație transilientă” sau „muncă transilientă” [24 p. 252].

O altă dificultate în definirea migrației de revenire reiese din faptul că, în anumite tipuri de migrație ciclică, aceasta este descrisă ca o fază a procesului de muncă în care a participat migrantul. În studiile privind migrația forței de muncă se utilizează o varietate de concepte cu tangentă la migrația de revenire: migrație circulară, migrație pendulară, emigrare sezonieră, migrație recurentă, migrația pe termen scurt, muncă transilientă etc.

În pofida creșterii cercetărilor privind diferitele forme de migrație de revenire, nu există încă un consens privind defnirea, clasificarea și efectele migrației de revenire. În mod similar, definițiile, categoriile și efectele reintegrării sunt în prezent imprecise în literatura de specialitate. Pentru a clarifica termenul migrație de revenire, vor fi folosite următoarele precizări conceptuale. Termenul *migrație de revenire* va fi utilizat doar pentru a preciza întoarcerea definitivă în țara lor de origine. În situația când oamenii trec la o a doua destinație migraționistă vom folosi termenul *migrație transilientă*; iar când persoanele emigrează din nou la aceeași destinație după ce au revenit pentru prima dată, vom numi aceasta *re-emigrare*. În cazul în care persoanele vor emigra la o nouă destinație după ce au revenit, vom numi-o emigrare pentru a doua oară, iar când migrarea repetitiv și apoi între două locuri de destinație, include mai mult de o revenire vom numi aceasta *migrație circulară* (figura 7.1).

	Emigrare
	Migrație de revenire
	Migrație transilientă
	Re -emigrare
	Emigrare pentru a doua oară
	Migrație circulară

Figura 7.1. Migrația de revenire în contextul migrației internaționale

Sursa: adaptare după sursele [14 -19]

Migrația de revenire a fost considerată „partea finală a ciclului de migrație”, dar lucrările recente au arătat că migrația de revenire poate fi doar un alt pas în ciclul migrației, deoarece oamenii duc o viață tot mai mobilă în căutarea de oportunități mai bune pentru muncă și trai (Riiskjaer și Nielsson, (2008); Stefannson, (2004).

King (2000) definește „Migrația de revenire ca procesul prin care oamenii revin în țara lor sau în locul de origine după o perioadă semnificativă de ședere în altă țară sau regiune” [19]. Cu toate acestea, după cum sugerează Ammassari (2009), King nu specifică ce presupune o

„perioadă semnificativă”. Există dezbateri cu privire la durata șederii în străinătate pentru a fi considerat un migrant și/sau migrant de revenire. Organizația Națiunilor Unite definește un migrant de revenire/return o persoană care s-a aflat în străinătate cel puțin 12 luni. Există, însă, opinii potrivit cărora o perioadă de trei luni poate fi, de asemenea, considerată suficientă pentru a fi considerată un episod de migrație, în special, în ceea ce privește migrația circulară sau sezonieră.

În general, o definiție a migrației de revenire trebuie să rămână largă, astfel încât să includă mai multe variante de revenire-întoarcere. Astfel, în opinia savantului King (2000), trebuie să fie clar definită perioada migrației și revenirea. În acest studiu, migrația de revenire este, prin urmare, considerată ca: „procesul prin care oamenii revin în țara sau locul de origine după o perioadă semnificativă în altă țară sau regiune”, perioada semnificativă fiind considerată ca fiind minimă de trei luni în străinătate” [19]. Au fost selectate trei luni în locul recomandărilor ONU pentru un an, pe baza argumentului, precum că, trei luni pot oferi suficient timp pentru ca expunerea la o altă cultură și context socio-economic și pot avea un impact asupra valorilor și comportamentelor indivizilor, ceea ce este important pentru capacitatea lor de a avea un impact de schimbare socială. De asemenea, se face o distincție pentru a se asigura că cele trei luni în străinătate au fost un episod de migrație, ceea ce înseamnă că a fost destinat scopurilor de muncă și nu pentru o vacanță sau o vizită.

O altă particularitate a migrației de revenire, include relația dintre cei care au revenit în țara lor de origine și oportunitățile care permit dezvoltarea și provocările specifice cu care se confruntă acestea.

Un argument important cu referire migrației de revenire, în general, este că fluxurile au loc în „sisteme de migrație, care leagă țări și regiuni, Fawcett (1994), iar sistemele de migrație pot facilita nu doar migrația către exterior, dar și migrația de revenire în țara de origine. Cu toate acestea, într-o eră a globalizării, cu accesul tot mai mare și liber în diverse state, cu accesibilitatea transporturilor, migrația de revenire devine uzuală. Chiar și în perioadele anterioare, migranții reveneau frecvent, circa o pătrime din cei 16 milioane de imigranți europeni care au ajuns în SUA la începutul secolului al XX-lea au revenit potrivit lui Gmelch (1980). Pentru perioada contemporană, secolul al XXI-lea, în studiile lui Dustmann și Weiss (2007), se estimează că mai mult de 1/2 dintre imigranții din Marea Britanie pleacă în termen de cinci ani de la sosire, cu rate mai mari pentru cei care provin din alte țări bogate. Potrivit unui alt studiu OECD (OECD 2008), 20-50% dintre emigranți părăsesc țara gazdă, la fel în termen de 5 ani de la sosirea lor, mulți dintre ei îndreptându-se acasă. De fapt, emigranții își părăsesc adesea țările de origine cu intenția de a se întoarce, făcând emigrarea doar o etapă temporară în viața lor, potrivit lui Vertovec (2008).

Tendențele de revenire în prezent sunt afectate de pandemia globală care au redus nivelurile de ocupare a forței de muncă în majoritatea țărilor bogate, cu impact disproporționat asupra locurilor de muncă deținute de imigranți.

Explicarea migrației de revenire are la bază analiza mai multor cauze și factori determinanți. Cea mai des citată, în acest sens, este tipologia lui Cerase (1974). Migrația de revenire potrivit acestuia, poate avea la bază factori, precum: pensionarea, eșecul migrațional, conservatorismul și inovarea. Primele două cauze se explică practic de la sine, în timp ce „conservatorismul,” indică revenirea migrantului în țara de origine a persoanelor care nu a încercat niciodată să se integreze complet în țara de destinație și revine fără să fi fost afectat de experiența migrației. „Reîntoarcerea pentru inovare” în viziunea lui Cerase desemnează un migrant care a dobândit valori și practici în țara de destinație, și revine cu intenția de a cataliza aceste schimbări „acasă,” în încercarea de a aplica ceea ce a învățat pe durata experienței migraționale. O altă abordare o reprezintă tipologia lui Piore (1979), care interpretează migrația de revenire din perspectiva

succesului sau eșecului migrațional. Migranții ajung adesea cu intenția de a reveni după ce și-au atins un obiectiv (de obicei financiar, de exemplu: acumularea de economii), iar revenirea în țara lor de origine poate fi apoi o indicație a succesului. În alte cazuri, migranții intenționează ca mișcarea lor să fie permanentă, dar greutățile întâlnite în țara de destinație duc la revenirea lor în țara de origine ca o problemă de eșec.

Acest sistem este complicat, pentru că intențiile se pot schimba după ce sosesc în țara de destinație: persoanele care intenționează să rămână permanent ar putea decide să revină chiar și în absența unor dificultăți, în timp ce alții care au avut intenția la doar o ședere temporară, poate constata, că acumularea de economii este mult mai dificilă decât ei se așteptase și amână revenirea.

Conform cercetătorului King (2000), decizia migrantului privind revenirea lui, are adesea mai mult motive ce țin de familie, dorul de casă, spre exemplu, sau alte considerații non-economice, spre deosebire de motivul economic al deciziilor migrantului internațional. Studiul „Reîntoarcerea lucrătorilor migranți și dezvoltarea socio-economică a Republicii Moldova”, realizat în 2013, arată că principalele cauze care au determinat reîntoarcerea migranților au fost de natură personală. Astfel, printre motivele care au condus la reîntoarcerea în R. Moldova, declarate de către migranții reîntorși, au fost: 24,9% dintre migranți au invocat motive de familie; 20% au revenit acasă din motivul că părinții/șotul/șotia au insistat să se întoarcă; 14,8% și-au motivat revenirea prin faptul că le-a expirat permisul; 13,2% au remarcat sănătatea precară; 13,0% au revenit pe motivul sfârșitului contractului de muncă, iar revenirea a 12,8% de migranți a fost determinată de confruntarea cu probleme privind creșterea copiilor [28]. Un alt motiv al reîntoarcerii a constituit eșecul migranților de a se integra pe piața muncii din țara de destinație – 12,3%, precum și remunerarea mică – 10,5% [28].

Revenirea migrantului în țară se poate solda cu un eșec din motiv, că așteptările sale sunt spulberate de realitatea de acasă. Deoarece migranții care revin, speră și sunt optimiști, în mare măsură, din cauza noțiunii că revin „acasă”. „Acasă” poate, însă, decepționa, în special atunci când cineva a locuit în străinătate pentru o perioadă îndelungată. Uneori, cei care revin nu anticipează cât de mult s-a schimbat țara lor de origine, sau noțiunea „acasă” (fiind decepționați de cât de puțin sau schimbat lucrurile). De asemenea, ar putea să nu perceapă cât de mult s-au schimbat ei înșiși, și atunci le este greu să se conecteze cu vechii prieteni sau alte relații sociale pe care le aveau anterior. Tannenbaum (2007) și Boccagni (2011), în studiile lor au identificat un nivel semnificativ de neînțelegere și neîncredere între migranții reveniți și locuitori în Ecuador, mai mulți migranți care au revenit fiind dezamăgiți de situația economică găsită în țara lor de origine, fiind nevoiți să emigreze din nou spre exterior. Conform opiniei savantului Cassarino (2004), revenirea migrantului nu trebuie să fie sfârșitul unui ciclu de migrație; în unele cazuri este o etapă a migrației circulare.

Migranții sunt, deseori, deranjați de statutul incert în țara de adopție. Migranți încearcă să obțină calitatea de membru cu drepturi depline într-o societate diferită, acest proces implicând o transformare dificilă din persoană „străină” în „locală”. Această transformare este dificilă, chiar și după naturalizarea, migrantul revenit ar putea fi întotdeauna perceput chiar și pe sine însuși ca străin. Iar migranții reveniți care suferă de disconfort în aceste situații, ar putea decide să încerce să rezolve situația la locul în care naționalitatea lor indică faptul că „aceasta este acasă”.

Untr-un alt studiu a lui Boccagni, este remarcată ideea, potrivit căreia, unii migranți reîntorși în țara lor de origine, cred că revenirea lor este „o restaurare a ordinii naturale a lucrurilor” [13]. Cercetările menționate anterior, ne lasă să înțelegem că ar putea exista limite cu privire la eficacitatea deciziei migrantului: în virtutea locuirii în străinătate pentru o perioadă îndelungată, un migrant poate deveni , într-o anumită măsură, un străin în raport cu țara de origine. Pentru alți migranți, revenirea nu este dificilă în acești termeni: ei își îndeplinesc obiectivele de cele mai multe ori de ordin financiar și, în general, își găsesc satisfacția atunci când revin în țara lor de

origine. Dar pentru alți migranți, revenirea lor nu poate avea loc din cauza lipsei de oportunități. În această perspectivă, revenirea migrantului în țara de origine nu este inversul migrației externe; în schimb, împărtășește câteva caracteristici esențiale cu migrația către exterior.

Cercetările privind migrația de revenire, i-au în considerare, implicațiile migrantului asupra dezvoltării țării de origine. Într-o perspectivă mai veche înrădăcinată în teoria economiei neoclasice, migranții reviniți în țara de origine, sunt priviți ca catalizatori ai dezvoltării, în măsura în care, migranții au revenit cu abilități utile și experiența dobândită dintr-o țară dezvoltată, cu un capitalul acumulat. Totuși, mai multe studii empirice, remarcă poziția lucrătorii migranți la munci necalificate în țara de destinație, pierzând calificarea în timp, fiind greu de estimat ce este mai important banii câștigați sau decalificarea profesională.

Bibliografia:

1. ЭПШТТЕЙН, Н. и др. *Методологии анализа демографической безопасности и миграции населения*. М., 2013.
2. *Indicele global al libertății mișcării persoanelor* (<https://www.passportindex.org/byRank.php>).
3. MORCOTÎLO, I. ș.a. *Aspectul migrațional în securitatea economică a Republicii Moldova: Analiză instituțională*. Expert-Grup, Chișinău 2014.
4. HACHI, M. *Economie mondială și integrare europeană*. Manual. Migrația internațională a forței de muncă. Cap. 5.3, p. 102-112; Chișinău, 2016, ed. ASEM.
5. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117506&lang=ro (Acordul bilateral dintre România și R. Moldova cu privire la Micul Trafic la Frontieră).
6. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0259&from=LV> (Acordul cu privire la Liberalizarea regimul de vize pentru cetățenii Republicii Moldova).
7. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=340066> (Regulamentului UE nr. 539/2001 privind abolirea obligației de viză pentru călătoriile de scurtă durată pentru cetățenii Republicii Moldova)
8. https://statistica.gov.md/public/files/Recensamint/Recensamint_pop_2014/Rezultate/Infografic_RPL_2014_6.jpg
9. <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=6079&parent=0>
10. *Raportul mondial pe migrație, 2020*.
https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf
11. <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/index.asp>
12. AMMASSARI, S. (2009). *Migration and Development: Factoring Return into the Equation*. Newcastle upon Tyne, Cambridge Scholars Publishing.
13. BOCCAGNI, P. (2011). *Migrants' social protection as a transnational process: Public policies and emigrant initiative in the case of Ecuador*. *International Journal of Social Welfare*, 20, 318–325. 10.1111/j.1468-2397.2010.00747.
https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1468-2397.2010.00747.x?casa_token=nfRxLosW1kkAAAAA%3APHyXzxEaJj-AdvWmPAbLgNOFQnxduOjDHOaVgq4irOw_HH2X75KNI-tTMyOdkJpLNIIdUIjLEWP4eDddkg (accesat 11.03.2021)
14. CERASE, F. (1974). *Expectations and Reality: A Case Study of Return Migration from the United States to Southern Italy*. *International Migration Review* 8(29): 245- 262.
15. CASSARINO, J.P. (2004). *Theorising Return Migration: the Conceptual Approach to Return Migrants Revisited*. *International Journal on Multicultural Societies*, 6(2), 253-279.
16. DUSTMANN, C.; WEISS, Y. 2007, *Return Migration: Theory and Empirical Evidence from the UK*, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1467-8543.2007.00613.x> (accesat 02.02.2021)

17. FAWCETT, J.T.& R.W. *Asian immigrant entrepreneurs and nonentrepreneurs. A comparative study of recent Korean and Filipino immigrants*, *Population and Environment. A Journal of Interdisciplinary Studies*.15, 1994, 211-238 pp.
18. GMELCH, G. *Return migration. Annual Review of Anthropology*, 9 (1), 1980, 135–159 p.
19. KING, R. *Generalizations from the History of Return Migration” Return Migration: Journey of Hope or Despair*. Geneva: IOM, 2000.
20. MOȘNEAGA, V. *Migrație și dezvoltare: Aspecte Politico – Juridice*, Chișinău, 2017, Tipogr. „Foxtrot”, 118 p.
21. *Organisation for Economic Co-operation and Development*. 2008, *International migration outlook 2008* . Paris: OECD.
22. PIORE, M. J. *Birds of passage: Migrant labor in industrial societies* . Cambridge: Cambridge University Press, 1979.
23. RIISKJAERR, M.H.B.; and NIELSSONN, T. *Circular repatriation: the unsuccessful return and reintegration of Iraqis with refugee status in Denmark. New Issues in Refugee Research Paper No. 165* UNHCR, Geneva, 2008.
24. RICHMOND, H.A.1967b *Postwar immigrants in Canada*. University of Toronto Press, Toronto.
25. STEFANSSON, A. (2004). “*Sarajevo Suffering: Homecoming and the Hierarchy of Homeland Hardship*.” *Homecomings: Unsettling Paths of Return*. Eds: MARKOWITZ, F.; and STEFANSSON, A. USA: Lexington Books.
26. TANNENBAUM, M. 2007 *Back and forth : immigrants stories of migration and return* , *International Migration*, 45: 147 – 75
27. VERTOVEC, S. (2008). *Circular migration: The way forward in global policy? Canadian Diversity*, 6 (3), 36–40.
28. https://brd.gov.md/sites/default/files/document/attachments/06_studiu_ilo_reintoarcerea_lucratorilor_migranti_si_dezvoltarea_rm_2014_rom.pdf (accesat 20.04.2021)